

ნამების პრევენციის ევროპული კომიტეტის სტანდარტები

ნამებისა და არაადამიანური ან ღირსების შელახვული
მოპყრობისა თუ დასჯის პრევენციის ევროპული კომიტეტი

ევროპის საბჭო
ქართული / Georgian / Géorgien

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

წამების პრევენციის კომიტეტი დაარსდა ევროპის საბჭოს „წამებისა და არადამიანურიან დამამცირებელი მოპყრობისა თუ დასჯის აღკვეთის ევროპული კონვენციის“ საფუძველზე, რომელიც ძალაში შევიდა 1989 წელს. იგი ეფუძნება ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-3 მუხლს: „არავინ შეიძლება დაექვემდებაროს წამებას, არადამიანურ ან ღირსების შემლახველ მოპყრობას ან დასჯას“.

წამების პრევენციის კომიტეტი არ არის საგამომძიებო ორგანო, არამედ ის უზრუნველყოფს არასამართლებრივ აღმკვეთ მექანიზმს თავისუფლება აღკვეთილ პირთა დასაცავად წამებისა და არასათანადო მოპყრობის სხვა ფორმებისაგან. ამდენად, იგი ავსებს ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს სამართლებრივ მუშაობას.

საკონტაქტო ინფორმაცია:

წამების პრევენციის კომიტეტის სამდივნო
ევროპის საბჭო
F-67075 სტრასბურგი Cedex
საფრანგეთი

ვებ გვერდი: www.cpt.coe.int
ელექტრონული ფოსტა: cptdoc@coe.int
ტელ.: +33 (0)3 88 41 39 39
ფაქსი: +33 (0)3 88 41 27 72

Human Rights in Prisons and Other Closed Institutions

ადამიანის უფლებები ციხეებსა და დახურული ტიპის სხვა დაწესებულებებში

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

COUNCIL OF EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

წამების პრევენციის კომიტეტის სტანდარტების წინამდებარე კრებული წარმოადგენს არაოფიციალურ თარგმანს. იგი გამოიცა ევროკავშირისა და ევროპის საბჭოს ერთობლივი პროგრამის - „ადამიანის უფლებები ციხეებსა და დახურული ტიპის სხვა დაწესებულებებში“ - ფარგლებში.

Present publication of CPT standards is an unofficial translation, published within the framework of the European Union/Council of Europe Joint Programme “Human Rights in Prisons and Other Closed Institutions”

ინგლისური გამოცემა © ევროპის საბჭო

ქართული გამოცემა © ევროპის კავშირისა და ევროპის საბჭოს ერთობლივი პროგრამა „ადამიანის უფლებები ციხეებსა და დახურული ტიპის სხვა დაწესებულებებში“

ფოტო გარეკანზე © CICR / FEDELE, Cristina

სარჩევი

წინასიტყვაობა	4
I. სამართალდამცავი ორგანოები	6
დაკავება სამართალდამცავი ორგანოების მიერ	6
ადვოკატის ხელმისაწვდომობა, როგორც არასათანადო მოპყრობისაგან დაცვის გარანტია	21
II. სასჯელალსრულების დანესებულებები.....	23
პატიმრობა.....	23
პატიმართა მოთავსება სამარტოო საკანში.....	43
ჯანმრთელობის დაცვის სამსახური თავისუფლების აღკვეთის დანესებულებებში.....	60
III. ფსიქიატრიული დანესებულებები.....	76
ფსიქიატრიულ დანესებულებაში იძულებითი მოთავსება	76
ფსიქიატრიულ დანესებულებებში სრულწლოვანთა მიმართ გამოყენებული შეზღუდვის საშუალებები.....	93
IV. მიგრანტთა დაკავება	103
უცხოელთა შესახებ კანონმდებლობის შესაბამისად დაკავებული სხვა ქვეყნის მოქალაქეები.....	103
დაცვის გარანტიები თავისუფლებააღკვეთილი არალეგალური მიგრანტებისათვის	111
უცხოელთა დეპორტაცია საჰაერო გზით	123
V. თავისუფლებააღკვეთილი არასრულწლოვნები.....	132
VI. თავისუფლებააღკვეთილი ქალები	144
VII. არასათანადო მოპყრობის სამედიცინო მტკიცებულებათა დოკუმენტირება და ანგარიშგება.....	151
VIII. დაუსჯელობის აღკვეთა.....	159
IX. ელექტროშოკური იარაღი	169

წინასიტყვაობა

წამებისა და არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის პრევენციის ევროპული კომიტეტი (შემდგომში **წპკ**) დაარსდა ამავე სახელწოდების 1987 წლის ევროპული კონვენციის (შემდგომში, „კონვენცია“) საფუძველზე. ამ კონვენციის 1-ლი მუხლის თანახმად:

„დაარსებულ იქნას წამებისა და არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის პრევენციის ევროპული კომიტეტი... ვიზიტების საშუალებით, კომიტეტი შეისწავლის მოპყრობას თავისუფლებააღკვეთილ პირებთან მიმართ, აუცილებლობის შემთხვევაში, ამგვარი პირების დაცვის გასაძლიერებლად წამებისა და არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯისაგან“.

წპკ-ს საქმიანობა ევროპის საბჭოს ადამიანის უფლებათა დაცვის სისტემის განუყოფელი ნაწილია, რომელმაც უზრუნველყო პროაქტიული არასასამართლო მექანიზმის ჩამოყალიბება ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს უკვე მოქმედი რეაქტიული სასამართლო მექანიზმის გვერდი-გვერდ.

თავის არსებითად პრევენციულ ფუნქციას **წპკ** ახორციელებს ორი ტიპის ვიზიტების მეშვეობით – პერიოდული და საგანგებო. პერიოდული ვიზიტები რეგულარულად ტარდება კონვენციის ყველა წევრ ქვეყანაში. საგანგებო ვიზიტები კი იგეგმება წევრ ქვეყნებში მაშინ, როდესაც **წპკ** მიიჩნევს, რომ „ამას მოითხოვს განსაკუთრებული გარემოებები“.

ვიზიტის დროს **წპკ** სარგებლობს კონვენციით გათვალისწინებული ფართო უფლებებით, როგორებიცაა: ქვეყნის ტერიტორიაზე შესვლა და მის ტერიტორიაზე შეზღუდვების გარეშე მგზავრობის უფლება; შეუზღუდავი შესვლის და გადაადგილების უფლება თავისუფლების აღკვეთის ნებისმიერ ადგილას; სრულ ინფორმაციაზე ხელმისაწვდომობა იმ ადგილების შესახებ, სადაც იმყოფებიან თავისუფლებააღკვეთილი პირები, ასევე - მხარის ხელთარსებულ სხვა ინფორმაციაზე, რომელიც **წპკ**-სთვის მნიშვნელოვანია მისი ამოცანების შესასრულებლად.

წპკ ასევე უფლებამოსილია, პირადად გაესაუბროს თავისუფლებააღკვეთილ პირებს და თავისუფლად დაუკავშირდეს ნებისმიერ პირს, ვისაც, მისი რწმენით, შეუძლია სათანადო ინფორმაციის მოწოდება.

ვიზიტები შეიძლება განხორციელდეს ნებისმიერ ადგილას, „სადაც პირებს ალკვეთილი აქვთ თავისუფლება სახელმწიფო ხელისუფლების მიერ“. ამგვარად, **ნაკ**-ს მანდატი სცდება სასჯელალსრულების დაწესებულებებსა და პოლიციის განყოფილებებს და მოიცავს, მაგალითად, ფსიქიატრიულ დაწესებულებებს, დაკავების ადგილებს სამხედრო ნაწილებში, თავშესაფრის მაძიებელთა ან სხვა კატეგორიის უცხოელთა დაკავების ცენტრებსა და ადგილებს, სადაც იმყოფებიან სასამართლო გადაწყვეტილებით ან ადმინისტრაციული წესით თავისუფლებაალკვეთილი არასრულწლოვნები.

ნაკ-სა და კონვენციის მონაწილე მხარეებს შორის ურთიერთობას არეგულირებს ორი ძირითადი პრინციპი: თანამშრომლობა და კონფიდენციალურობა. ამასთან დაკავშირებით ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ **ნაკ**-ს ფუნქცია არა სახელმწიფოების დადანაშაულებაა, არამედ მათი დახმარება თავისუფლებაალკვეთილ პირთა არასათანადო მოპყრობის პრევენციის კუთხით.

თითოეული ვიზიტის შემდეგ **ნაკ** ამზადებს ანგარიშს, რომელიც მოიცავს მის მიერ მოპოვებულ ინფორმაციასა და, საჭიროების შემთხვევაში, რეკომენდაციებსა და სხვა სახის რჩევებს, რის საფუძველზეც იმართება ერთგვარი დიალოგი შესაბამის სახელმწიფოსთან. **ნაკ**-ს ვიზიტის ანგარიში, პრინციპში, კონფიდენციალურია. თუმცა, თითქმის ყველა სახელმწიფო არჩევს ამ წესისაგან გადახვევას და ანგარიშის გამოქვეყნებას.

ნაკ-ს ევალება თავისი საქმიანობის შესახებ ყოველწლიური ზოგადი საერთო ანგარიშის შემუშავება, რომელიც ქვეყნდება.

მთელ რიგ საერთო მოხსენებებში **ნაკ**-მ აღწერა ზოგიერთი ფუძემდებლური საკითხი, რომლითაც ხელმძღვანელობდა თავისუფლების ალკვეთის ადგილებში ვიზიტების დროს. **ნაკ** იმედოვნებს, რომ ამ გზით ეროვნულ ხელისუფლებებს შეუქმნის ნათელ წარმოდგენას თავიანთი თვალთახედვის შესახებ, თუ როგორ უნდა ეპყრობოდნენ თავისუფლებაალკვეთილ პირებს, უფრო ზოგადად კი, ხელს შეუწყობს დისკუსიას ამ საკითხებზე.

წინამდებარე დოკუმენტში თავმოყრილია „ფუძემდებლური“ ნაწილები, რომლებიც დღევანდლამდეა შემუშავებული.

I. სამართალდამცავი ორგანოები

დაკავება სამართალდამცავი ორგანოების მიერ

ამონარიდი მე-2 საერთო ანგარიშიდან [CPT/Inf (92) 3]

36. **ნაკ** განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს პოლიციის მიერ დაკავებულ პირთა სამ უფლებას: შესაბამისი პირის უფლებას, შეატყობინოს თავისი დაკავების ფაქტის შესახებ მესამე მხარეს, რომელსაც თავად აირჩევს (ოჯახის წევრს, მეგობარს, საკონსულოს), უფლებას ადვოკატზე და უფლებას, მოითხოვოს სამედიცინო შემოწმება იმ ექიმის მიერ, რომელსაც თავად აირჩევს (იმ სამედიცინო შემოწმების გარდა, რომელსაც პოლიციის მიერ გამოძახებული ექიმი ჩაატარებს).¹ **ნაკ**-ს აზრით, ეს არის დაკავებულ პირთა არასათანადო მოპყრობისაგან დაცვის სამი ძირითადი გარანტია, რომელიც გამოყენებული უნდა იქნას თავისუფლების აღკვეთის საწყისი ეტაპიდანვე, იმისდა მიუხედავად, თუ როგორ აისახება ეს ეტაპი ამა თუ იმ სამართლებრივ სისტემაში (დაკავება, დაპატიმება და სხვ.).

37. პოლიციის მიერ დაკავებულ პირებს დაუყოვნებლივ და გასაგებად უნდა ეცნობოთ მათი, მათ შორის 36-ე პუნქტში მოყვანილი, უფლებების შესახებ. გარდა ამისა, სამართალდამცავი სტრუქტურების ხელთარსებული ნებისმიერი საშუალება, მართლმსაჯულების ინტერესებიდან გამომდინარე დაყოვნდეს ზემოხსენებულ უფლებებით სარგებლობა, ნათლად უნდა იქნას განერილი და მკაცრად იყოს შეზღუდული დროში. რაც შეეხება, უფრო კონკრეტულად, ადვოკატზე უფლებასა და პოლიციის მიერ გამოძახებულის გარდა, სხვა ექიმის მიერ შემოწმების ჩატარების მოთხოვნას, ამ უფლებებით სარგებლობის დაყოვნების საჭიროება შესაძლებელია აღმოიფხვრას შესაბამის პროფესიულ ორგანიზაციებთან წინასწარი შეთანხმებით შედგენილი სიიდან ადვოკატებისა და ექიმების შერჩევის გზით.

38. დაკავებული პირის უფლება ადვოკატზე მოიცავს ადვოკატთან დაკავშირებისა და ადვოკატის მიერ პირის მონახ-

¹ ეს უფლება შემდგომში ფორმულირებულ იქნა შემდგენიარად: ექიმის ხელმისაწვდომობის უფლება, რაც მოიცავს, დაკავებული პირის სურვილისამებრ, თავისი არჩეული ექიმის მიერ სამედიცინო შემოწმებაზე ხელმისაწვდომობის უფლებას (პოლიციის მოხელეების მიერ გამოძახებული ექიმის მიერ სამედიცინო შემოწმების ჩატარების გარდა).

ულების უფლებას (ორივე შემთხვევაში მათი საუბრის კონფიდენციალურობის უზრუნველყოფის პირობებში), ასევე - დაკითხვაზე ადვოკატის დასწრების უფლებას.

რაც შეეხება პოლიციის განყოფილებაში დაკავებულის სამედიცინო შემოწმებას, ის უნდა ჩატარდეს პოლიციის თანამშრომელთა მიერ მიყურადების გარეშე და, სასურველია, მათი თვალთახედვის არის მიღმა. ამის გარდა, თითოეული გამოკვლევის შედეგი ისევე, როგორც დაკავებულის შესაბამისი განცხადებები და ექიმის დასკვნები, ჯეროვნად უნდა იქნას დოკუმენტირებული ექიმის მიერ და ხელმისაწვდომი გახდეს დაკავებულისა და მისი ადვოკატისათვის.

39. რაც შეეხება დაკითხვის პროცესს, **ნაკ** მიიჩნევს, რომ უნდა არსებობდეს კონკრეტული სახელმძღვანელო წესები, რომელთა მიხედვითაც წარიმართება პოლიციის მიერ დაკითხვის პროცესი. ამ წესებში განერილ საკითხებს შორის უნდა იყოს შემდეგი: დაკავებულის ინფორმირება დაკითხვის დამსწრეთა შესახებ (სახელი და/ან რაოდენობა); დაკითხვის სავარაუდო ხანგრძლივობა; დაკითხვებს შორის და დაკითხვების მიმდინარეობისას შესვენებები; ადგილები, სადაც შესაძლებელია დაკითხვის წარმოება; შეიძლება თუ არა, დაკავებულს მოეთხოვოს დაკითხვის დროს ფეხზე დგომა; იმ პირთა დაკითხვის წესი, რომლებიც იმყოფებიან ნარკოტიკული საშუალებების, ალკოჰოლის და ა.შ. ზემოქმედების ქვეშ. აგრეთვე, უნდა გაიწეროს მოთხოვნა დაკითხვის დაწყებისა და დასრულების დროის აღრიცხვა, დაკითხვის დროს დაკავებულის ნებისმიერი მოთხოვნა და თითოეულ დაკითხვაზე დამსწრე პირთა შესახებ სისტემატური ჩანაწერების წარმოება.

ნაკ ასევე აცხადებს, რომ პოლიციის მიერ დაკითხვების ელექტრონული ჩანწერა არის დაკავებულის კიდევ ერთი ქმედითი დაცვა არასათანადო მოპყრობისაგან (ასეთ ჩანაწერებს თავად პოლიციისათვის მოაქვთ მნიშვნელოვანი სარგებელი).

40. **ნაკ** მიიჩნევს, რომ პოლიციის განყოფილებებში, დაკავებულთათვის მინიჭებული დაცვის ფუნდამენტური გარანტიები, გამყარებული იქნება (და, შესაძლებელია, პოლიციის მოხელეთა საქმიანობაც სავსებით გააადვილოს) თუ თითოეული დაკავებულისთვის ცალ-ცალკე იწარმოება ერთიანი და ზედმინეგნითი ჩანაწერი, რომელშიც აისახება მისი პატიმრობის ყველა ასპექტი და მათთან დაკავშირებით განხორციელებული ქმედებები (თა-

ვისუფლებების აღკვეთის დრო და საფუძვლები; როდის განემართა უფლებები; დაზიანების ნიშნები, ფსიქიკური ჯანმრთელობა, და სხვ.; გარდა ამისა, როდის დაუკავშირდა ოჯახს/საკონსულოს და ადვოკატს და როდის მოინახულეს მათ; საკვების მიწოდების დრო; დაკითხვის დრო; გადაყვანის ან გათავისუფლების დრო და სხვ.). სხვადასხვა საკითხებთან დაკავშირებით (მაგალითად, პირის მფლობელობაში არსებული ნივთები, პირისთვის მისი უფლებების განმარტება, ამ უფლებებით სარგებლობა ან მათზე უარის თქმა) უნდა იქნას მოპოვებული დაკავებულის ხელმოწერა და, საჭიროებისამებრ, განმარტებულ იქნას ასეთის არარსებობა. გარდა ამისა, დაკავებულის ადვოკატს ხელი უნდა მიუწვდებოდეს პატიმრობის ამგვარ ჩანაწერზე.

41. გარდა ამისა, პოლიციის განყოფილებაში დაკავებისას, დაცვის მნიშვნელოვანი გარანტიაა მოპყრობის თაობაზე საჩივრების შემსწავლელი დამოუკიდებელი მექანიზმის არსებობა.

42. პოლიციის მიერ დაკავების დროის ხანგრძლივობა, პრინციპში, შედარებით ხანმოკლეა. შესაბამისად, არ უნდა არსებობდეს მოლოდინი, რომ პოლიციის განყოფილებებში დაკავების მატერიალური პირობები ისეთივე კარგი იყოს, როგორიც პატიმრობის სხვა ადგილებში, სადაც თავისუფლება აღკვეთილი პირები შეიძლება იმყოფებოდნენ დროის ხანგრძლივი პერიოდით. თუმცა, აუცილებელია ელემენტარული საყოფაცხოვრებო პირობების უზრუნველყოფა.

პოლიციის განყოფილებაში ყველა საკნის ფართი გათვლილი უნდა უნდა იყოს პირთა იმ რაოდენობაზე, რომელიც ჩვეულებრივ იქ თავსდება, საკნებს უნდა ჰქონდეთ შესაბამისი განათება (ე.ი. რომელიც იძლევა კითხვის საშუალებას, ძილის პერიოდის გამოკლებით) და ვენტილაცია. სასურველია, საკნებში იყოს ბუნებრივი განათება. გარდა ამისა, საკნებში უნდა იყოს დასვენების პირობები (მაგალითად, იატაკში ჩამონტაჟებული სკამი ან ძელსკამი), ხოლო პირები, რომელთაც უნევთ საკანში ღამის გათევა, უნდა უზრუნველყონ სუფთა ლეიბითა და თეთრეულით.

დაკავებულ პირებს უნდა ჰქონდეთ ბუნებრივი ფიზიოლოგიური მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების შესაძლებლობა სუფთა და ღირსებისშეუღახავ პირობებში, ასევე შხაპის მიღების საშუალება. საკვები, უნდა მიენოდოთ ყოველდღიურად, შესაბამისი განრიგის მიხედვით, ნოყიერი საჭმლის ჩათვლით, სულ მცირე

დღეში ერთხელ (ე.ი. რაიმე უფრო ნოყიერი, ვიდრე „სენდვიჩი“).²

43. პოლიციის განყოფილების საკნისთვის (ან დაკავებულის/პატიმრის განთავსების ნებისმიერი სხვა ტიპის საკნისთვის) გონივრული ფართის განსაზღვრა რთული საკითხია. ასეთი შეფასების გაკეთებისას ანგარიშგასაწევია ბევრი ფაქტორი. თუმცა, **ნაკვ**-ს დელეგაციამ საჭიროდ ჩათვალა ამ საკითხზე ჩამოეყალიბებინა მიახლოებითი სახელმძღვანელო კრიტერიუმები. დღეისათვის, პოლიციის განყოფილებებში სამართლო საკნების შეფასებისას, რომლებიც გათვალისწინებულია რამდენიმე საათით დაკავებისათვის, გამოიყენება შემდეგი კრიტერიუმები (განიხილება, უფრო როგორც სასურველი დონე, ვიდრე მინიმალური სტანდარტი): დაახლოებით 7 მ² ფართობი, 2 მ ან მეტი სიგრძე კედლებს შორის, 2.5 მ სიმაღლის ჭერი.

ამონარიდი მე-6 საერთო ანგარიშიდან [CPT/Inf (96) 21]

14. **ნაკვ** მიესალმება საპარლამენტო ასამბლეის 1257 რეკომენდაციაში (1995წ.) მისი საქმიანობის მხარდაჭერის ასახვას ევროპის საბჭოს წევრ ქვეყნებში დაკავების პირობებთან დაკავშირებით. **ნაკვ**, ასევე მოხარული იყო შეეტყო, რომ 1257 რეკომენდაციის საპასუხოდ, მინისტრთა კომიტეტმა წევრ სახელმწიფოთა მთავრობებს მოუწოდა **ნაკვ**-ს მე-2 საერთო ანგარიშში ფორმულირებული, პოლიციის განყოფილებებში დაკავების შესახებ სახელმძღვანელო პრინციპების დაცვისკენ (იხ. CPT/Inf (92) 3, 36 – 43-ე პუნქტები).

ამასთან დაკავშირებით აუცილებელია აღინიშნოს, რომ კონვენციის მონაწილე ზოგიერთი ქვეყანა არ ემხრობა **ნაკვ**-ს რიგი რეკომენდაციების სრულად შესრულებას, რომლებიც ითვალისწინებენ პოლიციაში დაკავებულთა არასათანადო მოპყრობისგან დაცვის გარანტიებს, კერძოდ, რეკომენდაციას იმის შესახებ, რომ ამ პირებისთვის დაკავების საწყისსავე ეტაპზე უნდა იყოს უზრუნველყოფილი უფლება ადვოკატზე.

15. თავისი საქმიანობის მანძილზე მიღებულ გამოცდილებაზე დაყრდნობით, **ნაკვ** ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ სწორედ დაკავების საწყის ეტაპზე წარმოიშობა დაშინებისა და ფიზიკური ძალადობის უდიდესი რისკი. შესაბამისად, დაკავებული პირის ადვოკატზე ხე-

² წაკვ-ს მიაჩნია, რომ 24 საათით ან მეტი დროით დაკავებულ პირებს უნდა ჰქონდეთ სუფთა ჰაერზე ყოველდღიური გასეირნებისა და ვარჯიშის უფლება.

ლმისანვდომობის უფლება სწორედ ამ მომენტში გვევლინება არასათანადო მოპყრობისაგან დაცვის ფუნდამენტურ გარანტიად. აღნიშნულ უფლებაზე ხელმისანვდომობას შემაკავებელი ეფექტი ექნება მათთვის, ვინც განიზრახავს დაკავებული პირისადმი არასათანადო მოპყრობას; გარდა ამისა, ადვოკატს მეტად ხელსაყრელი პირობები შეექმნება არასათანადო მოპყრობის შემთხვევაში შესაბამისი ზომების მიღებისათვის.

ნაკ აღიარებს, რომ მართლმსაჯულების ინტერესებიდან გამომდინარე, გამონაკლისის სახით, შესაძლებელია აუცილებელი გახდეს გარკვეული დროით დაკავებულის მიერ არჩეული ადვოკატის ხელმისანვდომობის დაყოვნება. თუმცა, ამან არ უნდა გამოიწვიოს ადვოკატზე უფლების სრული აკრძალვა ხსენებული დროის განმავლობაში. ასეთ შემთხვევებში უზრუნველყოფილი უნდა იქნას პირის ხელმისანვდომობა სხვა დამოუკიდებელ სანდო ადვოკატზე, რომელიც საფრთხის ქვეშ არ დააყენებს გამოძიების კანონიერ ინტერესებს.

16. **ნაკ**-მ თავის მე-2 საერთო ანგარიშში ასევე ხაზი გაუსვა პოლიციის მიერ დაკავებულ პირებისათვის მათი ყველა უფლების დაუყოვნებლივ და გარკვევით განმარტების მნიშვნელობას.

ზემოაღნიშნულის უზრუნველსაყოფად, **ნაკ** მიიჩნევს, რომ დაკავების პირველსავე ეტაპზე პოლიციის მიერ დაკავებულ პირებს სისტემატურად უნდა დაურიგდეთ სტანდარტული ფორმა, რომელშიც გასაგებად იქნება აღწერილი მათი ყველა უფლება. გარდა ამისა, დაკავებულ პირებს უნდა ეთხოვოთ, ხელი მოაწერონ დამადასტურებელ დოკუმენტს, რომ მათ გააცნეს მათი უფლებები.

ზემოთ მოყვანილი ღონისძიებები მარტივად განხორციელებადი, იაფი და ეფექტურია.

ამონარიდი მე-12 საერთო ანგარიშიდან [CPT/Inf (2002) 15]

33. საზოგადოების ნორმალური ფუნქციონირებისათვის მნიშვნელოვანია, რომ პოლიციას ჰქონდეს უფლებამოსილება, დააკავოს, დროებით დააპატიმროს და დაკითხოს სისხლის სამართლის დანაშაულში ეჭვმიტანილი ან სხვა კატეგორიის პირები. თუმცა, ამ უფლებამოსილებას იმთავითვე თან ახლავს მუქარისა და ფიზიკური ძალადობის რისკები. **ნაკ**-ს საქმიანობის არსია, მოიძიოს გზები ამ რისკის აბსოლუტურ მინიმუმამდე დასაყვანად ისე, რომ

ზედმეტად ხელი არ შეუშალოს პოლიციას მისი მოვალეობების სათანადო შესრულებაში. ბევრ ქვეყანაში შეინიშნება წინსვლა საპოლიციო დაკავების კუთხით, თუმცა, **ნაკ**-ს ხელთ არსებული ინფორმაცია ცხადყოფს შემდგომი გაუმჯობესების აუცილებლობას.

34. **დანაშაულში ეჭვმიტანილის დაკითხვა** სპეციალისტების საქმეა, რომლის სათანადო შესრულებისათვის საჭიროა სპეციფიკური ტრენინგების გავლა. უპირველეს ყოვლისა, ზედმინევნით ნათელი უნდა იყოს ამგვარი დაკითხვის კონკრეტული მიზანი: სწორი და სანდო ინფორმაციის მოპოვება იმისათვის, რომ გამოირკვეს სიმართლე გამოძიებისათვის საინტერესო საკითხებზე. დაკითხვის მიზანი არამცდარამც არ უნდა იყოს აღიარებითი ჩვენების მოპოვება იმ ეჭვმიტანილის მხრიდან, რომელსაც დამნაშავედ მიიჩნევენ დაკითხვის მწარმოებელი პოლიციის თანამშრომლები. შესაბამისი ტრენინგის უზრუნველყოფის გარდა, სამართალდამცავთა მხრიდან ზემოაღნიშნული მიზნის ზედმინევნით შესრულებას დიდად შეუწყობს ხელს ეჭვმიტანილთა დაკითხვის ეთიკის კოდექსის შემუშავება.

35. ნლების მანძილზე **ნაკ**-ს დელეგაციები ხვდებოდნენ საკმაოდ ბევრ თავისუფლებაალკვეთილ პირს, რომლებიც ამტკიცებდნენ, რომ გახდნენ პოლიციის თანამშრომელთა მხრიდან ფიზიკური ძალადობის, დაშინებისა ან სხვა სახის არასათანადო მოპყრობის მსხვერპლნი, დაკითხვის დროს მათგან აღიარებითი ჩვენების მოპოვების მიზნით. სავსებით ცხადია, რომ სისხლის სამართლის სისტემა, რომელიც ეფუძნება დანაშაულის **აღიარებით ჩვენებას**, სტიმულს აძლევს სისხლის სამართლის დანაშაულის გამოძიებაში ჩართულ თანამშრომლებს, რომლებიც ხშირ შემთხვევაში შედეგის მისაღწევად ზენოლასაც განიცდიან, რომ ამგვარი შედეგის მისაღებად გამოიყენონ ფიზიკური ან ფსიქოლოგიური ზენოლა. ნამებისა და არასათანადო მოპყრობის აღკვეთის კონტექსტში, ფუნდამენტური მნიშვნელობა აქვს დანაშაულის გამოძიების ისეთი მეთოდების შემუშავებას, რომლებიც შეამცირებს აღიარებით ჩვენებასა და დაკითხვით მოპოვებულ სხვა მტკიცებულებებსა და ინფორმაციაზე დაყრდნობის ხარისხს ბრალდებულისთვის გამამტყუნებელი განაჩენის მინღვევის მიზნით.

36. პოლიციის მიერ დაკითხვის წარმოების ელექტრონული (ე.ი. აუდიო- და/ან ვიდეო-) ჩანერა არასათანადო მოპყრობისგან თავისუფლებაალკვეთილ პირთა დაცვის დამატებითი მნიშვნელოვანი გარანტიაა. **ნაკ** კმაყოფილებით აღნიშნავს, რომ სულ

უფრო მეტ ქვეყანაში განიხილება ამგვარი სისტემების დანერგვის საკითხი. ასეთ ტექნიკას შეუძლია უზრუნველყოს დაკითხვის მიმდინარეობის სრული და ავტენტური ჩანერა, რაც ხელს შეუწყობს არასათანადო მოპყრობის ნებისმიერი ფაქტის გამოძიებას. ეს შედის ორივე მხარის ინტერესებში: იმ პირის, ვის მიმართაც განხორციელდა არასათანადო მოპყრობა პოლიციის მიერ, ასევე - პოლიციის თანამშრომელთა ინტერესებშიც, რომლებიც აწყდებიან ხოლმე მათ მიმართ დაუსაბუთებელ ბრალდებას ფსიქოლიგიურ ზენოლასა და ფიზიკურ ძალადობასთან დაკავშირებით. პოლიციის მიერ დაკითხვის მიმდინარეობის ელექტრონული ჩანერა, ასევე ამცირებს იმის შესაძლებლობას, რომ ბრალდებულმა მოგვიანებით იცრუოს და უარყოს თავისი თავდაპირველი აღიარება.

37. **ნპკ**-ს არაერთხელ და არაერთ ქვეყანაში აღმოუჩენია **დაკითხვის ოთახები**, სადაც ძალიან დამთრგუნველი გარემოა: მაგალითად, ოთახები შიგნიდან მთლიანად შავი ფერით არის გაწყობილი და აღჭურვილია მანათებლებით, რომელთა ნათების სხივი პირდაპირ დასაკითხი პირის სკამისაკენ არის მიმართული. ამ ტიპის მოწყობილობების ადგილი პოლიციის განყოფილებებში არ არის.

იმის გარდა, რომ დაკითხვის ოთახი უნდა იყოს საკმარისად განათებული, გათბობისა და ვენტილაციის სისტემებით აღჭურვილი, დაკითხვის პროცესის ყველა მონაწილე უნდა იჯდეს მსგავსი სტილისა და კომფორტის სკამებზე. თანამშრომელი, რომელიც დაკითხვას უძღვება, არ უნდა იჯდეს დომინანტურ პოზიციაში (მაგ., შემალლებულზე) ან ეჭვმიტანილისგან მოშორებით. გარდა ამისა, ოთახში ფერები უნდა იყოს ნეიტრალური.

38. ზოგიერთ ქვეყანაში **ნპკ** წააწყდა დაკავებული პირისათვის **თვალების ახვევის** პრაქტიკას, ძირითადად, დაკითხვის პროცესში. პოლიციის თანამშრომლებისგან განსხვავებული, უმეტეს შემთხვევაში კი - ურთიერთგამომრიცხავი განმარტებები კეთდებოდა ამ პრაქტიკის დანიშნულებასთან დაკავშირებით. წლების მანძილზე შეგროვებულმა ინფორმაციამ **ნპკ**-სთვის ცხადყო, რომ, უმეტეს თუ არა, ბევრ შემთხვევაში ადამიანებს თვალებს უხვევენ იმისათვის, რომ მათ ვერ შეძლონ იმ სამართალდამცავთა ამოცნობა, ვინც მათ მიმართ არასათანადო მოპყრობა განახორციელა. იმ შემთხვევებშიც კი, როდესაც ადილი არ აქვს ფიზიკურ ძალადობას, ადამიანისათვის, განსაკუთრებით დაკითხვაზე მყოფი პირისთვის, თვალების ახვევა არის ზენოლის ფორმა, რომლის ეფექტიც ხშირად უტოლდება ფსიქოლოგიური სახის არასათანადო

დო მოპყრობას. **ნაკ** იძლევა პოლიციის მიერ დაკავებული პირისათვის თვალების ახვევის ერთმნიშვნელოვნად აკრძალვის რეკომენდაციას.

39. **ნაკ**-სთვის არცთუ უჩვეულოა პოლიციის შენობებში საეჭვო ნივთების აღმოჩენა, როგორიცაა ხელკეტი, ცოცხის ტარი, ბეისბოლის ჯოხი, რკინის წნელი, მსხვილი ელექტრო-კაბელის ნაჭრები, ყალბი ცეცხლსასროლი იარაღი ან დანა. ასეთი ნივთების არსებობამ არა ერთ შემთხვევაში დაადასტურა **ნაკ**-ს მიერ მოპოვებული ინფორმაცია, რომ ასეთი სახის ნივთები გამოიყენებოდა აღნიშნულ დანესებულებებში დაკავებული პირების დაშინებისა და/ან ცემისათვის.

პოლიციის თანამშრომლები, როგორც წესი, ასეთი ნივთების არსებობას იმით ხსნიდნენ, რომ, თითქოს, ეს ნივთები ამოიღეს ეჭვმიტანილთაგან და ინახებოდა ნივთიერი მტკიცებულების სახით. ის ფაქტი, რომ მსგავსი ნივთები ყოველთვის აღურიცხავი და, უმეტესად, მიმობნეული იყო დანესებულებაში (ზოგჯერ ფარდის ან კარადის უკან), მხოლოდ ეჭვს ბადებდა ამ განმარტებათა სისწორეში. იმისათვის, რომ გაქარწყლდეს ვარაუდი პოლიციის თანამშრომელთა მხრიდან არასათანადო მოპყრობის გამოყენების შესახებ და თანამშრომელთა და დაკავებულ პირთათვის თანაბრად აღმოიფხვრას საფრთხის პოტენციური წყარო, ნივთიერი მტკიცებულებები ყოველთვის შესაბამისად უნდა დაილუქოს, აღირიცხოს და მოთავსდეს მათ შესაბამისად განკუთვნილ ადგილას. ყველა სხვა მსგავსი ტიპის საგანი კი გატანილ უნდა იქნას პოლიციის შენობებიდან.

40. თავისი საქმიანობის დასაბამიდან **ნაკ** უდიდეს მნიშვნელობას ანიჭებდა პოლიციის მიერ დაკავებულ პირთა სამი უფლების დაცვას: ადვოკატსა და ექიმზე ხელმისაწვდომობის უფლება და უფლება, რომ დაკავების ფაქტის შესახებ ინფორმაცია ეცნობოს ნათესავს ან ნებისმიერ მესამე მხარეს, პირის არჩევანის შესაბამისად. **ნაკ**-ს რეკომენდაციების გათვლისწინებით ბევრ სახელმწიფოში გადაიდგა ნაბიჯები აღნიშნულ უფლებათა დამკვიდრებისა ან მათი დაცვის გაძლიერების მიზნით. უფრო კონკრეტულად, პოლიციის მიერ დაკავებული პირის ადვოკატზე ხელმისაწვდომობის უფლება დღესდღეობით ფართოდ არის აღიარებული იმ ქვეყნებში, სადაც **ნაკ**-ს უწევს ვიზიტით ჩასვლა; იმ რამდენიმე ქვეყანაში კი, სადაც ეს უფლებები ჯერ კიდევ არ დამკვიდრებულა, უკვე იგეგმება მათი შემოღება.

41. თუმცა, ქვეყანათა რიცხვში საგრძნობლად ეწინააღმ-

დეგებიან **წპკ**-ს რეკომენდაციის შესრულებას, უზრუნველყო **უფლება ადვოკატზე**³ პოლიციის მიერ დაკავების საწყისი მომენტიდანვე. ზოგიერთ ქვეყანაში, დაკავებული პირები ამ უფლებით სარგებლობენ მხოლოდ დაკავებიდან გარკვეული დროის შემდეგ; ზოგ ქვეყნებში კი - მხოლოდ მას შემდეგ, რაც პირს ოფიციალურად მიენიჭება „ექვმიტანილის“ სტატუსი.

წპკ-მ არაერთხელ ხაზგასმით აღნიშნა, რომ თავისი გამოცდილებით, სწორედ დაკავების საწყის ეტაპზეა მუქარისა და ფიზიკური ძალადობის უდიდესი რისკი. შესაბამისად, დაკავებული პირის ადვოკატზე ხელმისაწვდომობის უფლება სწორედ ამ მომენტში გვევლინება არასათანადო მოპყრობისაგან დაცვის ფუნდამენტურ გარანტიად. აღნიშნულ უფლებაზე ხელმისაწვდომობას შემაკავებელი ეფექტი ექნება მათთვის, ვინც განიზრახავს დაკავებულ პირთა მიმართ არასათანადო მოპყრობას; გარდა ამისა, არასათანადო მოპყრობის შემთხვევაში, ადვოკატს მეტად ხელსაყრელი პირობები შეექმნება შესაბამისი ზომების მიღებისათვის. **წპკ** აღიარებს, რომ გამოძიების კანონიერი ინტერესებიდან გამომდინარე, გამონაკლისის სახით, შესაძლებელია აუცილებელი გახდეს გარკვეული დროით დაკავებულის მიერ არჩეულ ადვოკატზე ხელმისაწვდომობის შეყოვნება. თუმცა, ამან არ უნდა გამოიწვიოს ადვოკატზე უფლების სრული აკრძალვა ხსენებული დროის განმავლობაში. ასეთ შემთხვევებში უზრუნველყოფილი უნდა იქნას პირის ხელმისაწვდომობა სხვა დამოუკიდებელ სანდო ადვოკატზე.

ადვოკატზე ხელმისაწვდომობის უფლება უნდა მოიცავდეს მასთან კონფიდენციური საუბრის უფლებას. დაკავებულ პირს, პრინციპში, ასევე უნდა ჰქონდეს პოლიციის მიერ ჩატარებულ ყველა დაკითხვაზე მისი ადვოკატის დასწრების უფლება. ბუნებრივია, ამან ხელი არ უნდა შეუშალოს პოლიციის მიერ პირის დაკითხვის ჩატარებას გადაუდებელ შემთხვევებში, ადვოკატის დასწრების გარეშეც (რომელიც შესაძლებელია იმ მომენტისთვის არ იყოს ხელმისაწვდომი), ან აცილების მოთხოვნას ადვოკატზე, რომელიც ხელს უშლის დაკითხვის სათანადოდ წარმართვას.

წპკ-მ ასევე ხაზი გაუსვა იმას, რომ ადვოკატზე უფლებით უნდა სარგებლობდეს არა მხოლოდ დანაშაულში ეჭვმიტანილი პირი, არამედ ნებისმიერი პირი, რომელსაც კანონი ავალდებულებს პოლიციის განყოფილებაში გამოცხადებას ან ყოფნას მაგ. „მონ-მის“ სახით.

³ შემდგომში წპკ-მ გამოაქვეყნა უფრო დეტალური თავი თემაზე: „უფლება ადვოკატზე, როგორც არასათანადო მოპყრობის პრევენციის საშუალება“, იხილეთ 21-ე საერთო ანგარიშის 18-25-ე პუნქტები (CPT/Inf (2011) 28).

გარდა ამისა, იმისათვის, რომ უფლება ადვოკატზე მაქსიმალურად ეფექტიანად განხორციელდეს პრაქტიკაში, ის პირებიც, რომელთაც უსახსრობის გამო არ შეუძლიათ ადვოკატის აყვანა, შესაბამისად უნდა იქნან უზრუნველყოფილი ადვოკატზე ხელმისაწვდომობით.

42. პოლიციის მიერ დაკავებულ პირებს უნდა ჰქონდეთ ექიმზე ხელმისაწვდომობის ოფიციალურად აღიარებული უფლება. კერძოდ, ყოველთვის, როდესაც პირი ითხოვს სამედიცინო შემოწმებას, ექიმი დაუყოვნებლივ უნდა იქნას გამოძახებული; პოლიციის თანამშრომლებმა არავითარ შემთხვევაში არ უნდა უგულვებელყონ ამგვარი მოთხოვნა. მეტიც, ექიმზე ხელმისაწვდომობის უფლება უნდა მოიცავდეს პირის უფლებას, სურვილისამებრ გაიაროს სამედიცინო შემოწმება იმ ექიმის მიერ, რომელსაც თავად აირჩევს (იმ სამედიცინო შემოწმების გარდა, რომელსაც პოლიციის მიერ გამოძახებული ექიმი ჩაატარებს).

პოლიციის განყოფილებაში დაკავებული პირის ნებისმიერი სახის სამედიცინო შემოწმება, უნდა ჩატარდეს პოლიციის თანამშრომელთა მიერ მიყურადების გარეშე და, თუ ექიმი სანინააღმდეგოს არ მოითხოვს, ასევე, პოლიციის თანამშრომელთა თვალთახედვის მიღმა.

ასევე, მნიშვნელოვანია, რომ დაკავებულ პირებს, რომლებიც თავისუფლდებიან სასამართლოს წინაშე წარსდგომის გარეშე, ჰქონდეთ უფლება, პირდაპირ მოითხოვონ სამედიცინო შემოწმება/ცნობა ოფიციალური სასამართლო სამედიცინო ექსპერტისაგან.

43. დაკავებული პირის უფლება, მისი დაკავების ფაქტის შესახებ ეცნობოს მესამე მხარეს, პრინციპში, გარანტირებული უნდა იყოს პოლიციის მიერ მისი დაკავების ადრეულ ეტაპზევე. რასაკვირველია, **ნპპ** აღიარებს, რომ გამოძიების კანონიერი ინტერესებიდან გამომდინარე, აღნიშნული უფლების ხელმისაწვდომობაზე შესაძლებელია გარკვეული გამონაკლისის დამკვეთა. თუმცა, ამგვარი გამონაკლისები ნათლად უნდა განიმარტოს, მკაცრად განისაზღვროს დროში და მათი დამკვეთისას შესაბამისი დაცვის გარანტიები უნდა იქნას გათვალისწინებული (მაგ.: დაკავების შესახებ შეტყობინების ნებისმიერი დაგვიანების ფაქტი, მიზეზების მითითებით, წერილობითი სახით უნდა იქნას აღრიცხული, და საჭიროებს დასტურს პოლიციის ზემდგომი პირისგან, რომელიც არ არის დაკავშირებული კონკრეტულ საქმესთან ან პროკურორისგან).

44. თავისუფლება აღკვეთილ პირთა უფლებები კარგავს აზრს თუ ამ აღნიშნულ პირებს არ ეცოდინებათ მათი არსებობის შესახებ. შესაბამისად, სავალდებულოა, რომ პოლიციის მიერ დაკავებისას პირებს დაუყოვნებლივ და ნათლად, მათთვის გასაგებ ენაზე **განემართოთ მათი უფლებების შესახებ**. ზემოაღნიშნულის უზრუნველსაყოფად, დაკავების პირველსავე ეტაპზე პოლიციის მიერ დაკავებულ პირებს სისტემატურად უნდა დაურიგდეთ სტანდარტული ფორმა, რომელშიც გასაგებად იქნება აღწერილი მათი ყველა უფლება. გარდა ამისა, დაკავებულ პირებს უნდა ეთხოვოთ, ხელი მოაწერონ დამადასტურებელ დოკუმენტს, რომ მათ გააცნეს თავიანთი უფლებები.

45. **ნაკ**-მ არაერთხელ გაუსვა ხაზი სასამართლოსა და პროკურატურის როლს პოლიციის მხრიდან არასათანადო მოპყრობის აღკვეთის საქმეში.

მაგალითად, პოლიციის მიერ დაკავებული ყველა პირისათვის წინასწარი პატიმრობის შეფარდების გადაწყვეტილება უნდა გამოიტანოს მოსამართლემ, რომლის წინაშეც წარსდგება უშუალოდ დაკავებული პირი; თუმცა, იმ ქვეყანათა შორის, სადაც **ნაკ**-ი იმყოფებოდა, ჯერ კიდევ არის რამოდენიმე, სადაც ეს ასე არ ხდება. მოსამართლის წინაშე პირის წარდგენა უზრუნველყოფს შესაძლებლობას, დანაშაულში ეჭვმიტანილმა მის მიმართ განხორციელებული არასათანადო მოპყრობის საჩივრით დროულად მიმართოს მოსამართლეს. მეტიც, კონკრეტული საჩივრის გარეშეც კი, არასათანადო მოპყრობის სხვა ნიშნების (მაგალითად, ხილული დაზიანებები, პირის საერთო გარეგნული მდგომარეობა ან ქცევის მანერა) არსებობის შემთხვევაში, მოსამართლე შეძლებს შესაბამისი ზომების დროულად მიღებას.

ბუნებრივია, როდესაც არსებობს ნიშნები, რომ პოლიციამ მიმართა არასათანადო მოპყრობას, მოსამართლემ უნდა მიიღოს შესაბამისი ზომები; ამასთან, ყოველთვის, როდესაც დანაშაულში ეჭვმიტანილი პირი საპოლიციო დაკავების ვადის ამოწურვისას მოსამართლის წინაშე წარსდგენის დროს აცხადებს მის მიმართ განხორციელებული არასათანადო მოპყრობის შესახებ, მოსამართლემ წერილობით უნდა აღრიცხოს აღნიშნული საჩივარი, დაუყოვნებლივ მოითხოვოს სასამართლო სამედიცინო ექსპერტიზა და მიიღოს შესაბამისი ზომები არასათანადო მოპყრობის შესაძლო ფაქტის სათანადოდ გამოძიების უზრუნველსაყოფად. ამგვარი მიდგომა უნდა გამოიყენებოდეს იმისდა მიუხედავად, აღნიშნება თუ არა პირს ხილული დაზიანებები. მეტიც, არასათანადო მოპყ-

რობის შესახებ საჩივრის არ არსებობის შემთხვევაშიც კი, ყოველთვის, როდესაც არსებობს სხვა საფუძველი იმის დასაშვებად, რომ პირი, შესაძლებელია, ყოფილიყო არასათანადო მოპყრობის მსხვერპლი, მოსამართლემ უნდა მოითხოვოს სასამართლო სამედიცინო ექსპერტიზა.

სასამართლოს ან სხვა შესაბამისი სტრუქტურების მიერ სამართალდამცავთა მხრიდან არასათანადო მოპყრობის შესახებ ნებისმიერი საჩივრის საგულდაგულო შესწავლას, საჭიროების შემთხვევაში კი - სათანადო სასჯელის დაკისრებას, ექნება მძლავრი შემაკავებელი ეფექტი. და პირიქით, თუ ეს სტრუქტურები არ გადადგამენ ქმედით ნაბიჯებს მათ წინააღმდეგ მიმართულ საჩივრებზე, სამართალდამცავები, რომლებიც განიზრახავენ დაკავებულ პირთა მიმართ არასათანადო მოპყრობას, მალევე ირწმუნებენ, რომ ძალადობის ჩადენა დაუსჯელია.

46. შესაძლოა, საჭირო გახდეს **პოლიციის მიერ წინასწარ პატიმრობაში მყოფ პირთა დამატებითი დაკითხვა**. ნპპ მიიჩნევს, რომ, არასათანადო მოპყრობის თავიდან აცილების მიზნით, უმჯობესი იქნება, თუ დაკითხვა ჩატარდება სასჯელალსრულების შესაბამის დანესებულებაში და არა პოლიციის განყოფილებაში. წინასწარ პატიმრობაში მყოფი პირების პოლიციის განყოფილებაში დაბრუნება შემდგომი დაკითხვისათვის დასაშვები და ოფიციალურად ნებადართული უნდა იყოს აბსოლუტურად გარდაუვალ ვითარებაში. ასევე, სავალდებულოა, რომ ამგვარ საგამონაკლისო შემთხვევებში, როდესაც წინასწარ პატიმრობაში მყოფი პირი ბრუნდება პოლიციის განყოფილებაში, მან უნდა ისარგებლოს 40-43-ე პუნქტებში აღნიშნულ სამ უფლებაზე ხელმისაწვდომობით.

47. საპოლიციო დაკავების ვადა არის (ან, ყოველ შემთხვევაში, უნდა იყოს) ხანმოკლე. მიუხედავად ამისა, **წინასწარი დაკავების პირობები პოლიციის განყოფილებებში** უნდა აკმაყოფილებდნენ **ძირითად მოთხოვნებს**.

წინასწარი დაკავების ყველა საკანი უნდა იყოს სუფთა და ფართი⁴ გათვლილი უნდა იყოს პირთა იმ რაოდენობაზე, რომელიც იქ თავსდება, ასევე - საკმარისად განათებული (მაგ., ისე, რომ საკმარისი იყოს საკითხავად, ძილის პერიოდის გამოკლებით); სასურველია, საკნებში იყოს ბუნებრივი განათება. გარდა ამისა, საკნებში უნდა იყოს მოსვენების პირობები (მაგ., იატაკში ჩამონტაჟებული სკამი ან ძელსკამი). პირები, რომელთაც უნევთ ღამის

4 საკნის ზომასთან დაკავშირებით, იხ. აგრეთვე მე-2 საერთო ანგარიშის 43-ე პუნქტი, CPT/Inf (92)3

გათევა პოლიციის განყოფილებაში, უნდა უზრუნველყონ სუფთა ლეიბითა და თეთრეულით. პოლიციის განყოფილებაში პირებისთვის ხელმისაწვდომი უნდა იყოს სუფთა საპიფარეშო მისაღები პირობებით, ასევე - შხაპის მიღებისათვის აუცილებელი პირობები. მათ მუდმივად ხელმისაწვდომი უნდა ჰქონდეთ დასაღვანი წყალი და მიენოდებოდეთ საკვები ყოველდღიურად, შესაბამისი განრიგის მიხედვით, მათ შორის, ნოციერი საქმლის ჩათვლით სულ მცირე, დღეში ერთხელ (მაგ., რაიმე უფრო ნოციერი, ვიდრე „სენდვიჩი“). 24 საათით ან მეტი დროით დაკავებულ პირებს, შეძლებისდაგვარად, უნდა ჰქონდეთ სუფთა ჰაერზე ყოველდღიური გასეირნებისა და ვარჯიშის უფლება.

ნაკ-ს ვიზიტების დროს, დელეგაციებს მრავლად უნახავთ პოლიციის განყოფილები, სადაც წინასწარი დაკავების საკნების ინფრასტრუქტურა არ აკმაყოფილებდა ზემოაღნიშნულ მინიმალურ სტანდარტებს. ეს განსაკუთრებით სავალალოა იმ პირთათვის, რომელთაც უნევთ სასამართლოს წინაშე წარდგომა. ძალიან ხშირად, მოსამართლის წინაშე წარდგენამდე, პირებს უნევთ ერთი ან მეტი დღის გატარება ბინძურ საკანში, რომელიც არ პასუხობს სტანდარტებს და, სადაც არ აქვთ არც სათანადო მოსვენების, არც საკვების მიღებისა და დაბანის საშუალება.

48. ზრუნვის ვალდებულება, რაც პოლიციას აქვს დაკავებულ პირთა მიმართ, მოიცავს პასუხისმგებლობას მათ **უსაფრთხოებასა და ფიზიკურ ხელშეუხებლობაზე**. ეს ნიშნავს, რომ პოლიციის განყოფილების სათანადო მონიტორინგი პოლიციის ვალდებულების განუყოფელი ნაწილია. შესაბამისი ნაბიჯები უნდა გადაიდგას იმის უზრუნველსაყოფად, რომ დაკავებულმა პირებმა პოლიციის განყოფილებაში ყოველთვის მარტივად შეძლონ განყოფილების თანამშრომლებთან კონტაქტში შესვლა.

იყო შემთხვევები, როდესაც **ნაკ**-ს დელეგაციამ აღმოაჩინა, რომ წინასწარი დაკავების საკნები საკმაოდ მოშორებული იყო თანამშრომელთა კაბინეტებისა ან სამუშაო ადგილებისაგან, სადაც, ჩვეულებისამებრ, ისინი იმყოფებიან. ამასთან, საკნებში არ იყო კომუნიკაციის არანაირი საშუალება (მაგ. სასიგნალო სისტემა), რაც შესაძლებლობას მისცემდა პირს, მიეპყრო პოლიციის თანამშრომლის ყურადღება. ასეთ პირობებში, ძალიან დიდი რისკია, რომ პოლიცია დროულ რეაგირებას ვერ მოახდენს სხვადასხვა ტიპის ინციდენტზე (დაკავებულთა შორის ძალადობა, სუიციდის მცდელობა, ხანძარი და სხვ.).

49. **ნაკ**-მ ასევე შემოფოთება გამოხატა იმ პრაქტიკის გამო,

რაც შეინიშნება ზოგიერთ ქვეყანაში: პოლიციაში თითოეულ ოპერატიულ დეპარტამენტს (ნარკოტიკების, ორგანიზებული დანაშაულის, ანტიტერორისტული) ჰქონდა წინასწარი დაკავების საკუთარი ინფრასტრუქტურა თავისი თანამშრომლებით. **ნპკ** მიიჩნევს, რომ უარი უნდა ითქვას ამგვარ მიდგომაზე **წინასწარი დაკავების ცენტრალიზებული სისტემის** სასარგებლოდ, სადაც დასაქმდება სპეციალურად ამ საქმისათვის განვრთნილ თანამშრომელთა ჯგუფი. ეს, რასაკვირველია, ნაადგება არასათანადო მოპყრობის პრევენციასაც. მეტიც, ცალკეულ ოპერატიულ დეპარტამენტთა გათავისუფლება წინასწარი პატიმრობის უზრუნველყოფის ფუნქციისაგან ბევრად სასარგებლო შეიძლება აღმოჩნდეს მენეჯმენტისა და ლოჯისტიკის თვალსაზრისითაც.

50. დაბოლოს, დამოუკიდებელი ორგანოს მიერ პოლიციის დაწესებულებათა შემოწმება მნიშვნელოვან წვლილს შეიტანს პოლიციელთა მხრიდან არასათანადო მოპყრობის აღმოფხვრის საქმეში და, უფრო ზოგადად, ხელს შეუწყობს თავისუფლების აღკვეთის დამაკმაყოფილებელი პირობების უზრუნველყოფას. სრული ეფექტიანობისათვის, ზემოაღნიშნული დამოუკიდებელი სტრუქტურის ვიზიტები უნდა იყოს რეგულარული და მოულოდნელი; ვიზიტების დროს შესაძლებელი უნდა იყოს დაკავებულ პირებთან კონფიდენციალურად გასაუბრება. გარდა ამისა, ამ სტრუქტურამ უნდა შეამოწმოს დაკავებულ პირთა მოპყრობასთან დაკავშირებული ყველა საკითხი: დაკავების ფაქტების აღრიცხვა; დაკავებულ პირთათვის ინფორმაციის მიწოდება მათი უფლებების შესახებ და ამ უფლებათა რეალურად გამოყენება (კერძოდ, 40-43-ე პუნქტებში დასახელებული უფლებები); იმ წესებთან შესაბამისობა, რომლებიც არეგულირებენ ეჭვმიტანილთა დაკითხვის წესს და წინასწარი პატიმრობის საყოფაცხოვრებო პირობებს.

ზემოაღნიშნული სტრუქტურის მონიტორინგის შედეგები უნდა გადაეგზავნოს არა მხოლოდ სამართალდამცავ ორგანოებს, არამედ სხვა - პოლიციისაგან დამოუკიდებელ სტრუქტურებსაც.

**ადვოკატის ხელმისაწვდომობა, როგორც
არასათანადო მოპყრობისაგან დაცვის გარანტია**
ამონარიდი 21-ე საერთო ანგარიშიდან [CPT/Inf(2011) 28]

18. პოლიციის მიერ დაკავებულ პირისათვის ადვოკატზე ხელმისაწვდომობის უფლება არასათანადო მოპყრობისაგან დაცვის ფუნდამენტური გარანტიაა. ასეთი გარანტიის არსებობას შემაკავებელი ეფექტი ექნება დაკავებული პირის მიმართ არასათანადოდ მოპყრობის განზრახვის მქონე პირთათვის. გარდა ამისა, სწორედ ადვოკატის ექნება შესაძლებლობა გადადგას შესაბამისი ზომები არასათანადო მოპყრობის ფაქტის შემთხვევაში.

19. სრული ეფექტიანობისთვის, ადვოკატზე უფლება დაკავებული პირისათვის ხელმისაწვდომი უნდა იყოს დაკავების საწყისი ეტაპიდანვე.⁵ **ნაკ**-მ არაერთხელ აღნიშნა, რომ თავისუფლების აღკვეთის სწორედ საწყისი ეტაპზეა მუქარისა და ფიზიკური ძალადობის ყველაზე დიდი რისკი. გარდა ამისა, ადვოკატზე ხელმისაწვდომობა უნდა იქნას უზრუნველყოფილი თავისუფლების აღკვეთის საწყისი ეტაპიდანვე, მიუხედავად დაკავებული პირის სამართლებრივი სტატუსისა; უფრო კონკრეტულად, ზემოაღნიშნულ უფლებაზე ხელმისაწვდომობა არ უნდა იყოს დამოკიდებული იმაზე, მიენიჭა თუ არა ოფიციალურად პირს „ექვემდებარების“ სტატუსი. მაგალითად, ევროპის მრავალ ქვეყანაში, იქ არსებული სამართლებრივი სისტემების მიხედვით, პირი შეიძლება ვალდებული იყოს გამოცხადდეს სამართალდამცავთა განყოფილებაში და გაჩერდეს გარკვეული პერიოდის განმავლობაში „მონმის“ სტატუსით ან „ინფორმაციული საუბრისთვის“; გამოცდილებამ აჩვენა წამების პრევენციის **ნაკ**-ს, რომ ასეთი პირები დიდი რისკის ქვეშ შეიძლება აღმოჩნდნენ.

20. ადვოკატზე ხელმისაწვდომობის უფლებით უნდა სარგებლობდეს ყველა თავისუფლებააღკვეთილი პირი, მიუხედავად ბრალდების „სიმსუბუქისა“. ბევრ ქვეყანაში, სადაც **ნაკ** ვიზიტით იმყოფებოდა, პირს შეიძლება რამდენიმე კვირით ალკვეთოს თავისუფლება „ადმინისტრაციული“ სამართალდარღვევისათვის. **ნაკ** ვერანაირ გამართლებას ვერ ხედავს იმაში, რომ ასეთ პირებს ჩამოერთვათ უფლება ადვოკატზე. გარდა ამისა, **ნაკ**-ს პრაქტი-

⁵ რა თქმა უნდა, საქმის გარემოებებიდან გამომდინარე, ზოგჯერ ადვოკატზე ხელმისაწვდომობის უფლება შეიძლება ადრეულ ეტაპზეც გამოიყენებოდეს.

კაში ხშირად შეხვედრია შემთხვევები, როდესაც სინამდვილეში სისხლის სამართლის დანაშაულში ეჭვმიტანილი პირები დაკავებული იყვნენ ადმინისტრაციული სამართალდარღვევისთვის იმ მიზნით, რომ პირებისთვის არ მიეცათ იმ დაცვის გარანტიებით სარგებლობის უფლება, რომლებიც გააჩნდათ სისხლის სამართლის საქმეში ეჭვმიტანილებს; ზოგიერთი დანაშაულის ამოღება დანაშაულთა იმ სიიდან, რომელში ბრალდებულსაც ენიჭება ადვოკატზე უფლება, აუცილებლად მიგვიყვანს ამგვარი ხარვეზების წარმოჩენის რისკამდე.

21. ზემოაღნიშნულის მსგავსად, ადვოკატზე უფლებით უნდა სარგებლობდეს ყველა დაკავებული პირი, მიუხედავად ბრალდების „სიმძიმისა“. რასაკვირველია, განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულში ბრალდებული პირი შესაძლებელია არასათანადო მოპყრობის ყველაზე დიდი რისკის ქვეშ აღმოჩნდეს და შესაბამისად, ყველაზე მეტად საჭიროებს ადვოკატზე ხელმისაწვდომობას. აქედან გამომდინარე, **ნაკ** ენიშნა აღმდგევა იმ ზომებს, რომლებიც ითვალისწინებენ გარკვეული პერიოდის განმავლობაში კონკრეტულ დანაშაულებებში (მაგ. ანტიტერორისტული კანონმდებლობის დარღვევა) ეჭვმიტანილი პირებისათვის სისტემატურად უარის თქმას ადვოკატზე უფლების ხელმისაწვდომობაზე. ის საკითხი, გამართლებული უნდა იყოს თუ არა ადვოკატზე ხელმისაწვდომობის უფლებაზე შეზღუდვების დანესება, განხილულ უნდა იქნას ინდივიდუალურად და არა დანაშაულის კატეგორიების მიხედვით.⁶

22. **ნაკ** აღიარებს, რომ გამონაკლისის სახით, შესაძლებელია, აუცილებელი გახდეს დაკავებული პირის მიერ, არჩეულ ადვოკატზე ხელმისაწვდომობის დაყოვნება გარკვეული პერიოდით. თუმცა, ამან არ უნდა გამოიწვიოს ადვოკატზე უფლების სრულად აკრძალვა დაკითხვის დროს. ასეთ შემთხვევებში, უზრუნველყოფილი უნდა იქნას ხელმისაწვდომობა სხვა დამოუკიდებელ ადვოკატზე იმისათვის, რომ საფრთხის ქვეშ არ დადგეს გამოძიების კანონიერი ინტერესები. სასურველი იქნებოდა მსგავს სიტუაციასში წინასწარ თადარიგის დაჭერა და საკითხის მოგვარება ადგ-

6 აქ მინიშნება შეიძლება გავითვალისწინოთ ადამიანი უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილებაზე საქმეზე „სალდუზი თურქეთის წინააღმდეგ“ (*Salduz v. Turkey*), (27 ნოემბერი, 2008), სადაც სასამართლომ დაადგინა, რომ „...[ადამიანის უფლებათა კონვენციის] 6§1 მუხლი ითვალისწინებს, რომ, როგორც წესი, უფლება ადვოკატზე უზრუნველყოფილი უნდა იქნას... თუ თითოეული საქმის განსაკუთრებული გარემოებები არ მიუთითებს, რომ არსებობს უტყუარი მიზეზები ამ უფლების შეზღუდვისათვის: (55-ე პარაგრაფი).

ილობრივ ადვოკატთა ასოციაციასთან ან ადვოკატთა საზოგადოებასთან შეთანხმებით.

23. დაკავებული პირის უფლება ადვოკატზე მოიცავს მასთან პირისპირ კონფიდენციალურ შეხვედრას. იქიდან გამომდინარე, რომ უფლება ადვოკატზე აღიქმება არასათანადო მოპყრობისგან დაცვის ფუნდამენტურ გარანტიად (რაც განსხვავდება სამართლიანი სასამართლოს უზრუნველყოფის საშუალებებისგან), ძალზე მნიშვნელოვანია, რომ ადვოკატს პირდაპირი ფიზიკური კონტაქტი ჰქონდეს დაკავებულ პირთან. ეს ერთადერთი საშუალებაა დაკავებული პირის ფიზიკური და ფსიქიკური მდგომარეობის ჯეროვნად შეფასებისთვის. ასევე, თუ დაკავებული პირის ადვოკატთან შეხვედრა არ იქნება კონფიდენციალური, მან, შესაძლოა, თავისუფლად არ გასცეს ინფორმაცია მის მიმართ მოპყრობის შესახებ. რადგან არსებობს თანხმობა იმასთან დაკავშირებით, რომ გამონაკლის შემთხვევებში, პირის მიერ არჩეული ადვოკატის ნაცვლად, მას შეიძლება ჰყავდეს სხვა ადვოკატი წინასწარი შეთანხმების საფუძველზე, **ნაკვ** ვერ ხედავს ადვოკატსა და დაკავებულ პირს შორის შეხვედრის კონფიდენციალურობიდან გადახვევის მიზეზს.

24. ადვოკატზე ხელმისაწვდომობის უფლება მოიცავს ადვოკატის დასწრების უფლებას პოლიციის მიერ წარმოებულ დაკითხვაზე; ადვოკატს ასევე უნდა ჰქონდეს დაკითხვის პროცესში ჩარევის უფლება. ბუნებრივია, ამან ხელი არ უნდა შეუშალოს პოლიციას, გადაუდებელ ვითარებაში დაიწყოს დაკითხვა დაკავებული პირისა, რომლის უფლებაც ადვოკატზე უზრუნველყოფილი იყო, მისი ადვოკატის ადგილზე მისვლამდე; ასევე, არ უნდა შეუშალოს ხელი პოლიციას, მოითხოვოს ადვოკატის აცილება, რომელიც ხელს უშლის დაკითხვის მიმდინარეობას. აღნიშნულ სიტუაციაში, პოლიცია უნდა იყოს თავის ქმედებებზე პასუხისმგებელი.

25. დაბოლოს, დაკავებული პირისათვის ადვოკატზე ხელმისაწვდომობის ეფექტიანად უზრუნველყოფისათვის, სისხლის სამართლის პროცესის საწყისსავე ეტაპზე უნდა იქნას მიღებული შესაბამისი ზომები, რომ პირები, რომელთაც უსახსრობის გამო არ შეუძლიათ ადვოკატის აყვანა, უნდა იქნან უზრუნველყოფილნი ადვოკატზე ხელმისაწვდომობით.

II. სასჯელადსრულების დანესებულება

პატიმრობა

ამონარიდი მე-2 საერთო ანგარიშიდან [CPT/Inf (92) 3]

44. შესავალში უნდა აღინიშნოს, რომ თავისუფლების აღკვეთის დანესებულებებში ვიზიტის დროს **ნაკ**-მ უნდა შეისწავლოს მრავალი საკითხი. რა თქმა უნდა, იგი განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს პატიმართა ნებისმიერ განცხადებას პერსონალის მხრიდან არასათანადო მოპყრობის ფაქტებთან დაკავშირებით, თუმცა, **ნაკ**-ს მანდატი მოიცავს თავისუფლების აღკვეთის დანესებულებებში არსებული მდგომარეობის ნებისმიერ ასპექტს. არასათანადო მოპყობა სხვადასხვა ფორმით ვლინდება, რომელთაგან ბევრი შესაძლოა იყოს არა წინასწარგანზრახული, არამედ - ორგანიზაციული შეცდომებისა და საკმარისი რესურსების ნაკლებობის შედეგი. შესაბამისად, **ნაკ**-სთვის ძალიან დიდი მნიშვნელობა აქვს დანესებულებაში ცხოვრების საერთო დონეს. ცხოვრების საერთო დონე კი მნიშვნელოვანწილად დამოკიდებულია პატიმართათვის შეთავაზებული საქმიანობების სახეობებსა და პატიმრებსა და პერსონალს შორის ურთიერთობის საერთო მდგომარეობაზე.

45. **ნაკ** ყურადღებით შეისწავლის დანესებულების შიგნით არსებულ გარემოს. პატიმრებსა და პერსონალს შორის კონფრონტაციულის ნაცვლად, კონსტრუქციული ურთიერთობის პირობების შექმნა, ხელს შეუწყობს თავისუფლების აღკვეთის ნებისმიერი დანესებულებისათვის დამახასიათებელ დაძაბულობის შემცირებას და, ამასთან, მნიშვნელოვნად შეამცირებს ძალადობრივი ინციდენტებისა და თანმდევი არასათანადო მოპყრობის ალბათობას. ასე რომ, **ნაკ** ისურვებდა დაენახა, რომ კონტროლისა და შეზღუდვის ზომები ხორციელდება კომუნიკაციისა და ზრუნვის ატმოსფეროში. ასეთი მიდგომა არათუ არღვევს დანესებულებაში უსაფრთხოების სისტემას, არამედ პირიქით, სავსებით შესაძლოა ხელი შეუწყოს მის გაძლიერებას.

46. საკნების გადატვირთულობის პრობლემა პირდაპირ უკავშირდება **ნაკ**-ს მანდატს. თუ პატიმართა რაოდენობა აღემატება თავისუფლების აღკვეთის დანესებულებაზე გათვლილს, ეს უარყოფითად აისახება დანესებულების შიგნით ყველა სახის მომსახურებასა და საქმიანობაზე; დანესებულებაში ცხოვრების საერთო დონე,

სავარაუდოდ, მნიშვნელოვნად დაიკლებს. მეტიც, თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებაში ან მის ცალკეულ ნაწილში გადატვირთულობა შესაძლოა აღმოჩნდეს, ადამიანის ფიზიკური არსებობის თვალსაზრისით, არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი.

47. თავისუფლებააღკვეთილ პირთა კეთილდღეობისათვის გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს დაწესებულებაში სხვადასხვა საქმიანობის დამაკმაყოფილებელ პროგრამის არსებობას (დასაქმება, განათლება, სპორტი და ა.შ.). ეს ეხება ყველა ტიპის დაწესებულებას, სადაც იმყოფებიან როგორც ბრალდებულები, ისე მსჯავრდებულები. **ნპკ** აღნიშნავს, რომ წინასწარი პატიმრობის რიგ დაწესებულებებში საქმიანობის სახეობები ძალიან შეზღუდულია. ისეთ დაწესებულებებში, სადაც ბრალდებულები დიდხანს არ დაჰყოფენ, პატიმართა საქმიანობის უზრუნველყოფა არცთუ ისე იოლია. ცხადია, რომ აქ საუბარი არ შეიძლება იყოს ისეთ ინდივიდუალ პროგრამებზე, რომელთა შემუშავებაც შესაძლებელია მსჯავრდებულთათვის თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებებში. მაგრამ, მიუხედავად იმისა, თუ რამდენად კარგ საყოფაცხოვრებო პირობებში იმყოფებიან პატიმრები, არ შეიძლება მათი უბრალოდ საკნებში გამოკეტვა და მიტოვება კვირებისა და, ზოგჯერ, თვეების განმავლობაში. **ნპკ**-ს მიაჩნია, რომ აუცილებელია პატიმრობის დაწესებულებებში უზრუნველყოფილი იყოს, რომ პატიმრებმა შეძლონ დღის არსებითი ნაწილის (8 საათი ან მეტი) საკნებს გარეთ გატარება და ამ დროის დათმობა სხვადასხვა სახის სასარგებლო საქმიანობისათვის. რა თქმა უნდა, მსჯავრდებულთა თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებებში რეჟიმი კიდევ უფრო მეტად კეთილგანწყობილი უნდა იყოს.

48. განსაკუთრებულ ხაზგასმას საჭიროებს სუფთა ჰაერზე გასეირნებისა და ვარჯიშის უფლება. თავისუფლებააღკვეთილი პირებისათვის სულ მცირე ერთი საათით სუფთა ჰაერზე ყოველდღიური გასეირნებისა და ვარჯიშის აუცილებლობა ფართოდ აღიარებულია, როგორც ძირითადი უფლება (სასურველია, რომ მოცემული მოთხოვნა იყოს აქტივობათა უფრო ფართო პროგრამის შემადგენელი ნაწილი). **ნპკ** ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ **ყველა პატიმარს, გამონაკლისის გარეშე** (მათ შორის დასჯის მიზნით სასაკნე რეჟიმში მყოფთაც), უნდა მიეცეთ ყოველდღიურად სუფთა ჰაერზე გასეირნებისა და ფიზიკური ვარჯიშის შესაძლებლობა. ასევე, თავისთავად იგულისხმება, რომ სუფთა ჰაერზე

გასეირნებისა და ვარჯიშისათვის არსებული ინფრასტრუქტურისათვის გამოყოფილი უნდა იქნას საკმარისი სივრცე და უამინდობის დროს, შეძლებისდაგვარად, უზრუნველყოფილი უნდა იყოს თავშესაფარი.

49. ჰუმანური გარემოს არსებითი კომპონენტია სათანადო პირობებში საპირფარეშოზე იოლი ხელმისაწვდომობა და ჰიგიენის ჯეროვანი სტანდარტების დაცვა.

აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით **ნაკ**-ს სურს განაცხადოს, რომ უარყოფითად აფასებს ზოგიერთ ქვეყანაში გავრცელებულ პრაქტიკას, როდესაც პატიმრები ბუნებრივ მოთხოვნილებებს იკმაყოფილებენ თავიანთ საკნებში მოთავსებულ ჭურჭელში (რომელიც შემდგომ დანიშნულ დროს „გადაიღვრება“). საპირფარეშო განლაგებული უნდა იყოს საკანში (სასურველია სანიტარულ-ჰიგიენურ ნაკვეთურში) ან პატიმრებს უნდა ჰქონდეთ საჭიროების შემთხვევაში საკნის გარეთ განთავსებულ საპირფარეშოში ნებისმიერ დროს (ღამითაც) გასვლის საშუალება.

გარდა ამისა, პატიმრებს უნდა ჰქონდეთ შხაპის ან აბაზანის მიღების საშუალება. ასევე, სასურველია საკანში იყოს წყალგაყვანილობა.

50. **ნაკ** აცხადებს, რომ განსაკუთრებით შემამოფოთებელია, როდესაც ერთსა და იმავე დანესებულებაში შეინიშნება შემდეგ პრობლემათა კომბინაცია: გადატვირთულობა, პატიმართათვის დღის განრიგით გათვალისწინებული არასაკმარისი ღონისძიებები და საპირფარეშოსა და ჰიგიენური საშუალებებზე არასათანადო ხელმისაწვდომობა. აღნიშნული პირობების ზემოქმედების ერთობლიობა, შესაძლოა, დამლუპველი აღმოჩნდეს პატიმრისთვის.

51. თავისუფლებადაკვეთილი პირებისათვის ასევე მნიშვნელოვანია გარე სამყაროსთან ზომიერად კარგი კავშირის შენარჩუნება. უპირველეს ყოვლისა, პატიმარს უნდა მიეცეს შესაძლებლობა შეინარჩუნოს კავშირი ოჯახთან და ახლო მეგობრებთან. სახელმძღვანელო პრინციპად უნდა იქცეს გარე სამყაროსთან კავშირის ხელშეწყობა; ასეთი კავშირის ნებისმიერი შეზღუდვა გამართლებულია მხოლოდ და მხოლოდ უსაფრთხოების ინტერესებიდან გამომდინარე ან რესურსების უკმარისობის მიზეზით.

აღნიშნულ კონტექსტში, **ნაკ**-ს სურს ხაზი გაუსვას ერთგვარად შელავათიანი მიდგომის აუცილებლობას პაემნებისა და სატელე-

ფონო კავშირების თვალსაზრისით იმ პატიმართათვის, რომელთა ოჯახის წევრები ცხოვრობენ სასჯელაღსრულების დაწესებულებიდან მეტად დაშორებულ ადგილას (რაც ფაქტიურად შეუძლებელს ხდის რეგულარულ ვიზიტებს). მაგალითად, ასეთ პატიმრებს შესაძლებელია პაემნების დროის აკუმულირების ნება დართონ და/ან უზრუნველყონ ისინი ოჯახთან სატელეფონო კავშირის გაუმჯობესებული პირობებით.

52. ბუნებრივია, **ნაკ** ასევე ყურადღებით ეკიდება იმ პრობლემებს, რომლებსაც აწყდებიან მოწყვლადი კატეგორიის პატიმრები, მაგ.: ქალები, არასრულწლოვნები და უცხოელები.

53. ციხის პერსონალი ზოგჯერ იძულებულია გამოიყენოს ძალა, რათა აკონტროლოს აგრესიული პატიმრები და გამოიწვიოს შემთხვევებში, შესაძლოა, მიმართოს ფიზიკური შეზღუდვის მეთოდებს. ამ სიტუაციაში აშკარად არსებობს პატიმრებისადმი არასათანადო მოპყრობის დიდი რისკი და, აქედან გამომდინარე, ჩნდება უფლებათა დაცვის სპეციალური გარანტიების აუცილებლობა.

პატიმარს, რომლის წინააღმდეგაც გამოყენებული იქნა რაიმე სახის ფიზიკური შეზღუდვა, უნდა ჰქონდეს უფლება დაუყოვნებლივ სამედიცინო შემოწმებაზე და, საჭიროების შემთხვევაში - მკურნალობაზე. ასეთი შემოწმება უნდა ჩატარდეს არასამედიცინო პერსონალის მიყურადებისა და, სასურველია, მათი თვალთახედვის არის მიღმა, ხოლო შემოწმების შედეგები (მათ შორის, საქმესთან დაკავშირებით პატიმრის გაკეთებული განცხადებები და ექიმის დასკვნა) უნდა შედგეს ოფიციალური ოქმის სახით და ხელმისაწვდომი იყოს პატიმრისათვის. იმ იშვიათ შემთხვევებში, როდესაც მიმართავენ ფიზიკური შეზღუდვის მეთოდებს, პატიმარი უნდა იმყოფებოდეს მუდმივი და სათანადო ზედამხედველობის ქვეშ. გარდა ამისა, შეზღუდვის საშუალებების გამოყენება უნდა შეწყდეს პირველივე შესაძლებლობისთანავე; არავითარ შემთხვევაში არ შეიძლება მათი გამოყენება ან მათი გამოყენების გახანგრძლივება დასჯის სახით. დაბოლოს, პატიმართა წინააღმდეგ ძალის გამოყენების ყველა შემთხვევა უნდა აღირიცხოს ოქმის სახით.

54. ინსპექტირებისა და საჩივრების განხილვის ეფექტური პროცესი არის თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებებში არასათანადო მოპყრობისაგან დაცვის ფუნდამენტური გარანტია. პატიმრებს უნდა ჰქონდეთ საჩივრის შეტანის შესაძლებლობა როგორც თავი-

სუფლების აღკვეთის დაწესებულების სისტემის ფარგლებში, ისე მის გარეთაც, მათ შორის - სათანადო უწყებებისადმი კონფიდენციალურად დაკავშირების შესაძლებლობა. **ნპპ** განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს თავისუფლების აღკვეთის თითოეულ დაწესებულებაში რეგულარ ვიზიტებს დამოუკიდებელი ორგანოს მიერ (მაგალითად, მნახველთა საბჭოს ან მოცემული დაწესებულების ზედამხედველობისათვის დანიშნული მოსამართლე), რომელსაც აქვს უფლებამოსილება განიხილოს პატიმართა საჩივრები (და, თუ აუცილებელია, მიიღოს სათანადო ზომები) და შეამოწმოს დაწესებულების ინფრასტრუქტურა. ასეთ ორგანოებს, სხვა ფუნქციების გარდა, ასევე შეუძლიათ მნიშვნელოვანი როლი შეასრულონ ციხის ადმინისტრაციასა და კონკრეტულ პატიმარსა ან ზოგადად - პატიმრებს შორის წარმოშობილი უთანხმოების აღმოფხვრაში.

55. ორივე მხარის - პატიმართა და სასჯელაღსრულების დაწესებულების პერსონალის ინტერესებშია, რომ ოფიციალურად დაწესდეს და პრაქტიკაში გამოიყენებოდეს ნათლად განსაზღვრული დისციპლინური სამართალწარმოების სისტემა; ამ სფეროში ნებისმიერი სახის უწესრიგობა დაკავშირებულია არაოფიციალური (და უკონტროლო) სისტემის წარმოშობის რისკთან. დისციპლინური სამართალწარმოების წესი უნდა უზრუნველყოფდეს პატიმრის უფლებას, მისცეს ახსნა-განმარტება დისციპლინურ დარღვევასთან დაკავშირებით, რომელშიც ეს პირი მხილებულია, ასევე - ზემდგომ ინსტანციაში გაასაჩივროს მის მიმართ გამოყენებული დისციპლინური სახდელი.

ოფიციალური დისციპლინური ღონისძიებების გატარების გარდა, ხშირად არსებობს დისციპლინასთან დაკავშირებული ან უშიშროების ინტერესებიდან გამომდინარე სხვა წესებიც (მაგალითად, დაწესებულებაში „ჯეროვანი წესრიგის“ შენარჩუნებისათვის), რომელთა მიხედვით პატიმარი, შესაძლებელია, არანებაყოფლობით იქნას მოთავსებული დაწესებულებაში მყოფი სხვა პირებისაგან განცალკევებით. ამ წესების გამოყენებას თან უნდა ახლდეს უფლებათა დაცვის ქმედითი გარანტიების უზრუნველყოფა. პატიმარს უნდა ეცნობოს მის წინააღმდეგ გამოყენებული ზომების მიზეზები, თუ უსაფრთხოების მოთხოვნები სხვა რამეს არ ითვალისწინებენ;⁷ მას უნდა მიეცეს თავისი აზრის გამოხატვისა და მის

7 შემდგომში აღნიშნული მოთხოვნის ფორმულირება შემდეგნაირად იქნა შეცვლილი: პატიმარს წერილობით უნდა ეცნობოს მის წინააღმდეგ გამოყენებული ზომის მიზეზების შესახებ (გასაგებია, რომ ეს მიზეზები შესაძლებელია არ მოიცავდეს დეტალებს, რომელთა პატიმრისგან დაფარვაც გამართლებულია უსაფრთხოების მოსაზრებიდან გამომდინარე).

წინააღმდეგ გამოყენებული ღონისძიების სათანადო უწყებაში გასაჩივრების შესაძლებლობა.

56. **ნაკ** განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს პატიმრებს, რომელნიც რაიმე მიზეზით (დისციპლინური ღონისძიებებისთვის; მათი “სახიფათო“ ან „პრობლემური“ ქცევის გამო; სისხლის სამართლებრივი გამოძიების ინტერესებიდან გამომდინარე; საკუთარი მოთხოვნის საფუძველზე) მოთავსებულნი არიან სამარტოო საკანში.

პროპორციულობის პრინციპი მოითხოვს, რომ დაცული იქნას ბალანსი საქმის გარემოებებსა და სამარტოო საკანში მოთავსების გამოყენებას შორის, რომელსაც შესაძლოა დამლუპველი შედეგი ჰქონდეს პატიმრისთვის. ზოგიერთ შემთხვევაში, სამარტოო საკანში მოთავსება შეიძლება გაუტოლდეს არაადამიანურ და ღირსების შემლახველ მოპყრობას; ყველა შემთხვევაში, სამარტოო საკანში მოთავსება უნდა იყოს, რაც შეიძლება მოკლევადიანი.

იმ შემთხვევაში, როდესაც დაწესებულების ადმინისტრაციის გადაწყვეტილებით ან პირადი მოთხოვნის საფუძველზე, პირი თავსდება სამარტოო საკანში, პატიმრის სამედიცინო შემონმების ჩატარების მიზნით, პატიმრის ან მისი სახელით - დაწესებულების თანამშრომლის მოთხოვნით გამოძახებული ექიმის დაუყოვნებლივ მოყვანა, პატიმრის დაცვის მნიშვნელოვანი გარანტიაა. ამ შემონმების შედეგები, მათ შორის პატიმრის ფიზიკური და ფსიქიკური მდგომარეობის შესახებ ანგარიში, ასევე, საჭიროების შემთხვევაში - გახანგრძლივებული იზოლაციის შესაძლო შედეგები, უნდა ჩამოყალიბდეს წერილობით და გადაეგზავნოს სათანადო უწყებებს.

57. არადისციპლინირებული პატიმრების სხვა დაწესებულებაში გადაყვანა **ნაკ**-ს ინტერესის კიდევ ერთი სფეროა. ზოგიერთი პატიმარი ქმნის ძალიან დიდ სირთულეს და ასეთ პირთა გადაყვანა სხვა დაწესებულებაში, ზოგჯერ აუცილებელია. თუმცა, პირის ერთი დაწესებულებიდან მეორეში განუწყვეტილვ გადაყვანამ შეიძლება იქონიოს ძალიან მავნე შედეგები მის ფსიქიკურ და ფიზიკურ ჯანმრთელობაზე. გარდა ამისა, ასეთ ვითარებაში, თავისუფლებაალკვეთილი პირი წააწყდება სირთულეებს ოჯახთან და ადვოკატთან სათანადო კავშირის შენარჩუნების თვალსაზრისით. სხვა დაწესებულებებში ზედიზედ რამდენიმეჯერ გადაყვანის საერთო გავლენა თავისუფლებაალკვეთილ პირზე, გარკვეულ

გარემოებებში, შესაძლოა გაუტოლდეს სასტიკი, ღირსების შემლახველ მოპყრობას.

* * *

59. დასასრულს, **ნაკ**-ს სურს ხაზი გაუსვას სამართალდამცავი ორგანოების მოხელეების⁸ ტრენინგების უდიდეს მნიშვნელობას (რომელიც უნდა მოიცავდეს განათლებას ადამიანის უფლებათა საკითხებზე - იხ. აგრეთვე წამებისა და სხვა სასტიკი, არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობის ან დასჯის წინააღმდეგ გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის კონვენციის 10-ე მუხლი). უდავოა, პოლიციისა თუ სასჯელალსრულების მოხელეთა სათანადოდ მომზადება და განრთვნა თავისუფლებალკვეთილ პირთა არასათანადო მოპყრობისგან დაცვის საუკეთესო გარანტიაა. შედეგად, კვალიფიციური მოხელეები შეძლებენ თავიანთი მოვალეობის წარმატებით შესრულებას არასათანადო მოპყრობის გამოყენების გარეშე და დაკავებულ და თავისუფლებალკვეთილ პირთა დაცვის ფუნდამენტური გარანტიების გათვალისწინებით.

60. ზემოაღნიშნულთან დაკავშირებით, **ნაკ**-ს მიაჩნია, რომ სამართალდამცავი ორგანოების მოხელეთა შერჩევის ძირითადი კრიტერიუმი უნდა იყოს ადამიანებთან ურთიერთობის უნარ-ჩვევები და, რომ სწავლების პროცესში მნიშვნელოვანი აქცენტი უნდა გაკეთდეს ადამიანთა შორის კომუნიკაციის თვისებების განვითარებაზე, რასაც საფუძვლად უნდა დაედოს ადამიანის ღირსების პატივისცემა. აღნიშნული თვისებების მქონე პოლიციის თუ სასჯელალსრულების მოხელეები მეტწილად შეძლებენ განმუხტონ ვითარება, რომელიც შესაძლოა გადაზრდილიყო ძალადობის აქტში და, ზოგადად, ხელი შეუწყონ პოლიციისა და სასჯელალსრულების დანესებულებებში დაძაბულობის შემცირებასა და ცხოვრების დონის ამაღლებას ყველა მონაწილე მხარის სასიკეთოდ.⁹

8 წინამდებარე ანგარიშში, განსაზღვრება `სამართალდამცავი ორგანოების მოხელეები` მოიცავს როგორც პოლიციის, ისე სასჯელალსრულების დაწესებულების თანამშრომლებს.

9 წაკ აგრეთვე მოუწოდებს სახელმწიფოებს მიზნად დაისახონ ადამიანის უფლებათა ძირითადი დებულებების ინტეგრაცია გაზრდილი რისკის კონტროლის სპეციალურ პრაქტიკულ პროგრამებში, მაგალითად, როგორცაა სისხლის სამართლის დანაშაულში ექვმიტანილთა დაკავება და დაკითხვა; მსგავსი მიდგომა შესაძლოა, უფრო ეფექტური აღმოჩნდეს, ვიდრე ადამიანის უფლებების შესახებ ცალკეული კურსები.

ამონარიდი მე-7 საერთო ანგარიშიდან [CPT/Inf (97) 10]

12. 1996 წლის რამდენიმე ვიზიტის განმავლობაში **ნპკ** არაერთხელ წააწყდა ციხის გადატვირთულობის პრობლემას - მოვლენას, რომელმაც ფაქტიურად მოიცვა ევროპის ქვეყნების პენიტენციური სისტემები. გადატვირთულობის პრობლემა განსაკუთრებით მწვავედ დგას პატიმრობის დაწესებულებებში (ე.ი. წინასწარი პატიმრობის დაწესებულებებში, სადაც იმყოფებიან ბრალდებულები). თუმცა, **ნპკ**-ს დაკვირვებით, რიგ ქვეყნებში ეს მოვლენა მთელ პენიტენციურ სისტემაშია გავრცელებული.

13. **ნპკ**-მ აღნიშნა თავის მე-2 საერთო ანგარიშში, რომ სასჯელაღსრულების დაწესებულებათა გადატვირთულობის საკითხი პირდაპირ შედის **ნპკ**-ს კომპეტენციაში (იხ. CPT/Inf (92) 3, 46-ე პუნქტი).

გადატვირთულ დაწესებულებებში პატიმრები ვიწროდ და არაჰიგიენურ პირობებში არიან განთავსებულნი; იკვეთება შემდეგი პრობლემები: განმარტოების შესაძლებლობის მუდმივი არარსებობა (ისეთი ბუნებრივი მოთხოვნების დაკმაყოფილების დროსაც კი, როგორც სანიტარული კვანძით სარგებლობა); საკანს გარეთ ღონისძიებათა/აქტივობათა სიმცირე, რაც განპირობებულია პერსონალის უკმარისობითა და არასათანადო ინფრასტრუქტურით; ჯანდაცვის სერვისების გადატვირთულობა; მზარდი დაძაბულობა პატიმართა შორის, ასევე პატიმრებსა და პერსონალს შორის ძალადობის გახშირება. ეს ჩამონათვალი ნამდვილად არ არის ამომწურავი.

ნპკ-მ არა ერთხელ განაცხადა, რომ დაწესებულების გადატვირთულობის შედეგად მოყვება პატიმართა არაადამიანური და ღირსების შემლახველი პირობები.

14. გადატვირთულობის პრობლემის გადასაჭრელად, ზოგიერთმა ქვეყანამ გადანყვიტა დაწესებულებებში ადგილების რაოდენობის გაზრდა. თავის მხრივ, **ნპკ** შორსაა იმ აზრისგან რომ მხოლოდ დამატებითი ადგილების უზრუნველყოფას შეუძლია აღნიშნული პრობლემის გადაჭრა ხანგრძლივი ვადით. მართლაც, რიგ ევროპულ ქვეყნებში, სადაც გადანყდა სასჯელაღსრულების დაწესებულებათა მშენებლობის ფართომასშტაბიანი პროგრამების განხორციელება, გამოირკვა, რომ დაწესებულებებში ადგილების რაოდენობის ზრდის პარალელურად იზრდებოდა პატი-

მართა რაოდენობაც და პირიქით, ზოგიერთ ქვეყანაში არსებულმა პოლიტიკამ, მიმართულმა პატიმრობაზე ფარდებულ და თავისუფლებალკვეთილ პირთა რაოდენობის ლიმიტირებისა ან შემცირებისკენ, არსებითი წვლილი შეიტანა ციხეებში პატიმართა რაოდენობის დარეგულირებაში.

15. ციხის გადატვირთულობის პრობლემა იმდენად სერიოზულია, რომ მასთან გამკლავების სტრატეგიის შემუშავებისათვის აუცილებელია ევროპულ დონეზე თანამშრომლობა. შესაბამისად, **ნპკ** დიდად მოხარული იყო, როდესაც შეიტყო, რომ დანაშაულთან დაკავშირებული პრობლემების ევროპული კომიტეტის (CDPC) ფარგლებში დაიწყო მუშაობა ამ მიმართულებით. **ნპკ** იმედოვნებს, რომ აღნიშნული სამუშაოს წარმატებით დასრულება პრიორიტეტული საკითხი იქნება.¹⁰

ამონარიდი მე-11 საერთო ანგარიშიდან [CPT/Inf (2001)16]

პერსონალსა და პატიმართა შორის ურთიერთობები

26. სათანადოდ შერჩეული და განრთვნილი პერსონალი, რომელიც გამოირჩევა პატიმართა მიმართ სწორი დამოკიდებულებითა და თავისი საქმისადმი პროფესიული მიდგომით, ყოველთვის იქნება ჰუმანური სასჯელსრულების სისტემის ქვაკუთხედი. პატიმრებთან პოზიტიური ურთიერთობების დამყარება უნდა ჩაითვალოს ამ პროფესიული მიდგომის მთავარ მახასიათებლად.

სამწუხაროდ, **ნპკ**-ს დაკვირვებით, სასჯელსრულების დაწესებულებების პერსონალსა და პატიმართა შორის ურთიერთობა ხშირად ფორმალური და დისტანციურია; თანამშრომლების დამოკიდებულება პატიმრებისადმი მკაცრ ჩარჩოშია მოქცეული და პატიმრებთან ვერბალური კომუნიკაცია, სამუშაოს ყველაზე უმნიშვნელო ასპექტად განიხილება. **ნპკ** ხშირად გამხდარა მოწმე მსგავსი დამოკიდებულების გამოხატულების პრაქტიკაში: პატიმრებს აიძულებენ, დადგინონ კედლისკენ სახით მიბრუნებულნი მანამ, სანამ ელოდებიან ციხის თანამშრომლის მიმართვას ან ატარებენ მნახველებს; პატიმრებს მოსთხოვენ, რომ დაწესებულებაში გადაადგილდნენ თავდახრილნი, ზურგზე გადაჯ-

¹⁰ 1999 წლის 30 სექტემბერს, ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტმა მიიღო რეკომენდაცია No. R (99) 22 ციხის გადატვირთულობისა და პატიმართა რაოდენობის ზრდის შესახებ.

ვარედინებული ხელებით; თანამშრომლებს თავიანთი ხელკეტები დააქვთ თვალსაჩინოდ და ზოგჯერ გამომწვევაც კი. ამგვარი პრაქტიკა აზრს მოკლებულია უსაფრთხოების თვალსაზრისით და ვერაფრით შეუწყობს ხელს თანამშრომლებსა და პატიმრებს შორის პოზიტიურ ურთიერთდამოკიდებულების ჩამოყალიბებას.

ნამდვილი პროფესიონალი ზმიმოითხოვს სასჯელალსრულების დანესებულების პერსონალისგან, რომ მათ შეეძლოთ პატიმრებთან სამართლიანად და ჰუმანურად მოპყრობა და, ამავე დროს, უსაფრთხოების საკითხებსა და სათანადო წესრიგზე ყურადღების გამახვილება. ამ თვალსაზრისით სასჯელალსრულების დანესებულების ხელმძღვანელობამ უნდა განაწყოს თანამშრომლები, იმისათვის, რომ მათ გაუჩნდეთ გონივრული შეგრძნება ნდობისა და მოლოდინისა, რომ პატიმრებს სურთ სათანადოდ მოქცევა. პერსონალსა და პატიმრებს შორის კონსტრუქციული და პოზიტიური ურთიერთობების ჩამოყალიბება არა მხოლოდ შეამცირებს არასათანადო მოპყრობის რისკს, არამედ გააუმჯობესებს კონტროლისა და უსაფრთხოების დონეს. თავის მხრივ, ეს სასჯელალსრულების დანესებულების პერსონალის მუშაობას გახდის მეტად ნაყოფიერს.

პერსონალსა და პატიმართა შორის პოზიტიური ურთიერთობის უზრუნველყოფა დიდად არის დამოკიდებული ასევე თანამშრომელთა საკმარის რაოდენობაზე დროის ნებისმიერ მონაკვეთში, როგორც თავისუფლების აღკვეთის ტერიტორიაზე, ასევე პატიმართა მიერ სხვადასხვა საქმიანობისათვის გამოყოფილ ადგილებში. **ნაკ**-ს დელეგაციებს შეუნიშნავთ, რომ ხშირად საქმე სხვაგვარად არის. ზოგადად, თანამშრომელთა რაოდენობის სიმცირე და/ან პერსონალის გარკვეული განრიგი ამცირებს პატიმრებთან პირდაპირი კონტაქტის შესაძლებლობას, რაც, რასაკვირველია, შეაფერხებს პოზიტიური ურთიერთობების განვითარებას, უფრო ზოგადად კი - ხელს შეუწყობს საფრთხის შემცველ გარემოს ჩამოყალიბებას, როგორც პერსონალისათვის, ასევე პატიმართათვის.

ასევე აღსანიშნავია, რომ თანამშრომელთა არასაკმარისი რაოდენობის დროს, ჩნდება დიდი ოდენობით ზეგანაკვეთური შრომის აუცილებლობა, დანესებულებაში უსაფრთხოების მინიმალური დონისა და რეჟიმის მოთხოვნების უზრუნველსაყოფად. ამგვარმა ვითარებამ, შესაძლოა, მარტივად გამოიწვიოს თანამშ-

რომელთა შორის სტრესის საკმაოდ დიდი მაჩვენებელი და მათი ვადამდელი გამოფიტვა, რაც, საბოლოოდ, გააღრმავებს სას-ჯელალსრულების დაწესებულებისათვის ისედაც დამახასიათებ-ელ დაძაბულობას.

პატიმართა შორის ძალადობა

27. ზრუნვის ვალდებულება, რომელიც აკისრია სას-ჯელალსრულების დაწესებულების პერსონალს მისი ზედამხედ-ველობის ქვეშ მყოფი პირების მიმართ, მოიცავს მათ დაცვასაც სხვა პატიმრებისგან, რომელთაც მათთვის ზიანის მიყენება აქვთ განზრახული. ზოგადად, პატიმართა შორის ძალადობის შემთხ-ვევები ხშირია სასჯელალსრულების ყველა სისტემაში, სადაც გვხვდება ძალადობის სახეების ფართო სპექტრი, დაწყებული ზენოლის ფარული ფორმებიდან, დამთავრებული პირდაპირი დაშინებებითა და სერიოზული ფიზიკური თავდასხმებით.

სასჯელალსრულების დაწესებულებაში პატიმართა შორის ძალადობის ფენომენის დასაძლევად საჭიროა, რომ პერსონ-ალი მზად იყოს (რიცხოვნობის ჩათვლით) ძალაუფლებისა და საზედამხედველო მოვალეობების სათანადო დონეზე განხორ-ციელებისათვის. ციხის პერსონალი მყისიერ ყურადღებას უნდა აქცევდეს საფრთხის ნიშნებს, იღებდეს გადაწყვეტილებას და იყოს სათანადოდ მომზადებული საჭიროების შემთხვევაში სიტუ-აციაში ჩარევისათვის. აღნიშნულ კონტექსტში გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება პერსონალსა და პატიმრებს შორის პოზი-ტიური ურთიერთობის არსებობას, დაფუძნებულს უსაფრთხო პატიმრობისა და მზრუნველობის ცნებების აღქმაზე. ეს კი ბევ-რადაა დამოკიდებული იმაზე, თუ რამდენად კარგად ფლობს პერ-სონალი პიროვნებათაშორის ურთიერთობის უნარჩვევებს. გარ-და ამისა, დაწესებულების ხელმძღვანელობა სათანადოდ უნდა იყოს მომზადებული, რათა ხელი შეუწყოს თანამშრომლებს მათი უფლება-მოვალეობების განხორციელებაში. შესაძლოა, საჭირო გახდეს კონკრეტული სიტუაციისათვის მორგებული უსაფრთხ-ოების განსაკუთრებული ზომების გამოყენება (ჩხრეკის ეფექ-ტიანი პროცედურების ჩათვლით); თუმცა, ამგვარი ზომები მხ-ოლოდ ზემოხსენებული ძირითადი მოთხოვნების დანამატი უნდა იყოს. ამასთანავე, სასჯელალსრულების სისტემა საჭიროებს პა-

ტიმართა სათანადო კლასიფიკაციისა და გადანაწილების საკითხ-ის გადაწყვეტას.

სექსუალურ ძალადობაში ეჭვმიტანილი ან მსჯავრდებული პა-ტიმრები სხვა პატიმრების მხრიდან ძალადობის განსაკუთრებით მაღალი რისკის ქვეშ არიან. ამგვარი ფაქტების პრევენცია ყოველთვის ურთულესი გამოწვევა იქნება. გამოსავალი, რომელსაც ასეთ შემთხვევებში ხშირად მიმართავენ, არის ამგვარი პატიმრების განცალკევება დანარჩენ პატიმართაგან. თუმცა, მსგავსი შედარებითი უსაფრთხოება პატიმრებს, შესაძლოა, ძვირი დაუჯდეთ, რადგან ისინი მეტად შეზღუდულნი იქნებიან სხვადასხვა აქტივობებში, რომელთაც ითვალისწინებს დანესებულების ჩვეულებრივი რეჟიმი. მეორე მიდგომა ითვალისწინებს სექსუალურ ძალადობაში ბრალდებული ან მსჯავრდებული პატიმრების გაფანტვას სასჯელალსრულების დანესებულებაში. აღნიშნული მიდგომის წარმატებისათვის აუცილებელია ამგვარ პატიმართა ჩვეულებრივ საკნებში სათანადო ინტეგრაციისათვის შესაფერისი გარემოს შექმნა; კერძოდ, დანესებულების პერსონალი მთელი თავდადებით მტკიცედ უნდა უმკლავდებოდეს დაპირისპირებისა და დევნის ნებისმიერ გამოვლინებას. მესამე მიდგომა კი ითვალისწინებს, ამგვარ პატიმართა გადაყვანას სხვა დანესებულებაში და, პარალელურად, მათი დანაშაულის ხასიათის დაფარვისათვის ზომების მიღებას. ზემოხსენებული თითოეულ მიდგომას აქვს თავისი დადებითი და უარყოფითი მხარეები და **ნპკ** არ ისწრაფვის რომელიმე მიდგომის მხარდაჭერისკენ მეორის საწინააღმდეგოდ. რასაკვირველია, გადაწყვეტილება იმის შესახებ, თუ რომელი მიდგომის გამოყენებაა უპრიანი, დამოკიდებულია თითოეული საქმის კონკრეტულ გარემოებებზე.

სასჯელალსრულების დანესებულების გადატვირთულობა

28. სასჯელალსრულების დანესებულების გადატვირთულობა კვლავ სერიოზული პრობლემაა ევროპის ქვეყნების სასჯელალსრულების სისტემებში და მნიშვნელოვნად აფერხებს პატიმრობის პირობების გაუმჯობესების მცდელობებს. სასჯელალსრულების დანესებულების გადატვირთულობის უარყოფით მხარეებზე უკვე ხაზგასმით აღინიშნა წინა საერთო ან-

გარიშებში¹¹. რამდენადაც **ნაკ**-ს საქმიანობა გაფართოვდა ევროპის კონტინენტის მასშტაბით, **ნაკ**-მ გამოავლინა პირისათვის პატიმრობის გამოყენების ძალიან მაღალი მაჩვენებელი და, შედეგად - სასჯელალსრულების დანესებულებების გადატვირთვა. ის ფაქტი, რომ სახელმწიფო იყენებს პატიმრობას დიდი რაოდენობის მოქალაქეების მიმართ, არ შეიძლება აიხსნას დანაშაულის მაღალი მაჩვენებლით. ამაში გარკვეული წვლილი მიუძღვის სამართალდამცავი ორგანოებისა და სასამართლო ხელისუფლების მოხელეების ზოგად თვალთახედვას.

ამ ვითარებაში გამოსავალი ვერ იქნება სასჯელალსრულების დანესებულებებზე ფინანსური ხარჯების გაზრდა. ამის ნაცვლად, გადასახედია არსებული კანონმდებლობა და პრაქტიკა, რომელიც არეგულირებს წინასწარ პატიმრობას, თვისუფლების აღკვეთასა და არასაპატიმრო ღონისძიებებს. სწორედ ამ მიდგომას უჭერს მხარს ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის No. R(99)22 რეკომენდაციაც ციხის გადატვირთულობისა და პატიმართა რაოდენობის ზრდის შესახებ. **ნაკ** იმედოვნებს, რომ ნევრი სახელმწიფოები გაიზიარებენ ამ მნიშვნელოვან ტექსტში განერილ პრინციპებს; ამ რეკომენდაციის განხორციელება კი იმსახურებს ევროპის საბჭოს მხრიდან ინტენსიურ მონიტორინგს.

დიდი ფართის საერთო საცხოვრებლები

29. **ნაკ**-ს მიერ მონახულებულ მთელ რიგ ქვეყნებში, კერძოდ, ცენტრალურ და აღმოსავლეთ ევროპაში, პატიმართა საცხოვრებელი შენობები დიდი ზომის საერთო საცხოვრებლებისგან შედგება, რომლებიც უზრუნველყოფილია ყველა ან უმეტესი ინვენტარითა და ინფრასტრუქტურით, რაც ყოველდღიურად აუცილებელია პატიმრისათვის, მათ შორისაა: საძინებელი და საყოფაცხოვრებო ტერიტორია, ასევე სანიტარული კვანძები. **ნაკ** ეწინააღმდეგება პატიმართა საცხოვრებლის ამგვარად მოწყობის პრინციპს დახურული დანესებულებებში, განსაკუთრებით ამ წინააღმდეგობას განამტკიცებს ის გარემოება, რომ ხშირ შემთხვევაში, აღნიშნული ტიპის საცხოვრებლებში პატიმრები ძალიან ვიწროდ და არასათანადო პირობებში იმყოფებიან. ეჭვგარეშეა,

11 მე-2 საერთო ანგარიში – CPT/Inf(92)3, მე-4 პუნქტი და მე-7 საერთო ანგარიში – CPT/Inf (97) 10, 12-15-ე პუნქტები

რომ ზოგიერთი ქვეყანა სხვადასხვა, მათ შორის - კულტურული, ფაქტორის გათვალისწინებით უპირატესობას ანიჭებს პატიმრებისათვის ინდივიდუალური საკნების ნაცვლად - საერთო საკნების გამოყენებას. თუმცა, ცოცა რამ თუ ითქმის პატიმართა ამგვარი განთავსების გასამართლებლად, სადაც ათეულობით პირი ცხოვრობს და იძინებს ერთად ერთ საერთო ოთახში.

დიდი ფართის საერთო საცხოვრებლებში მოთავსება ყველა შემთხვევაში დაკავშირებულია პატიმრებისათვის პირადი სივრცის არქონასთან მათ ყოველდღიურ ცხოვრებაში. მეტიც, მაღალია დაშინებისა და ძალადობის რისკი. საცხოვრებლის ამგვარად მოწყობა ხელს უწყობს დანესებულებაში დამნაშავეობის სუბკულტურის გაღვივებას და კრიმინალურ ორგანიზაციებში კავშირების შენარჩუნებას. პერსონალისათვის აღნიშნული მოწყობა, შეუძლებელს თუ არა, ზედმინვენით რთულს ხდის პატიმრებზე კონტროლის განხორციელებას. უფრო კონკრეტულად რომ ვთქვათ, ციხეში არეულობის შემთხვევაში, რთული იქნება გარე ძალებისგან მასშტაბური ჩარევის თავიდან აცილება. საერთო საცხოვრებლის პირობებში ფაქტიურად შეუძლებელია ცალკეულ პატიმართა სათანადოდ განთავსებაზე ფიქრი, თითოეული შემთხვევისათვის რისკებისა და საჭიროებების შეფასების გათვალისწინებით. ყველა ეს პრობლემა მეტად მძაფრდება, როდესაც პატიმართა რიცხვი სცდება დანესებულებისათვის ნორმით გათვალისწინებულ ზღვარს; ამგვარ ვითარებაში, კომუნალური საშუალებების, როგორცაა შხაპი და საპირფარეშო, გადატვირთვა და ზომამზე მეტი რაოდენობის პატიმრისათვის არასაკმარისი ვენტილაცია, ხშირად, სავალალოდ აისახება პირობებზე.

თუმცა, **ნაკ**-მ ხაზგასმით უნდა აღნიშნოს, რომ დიდი ფართობის საერთო საცხოვრებლებიდან მცირე ზომის საცხოვრებელ საკნებზე გადასვლას, თან უნდა ახლდეს შესაბამისი ზომების მიღება, იმის უზრუნველსაყოფად, რომ პატიმრებმა დღის გონივრულად განსაზღვრული ნაწილი გაატარონ სხვადასხვა ტიპის მიზანმიმართულ საქმიანობაში საცხოვრებელი საკნის მიღმა.

ბუნებრივ განათებასა და სუფთა ჰაერზე ხელმისაწვდომობა

30. **ნპკ**-ს ხშირად შეუნიშნავს, რომ საკნის ფანჯარაზე აკრულია რკინის დარაბები, გისოსები ან ფირფიტები, რაც ხელს უშლის საკანში დღის სინათლისა და სუფთა ჰაერის შეღწევა-ს. მსგავსი პირობები, განსაკუთრებით, წინასწარი პატიმრობის დანესებულებებისთვისაა დამახასიათებელი. **ნპკ** სრულად იზიარებს, რომ გარკვეული ტიპის პატიმრების მიმართ შესაძლოა საჭირო გახდეს უსაფრთხოების განსაკუთრებული ზომების მიღება შეთქმულებებისა და/ან კრიმინალური ქმედებების თავიდან აცილების მიზნით. თუმცა, ამგვარი ზომების გამოყენება უფრო საგამონაკლისო უნდა იყოს და არა წესი. აქ იგულისხმება, რომ შესაბამისმა ორგანოებმა სათითაოდ უნდა განიხილონ ცალკეული პატიმრის შემთხვევა, რათა განსაზღვრონ, რამდენად გამართლებულია უსაფრთხოების განსაკუთრებული ზომების მიღება კონკრეტულ შემთხვევებში. თუმცა, მაშინაც კი, როცა ამგვარი ზომების მიღება აუცილებელია, პატიმარს არ უნდა შეეზღუდოს ბუნებრივი განათებასა და სუფთა ჰაერზე ხელმისაწვდომობა. ორივე მათგანი სიცოცხლისათვის უმთავრესი ელემენტებია, რომლით სარგებლობის უფლებაც ყველა პატიმარს უნდა ჰქონდეს. მეტიც, ამ ელემენტთა ნაკლებობა წარმოშობს დაავადებათა, განსაკუთრებით კი ტუბერკულოზის, გავრცელებისათვის ხელსაყრელ პირობებს.

ნპკ აღიარებს, რომ სასჯელაღსრულების დასენებულებებში ჯეროვანი საცხოვრებელი პირობების უზრუნველყოფა შესაძლოა საკმაოდ ძვირადღირებული იყოს და ბევრ ქვეყანაში მათ გაუმჯობესებას ხელს უშლის სახსრების ნაკლებობა. თუმცა, საკნების ფანჯრებიდან რკინის კონსტრუქციების მოხსნა (და, გამონაკლის შემთხვევებში, აუცილებლობიდან გამომდინარე, უსაფრთხის დიზაინის, უსაფრთხოების ალტერნატიული საშუალებების გამოყენება) არ არის დაკავშირებული დიდ ხარჯებთან და ამავდროულად, ეს უდიდეს სარგებლობას მოუტანს ყველას.

გადამდები დაავადებები

31. მთელ რიგ ევროპულ ქვეყნებში ჯანმრთელობის დაცვასთან დაკავშირებულ მთავარ პრობლემად იქცა გადამდებ დაავადებათა, კერძოდ კი - ტუბერკულოზის, ჰეპატიტისა და აივ/შიდსის

ინფექციის გავრცელება. მიუხედავად იმისა, რომ ეს დაავადებები პრობლემად იქცა მთელი მოსახლეობისათვის, განსაკუთრებით სავალალო აღმოჩნდა ისინი რიგი სასჯელალსრულების სისტემებისთვის. **ნაკ**-ს არაერთხელ მოუწია, გამოეხატა სერიოზული შეშფოთება აღნიშნული პრობლემის აღკვეთის მიზნით გატარებულ ზომების არაადეკვატურობის გამო. მეტიც, მატერიალური პირობები, რომლებშიც პატიმრები ხშირად იმყოფებიან, მხოლოდ ხელს უწყობს ამ დაავადებათა გავრცელებას.

ნაკ-სთვის ცნობილია, რომ ეკონომიკური სირთულეების პერიოდში, რაც დღესდღეობით გამოვლინდა ბევრ ქვეყანაში, სადაც **ნაკ** იმყოფებოდა – ქვეყნებს მოუწიათ გარკვეული მსხვერპლის გაღება, მათ შორის სასჯელალსრულების დანესებულებებშიც. თუმცა, მიუხედავად მოცემულ დროში არსებული სირთულეებისა, პირისათვის თავისუფლების აღკვეთა ყოველთვის დაკავშირებულია მასზე ზრუნვის ვალდებულებასთან, რაც მოითხოვს პრევენციის, შემოწმებისა და მკურნალობის ეფექტიანი მეთოდების გამოყენებას. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია სახელმწიფო სტრუქტურების მხრიდან ამ ვალდებულებების შესრულება, როდესაც საქმე ეხება სიცოცხლისათვის საშიში დაავადებების მკურნალობას.

გამოკვლევების თანამედროვე მეთოდების გამოყენება, მედიკამენტებითა და საჭირო მასალებით რეგულარული მომარაგება, პერსონალის არსებობა, რომლებიც უზრუნველყოფს, რომ პატიმარმა დანიშნული მედიკამენტები მიიღოს დროულად და სათანადო დოზით, საჭიროების შემთხვევაში სპეციალური დიეტის უზრუნველყოფა – ზემოხსენებულ დაავადებებთან ბრძოლისა და პატიმრებზე სათანადო ზრუნვის ეფექტიანი სტრატეგიის შემადგენელი ძირითადი კომპონენტებია. ასევე, გადამდები დაავადებებით ინფიცირებულ პატიმართა საყოფაცხოვრებო პირობები ხელს უნდა უწყობდეს მათი ჯანმრთელობის გაუმჯობესებას; გარდა ბუნებრივი სინათლისა და კარგი ვენტილაციისა, სავალდებულოა ჰიგიენური პირობების უზრუნველყოფა და გადატვირთულობის პრობლემის არარსებობა.

გარდა ამისა, დაავადებული პატიმრები არ უნდა იყვნენ განცალკევებულნი დანარჩენებისგან, თუ ეს არ არის მკაცრად მოთხოვნილი სამედიცინო ან სხვა საფუძველზე. ამასთან დაკავშირებით, **ნაკ**-ს სურს ხაზგასმით აღნიშნოს, რომ სამედიცინო

თვალსაზრისით არ არის გამართლებული პატიმრის მხოლოდ აივ/შიდსით ინფიცირების საფუძველზე განცალკევება.

აღნიშნულ საკითხებზე მცდარი წარმოდგენების გასაფანტად, სახელისუფლებო სტრუქტურებმა უნდა უზრუნველყონ გადამდებ დაავადებათა შესახებ ყოვლისმომცველი საგანმანათლებლო პროგრამების განხორციელება როგორც პატიმრებისათვის, ასევე სასჯელაღსრულების დანესებულების პერსონალისათვის. აღნიშნული პროგრამები უნდა მოიცავდეს დაავადებათა გადადების ფაქტორებისა და თავის დაცვის საშუალებების, ასევე ადეკვატური პრევენციული ზომების მიღების შესახებ, ინფორმაციის მიწოდებას. უფრო კონკრეტულად, ხაზი უნდა გაესვას აივ/შიდსით ან B/C ჰეპატიტით ინფიცირების რისკს სექსუალური კონტაქტისა და ნარკოტიკების ინტრავენური მიღების გზით და განიმარტოს ორგანიზმის სითხის, როგორც აივ/შიდსის და ჰეპატიტის ვირუსების მატარებლის როლი.

ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ თითოეულ სამედიცინო შემთხვევამდე და, ტესტზე დადებით პასუხის შემთხვევაში, გამოკვლევის შემდეგაც პატიმარს უნდა მიენოდოს შესაბამისი ინფორმაცია და ჩაუტარდეს კონსულტაცია. გარდა ამისა, აქსიომაა, რომ პატიენტთან დაკავშირებული ინფორმაცია დაცული უნდა იყოს სამედიცინო კონფიდენციალურობის პრინციპით. მნიშვნელოვანია, რომ ამ კუთხით ნებისმიერი ჩარევა დასაშვებია მხოლოდ შესაბამისი პირის ინფორმირებული თანხმობის საფუძველზე.

გარდა ამისა, იმისათვის, რომ ზემოთ დასახელებულ დაავადებათა კონტროლი ეფექტიანი იყოს, აუცილებელია, ქვეყანაში აღნიშნულ სფეროში მომუშავე ყველა სამინისტროსა თუ ორგანიზაციის კოორდინირებული მუშაობა. ამ კუთხით, **ნაკ**-ს სურს ხაზგასმით აღნიშნოს, რომ სასჯელაღსრულების დანესებულებიდან გათავისუფლების შემდეგ პირის მკურნალობის გაგრძელება გარანტირებული უნდა იყოს¹².

12 იხ. აგრეთვე 'ჯანმრთელობის დაცვა სასჯელაღსრულების დაწესებულებებში', თავი 'გადამდები დაავადებები'.

უსაფრთხოების თვალსაზრისით მაღალი რისკის განყოფილებები

32. ყველა ქვეყანაში არის პატიმართა გარკვეული რიცხვი, რომლებიც უსაფრთხოების თვალსაზრისით მაღალი რისკის პატიმრებად ითვლებიან. ასეთი პირების შეფასება განსაკუთრებით საშიშ პატიმრებად შესაძლოა გამომდინარეობდეს ჩადენილი დანაშაულის ხასიათიდან, სასჯელალსრულების დაწესებულებაში დაძაბულ სიტუაციებზე მათი რეაგირების მანერიდან ან მათი ფსიქოლოგიური/ფსიქიატრიული მდგომარეობიდან გამომდინარე. პატიმართა ეს ჯგუფი შეადგენს (ან უნდა შეადგენდეს, თუ კლასიფიკაციის სისტემა დამაკმაყოფილებლად მუშაობს) სასჯელალსრულების დაწესებულების მთელი პოპულაციის ძალიან მცირე ნაწილს. თუმცა, პატიმართა ეს ჯგუფი ექცევა **ნაკ**-ს განსაკუთრებული ინტერესის ქვეშ, რადგან მათ მიმართ განსაკუთრებული ზომების მიღების საჭიროების გამო, ისინი იმყოფებიან არაადამიანური მოპყრობის დიდი რისკის ქვეშ.

განსაკუთრებით საშიში პატიმრები, თავისუფლების აღკვეთის მკაცრ რეჟიმში ყოფნის გამო, კომპენსაციის სახით უნდა სარგებლობდნენ შედარებით მსუბუქი დღის რეჟიმით, თავიანთი თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულების ფარგლებში, კერძოდ, მათ უნდა მიეცეთ საშუალება, შეხვდნენ დაწესებულების სხვა პატიმრებსაც და მიეცეთ სხვადასხვა საქმიანობით დაკავების დიდი არჩევანი. განსაკუთრებული ძალისხმევაა საჭირო მაღალი რისკის უსაფრთხოების განყოფილებებში ნორმალური შიდა ატმოსფეროს შექმნაზე. მიზნად უნდა იქნას დასახული პერსონალსა და პატიმრებს შორის პოზიტიური ურთიერთობების ჩამოყალიბება. ეს უნდა შედიოდეს ინტერესში არა მხოლოდ აღნიშნულ განყოფილებებში მყოფ პატიმართა მიმართ ადამიანური მოპყრობის კუთხით, არამედ დაწესებულებაში ეფექტიანი კონტროლისა, ასევე - პაერონალის უსაფრთხოების დაცვის თვალსაზრისით.

პატიმრებისთვის სხვადასხვა საქმიანობის გეგმის შემუშავება, შესაძლოა კიდევ უფრო მეტად მნიშვნელოვანია განსაკუთრებული რისკის განყოფილებებში, ვიდრე ჩვეულებრივ საკნებში. ამ საქმიანობებით დაკავებამ შესაძლოა შეამსუბუქოს პატიმრის პიროვნებაზე დამღუპველი ზეგავლენა, რომელსაც იწვევს ვაკუუმისებრი სივრცე, სადაც ის მოთავსებულია. საქმიანობები რაც შეიძლება მრავალფეროვანი უნდა იყოს (განათლება, სპორ-

ტი, დასაქმება, პროფესიული სწავლება და ა.შ.). რაც შეეხება დასაქმებას, ცხადია, უსაფრთხოების მოსაზრებიდან გამომდინარე, ბევრი ტიპის სამუშაო აკრძალული იქნება ამგვარ განყოფილებებში, ვიდრე ეს არის ჩვეულებრივ დაწესებულებებში. თუმცა, ეს იმას არ ნიშნავს, რომ პატიმრებს უნდა სთავაზობდნენ მხოლოდ მოსაწყენ და უინტერესო სამუშაოს.

ცხადია, აქსიომაა, რომ პატიმრები უსაფრთხოების განსაკუთრებული რეჟიმში არ უნდა იმყოფებოდნენ იმაზე მეტ ხანს, ვიდრე ეს აუცილებელია უშიშროების მიზნებიდან გამომდინარე. ეს პრინციპი მოითხოვს მოთავსების შესახებ გადაწყვეტილების რეგულარულ გადასინჯვას. ამგვარი გადაწყვეტილებები ყოველთვის უნდა დაეფუძნოს პატიმრის ინდივიდუალურ გრძელვადიან შეფასებას სპეციალურად მომზადებული თანამშრომლების მიერ. მეტიც, რამდენადაც ეს შესაძლებელია, პატიმრებს სრულად უნდა მიენოდოთ ინფორმაცია უსაფრთხოების განსაკუთრებულ რეჟიმში მათი მოთავსების მიზეზების შესახებ და, საჭიროების შემთხვევაში, ხელმეორედ მოთავსებისთვის; ეს კი, სხვა დადებით მხარეებთან ერთად, მისცემს მათ საშუალებას, ეფექტიანად გამოიყენონ ყველა არსებული საშუალება, რითაც შეიძლება თავიდან აიცილონ მოთავსების ზემოაღნიშნული ღონისძიებები.

უვადო და გრძელვადიანი პატიმრები

33. ბევრ ევროპულ ქვეყანაში გაიზარდა უვადო და გრძელვადიანი პატიმართა რაოდენობა. რამდენიმე ვიზიტის დროს, **ნპკ**-მ შენიშნა, რომ მათი მდგომარეობა მატერიალური პირობების, დღის რეჟიმისა და ადამიანებთან კონტაქტების თვალსაზრისით არ არის დამაკმაყოფილებელი. მეტიც, ბევრ ასეთ პატიმარს დაწესებული ჰქონდა გარკვეული შეზღუდვები, რომლებიც კიდევ უფრო ამძაფრებენ გრძელვადიანი პატიმრობის მავნე ეფექტს. ამგვარი შეზღუდვების მაგალითებია: დანარჩენი პატიმრებისგან მუდმივი განცალკევება, საკნიდან გამოყვანისას ხელბორკილების დადება, სხვა თავისუფლებააღკვეთილ პირებთან კომუნიკაციის აკრძალვა და მნახველთა ვიზიტების შეზღუდვა. **ნპკ** თვლის, რომ არანაირი გამართლება არ აქვს მსგავსი შეზღუდვების დაწესებას განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულისათვის მსჯავრდებული ყველა პირისათვის განურჩევლად, ინდივიდუალურად მათთან დაკავ-

შირებული საფრთხეების გულდასმით შესწავლის გარეშე, მიუხედავად იმისა, წარმოადგენ თუ არა ეს პირები საფრთხეს.

გრძელვადიანმა პატიმრობამ შესაძლოა პატიმრებში გამოიწვიოს ასოციალურობა. გარდა იმისა, რომ გრძელვადიანი თავისუფლებააღკვეთილი პირები იმყოფებიან დანესებულებაში, მათ შესაძლოა ჰქონდეთ რიგი ფსიქოლოგიური პრობლემების (თვითშეფასების დაკარგვისა და საზოგადოებრივი უნარჩვევების დაქვეითების ჩათვლით) და გამოირჩეოდნენ გარიყულობის ტენდენციით საზოგადოებისგან, რომელსაც თითქმის ყველა დაუბრუნდება ადრე თუ გვიან. **ნპკ** მიიჩნევს, რომ გრძელვადიანი პატიმრებისთვის უნდა შეირჩეს ისეთი რეჟიმი, რომელიც მოახდენს ზემოაღნიშული მავნე შედეგების კომპენსირებას დადებითი და მიზანმიმართული საშუალებებით.

აღნიშნულ პატიმრებს უნდა ჰქონდეთ წვდომა სხვადასხვა სახის შინაარსობრივ აქტივობასა თუ პროგრამებზე (დასაქმება, სასურველია პროფესიული კუთხით; განათლების მიღება, სპორტი, დასვენება/ურთიერთობები). მეტიც, მათ უნდა შეეძლოთ გარკვეულწილად საკუთარი დროის გადანაწილება თავიანთი სურვილისამებრ, რაც გაზრდის მათი დამოუკიდებლობისა და პირადი პასუხისმგებლობის შეგრძნებას. დამატებითი ნაბიჯები უნდა გადაიდგას იმისათვის, რომ მათი პატიმრობის პერიოდს გარკვეული აზრი მიეცეს; კერძოდ, პატიმრობის ინდივიდუალური გეგმის შემუშავება და სათანადო ფსიქო-სოციალური დახმარება მნიშვნელოვანი ელემენტებია, რომლებიც ხელს შეუწყობენ აღნიშნულ პატიმრებს, შეეგუონ თავისუფლების აღკვეთის პერიოდს და საჭირო დროს მოემზადონ გათავისუფლებისთვის. მეტიც, გრძელვადიანი პატიმრებისათვის დანესებულებაში ყოფნის ნეგატიური ეფექტი ნაკლებად გამოხატული იქნება და ისინი უკეთ მოემზადებიან გათავისუფლებისათვის, თუ მათ მიეცემათ საშუალება, შეინარჩუნონ კავშირი გარე სამყაროსთან.

პატიმართა მოთავსება სამარტოო საკანში

ამონარიდი 21-ე საერთო ანგარიშიდან [CPT/Inf (2011) 28]

შესავალი

53. თავისუფლებაალკვეთილიპირებისმოთავსებასამარტოო საკნებში, ამა თუ იმ ფორმით, ნებისმიერ სასჯელალსრულების სისტემაში გვხვდება. **ნპკ** ყოველთვის განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობდა სამარტოო საკნებში მოთავსებულ პატიმრებს, რადგან ამან შესაძლოა მნიშვნელოვანი ზიანი მიაყენოს აღნიშნული პირების ფსიქიკურ, სომატურ და სოციალურ ჯანმრთელობას.¹³

აღნიშნული ზიანი შესაძლოა მყისიერი იყოს და რაც უფრო ხანგრძლივი და გაურკვეველია სამარტოო საკანში მოთავსების პერიოდი, მით უფრო იზრდება. ამ ზიანის ყველაზე მნიშვნელოვანი მაჩვენებელია სამარტოო საკანში მოთავსებულ პატიმართა შორის თვითმკვლელობის შედარებით მაღალი მაჩვენებელი, ვიდრე დაწესებულების სხვა პატიმართა შორის. აქედან გამომდინარე, ცხადია, სამარტოო საკანში მოთავსება თავისთავად წამოჭრის წამების, არაადამიანური და ღირსების შემლახველ მოპყრობასა თუ დასჯასთან დაკავშირებულ საკითხებს. გარდა ამისა, სამარტოო საკანში მოთავსებამ შესაძლოა შექმნას პირობები არასათანადო მოპყრობის კუთხით, სხვა თავისუფლებაალკვეთილი პირებისა და თანამშრომლების ყურადღების მიღმა. შესაბამისად, **ნპკ** უდიდეს ყურადღებას აქცევს აღნიშნულ თემას და ყოველი ვიზიტისას **ნპკ**-ს დელეგაციის წევრები ხვდებიან სამარტოო საკანში მოთავსებულ თავისუფლებაალკვეთილ პირებს და და ამონებენ მათი მოთავსების გადანყვეტილებების მიღებისა და გადახედვის პროცედურებს. საერთო ანგარიშის ქვემდებარე ნაწილში, **ნპკ** აყალიბებს კრიტიკულ რეკომენდაციებს, რომლითაც იგი ხელმძღვანელობს სამარტოო საკანში მოთავსების შეფასებისას. **ნპკ**-ს მიაჩნია, რომ აღნიშნული კრიტიკული რეკომენდაციების დაკმაყოფილების შემთხვევაში, შესაძლებელი გახდება სამარტოო საკანში მოთავსების შემთხვევების აბსოლუტურ მინი-

13 აღნიშნულ თემასთან დაკავშირებული კვლევების შედეგები თავმოყრილია შარონ შალევის (Sharon Shalev) პუბლიკაციაში "ნარკვევი სამარტოო საკანში მოთავსებაზე" (მანჰეიმის კრიმინოლოგიის ცენტრი, ლონდონი, 2008), ("A Sourcebook on Solitary Confinement" » (Manheim Center for Criminology, London, 2008), რომლის ელექტრონული ვერსია შეგიძლიათ იხილოთ აღნიშნულ მისამართზე: www.solitaryconfinement.org

მუშამდე დაყვანა, ამ ზომის გამოყენებისას კი - მისი ხანგრძლივობის მინიმუმანდე შემცირება, სამართოო საკანში მოთავსებულ პირთა დღის განრიგი, რაც შეიძლება სასარგებლოდ გამოყენება/დაგეგმვა (პოზიტიური რომ იყოს) და ამ ზომის გამოყენების ყველა პროცედურის დაცვის უზრუნველყოფა.

54. **ნაკ-სთვის ტერმინი „სამართოო საკანში მოთავსება“** ნიშნავს ღონისძიებას, რომლის დროს პატიმარს აცალკევებენ სხვა პატიმრებისგან, მაგალითად, სასამართლო გადაწყვეტილების ან დანესებულებაში დისციპლინური სახდელის დაკისრების საფუძველზე, ასევე პრევენციული ადმინისტრაციული ღონისძიების განხორციელების ან თვით პატიმრის უსაფრხოების უზრუნველყოფის მიზნით. სამართოო საკანში მოთავსებული პატიმარი, როგორც წესი, იმყოფება მართო; თუმცა, ზოგიერთ ქვეყანაში, შესაძლოა ორი ან სამი პატიმარი იქნას მოთავსებული ერთად. შესაბამისად, წინამდებარე თავი თანაბრად ეხება აღნიშნულ შემთხვევებს.

რაც შეეხება, კონკრეტულად არასრულწლოვანთა მოთავსებას სამართოო საკანში - პრაქტიკას, რომელსაც მტკიცედ ეწინააღმდეგება **ნაკ**, ასევე გამოყენებული იქნება **ნაკ**-ს მიერ თავის 18-ე საერთო ანგარიშში გამოთქმული მოსაზრებები.¹⁴

ეს თავი არ ეხება სამედიცინო მოსაზრებებიდან გამომდინარე განცალკევებულ თავისუფლებაალკვეთილ პირებს, რადგან ამგვარი ღონისძიებების მიზეზები მნიშვნელოვნად განსხვავებული ხასიათისაა.

საკითხთან დაკავშირებული პრინციპები

55. სამართოო საკანში მოთავსება კიდევ უფრო მეტად ზღუდავს თავისუფლებაალკვეთილი პირების თავისთავად შეზღუდულ უფლებებს. ეს დამატებითი შეზღუდვები არ არის უშუალოდ თავისუფლების ალკვეთის ზომის შემადგენელი ნაწილი და მათი გამოყენება მოითხოვს ცალკე დასაბუთებას. იმისათვის, რომ შემონმდეს, რამდენად გამართლებულია ამ ზომის გამოყენება, მიზანშეწონილია იმ ტრადიციული ტესტების სახით იმ პრინციპების გამოყენება, რომლებიც დაფუძნებულია ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მუხლებსა და ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრეცედენტულ სამართალზე. მნიშვნელოვანი

¹⁴ იხილეთ CPT/Inf (2008) 25, 26-ე პუნქტი.

ასოთშეთანხმება **პკპაა** (პ - პროპორციულობა, კ - კანონიერება, ა - აღრიცხვიანობა, ა - აუცილებლობა, ა - არადისკრიმინაციულობა) შინაარსობრივად აჯამებს აღნიშნულ პრინციპებს.

ა) **პროპორციულობა:** პატიმრის უფლებებზე ყოველი დამატებითი შეზღუდვის დაწესება უნდა გამომდინარეობდეს არსებული ან პოტენციური ზიანისგან, რომელიც პატიმარმა უკვე გამოიწვია ან გამოიწვევს თავისი ქმედებით (ან პოტენციური საფრთხისგან, რომელიც მას ემუქრება) სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში. იქიდან გამომდინარე, რომ სამართო საკანში მოთავსება მნიშვნელოვნად ზღუდავს თავისუფლებას კვეთილ პირთა უფლებებს, რაც თავისთავად გულისხმობს პატიმრისათვის გარკვეული რისკის არსებობას, არსებული ან პოტენციური ზიანის/საფრთხის მოცულობა უნდა იყოს თანაბრად სერიოზული და აღნიშნული ზომის გამოყენება საკითხის გადაჭრის ერთადერთი გზა უნდა იყოს. ამ პრინციპის გათვალისწინებით, უმეტეს ქვეყნებში სამართო საკანში მოთავსება გამოიყენება, როგორც ყველაზე სერიოზული დისციპლინური დარღვევების დროს დაწესებული სახდელი, თუმცა ეს პრინციპის დაცვა აუცილებელია ამ ზომის გამოყენების ყველა შემთხვევაში. რაც უფრო ხანგრძლივი გამოყენებული ზომა, მით უფრო დასაბუთებული უნდა იყოს ის და ამართლებდეს მიზანს.

ბ) **კანონიერება:** ეროვნული კანონმდებლობა უნდა ითვალისწინებდეს დებულებებს თითოეული შემთხვევისთვის, რომლის დროსაც ქვეყანაში დაშვებულია სამართო საკანში მოთავსება და ეს დებულებები გონივრული უნდა იყოს. აღნიშნული დებულებები ამომწურავად უნდა ეცნობოს ყველა პირს, ვის მიმართაც ისინი გამოიყენება. კანონმდებლობაში დეტალურად უნდა იყოს განერილი ყველა ის შემთხვევა, რომელთა დროს შესაძლებელია სამართო საკანში მოთავსების ზომის გამოყენება, გადაწყვეტილების მიმღები პირები, პროცედურები, რომლებიც უნდა დაიცვან განწყვეტილების მიმღებმა პირებმა და რომლებშიც, ასევე, განერილი იქნება შესაბამისი პატიმრების უფლებები, ასევე - მოთხოვნა, რომ პატიმრებს რაც შეიძლება სრულად ეცნობოთ სამართო საკანში მოთავსების მიზეზების შესახებ (აქ გათვალისწინებულია, რომ განსაკუთრებულ შემთხვევებში შესაძლოა არსებობდეს საფუძვლიანი მიზეზი, რათა არ იქნას გამჟღავნებული კონკრეტული დეტალები უსაფრთხოების ან მესამე მხარის ინტერესებიდან

გამომდინარე), გასაჩივრებისა და გადაწყვეტილების გადახედვის სიხშირისა და პროცედურების შესახებ. კანონი ასევე უნდა აწესებდეს რეჟიმს სამარტოო საკანში მოთავსების თითოეული ტიპისათვის და თითოეული რეჟიმი ცალსახად უნდა განსხვავდებოდეს.

გ) **აღრიცხვანობა:** სამარტოო საკანში მოთავსების გადაწყვეტილებებისა და მათი გადახედვის შესახებ ინფორმაცია სრულად უნდა იყოს აღრიცხული. ჩანაწერები უნდა მოიცავდეს გადაწყვეტილების მიღების პროცესში გათვალისწინებულ ყველა ფაქტორს და ინფორმაციას, საიდანაც ეს ფაქტორები გამომდინარეობს. ჩანაწერები ასევე უნდა მოიცავდეს ინფორმაციას გადაწყვეტილების მიღების პროცესში პატიმრის წვლილისა ან მონაწილეობის მიღებაში უარის განცხადების შესახებ. გარდა ამისა, დეტალურად უნდა აღრიცხოს სამარტოო საკანში მოთავსების პერიოდში პატიმრისა და პერსონალის ურთიერთობის შესახებ ინფორმაცია, პატიმართან თანამშრომლების მიერ კონტაქტში შესვლის ნებისმიერ მცდელობისა და პატიმრის რეაგირების ჩათვლით.

დ) **აუცილებლობა:** წესი, რომლის თანახმადაც დასაშვებია მხოლოდ ისეთი შეზღუდვების დაწესება, რომლებიც აუცილებელია მართლმსაჯულების ინტერესებიდან გამომდინარე და უსაფრთხო და სათანადო პატიმრობის უზრუნველსაყოფად, თანაბრად ვრცელდება სამარტოო საკანში მოთავსებულ თავისუფლებაალკვეთილ პირებზეც. შესაბამისად, სამარტოო საკანში მოთავსებისას თავისუფლებაალკვეთილ პირს ავტომატურად არ უნდა შეეზღუდოს პაემნის, სატელეფონო ზარების და მიმოწერის უფლება, ასევე სხვა აქტივობებზე ხელმისაწვდომობა, რითაც ჩვეულებრივ სარგებლობს პატიმარი (მაგალითად, საკითხავ მასალაზე ხელმისაწვდომობა). ასევე, დღის რეჟიმი უნდა იყოს საკმარისად მოქნილი, რათა თავისუფლებაალკვეთილ პირს მოეხსნას ნებისმიერი შეზღუდვა, რომლის გამოყენებაც არ არის აუცილებელი ინდივიდუალურ შემთხვევებში.

ე) **არადისკრიმინაციულობა:** თავისუფლებაალკვეთილი პირის სამარტოო საკანში მოთავსების შესახებ გადაწყვეტილების მიღებისას აუცილებელია არა მხოლოდ რელევანტური საკითხების გათვალისწინება, არამედ იმის უზრუნველყოფა, რომ მხედვლობაში არ იქნება მიღებული ისეთი საკითხები, რომლებიც არ არის საქმესთან დაკავშირებული. ხელისუფლებამ უნდა აკონტროლოს სამარტოო საკანში მოთავსების თითოეული ფორმის გა-

მოყენება, რათა უზრუნველყოფილი იქნას, რომ ეს ზომა არ არის გამოყენებული არაპროპორციულად, მიზანმიუმართავად და საფუძვლიანი დასაბუთების გარეშე, კონკრეტული პატიმრისა თუ პატიმართა ჯგუფის მიმართ.

სამართლო საკანში მოთავსების სახეები და მათი კანონიერება

56. ძირითადად არსებობს ოთხი ტიპის სიტუაცია, როდესაც გამოიყენება პატიმრის სამართლო საკანში მოთავსება. თითოეულ სიტუაციას გააჩნია თავისი ლოგიკური მიზეზი და ისინი ცალ-ცალკე უნდა განვიხილოთ:

ა) სამართლო საკანში მოთავსება სასამართლო გადაწყვეტილების საფუძველზე

უმეტეს ქვეყნებში, სასამართლოს გააჩნია უფლებამოსილება, განჩინების საფუძველზე, ბრალდებული (წინასწარ პატიმრობაში მყოფი პირი) გარკვეული დროით მოათავსოს სამართლო საკანში სისხლის სამართლებრივი გამოძიების კანონიერი ინტერესებიდან გამომდინარე. გარდა ამისა, ზოგიერთ ქვეყანაში, გარკვეული პერიოდით სამართლო საკანში მოთავსება ავტომატურად არის კანონით გათვალისწინებული ზოგიერთი სასჯელის დროს ან შესაძლოა გამოყენებულ იქნას სასამართლოს გადაწყვეტილებით, როგორც სასჯელის შემადგენელი ნაწილი.

რაც შეეხება სასამართლოს გადაწყვეტილებას, ბრალდებულის სამართლო საკანში მოთავსების შესახებ, ცხადია, ინდივიდუალურ შემთხვევებში და საკმარისი მტკიცებულებების არსებობის შემთხვევაში, ბრალდებულის კონკრეტული პატიმრებისგან ან კიდევ უფრო საგამონაკლისო შემთხვევებში - ზოგადად სხვა პატიმრებისგან განცალკევება, და გარე სამყაროსთან მათი კონტაქტების შეზღუდვა შესაძლოა დასაბუთებულ იქნას. აღნიშნული ზომა შეიძლება გამოყენებულ იქნას მხოლოდ მართლმსაჯულების აღსრულებასთან დაკავშირებული დიდი რისკის შემთხვევაში და მის გამოყენებას უნდა ახლდეს ქვემდებარე თავის 57-ე პუნქტში ჩამოყალიბებული დაცვის გარანტიების უზრუნველყოფა.

ნაკ მიიჩნევს, რომ სამართლო საკანში მოთავსების შესახებ გადაწყვეტილება, თუნდაც სასამართლოს დისკრეციით, არასოდეს

უნდა იყოს განხილული როგორც განაჩენის შემადგენელი ნაწილი. აღნიშნულ კონტექსტში, აუცილებელია საყოველთაოდ აღიარებული პრინციპის გახსენება, რომ დამნაშავეს ციხეში აგზავნიან სასჯელის მოხდის და არა დასჯის მიზნით. თავისუფლების აღკვეთა თავისთავად არის სასჯელი და სასჯელის სახით თავისუფლების აღკვეთის განაჩენის პოტენციურად საშიში გამწვავება დაუშვებელია. შესაძლოა, აუცილებელი გახდეს მსჯავრდებული პირის გარკვეული პერიოდით სამართლო საკანში მოთავსება, თუმცა ეს გადაწყვეტილება უნდა იქნას მიღებული სასჯელალსრულების დანესებულების ხელმძღვანელობის მიერ და არ იყოს სისხლის-სამართლებრივი სანქციების ნაწილი.

ბ) სამართლო საკანში მოთავსება, როგორც დისციპლინური სახდელი

თავისუფლებააღკვეთილი პირის განცალკევება სხვა პატიმრებისგან შესაძლოა დაკისრებული იქნას კანონით განწერილი დისციპლინური სამართალწარმოების საფუძველზე, როგორც დისციპლინური სახდელის უმაღლესი ზომა. ქვეყნები ითვალისწინებენ, რომ აღნიშნული ზომა თავისთავად საფრთხის შემცველია და, შესაბამისად, განსაზღვრავენ მისი გამოყენების მაქსიმალურ ხანგრძლივობას. სამართლო საკანში მოთავსების ხანგრძლივობა შესაძლოა მერყეობდეს რამდენიმე დღიდან ერთ თვემდე ან იყოს უფრო ხანგრძლივი. ზოგიერთ ქვეყანაში, დანესებულების ხელმძღვანელს აქვს უფლება, გამოიყენოს სამართლო საკანში განთავსება კანონით გათვალისწინებული მაქსიმალური დროით, ხოლო სასამართლოს ეძლევა უფლებამოსილება გაახანგრძლივოს ეს პერიოდი. უმეტეს ქვეყნებში აკრძალულია სამართლო საკანში განთავსების ზომის ზედიზედ რამდენიმეჯერ უწყვეტი გამოყენება.

რადგან სამართლო საკანში მოთავსება პოტენციურად ზიანის მომტანია, **ნაკ** მიიჩნევს, რომ პროპორციულობის პრინციპის დაცვით, აღნიშნული ზომა უნდა იქნას გამოყენებული დისციპლინური სახდელის სახით, მხოლოდ საგამონაკლისო შემთხვევებში, როგორც უკიდურესი ზომა და რაც შეიძლება მცირე პერიოდით. ევროპის საბჭოს წევრ ქვეყნებში შეინიშნება დასჯის სახით სამართლო საკანში მოთავსების მაქსიმალური პერიოდის შემცირების ტენდენცია. **ნაკ** მიიჩნევს, რომ აღნიშნული პერიოდის ხანგრ-

ძლივობა არ უნდა აღემატებოდეს კონკრეტული დანაშაულისათვის 14 დღეს და, სასურველია, უფრო ნაკლები იყოს.¹⁵ გარდა ამისა, აკრძალული უნდა იქნას ერთი მეორეს მიყოლებით დისციპლინური ღონისძიებების გამოყენება, რომლებიც სახდელის სახით ითვალისწინებენ წყევტის გარეშე სამართლო საკანში განთავსებას მაქსიმალურ დასაშვებ პერიოდზე მეტი დროით. რეაგირება თავისუფლებაღკვეთილი პირის მიერ ჩადენილ ნებისმიერ დარღვევაზე, რომელიც მიიჩნევა, რომ იმსახურებს გაცილებით მკაცრ ზომებს, უნდა იყოს დარეგულირებული სისხლის სამართლის სისტემის ფარგლებში.

გ) სამართლო საკანში მოთავსება, როგორც პრევენციული ხასიათის ადმინისტრაციული ზომა

ევროპული ქვეყნების უმრავლესობაში, კანონმდებლობა ითვალისწინებს ადმინისტრაციული პატიმრობის შეფარდების სახით სამართლო საკანში იმ პატიმრების მოთავსებას, რომლებმაც მნიშვნელოვანი ზიანი მიაყენეს (ან სავარაუდოდ მიაყენებენ) სხვა პირებს ან იმ პატიმრებს, ვინც სერიოზულ საფრთხეს წარმოადგენენ დაწესებულების წესრიგისა და უსაფრთხოებისათვის. ცალკეული ინციდენტის დროს აღნიშნული პატიმრობის ხანგრძლივობა შეიძლება იყოს რამდენიმე საათი, ხოლო იმ შემთხვევაში, თუ პატიმარი განსაკუთრებით საშიშია და მუდმივად ქმნის საფრთხეს, მისი იზოლირების პერიოდმა შესაძლოა რამდენიმე წელიც გასტანოს.

ზემოაღნიშნული საფუძვლით სამართლო საკანში მოთავსება ყველაზე ხანგრძლივია და თან ახლავს დაცვის ყველაზე მცირე პროცედურული გარანტიები. შესაბამისად, ძალზედ მნიშვნელოვანია, რომ არსებობდეს წესები რომლებიც უზრუნველყოფდა, რომ აღნიშნული ზომის მიღების შესახებ გადაწყვეტილება არ მიიღება ნაჩქარევად (მაგალითად, როგორც მყისიერი რეაგირება თითოეულ დისციპლინურ დარღვევაზე სასამართლოს გადანყევტილების გამოტანამდე), ზედმეტად ფართოდ და ხანგრძლივი ვადით. ასევე, აუცილებელია, ქვემდებარე თავის 57-ე პუნქტში ჩამოყალიბებული დაცვის გარანტიების უზრუნველყოფა.

15 არასრულწლოვნებისთვის მაქსიმალური პერიოდი აუცილებლად ნაკლები უნდა იყოს.

დ) დაცვის მიზნით სამარტოო საკანში მოთავსება

ყველა სასჯელსრულების სისტემაში არსებობენ პატიმრები, რომელნიც საჭიროებენ სხვა პატიმრებისგან დაცვას. ეს შეიძლება მათი დანაშაულის ხასიათიდან გამომდინარეობდეს ან მართლმსაჯულების სისტემის ოფიციალურ პირებთან თანამშრომლობასთან, კრიმინალურ დაჯგუფებებს შორის მტრობასთან, დანესებულების შიგნით ან გარეთ არსებულ ვალებთან ან, ზოგადად - პირის დაუცველობასთან იყოს დაკავშირებული. ასეთ პირობებში, ბევრ შემთხვევაში არის შესაძლებელი პატიმართა თანაცხოვრების უზრუნველყოფა დანესებულების შიგნით, თუმცა, ცალკეულ შემთხვევებში რისკი იმდენად მაღალია, რომ დანესებულების ხელმძღვანელობა, პატიმრის წინაშე თავისი მოვალეობების უზრუნველყოფის მიზნით, იძულებულია მიიღოს პირის განცალკევების გადაწყვეტილება. ეს გადაწყვეტილება შეიძლება იქნას მიღებული თვითონ პატიმრის თხოვნის საფუძველზე ან საჭიროების შემთხვევაში - დანესებულების ხელმძღვანელობის ინიციატივით. როგორც არ უნდა იყო ეს პროცესი, ფაქტია, დაცვის აღნიშნული ზომის ხანგრძლივობის ამონურვის შემდეგ თავისუფლებააღკვეთილი პირისათვის შესაძლოა რთული აღმოჩნდეს პატიმრობის დარჩენილი ვადა ან შესაძლოა, მომდევნო ვადებიც.

სახელმწიფოებს აქვთ თავისუფლებააღკვეთილი პირისათვის უსაფრთხო გარემოს უზრუნველყოფის ვალდებულება და უნდა ეცადონ შეასრულონ აღნიშნული ვალდებულება პატიმრებს შორის, რაც შეიძლება მეტი სოციალური ურთიერთქმედების ხელშეწყობის გზით, რომელიც თავსებადი იქნება სათანადო წესრიგის შენარჩუნებასთან. დაცვის მიზნით სამარტოო საკანში მოთავსების ზომა უნდა იქნას გამოყენებული მხოლოდ მაშინ, როდესაც აბსოლუტურად არ არსებობს სხვა გზა კონკრეტული პატიმრის უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად.

სამარტოო საკანში მოთავსების შესახებ გადაწყვეტილება: პროცედურები და დაცვის გარანტიები

57. იმის უზრუნველსაყოფად, რომ სამარტოო საკანში მოთავსება გამოიყენება მხოლოდ საგამონაკლისო შემთხვევებში და მაქსიმალურად მცირე პერიოდით, თითოეული ტიპის სამ-

არტოო საკანში მოთავსებას უნდა ჰქონდეს გადაწყვეტილების მიღებისა და მისი გადახედვის განსხვავებული პროცესი. **ნაკ** აქვე განმარტავს, როგორ უნდა წარმართოს სათანადო პროცესი:

ა) *სამართლო საკანში განთავსება, როგორც წინასწარი პატიმრობის პირობების ნაწილი*

როგორც უკვე აღინიშნა, ბრალდებულის სამართლო საკანში მოთავსება ძალიან იშვიათად უნდა იქნას გამოყენებული და მხოლოდ მაშინ, როდესაც ცალკეულ შემთხვევებში არსებობს პირდაპირი მტკიცებულებები, რომ პატიმრის სხვა კონკრეტულ პატიმრებთან ან ზოგადად სხვებთან კონტაქტი სერიოზული რისკის ქვეშ აყენებს მართლმსაჯულების განხორციელებას. ასეთი გადაწყვეტილება უნდა იქნეს გამოტანილი ღია სასამართლო სხდომაზე; გადაწყვეტილება უნდა იყოს დასაბუთებული და ექვემდებარებოდეს ცალკე გასაჩივრებას. აღნიშნული გადაწყვეტილებები ხშირად უნდა გადაიხედოს უფლებამოსილი სასამართლოს მიერ, რათა განხილულ იქნას სამართლო საკანში მოთავსების გახანგრძლივების საჭიროება.

ბ) *სამართლო საკანში მოთავსება, როგორც დისციპლინური სახდელის სახე*

დისციპლინური სახდელის სახით სამართლო საკანში მოთავსების მიზეზი და ხანგრძლივობა სრულად უნდა იქნეს დოკუმენტირებული დისციპლინური განხილვის ზეპირი სხდომის ოქმში. ეს ოქმები ხელმისაწვდომი უნდა იყოს ხელმძღვანელი პირებისათვის და მონიტორინგის ორგანოებისთვის. ასევე, უნდა არსებობდეს გასაჩივრების ეფექტიანი მექანიზმი, რომელიც უზრუნველყოფს დისციპლინური პასუხისმგებლობის საქმის მასალები და/ან განკარგულების დროულად გადახედვას, რათა შევიდეს ცვლილებები დისციპლინური სახდელის აღსრულებაში. ასეთ სიტუაციაში, აუცილებელი თანმდევი პირობაა პატიმრებისათვის იურიდიული დახმარების უზრუნველყოფა.

დანესებულების დირექტორმა ან სხვა ხელმძღვანელმა პირმა ყოველდღიურად უნდა მოინახულოს დისციპლინური სახდელის სახით სამართლო საკანში მოთავსებული პირი და პატიმრის მდგო-

მარეობისა და ქცევის გათვალისწინებით, საჭიროების შემთხვევაში, უნდა გაიცეს სამართლო საკანში მოთავსების შეწყვეტის შესახებ განკარგულება. აღნიშნული ვიზიტებისა და განკარგულებების შესახებ უნდა წარმოებდეს ჩანაწერები.

გ) სამართლო საკანში მოთავსება როგორც პრევენციული ხასიათის ადმინისტრაციული ზომა

პრევენციის მიზნით სამართლო საკანში მოთავსება შეიძლება აღმოჩნდეს საკმაოდ ხანგრძლივი და მის შესახებ ადმინისტრაციული გადაწყვეტილება ხშირად გაურკვეველი; ეს ორი ელემენტი კი ამძიმებს აღნიშნული ზომის ნეგატიურ ზეგავლენას. შესაბამისად, აუცილებელია მასზე მკაცრი კონტროლის დაწესება. **ნპკ** მიიჩნევს, რომ ადმინისტრაციული ხასიათის გადაწყვეტილება სამართლო საკანში მოთავსების შესახებ უნდა მიიღოს სასჯელაღსრულების დანესებულების ყველაზე მაღალმა თანამდებობის პირებმა; გადაუდებელ შემთხვევაში აღნიშნული ზომის გამოყენების შესახებ დაუყოვნებლივ უნდა ეცნობოს პერსონალის ყველაზე მაღალი თანამდებობის მორიგე თანამშრომელს და უმოკლეს ვადებში ეცნობოს დანესებულების დირექტორს. გადაწყვეტილების მიმღებმა თანამშრომელმა მორიგეობის დასრულებამდე უნდა შეადგინოს დეტალური წერილობითი მოხსენება, რომელიც შეიცავს გადაწყვეტილების მიღების მიზეზებს, ზუსტ დროს, ასევე, ასეთის არსებობის შემთხვევაში - პატიმრის განმარტებასაც. პირველი რამდენიმე საათის განმავლობაში აუცილებელია მსგავსი ყველა შემთხვევის მონიტორინგი, მკაცრი კონტროლი და სამართლო საკანში განთავსების მიზეზების აღმოფხვრის შემდეგ, პირი დაუყოვნებლივ უნდა გათავისუფლდეს სამართლო საკანიდან ნებისმიერ შემთხვევაში, როდესაც სამართლო საკანში მოთავსების ვადა აღემატება 24 საათს, სრულად უნდა გადაიხედოს საქმის ვითარება, რათა უმოკლეს ვადებში გახდეს შესაძლებელი ზომის გამოყენების შეწყვეტა.

თუ ცხადი გახდა, რომ სამართლო საკანში მოთავსება უფრო ხანგრძლივი ვადით არის აუცილებელი, საკითხის გადაწყვეტაში უნდა ჩაერთოს დანესებულების გარეშე პირი, მაგალითად ცენტრალური უწყების თანამშრომელი. ასევე, უზრუნველყოფილი უნდა იქნეს დამოუკიდებელ უწყებაში გასაჩივრების უფლება.

განკარგულების დამტკიცების შემდეგ უნდა შედგეს დისციპლინათაშორისი განხილვა და პატიმარს უნდა მიეცეს აღნიშნულ სხდომაზე წარდგენის უფლება. საკითხის განხილვისას, ჯგუფის მთავარი ამოცანაა პატიმრისათვის გეგმის შემუშავება, რომელიც მოიცავს იმ საკითხების ერთობლიობას, რომლებმაც გამოიწვია მისი სამართო საკანში მოთავსების გადაწყვეტილების მიღება. განსახილველ საკითხთა შორის, ჯგუფმა ასევე ყურადგება უნდა მიაქციოს ზოგიერთ შეზღუდვის დანესების აუცილებლობას. შესაძლოა, პირს მიეცეს უფლება ზოგიერთ პატიმრებთან შეზღუდული კონტაქტისა. პატიმარმა აღნიშნული ჯგუფისგან უნდა მიიღოს წერილობითი, დასაბუთებული გადაწყვეტილება და გასაჩივრების შესახებ ინფორმაცია. სანყისი განხილვის შემდეგ სულ მცირე ერთი თვისა და ყოველი სამი თვის შუალედებით უნდა შედგეს საქმის შემდგომი განხილვა. შეთანხმებულ გეგმის პროგრესის შეფასებისა და საჭიროების შემთხვევაში, ახალი გეგმის შემუშავების მიზნით. რაც უფრო დიდხანს გრძელდება აღნიშნული სიტუაცია, მით უფრო საფუძველიანად უნდა იქნეს განხილული და უზრუნველყოფილი იმისათვის, რომ შესაძლებელი გახდეს პატიმრის (რე) ინტეგრაცია დანესებულების სხვა პატიმრებთან. პატიმარს უნდა ჰქონდეს უფლება, ნებისმიერ დროს მოითხოვოს საქმის გადახედვა და მიიღოს საქმის გადახედვის განხილვის დამოუკიდებელი ანგარიში. დანესებულების დირექტორმა ან ხელმძღვანელმა პირმა ყოველდღიურად უნდა მოინახულონ ასეთი პატიმარი და გაეცნენ მისთვის შემუშავებულ ინდივიდუალურ გეგმას. სამედიცინო პერსონალმა ასევე განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიაქციოს ამგვარ პირობებში მოთავსებულ პატიმარს.

დ) სამართო საკანში პატიმრის მოთავსება მისი უსაფრთხოების დაცვის მიზნით

„თავისი მოთხოვნის“ საფუძველზე პატიმრის უსაფრთხოების დაცვის მიზნით სამართო საკანში მოთავსება ნაკლებ კითხვას აჩენს, ვიდრე პერსონალის გადაწყვეტილებით მიღებული ამგვარი ზომა, თუმცა, მაინც მოითხოვს გარკვეულ განხილვას. **ნაკ**-ს მიზნია, რომ პირველ რიგში, გამოყენებულ უნდა იქნას ყველა სხვა ალტერნატიული ზომა - დაცვის საჭიროების მქონე პირის ან პრობლემური პატიმრების სხვა დანესებულებაში გადაყვანისა და მედია-

ციისა საკუთარ თავში დამაჯერებლობის ამალგების ტრენინგების ჩათვლით; ამავე დროს, აუცილებელია, პატიმარს განემარტოს დაცვის ქვეშ ყოფნის ყველა შესაძლო შედეგი. ცხადია, დაცვის ქვეშ თავისი ნებით მყოფი პატიმრის მოთხოვნა, დაუბრუნდეს ჩვეულ გარემოს უნდა იქნეს განხილული და დაკმაყოფილებული მხოლოდ უსაფრთხოების დაცვის პირობებში.

ის პატიმრებს, რომელნიც თავისი სურვილის წინააღმდეგ ექცევიან დაცვის ქვეშ, უნდა ჰქონდეს გადანყვეტილების მიღების პროცესში აქტიური მონაწილეობის მიღებისა და საკითხის გადანყვეტის ალტერნატიული გზების შეთავაზების უფლება. პატიმრებს სრულად უნდა განემარტოთ და მიენოდოთ ინფორმაცია გადანყვეტილებისა და ამ გადანყვეტილების უფრო მაღალ დონეზე გასაჩივრების შესახებ. გადანყვეტილება რეგულარულად უნდა იქნეს გადასინჯული, რათა სამარტოო საკანში მოთავსება რაც შეიძლება სწრაფად შეწყდეს აღნიშნული ზომის საჭიროების არ არსებობის შემთხვევაში.

სამარტოო საკანში მოთავსების მატერიალური პირობები

58. სამარტოო საკნები უნდა აკმაყოფილებდნენ იმავე მინიმალურ სტანდარტებს, რომელნიც შემუშავებულია პატიმართა სხვა საცხოვრებლისათვის. აღნიშნული საკნები უნდა იყოს სათანადო ზომის; უზრუნველყოფილი ბუნებრივ და ხელოვნურ განათებაზე ხელმისაწვდომობით (ორივე შემთხვევაში, განათება უნდა იძლეოდეს კითხვის საშუალებას), ასევე - გათბობითა და ვენტილაციით. საკნებში უნდა იყოს დამონტაჟებული პერსონალთან კომუნიკაციის საშუალება. პატიმარს ნებისმიერ დროს უნდა ჰქონდეს ბუნებრივი ფიზიოლოგიური მოთხოვნების დაკმაყოფილების შესაძლებლობა ღირსების შეუღახავ პირობებში და შხაპის მიღების უფლება იმავე განრიგით, როგორც არის დანარჩენი პატიმრებისათვის. სამარტოო საკანში განთავსებულ პატიმარს უნდა ჰქონდეს დანესებულების სტანდარტული სპეციალური ტანსაცმლის ტარების შესაძლებლობა, უზრუნველყოფილი უნდა იყოს კვების სტანდარტული ნორმა და რეჟიმი, საჭიროების შემთხვევაში კი - სპეციალური დიეტური რაციონი. სამარტოო საკანში მოთავსებული პატიმრების სუფთა ჰაერზე გასეირნებისა და ვარჯიშისათვის გამოყოფილი ადგილი უნდა იყოს

საკმარისი ფართის, რათა უზრუნველყოს პატიმრის განტვირთვა და საკმარისად დაცული არასასურველი ელემენტებისგან.

59. **ნაკ**-ს დელეგაციები საკმაოდ ხშირად აწყდებიან სიტუაციას, როდესაც ზემოხსენებული ერთი ან მეტი ძირითადი მოთხოვნა არ არის დაკმაყოფილებული, განსაკუთრებით დისციპლინური სახდელის სახით სამარტოო საკანში მოთავსების დროს. მაგალითად, სამარტოო საკნები ხანდახან სარდაფებშია განლაგებული, სადაც არის სინესტე და ბუნებრივ განათებასა და ვენტილაციაზე არასაკმარისი ხელმისაწვდომობა. ხშირად სამარტოო საკნები ძალიან მცირე ზომისაა, ზიგჯერ 3-4 მ² ფართისა ც კი. აღნიშნულთან დაკავშირებით, **ნაკ**-ს სურს ხაზი გაუსვას, რომ ნებისმიერი საკანი, რომლის ფართობი 6 მ²-ზე მცირეა, აღარ უნდა იყოს გამოყენებული პატიმრის საცხოვრებლად. სამარტოო საკანში მოთავსებული პირების გასეირნებისათვის გამოყოფილი ადგილიც ხშირად არ აკმაყოფილებს სტანდარტებს.

60. სამარტოო საკნისათვის, სადაც პატიმრები მოთავსებული არიან დასჯის მიზნით, ჩვეულებრივი მოვლენაა საკნის მოწყობილობების სიმცირე, რომელნიც ხშირად იატაკშია ჩამონტაჟებული. წესით, სამარტოო საკანი უზრუნველყოფილი უნდა იყოს, სულ მცირე - მაგიდით, დღის განმავლობაში მოსახერხებელი დასაჯდომით (მაგ, სკამი ან ძელსკამი), ხოლო ღამის საათებისთვის საწოლითა და სუფთა თეთრეულით.

რაც შეეხება სამარტოო საკნებს, სადაც პატიმრები სხვა საფუძვლით არიან მოთავსებულნი, **ნაკ** მიიჩნევს, რომ ისინი უნდა იყვნენ მოწყობილნი ჩვეულებრივი პატიმრების საცხოვრებელი საკნების მსგავსად.

დღის განრიგი/რეჟიმი სამარტოო საკნებში

61. პატიმრებისათვის გათვალისწინებული ყველა სხვა დღის რეჟიმის მსგავსად, სამარტოო საკანში მოთავსებული პატიმრებისთვის დაცული უნდა იყოს პრინციპი, რომ მათ არ უნდა დაუნესდეთ იმაზე მეტი შეზღუდვები, ვიდრე ეს საჭიროა სამარტოო საკანში მოთავსების უსაფრთხოებისა და წესრიგის უზრუნველსაყოფად. გარდა ამისა, განსაკუთრებული ზომები უნდა იქნას მიღებული სამარტოო საკანში ხანგრძლივი ვადით მოთავსებული პატიმრებისათვის, რომელნიც განსაკუთრებულ ყურადღე-

ბას მოითხოვენ, რათა შემცირდეს პირზე აღნიშნული ზომით გამოწვეული ზიანი. არ არის აუცილებელი, აღნიშნული საკითხისადმი არსებობდეს მიდგომა - „ყველაფერი ან არაფერი“. ყოველი ცალკეული შეზღუდვა უნდა იქნეს გამოყენებული თითოეული პატიმრის საფრთხის ინდივიდუალურად შეფასების პროპორციულად. ასევე, როგორც ზემოთ უკვე აღინიშნა, დღის განრიგები ცალსახად უნდა განსხვავდებოდეს სამარტოო საკანში მოთავსების ტიპების მიხედვით.

ა) *სასამართლოს განკარგულებით სამარტოო საკანში მოთავსებულ ბრალდებულთა* პირობები რაც შეიძლება იდენტური უნდა იყოს დანარჩენ ბრალდებულთა განთავსების პირობებისა; დამატებითი შეზღუდვების უნდა დანესდეს მხოლოდ მართლმსაჯულების განხორციელების ინტერესებთან გამომდინარე, უკიდურესი აუცილებლობის შემთხვევაში.

ბ) *დისციპლინური სახდელის სახით სამარტოო საკანში მოთავსებულ პატიმრებს* სრულად არ უნდა აეკრძალოთ ოჯახის წევრებთან კონტაქტი და მასზე შეზღუდვები უნდა დანესდეს მხოლოდ მაშინ, როდესაც დისციპლინურ დარღვევასა და ოჯახის წევრებთან კონტაქტს შორის არსებობს კავშირი. ასევე, აკრძალვა არ უნდა ეხებოდეს ადვოკატზე ხელმისაწვდომობას. სამარტოო საკანში მოთავსების პირველივე დღიდან, პატიმრებს უნდა ჰქონდეთ ყოველდღიურად სულ მცირე ერთი საათით გასეირნების უფლება; უნდა მოხდეს მათი ნახალისება აღნიშნული უფლების გამოყენების მიზნით. პატიმრებისათვის ასევე ხელმისაწვდომი უნდა იყოს გონივრულად შერჩეული საკითხავი მასალა (მაგალითად, საკითხავი მასალა არ უნდა შემოიფარგლებოდეს მხოლოდ რელიგიური ტექსტებით). მნიშვნელოვანია, რომ აღნიშნულ პატიმრებს ჰქონდეთ მხარდაჭერა მათი ნორმალური ფსიქიკური მდგომარეობის შენარჩუნებისათვის.

გ) *პრევენციის მიზნით სამარტოო საკანში ადმინისტრაციული ხასიათის მოთავსებისას* პატიმრებისათვის შემუშავებული უნდა იყოს დღის განრიგის ინდივიდუალური გეგმა, რომელიც ითვალისწინებს აღნიშნული ზომის მიღების მიზეზებს. აღნიშნული გეგმა უნდა ემსახურებოდეს პატიმრისათვის კონტაქტის შესა-

ძლებლობის გაზრდას, საწყის ეტაპზე - პერსონალთან, ხოლო შემდგომ, შეძლებისდაგვარად, სხვა კონკრეტულ პატიმრებთანაც; გეგმა ასევე უნდა ითვალისწინებდეს დღის განმავლობაში სხვადასხვა საქმიანობით პატიმრის დაკავების უზრუნველყოფას. აუცილებელია, თანამშრომლებმა წაახალისონ პატიმარი სხვადასხვა საქმიანობაში ჩართვისათვის და ხელი შეუწყონ მის კავშირს გარე სამყაროსთან. სამარტოო საკანში ადმინისტრაციული ხასიათის მოთავსებისას, მთავარი მიზანი უნდა იყოს პატიმრის დარწმუნება, რომ დაუბრუნდეს ნორმალურ რეჟიმს.

დ) რაც შეეხება მათი უსაფრთხოების დაცვის მიზნით სამარტოო საკანში მოთავსებულ პატიმრებს, ასეთ შემთხვევაში მნიშვნელოვანია ბალანსის დაცვა: ერთი მხრივ, სამარტოო საკანში ასეთი ტიპის მოთავსება არ უნდა გახდეს მიმზიდველი პატიმრისათვის, მეორე მხრივ - მინიმუმამდე უნდა იყოს დაყვანილი ასეთ პირებზე დაწესებული შეზღუდვები. ცხადია, სამარტოო საკანში აღნიშნული ტიპის მოთავსების დასაწყისიდანვე უნდა გადაიდგას ნაბიჯები პატიმრის, რაც შეიძლება სწრაფად, რეინტეგრაციისათვის. თუ ნათელი გახდა, რომ სხვა ალტერნატივა გამორიცხულია და აუცილებელია პირის სამარტოო საკანში გრძელვადიანი მოთავსება, დღის განრიგი უნდა შემსუბუქდეს. განსაკუთრებული ძალისხმევაა საჭირო იმისათვის, რომ დადგინეს იმ პატიმართა ვინაობა, ვისთანაც სამარტოო საკანში მოთავსებულ პატიმარს შეუძლია უსაფრთხოდ ურთიერთობა და ის ვითარება, რა დროსაც შესაძლებელი იქნება პატიმრის საკანს გარეთ გაყვანა.

სამედიცინო პერსონალის როლი სამარტოო საკანში მოთავსებისას

62. დაწესებულებაში სამედიცინო პერსონალის წარმომადგენლები მუშაობენ, როგორც პატიმართა პირადი ექიმები და მათ შორის პაციენტისა და ექიმის პოზიტიური ურთიერთობების უზრუნველყოფა მთავარი ფაქტორია პატიმრის ჯანმრთელობისა და კეთილდღეობის დაცვისათვის. დაწესებულების ექიმის მიერ, სასჯელის სახით პატიმრის სამარტოო საკანში მოთავსების (ან პატიმრის სურვილის წინააღმდეგ სამარტოო საკანში სხვა ნებისმიერ ტიპის მოთავსების) ნებართვის გაცემის პრაქტიკა ნამ-

დვილად არ უწყობს ხელს ამგვარი ურთიერთობების ჩამოყალიბებას. აღნიშნული საკითხი აისახა განახლებული მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაციაში Rec (2006) 2 განახლებული ციხის ევროპული წესების შესახებ; მართლაც, ციხის წესების წინა ვერსიაში შემავალი წესი, რომლის მიხედვით, დაწესებულების ექიმი ვალდებული იყო გაეცა ნებართვა პატიმრის სამარტოო საკანში მოთავსებისათვის, ამოღებულია. **ნპკ**-ს მიაჩნია, რომ სამედიცინო პერსონალი არანაირი სახით არ უნდა მონაწილეობდეს სამარტოო საკანში მოთავსების შესახებ გადაწყვეტილების მიღების პროცესში, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც აღნიშნული ზომა სამედიცინო თვალსაზრისით არის განპირობებული.

63. მეორე მხრივ, სამედიცინო პერსონალი ყურადღებით უნდა მოეკიდოს სამარტოო საკანში განთავსებული ყველა პატიმრის საკითხს. სამედიცინო პერსონალი ინფორმირებული უნდა იყოს სამარტოო საკანში მოთავსების თითოეული შემთხვევის შესახებ და ექიმმა უნდა მონახულოს პატიმარი სამარტოო საკანში მოთავსებისთანავე და შემდგომ, სულ მცირე დღეში ერთხელ, საჭიროებისამებრ, გაუწიოს გადაუდებელი სამედიცინო დახმარება და მკურნალობა. ექიმებმა დაუყოვნებლივ უნდა შეატყობინონ დაწესებულების დირექტორს, როდესაც სამარტოო საკანში მოთავსება სერიოზული საფრთხის ქვეშ აყენებს პატიმრის ჯანმრთელობას.

დასკვნა

64. აღნიშნული სტანდარტების დაწესებით, **ნპკ**-ის მიზანია, შეამციროს დაწესებულებებში სამარტოო საკანში მოთავსების გამოყენების შემთხვევები არა მხოლოდ იმის გამო, რომ აღნიშნული ზომის გამოყენებამ, შესაძლოა, პატიმარს მიაყენოს ფსიქიკური, სომატური და სოციალური ზიანი, არამედ იმიტომ, რომ ამან შესაძლოა წარმოქმნას ხელსაყრელი პირობები არასათანადო მოპყრობისათვის. **ნპკ**-ს მიაჩნია, რომ სამარტოო საკანში მოთავსება უნდა გამოიყენებოდეს მხოლოდ საგამონაკლისო შემთხვევებში, როგორც უკიდურესი ზომა და რაც შეიძლება მოკლე ვადით.

სამარტოო საკანში პატიმრებისათვის უზრუნველყოფილი უნდა იყოს სათანადო პირობები. გარდა ამისა, პატიმარზე უნდა დაწესდეს მინიმალური რაოდენობის შეზღუდვები, რომელნიც შეესაბამე-

ბა აღნიშნული ზომის გამოყენების მიზნებსა და პატიმრის ქცევას; ასევე, დაწესებულების პერსონალმა ძალ-ღონე არ უნდა დაიშუროს ამ ზომის გამოყენების მიზეზების აღმოსაფხვრელად. უფრო კონკრეტულად, სამართლო საკანში მოთავსებისას დღის რეჟიმი უნდა იყოს რაც შეიძლება პოზიტიური და მიმართული აღნიშნული ზომის გამოყენების მიზეზების მონესრიგებისკენ. გარდა ამისა, უზრუნველყოფილი უნდა იყოს სამართლებრივი და პრაქტიკული დაცვის მექანიზმების არსებობა სამართლო საკანში მოთავსების შესახებ გადაწყვეტილების მიღებისა და გადახედვის პროცესში.

იმის უზრუნველყოფა, რომ სამართლო საკანში მოთავსება ყოველთვის პროპორციული იყოს დაწესებულებაში წარმოქმნილი ვითარების სირთულისა, ხელს შეუწყობს პატიმართა და დაწესებულების თანამშრომელთა შორის პოზიტიური ურთიერთობების ჩამოყალიბებას და შეამსუბუქებს აღნიშნული ზომით მიყენებულ ზიანს იმ პირებზე, რომელნიც ისედაც პრობლემური კატეგორიის პატიმრებად ითვლებიან დაწესებულებაში.

ჯანმრთელობის დაცვის სამსახური თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებებში

ამონარიდი მე-3 საერთო ანგარიშიდან [CPT/Inf (93) 12]

30. თავისუფლება აღკვეთილი პირებისათვის ჯანდაცვის მომსახურების თემა **ნაკ**-ს უშუალო კომპეტენციაში შედის.¹⁶ სამედიცინო მომსახურების არასათანადო დონემ შეიძლება სწრაფი ტემპებით მიგვიყვანოს იმ ვითარებამდე, რომელიც უტოლდება „არაადამიანურ და ღირსების შემლახველ“ მოპყრობას. მეტიც, მოცემულ დაწესებულებაში, სამედიცინო სამსახურს შეუძლია პოტენციურად მნიშვნელოვანი როლი შეასრულოს როგორც თვით დაწესებულებაში, ასევე სხვა ადგილებშიც (განსაკუთრებით პოლიციის დაწესებულებებში) სასტიკი მოპყრობის შედეგად მიყენებული ტანჯვის შემსუბუქებაში. გარდა ამისა, სამედიცინო სამსახურს, თავისი არსებობით, შეუძლია მოახდინოს დადებითი გავლენა იმ დაწესებულებაში ცხოვრების ზოგადი დონის ამაღლებაზე, რომელშიც იგი მოქმედებს.

31 შემდგომ პუნქტებში მოყვანილია რამდენიმე ძირითადი საკითხი, რომელთაც **ნაკ**-ს დელეგაციები ყურადღებას უთმობენ თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებებში სამედიცინო მომსახურების შესწავლის საკითხს. თუმცა, **ნაკ**-ს სურს დასაწყისშივე ხაზი გაუსვას მნიშვნელობას საერთო პრინციპის, რომელიც აღიარებულია რიგ ქვეყნებში, სადაც ის იმყოფებოდა ვიზიტით პატიმრებისათვის ხელმისაწვდომი უნდა იყოს იმავე დონის სამედიცინო მომსახურება, რომელიც უზრუნველყოფილია საზოგადოებრივ ცხოვრების სხვა ნებისმიერი მოქალაქისთვის. ეს პრინციპი ადამიანის ფუნდამენტური უფლებების განუყოფელი ნაწილია.

32. პრინციპები, რომლითაც **ნაკ** ხელმძღვანელობდა თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებებში ჯანდაცვის მომსახურების შესწავლის დროს, შეიძლება ჩამოვაყალიბოთ შემდეგნაირად:

- ა. ექიმის ხელმისაწვდომობა;
- ბ. თანაბარი სამედიცინო მომსახურება;
- გ. პაციენტის თანხმობა და კონფიდენციალურობა;
- დ. პრევენციული ჯანდაცვა;

¹⁶ ასევე, ყურადღება უნდა გამახვილდეს ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის მიერ 1998 წლის 8 აპრილს მიღებულ No. R (98) 7 რეკომენდაცია, რომელიც შეეხება თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებებში ჯანმრთელობის დაცვის ეთიკურ და ორგანიზაციულ საკითხებს.

- ე. ადამიანური თანადგომა;
- ვ. პროფესიული დამოუკიდებლობა;
- ზ. პროფესიული კომპეტენტურობა.

ა. ექიმის ხელმისაწვდომობა

33. თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებაში მოთავსებისას ყველა პატიმარი დაუყოვნებლივ უნდა შემოწმდეს დაწესებულების სამედიცინო პერსონალის მიერ. **ნაკ** დღემდე თავის გამოქვეყნებულ ანგარიშებში იძლევა რეკომენდაციას, რომ ყოველი ახალმოსული პატიმარი, დაწესებულებაში მისი მიღებიდან უმოკლეს დროში, სათანადოდ იქნას გამოკითხული და, აუცილებლობის შემთხვევაში - შემოწმებული ექიმის მიერ. დამატებით უნდა ითქვას, რომ ზოგიერთ ქვეყანაში, დაწესებულებაში მიღებისას პატიმარს ათვალთვრებს კვალიფიცირებული ექთანი, რომელიც შემდეგ ანგარიშვალდებულია ექიმის წინაშე. აღნიშნული მიდგომა შესაძლებელია ჩაითვალოს ეფექტიანად, არსებული რესურსების რაციონალურად გამოყენების კუთხით.¹⁷

ასევე, სასურველია, რომ დაწესებულებაში მიღებისას პატიმრებს გადაეცეთ საინფორმაციო ფურცელი ან ბროშურა, სადაც მოცემულია ინფორმაცია სამედიცინო მომსახურების არსებობისა და ფუნქციონირების შესახებ და რომელიც შეახსენებს მათ ჰიგიენის დაცვის ძირითად მოთხოვნებს.

34. ექიმი ნებისმიერ დროს უნდა იყოს ხელმისაწვდომი პატიმრებისათვის, მათთვის განკუთვნილი რეჟიმის მიუხედავად (რაც შეეხება ექიმის ხელმისაწვდომობას სამარტოო საკანში მოთავსებულ პატიმართათვის, იხილეთ **ნაკ**-ს მე-2 საერთო ანგარიშის 56-ე პუნქტი: CPT/Inf (92) 3). სამედიცინო მომსახურება იმგვარად უნდა იყოს ორგანიზებული, რომ დაუყოვნებლივ დაკმაყოფილდეს ექიმთან კონსულტაციის მოთხოვნა.

პატიმრებს უნდა ჰქონდეთ სამედიცინო მომსახურებისათვის კონფიდენციალურად მიმართვის უფლება, მაგალითად დალუქულ კონვერტში მოთავსებული შეტყობინების საშუალებით. გარდა

¹⁷ ეს მოთხოვნა შემდგომ ფორმულირებულ იქნა შემდეგნაირად: ყოველი ახალმოსული პატიმარი, დაწესებულებაში მისი მიღებიდან უმოკლეს დროში, სათანადოდ უნდა იქნას გამოკითხული და შემოწმებული ექიმის მიერ; საგამონაკლისო შემთხვევების გარდა, ასეთი გამოკითხვა/შემოწმება უნდა ჩატარდეს დაწესებულებაში მიღების დღესვე, განსაკუთრებით ეს ეხება პატიმრობის დაწესებულებებს ბრალდებულთათვის. ასეთი სამედიცინო დათვალთვრება შესაძლებელია, ასევე ჩატარდეს კვალიფიცირებული ექთნის მიერ, რომელიც ანგარიშვალდებულია ექიმის წინაშე.

ამისა, დანესებულების პერსონალი არ უნდა ეცადოს ექიმთან კონსულტაციების მოთხოვნის შემონმებას.

35. ციხის ჯანდაცვის სისტემა, სულ მცირე, უნდა უზრუნველყოფდეს ამბულატორიული კონსულტაციებსა და სასწრაფო სამედიცინო დახმარებას (რა თქმა უნდა, როგორც წესი, დამატებით შეიძლება იყოს საწოდებით აღჭურვილი სტაციონარული ტიპის განყოფილება). ყველა პაციმრისათვის ხელმისაწვდომი უნდა იყოს კვალიფიცირებული სტომატოლოგის მომსახურება. გარდა ამისა, ციხის ექიმებს შესაძლებლობა უნდა ჰქონდეთ მიმართონ სხვადასხვა სპეციალისტის დახმარებას.

რაც შეეხება სასწრაფო სამედიცინო დახმარებას, ყოველთვის უნდა არსებობდეს ექიმის გამოძახების შესაძლებლობა. გარდა ამისა, პირველადი სამედიცინო დახმარების აღმოჩენის მიზნით, დანესებულებაში მუდმივად უნდა იმყოფებოდეს კომპეტენტური სამედიცინო მუშაკი; სასურველია, რომ ასეთ პირს ჰქონდეს ექთნის ოფიციალური კვალიფიკაცია.

ამბულატორიული მკურნალობა უნდა მიმდინარეობდეს სამედიცინო პერსონალის სათანადო ზედამხედველობის ქვეშ. ხშირ შემთხვევაში, მკურნალობის გაგრძელებისათვის არ არის საკმარისი მხოლოდ პაციმრის ინიციატივის იმედად ყოფნა.

36. მატერიალურ-ტექნიკური ბაზით სრულად აღჭურვილ სტაციონარში მკურნალობა ხელმისაწვდომი უნდა იყოს სამოქალაქო ან ციხის საავადმყოფოში.

სამედიცინო მომსახურებისათვის სამოქალაქო საავადმყოფოსთვის მიმართვის შემთხვევაში წამოიჭრება უსაფრთხოების უზრუნველყოფის საკითხი. ამათან დაკავშირებით **ნაკ** ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ საავადმყოფოში სამკურნალოდ გაგზავნილი პაციმრები არ უნდა იყვნენ ფიზიკურად მიჯაჭვულნი საავადმყოფოს საწოდზე ან ავეჯის სხვა ნაწილზე თავისუფლების შეზღუდვის მიზნით. უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად უნდა გამოინახოს სხვა ზომები; ერთ-ერთი გამოსავალია ასეთ საავადმყოფოებში სპეციალურად დაცული განყოფილებების დაარსება.

37. ჰოსპიტალიზაციის ან საავადმყოფოში ექიმთან კონსულტაციის საჭიროების ყველა შემთხვევაში, პაციმრები დაუყოვნებლივ უნდა იყვნენ გადაყვანილნი საავადმყოფოში, მათი ჯანმრთელობის მდგომარეობის სიმძიმის მიხედვით.

ბ. თანაბარი სამედიცინო მომსახურება

ი) ზოგადი მედიცინა

38. სასჯელალსრულების ჯანდაცვის სისტემამ პაციენტებისათვის უნდა უზრუნველყოს მკურნალობა, მოვლა, შესაბამისი დიეტა, ფიზიოთერაპიული მკურნალობა, რეაბილიტაცია და სხვა საჭირო სპეციალური მკურნალობა, იმავე სტანდარტების ხელმისაწვდომობა, როგორც სარგებლობენ ქვეყანაში პაციენტები ასეთი დაწესებულებების ფარგლებს გარეთ. ასევე, გათვალისწინებულ უნდა იყოს სამედიცინო, დამხმარე, ტექნიკურ პერსონალით, შენობა-ნაგებობით, სამედიცინო აღჭურვილობითა და აპარატურით უზრუნველყოფა.

აუცილებელია სათანადო კონტროლის დაწესება მედიკამენტებით მომარაგება-განაწილებაზე. გარდა ამისა, წამლების გამოსაყენებლად მომზადება უნდა დაევალოს კვალიფიცირებულ პერსონალს (ფარმაცევტს/ექთანს და ა.შ.).

39. თითოეული პაციენტისათვის აუცილებელია წარმოებდეს სამედიცინო დოკუმენტაცია, რომელიც შეიცავს ინფორმაციას დიაგნოსტიკის შესახებ, ასევე - მიმდინარე ჩანაწერებს პაციენტის მდგომარეობის ცვლილებებისა და ჩატარებული გამოკვლევების თაობაზე. პაციენტის სხვაგან გადაყვანის შემთხვევაში, ანკეტა უნდა გადაეცეს მიმღები დაწესებულების ექიმებს.

გარდა ამისა, სამედიცინო პერსონალმა ყოველდღიურად უნდა აწარმოოს ჩანაწერები ჟურნალში, რომელიც შეიცავს ინფორმაციას პაციენტთან დაკავშირებული ცალკეულ შემთხვევების შესახებ. ასეთი ჩანაწერების წარმოება საჭიროა იმ თვალსაზრისით, რომ ისინი ქმნიან საერთო წარმოდგენას დაწესებულებაში ჯანმრთელობის დაცვის მდგომარეობის შესახებ და ავლენენ იმ პრობლემებს, რომელნიც შეიძლება წარმოიშვას მომავალში.

40. სასჯელალსრულების ჯანმრთელობის დაცვის სამსახურის წარმატებული ფუნქციონირების წინაპირობაა, ჯანდაცვის სამსახურის სათავეში მდგომი უფროსი ექიმის ხელმძღვანელობით, ექიმებისა და მომვლელი პერსონალისათვის რეგულარული შეხვედრებისა და სამუშაო ჯგუფების შექმნის შესაძლებლობის უზრუნველყოფა.

ii) ფსიქიატრიული მკურნალობა

41. ჩვეულებრივ მოსახლეობასთან შედარებით, თავისუფლებააღკვეთილ პირებს უფრო ხშირად შეენიშნებათ ფსიქიკური აშლილობის სიმპტომები. შესაბამისად, თითოეულ დაწესებულებაში აუცილებელია კვალიფიცირებული ფსიქიატრის ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა; ასევე, დაწესებულებაში მომუშავე ექთნების ნაწილმა უნდა გაიაროს სპეციალური მომზადება ამ სპეციალიზაციით.

ექიმებით, ექთნებითა და სხვა დამხმარე პერსონალით უზრუნველყოფა ისევე, როგორც დაწესებულებათა დაგეგმარება უნდა იძლეოდეს რეგულარული ფარმაკოლოგიური, ფსიქოთერაპიული და ოკუპაციური (შრომითი) თერაპიის პროგრამების განხორციელების შესაძლებლობას.

42. **ნპკ**-ს სურს ხაზი გაუსვას დაწესებულების ადმინისტრაციის როლს პაციენტებში ფსიქიკური აშლილობის (დეპრესია, რეაქტიული მდგომარეობა და სხვ) სანყის ეტაპზე გამოვლენაში, რათა აღნიშნულ პირთათვის შექმნილ გარემოსა და პირობებში შევიდეს სათანადო ცვლილებები. აღნიშნული როლის ხელშეწყობად შესაძლებელია დაწესებულების პერსონალის ზოგიერთი ნევრებისათვის სპეციალური ტრენინგების ჩატარება ჯანდაცვის კონკრეტულ სფეროში.

43. ფსიქიკურად დაავადებული პაციენტები უნდა იმყოფებოდნენ შესაბამისად აღჭურვილ სამედიცინო დაწესებულებაში სათანადოდ მომზადებული პერსონალის მზრუნველობის ქვეშ. ეს შეიძლება იყოს სამოქალაქო პირებისათვის განკუთვნილი ფსიქიატრიული საავადმყოფო ან სასჯელალსრულების სისტემაში არსებული სათანადოდ აღჭურვილი ფსიქიატრიული დაწესებულება.

ერთი მხრივ, ხშირად გამოითქმის აზრი, რომ ეთიკური თვალსაზრისით, გამართლებულია ფსიქიკურად დაავადებული პაციენტების ჰოსპიტალიზაცია პენიტენციური სისტემის ფარგლებს გარეთ - დაწესებულებებში, რომლებზეც პასუხისმგებელია ჯანმრთელობის დაცვის სახელმწიფო სამსახური. მეორე მხრივ, შესაძლებელია იმის მტკიცებაც, რომ ფსიქიატრიული დაწესებულების არსებობა პენიტენციური სისტემის ფარგლებში იძლევა ავადმყოფთა ოპტიმალურად უსაფრთხო პირობებში მკურნალო-

ბის და სისტემის შიგნით სამედიცინო და სოციალური სამსახურების საქმიანობის ინტენსიურობის გაზრდის შესაძლებლობას.

რა კურსიც არც უნდა იქნას არჩეული, კონკრეტულ ფსიქიატრიულ დანესებულებებს უნდა ჰქონდეთ ავადმყოფთა საკმარაოდენობის განთავსების შესაძლებლობა; ძალიან ხშირად, პატიმრებს, რომლებიც საჭიროებენ გადაყვანას, დიდხანს უნევთ ლოდინი. ამგვარ პირთა ფსიქიატრიულ დანესებულებში გადაყვანა განხილულ უნდა იქნას, როგორც პირველადი მნიშვნელობის საკითხი.

44. ფსიქიკურად გაუნონასნორებელი და აგრესიული პაციენტების მკურნალობა უნდა მიმდინარეობდეს მკაცრი კონტროლის, ექთნების მზრუნველობის ქვეშ და საჭიროების შემთხვევაში, დამანყნარებელი საშუალებების გამოყენებით. ფიზიკური შეზღუდვის მეთოდების გამოყენება მხოლოდ ძალიან იშვიათ შემთხვევებშია გამართლებული და უნდა ხდებოდეს ან ექიმის უშუალო მითითებით, ან მისი თანხმობით მას მერე, რაც დაუყოვნებლივ იქნება ინფორმირებული აღნიშნული ზომის საჭიროების შესახებ. ფიზიკური შეზღუდვის საშუალებების გამოყენება უნდა შეწყდეს პირველივე შესაძლებლობისთანავე. აღნიშნული მეთოდები არასდროს უნდა იქნას გამოყენებული, ან მათი გამოყენება გახანგრძლივებული, დასჯის მიზნით.

ფიზიკური შეზღუდვის მეთოდების გამოყენების შემთხვევაში, საჭიროა გაკეთდეს შესაბამისი ჩანაწერი, როგორც პაციენტის სამედიცინო ბარათში, ისე სპეციალურ ჟურნალში, რომელიც ასახავს ინფორმაციას ფიზიკური შეზღუდვის დაწყებისა და შეწყვეტის დროს, ასევე – საქმის გარემოებებისა და აღნიშნული ზომის გამოყენების მიზეზების შესახებ.

გ. პაციენტის თანხმობა და კონფიდენციალურობა

45. თანხმობის გამოხატვის თავისუფლება და კონფიდენციალურობის დაცვა არის ადამიანის ძირითადი უფლებები. ამ უფლებების დაცვა უმნიშვნელოვანესია ექიმსა და პაციენტს შორის ნდობის დამყარებისათვის, განსაკუთრებით თავისუფლების აღკვეთის ადგილებში, სადაც პატიმარს არ შეუძლია ექიმის თავისუფლად არჩევა.

ი) პაციენტის თანხმობა

46. პაციენტებმა უნდა მიიღონ სრული ინფორმაცია (თუ აუცილებელია, სამედიცინო ანგარიშის სახით) მათი ჯანმრთელობის მდგომარეობის, მკურნალობის კურსისა და მათთვის გამოწერილი წამლების შესახებ. სასურველია, პაციენტებს ჰქონდეთ უფლება, გაეცნონ თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებაში მათ შესახებ წარმოებულ სამედიცინო ანკეტას, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც ეს რეკომენდებული არ არის თერაპიული თვალსაზრისით.

მათ უნდა შეეძლოთ აღნიშნული ინფორმაციის მიწოდება ოჯახის წევრებისათვის, ადვოკატისათვის ან ექიმისათვის, რომელიც არ მუშაობს სასჯელალსრულების სისტემაში.

47. ყველა პაციენტმა, რომელსაც აქვს გაცნობიერებული გადაწყვეტილების მიღების უნარი, უფლება აქვს უარი თქვას მკურნალობაზე, ან ნებისმიერ სხვა სამედიცინო ჩარევაზე. ამ ფუნდამენტური პრინციპიდან ნებისმიერი გადახვევა გათვალისწინებული უნდა იყოს კანონით და გამოიყენებოდეს მკაცრად განსაზღვრულ საგამონაკლისო შემთხვევებში, როგორც განსაზღვრულია სამოქალაქო ჯანდაცვის სისტემაში.

როგორც ნესი, რთული მდგომარეობა იქმნება მაშინ, როდესაც პაციენტის გადაწყვეტილება ეწინააღმდეგება ექიმის მოვალეობას, იზრუნოს პაციენტის ჯანმრთელობაზე. ეს შესაძლებელია მოხდეს პაციენტის მრწამსის გავლენით (მაგ.: უარი სისხლის გადასხმაზე) ან, როდესაც მას განზრახული აქვს საკუთარი სხეულის თვითდაზიანება, თავისი მოთხოვნის წაყენების, ხელისუფლების წინააღმდეგ პროტესტისა და ამა თუ იმ საკითხისადმი თავისი დამოკიდებულების გამოხატვის მიზნით.

შიმშილობის გამოცხადების შემთხვევაში, ზოგიერთ ქვეყანაში, სახელმწიფო უწყებები ან პროფესიული ორგანიზაციები მოითხოვენ ექიმის ჩარევას სიკვდილის თავიდან აცილების მიზნით მაშინვე, როდესაც პაციმარს აღენიშნება ცნობიერების დაქვეითება, სხვა ქვეყნებში კი - კლინიკური გადაწყვეტილების მიღების უფლება აქვს პასუხისმგებელ ექიმს, საჭირო კონსულტაციების მიღებისა და საქმესთან დაკავშირებული ფაქტების გაანალიზების შემდეგ.

48. რაც შეეხება პაციმართა სამედიცინო გამოკვლევას, ნათელია, რომ აუცილებელია ძალიან ფრთხილი მიდგომის შერჩევა, რადგან არსებობს რისკი, რომ გამოკვლევაზე მათი თანხმობა გან-

პირობებული იყოს პატიმრობაში ყოფნით. უნდა არსებობდეს დაცვის გარანტიები იმის უზრუნველსაყოფად, რომ პატიმარი სრულად იყო ინფორმირებული და განაცხადა ინფორმირებული თანხმობა.

ეს წესები უნდა იყოს საზოგადოებაში აღიარებული და ითვალისწინებდეს ეთიკის საბჭოს ჩარევას. **ნაკ** დამატებით აღნიშნავს, რომ მხარს უჭერს პატიმრობასთან დაკავშირებული პათოლოგიის, ეპიდემიოლოგიისა ან თავისუფლებაალკვეთილი პირების პირობებთან დაკავშირებული სხვა ასპექტების შესახებ კვლევების ჩატარებას.

49. სტუდენტთა სასწავლო პროგრამებში პატიმართა ჩართვისათვის აუცილებელია ამ უკანასკნელთა თანხმობა.

ii) კონფედენციალურობა

50. თავისუფლების აღკვეთის ადგილებში სამედიცინო საიდუმლოების დაცვის მიმართ იმავე მიდგომა უნდა იყოს, როგორც არის საზოგადოებაში. პაციენტთა სამედიცინო ანკეტების შენახვა ექიმის მოვალეობაა.

51. პატიმართა ყველა სახის სამედიცინო შემონმება (დანესებულებაში მიღებისას ან შემდგომ ეტაპზე) უნდა ჩატარდეს დანესებულების პერსონალის მიერ მოსმენისა და თუ ექიმი სხვაგვარად არ მოითხოვს - ზედამხედველობის გარეშე. ამასთან, თავისუფლებაალკვეთილი პირები შემონმებულ უნდა იქნან ინდივიდუალურად და არა ჯგუფურად.

დ. ჯანმრთელობის პროფილაქტიკა

52. სასჯელალსრულების ჯანმრთელობის დაცვის სამსახური არ უნდა შემოიფარგლოს მხოლოდ ავადმყოფთა მკურნალობით. მას აგრეთვე უნდა დაეკისროს სოციალური და პროფილაქტიკური მკურნალობის პასუხისმგებლობა.

i) ჰიგიენა

53. სასჯელალსრულების სამედიცინო სამსახურს, სხვა შესაბამის უწყებებთან თანამშროლობით, ევალება თვალყური ადევნოს კვების ორგანიზებასა (საკვების რაოდენობა, ხარისხი, მომზადება და განაწილება) და ჰიგიენის დაცვას (ტანსაცმლისა

და თეთრეულის სისუფთავე, შხაპის ხელმისაწვდომობა და სანიტარული კვანძები), ასევე - საკნების განათებას, გათბობას და ვენტილაციას. ასევე, ყურადღება უნდა მიექცეს დასაქმებისა და სუფთა ჰაერზე გასეირნებისა და ვარჯიშის ორგანიზაციულ მართვას.

მაგნე გარემომ, დანესებულების გადატვირთულობამ, ხანგრძლივმა იზოლაციამ და უმოძრაობამ შეიძლება წარმოქმნას კონკრეტული თავისუფლებააღკვეთილი პირისათვის სამედიცინო მომსახურების ან ზოგადად - პასუხისმგებელი ორგანოების მიმართ ნაბიჯების გადადგმის საჭიროება.

ii) გადამდები დაავადებები¹⁸

54. სასჯელაღსრულების სამედიცინო სამსახური უნდა უზრუნველყოს პატიმართა და ციხის პერსონალისათვის გადამდები დაავადებების (კერძოდ, ჰეპატიტი, აივ-ინფექცია/შიდსი, ტუბერკულოზი, კანის დაავადებები) შესახებ ინფორმაციის რეგულარული მიწოდება. საჭიროებისას, სამედიცინო მეთვალყურეობა უნდა დანესდეს პირებზე (თანამესაკნე, დანესებულების პერსონალი, ხშირი მნახველები), ვისთანაც კონკრეტულ პატიმარს ჰქონდა რეგულარული კონტაქტი.

55. რაც შეეხება კონკრეტულად აივ-ინფექციას, გამოკვლევამდე, საჭიროების შემთხვევაში, გამოკვლევის შემდეგაც, აუცილებელია პატიმარს ჩაუტარდეს სათანადო კონსულტაციები პროფესიონალის მიერ. ციხის პერსონალმა მუდმივად უნდა გაიაროს მომზადება პრევენციული ზომების მიღებისა და აივ-ინფიცირებულთა მიმართ მოპყრობის კუთხით; ასევე, პერსონალს უნდა მიექცეს ინსტრუქცია დისკრიმინაციის დაუშვებლობისა და კონფიდენციალობის დაცვის შესახებ.

56. **ნპკ**-ს სურს ხაზგასმით აღნიშნოს, რომ არ არსებობს სამედიცინო საფუძველი აივ-ინფიცირებულთა და იმ პატიმართა სეგრეგაციისათვის, რომლებიც თავს კარგად გრძნობენ.¹⁹

18 იხილეთ ასევე `თავისუფლების აღკვეთა`, ქვეთავი - `გადამდები დაავადებები`.

19 შემდგომში ფორმულირებულ იქნა შემდეგნაირად: არ არსებობს არანაირი სამედიცინო საფუძველი პატიმრის სეგრეგაციისათვის მხოლოდ იმ მოტივით, რომ იგი არის აივ-ინფიცირებული.

iii) თვითმკვლელობის (სუიციდის) პრევენცია

57. თვითმკვლელობის პრევენცია მორიგი მიმართულებაა, რომელიც შედის სასჯელალსრულების სისტემის ჯანდაცვის სამსახურის კომპეტენციაში. სამედიცინო სამსახურმა უნდა უზრუნველყოს აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით ცოდნის გაღმავება სასჯელალსრულების დაწესებულებაში და გაითვალისწინოს შესაბამისი პროცედურების უზრუნველყოფა.

58. დაწესებულებაში შესვლისას და, ზოგადად - მიღების პროცესში, პატიმრისათვის სამედიცინო შემონების ჩატარებას მნიშვნელოვანი როლი აქვს ამ თვალსაზრისით; სათანადოდ ჩატარებულ გამოკვლევის შედეგად შესაძლებელია, სულ მცირე, რისკის ჯგუფში შემავალ პირთა გამოვლენა და დაწესებულებაში ახალ-მიღებული პატიმრების ემოციური ფონის ნაწილობრივ შემსუბუქება.

გარდა ამისა, სასჯელალსრულების დაწესებულების პერსონალი, განურჩევლად მათი საქმიანობისა და დაკისრებული უფლება-მოვალეობებისა, უნდა გაეცნოს ინფორმაციას (რაც გულისხმობს სპეციალურ მომზადებას თვითმკვლელობის რისკის ამოცნობასა და გამოვლენაში) თვითმკვლელობის რისკისთვის დამახასიათებელი ნიშნების შესახებ. ამასთან დაკავშირებით უნდა აღინიშნოს, რომ უშუალოდ სასამართლოს წინა და შემდგომ პერიოდში, და ზოგიერთ შემთხვევაში - გათავისუფლების წინა პერიოდშიც, შეინიშნება თვითმკვლელობის მომეტებული საშიშროება.

59. პირი, რომელიც მიიჩნევა თვითმკვლელობის საშიშროების ქვეშ მყოფად, უნდა იმყოფებოდეს გეგმური მეთვალყურეობის ქვეშ იმ ვადით, რასაც მოითხოვს საჭიროება. გარდა ამისა, ასეთ პირებს ხელი არ უნდა მიუწვდებოდეთ ისეთ საგნებზე, რომელნიც გამოიყენება, როგორც თავის მოკვლის საშუალება (საკნის ფანჯრების რკინის წნული, დამსხვრეული მინა, ქამარი ან ჰალსტუხი და ა.შ.).

მიღებულ უნდა იქნას ზომები პოტენციურად რისკი ქვეშ მყოფი პატიმრების შესახებ ინფორმაციის სათანადო გაცვლისთვის როგორც კონკრეტული დაწესებულების შიგნით, ისე - საჭიროების შემთხვევაში, სხვადასხვა დაწესებულებებს შორის (უფრო ზუსტად, დაწესებულებების სამედიცინო სამსახურებს შორის).

iv) ძალადობის აღკვეთა

60. თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებების ჯანმრთელობის დაცვის სამსახურებს შეუძლიათ, ხელი შეუწყონ პატიმართა მიმართ ძალადობის თავიდან აცილებას სხეულის დაზიანებების სისტემატური რეგისტრაციისა და, აუცილებლობის შემთხვევაში, სათანადო უწყებებისათვის ზოგადი ინფორმაციის მიწოდების გზით. კონკრეტულ საქმესთან დაკავშირებით ინფორმაციის მიწოდება, როგორც წესი, შეიძლება მხოლოდ პატიმრის თანხმობით.

61. დაწესებულებაში მიღებისას, პატიმრის სამედიცინო დათვალიერების დროს აღმოჩენილი ძალადობის ნებისმიერ კვალი დეტალურად უნდა იქნას დოკუმენტირებული, აღნიშნული პირის შესაბამის განცხადებასთან და ექიმის დასკვნასთან ერთად. გარდა ამისა, ეს ინფორმაცია ხელმისაწვდომი უნდა იყოს პატიმრისათვის.

ასეთივე მიდგომა უნდა იქნას გამოყენებული ყოველთვის, როდესაც პატიმარი გადის სამედიცინო შემოწმებას დაწესებულებაში მომხდარი ძალადობის ფაქტის შემდეგ (იხ. აგრეთვე **ნაკ-ს** მე-2 საერთო ანგარიშის 53-ე პუნქტი: CPT/Inf (92) 3), ან, გამოძიების ინტერესებიდან გამომდინარე პირის პოლიციაში გადაყვანის შემდეგ, მისი საპატიმროში დაბრუნებისას.

62. სამედიცინო სამსახურს შეუძლია პერიოდული სტატისტიკის წარმოება, გამოვლენილი სხეულის დაზიანებების შემთხვევების შესახებ სასჯელაღსრულების დაწესებულების ადმინისტრაციის, იუსტიციის სამინისტროსა და სხვათა საყურადღებოდ.

v) სოციალური და ოჯახური კავშირები

63. ჯანმრთელობის დაცვის სამსახურს ასევე შეუძლია შეზღუდოს სოციალური და ოჯახური კავშირების განყვეტა, რომელიც ჩვეულებრივ თან ახლავს პატიმრობას. შესაბამის სოციალურ სამსახურებთან თანამშრომლობით ჯანდაცვის სამსახურმა მხარი უნდა დაუჭიროს პატიმართა გარე სამყაროსთან კავშირის ხელშემწყობ ზომებსა და საშუალებებს, როგორიცაა პაემნების ოთახების სათანადოდ მოწყობა, ოჯახის წევრებთან და ან

მეულლესთან/პარტნიორთან პაემნის უზრუნველყოფა შესაფერის პირობებში, დანესებულების დროებით დატოვება ოჯახის მონახულების მიზნითა და პროფესიულ, საგანმანათლებლო და სოციალურ-კულტურული სახის ღონისძიებები.

გარემოებებიდან გამომდინარე, ციხის ექიმს შეუძლია მიიღოს ზომები, რათა მოიპოვოს გრანტი ან გრძელვადიანი სოციალური დაზღვევაპატიმრისა და მისი ოჯახისათვის.

ე. ადამიანური თანადგომა

64. იდენტიფიცირებული უნდა იყოს პატიმართა განსაკუთრებული მონყვლადი ჯგუფები, რომელთა საჭიროებებს სასჯელალსრულების დანესებულებების დაცვის სამსახურებმა განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაუთმონ.

i) დედა და ბავშვი

65. საყოველთაოდ აღიარებული პრინციპია, რომ ბავშვი არ უნდა იბადებოდეს ციხეში, **ნპკ**-ს გამოცდილება ადასტურებს, რომ ეს პრინციპი დაცულია.

66. დედასა და ბავშვს უნდა მიეცეთ ერთად ყოფნის უფლება გარკვეული დროით მაინც. თუ დედა და ბავშვი ერთად იმყოფებიან ციხეში, ისინი მოთავსებულ უნდა იქნან ისეთ პირობებში, რომელიც უთანაბრდება ბაგა-ბალისას და უზრუნველყოფს მშობიარობის შემდგომ და ბავშვთა მოვლაში სპეციალიზებული პერსონალის დახმარებას.

გრძელვადიანი გადანყვეტილებები, კერძოდ ბავშვის გადაყვანა პენიტენციური სისტემის გარეთ, რაც მოიცავს დედისაგან მის განშორებას, უნდა განიხილებოდეს თითოეულ შემთხვევაში ინდივიდუალურად, პედო-ფსიქიატრიული და სამედიცინო-სოციალური მოსაზრებების გათვალისწინებით.

ii) მოზარდები

67. მოზარდის ასაკი არის პერიოდი, რომლისთვისაც, გარკვეულწილად, დამახასიათებელია პიროვნებად ჩამოყალიბება, რაც მოითხოვს განსაკუთრებულ ძალისხმევას ხანგრძლივი

და არასათანადო სოციალური ადაპტაციის რისკის შემცირებისათვის.

პატიმრობისას, მოზარდებს ნება უნდა დაერთოთ, იმყოფებოდნენ მუდმივად ერთსა და იმავე დაწესებულებაში, პირადი ნივთებისა და კეთილგანწყობილი სოციალური ჯგუფების გარემოცვაში. მათთვის განკუთვნილი რეჟიმი უნდა ეფუძნებოდეს სხვადასხვა საქმიანობით ინტენსიურ დაკავებას, მათ შორის - სოციალურ-საგანმანათლებლო შეხვედრებს, სპორტს, განათლებას, პროფესიულ მომზადებას, ექსკურსიებს ბადრაგის თანხლებითა და სხვა შესაბამისი დამატებითი საქმიანობის შესაძლებლობას.

iii) პიროვნული აშლილობის მქონე პატიმრები

68. სასჯელაღსრულების სისტემის ჯანდაცვის სამსახურის პაციენტებს შორის ყოველთვის არის გარკვეული წილი გაუნონასწორებელი, მარგინალური პიროვნებებისა, რომელთაც გადატანილი აქვთ ოჯახური ტრამვა, ნარკოტიკებზე ხანგრძლივი დამოკიდებულება, ხელისუფლებასთან კონფლიქტი ან სხვა სოციალური პრობლემები. ისინი შეიძლება იყვნენ აგრესიულნი, თვითმკვლელობისკენ მიდრეკილნი ან ახასიათებდეთ მიუღებელი სექსუალური ქცევები; უმეტეს შემთხვევაში ისინი ვერ ახერხებენ საკუთარი თავის კონტროლსა და მოვლას.

69. ასეთ პატიმართა პრობლემები არ არის მთლად სამედიცინო ხასიათის, მაგრამ დაწესებულების ექიმს შეუძლია ხელი შეუწყოს მათთვის სოციალურ-თერაპიული პროგრამების შემუშავებასა და განხორციელებას ციხეში, სათანადო კონტროლისა და საზოგადოებრივი მოთხოვნების გათვალისწინებით შექმნილ ჯგუფებში.

აღნიშნულ ჯგუფებში ჩართვას შეუძლია შეამსუბუქოს პატიმართა დამცირებული მდგომარეობა და საკუთარი თავისადმი სიძულვილი, გაუღვივოს პასუხისმგებლობის გრძნობა და მოამზადოს ისინი რეინტეგრაციისათვის. ამგვარი პროგრამების მეორე დადებითი მხარეა ის, რომ ისინი ითვალისწინებენ ციხის პერსონალის ჩართვასა და აქტიურ მონაწილეობას.

iv) გრძელვადიანი თავისუფლების აღკვეთისათვის შეუთავსებელი პატიმრები

70. ამგვარ პატიმართა ტიპიურ მაგალითია ის პირები, რომელთაც სამედიცინო დიაგნოზის თანახმად, მცირე დრო დარჩათ სიცოცხლისათვის; მძიმედ დაავადებული პირები, რომელთა განკურნება შეუძლებელია თავისუფლების აღკვეთის პირობებში, მძიმე ფორმის შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირები ან ხანდაზმულები. განგრძობადმა პატიმრობამ ასეთ პირთათვის შეიძლება შექმნას აუტანელი მდგომარეობა. ამგვარი შემთხვევების დროს, დაწესებულების ექიმის მოვალეობაა, შეადგინოს მოხსენება პასუხისმგებელი უწყებისათვის, რათა მიღებულ იქნას შესაბამისი ალტერნატიული ზომები.

ვ. პროფესიული დამოუკიდებლობა

71. სასჯელაღსრულების ნებისმიერ დაწესებულებაში სამედიცინო პერსონალი იმყოფება პოტენციური რისკის ქვეშ. მათი პაციენტებზე (ავადმყოფ პატიმრებზე) ზრუნვის მოვალეობა შეიძლება ხშირად ეწინააღმდეგებოდეს ციხის ადმინისტრაციის მოსაზრებებსა და უსაფრთხოების ზომებს. ამან შესაძლოა წარმოშვას რთული ეთიკური პრობლემები და დააყენოს არჩევანის საკითხი. **ნკპ** მიიჩნევს, რომ ჯანდაცვის საკითხებში სასჯელაღსრულების დაწესებულებების სამედიცინო პერსონალის დამოუკიდებლობის გარანტიის უზრუნველსაყოფად მნიშვნელოვანია, რომ აღნიშნული პერსონალი რაც შეიძლება მჭიდროდ იყოს დაკავშირებული სამოქალაქო ჯანდაცვის სისტემასთან.

72. ოფიციალურად რა თანამდებობაც არ უნდა ეკავოს დაწესებულების ექიმს, რომელიც ასრულებს თავის მოვალეობას, მკურნალობის გადაწყვეტილების მიღებისას მან უნდა იხელმძღვანელოს მხოლოდ სამედიცინო კრიტერიუმებით.

სამედიცინო მომსახურების ხარისხი და ეფექტიანობა შეფასებული უნდა იქნას ჯანდაცვის კომპეტენტური უწყების მიერ. გარდა ამისა, არსებულ რესურსებსაც უნდა განკარგავდეს ჯანდაცვის კომპეტენტური უწყება და არა მართვასა და უსაფრთხოების უზრუნველყოფაზე პასუხისმგებელი ორგანოები.

73. დაწესებულების ექიმი მოქმედებს, როგორც პაციენ-

ტის პირადი ექიმი. შესაბამისად, ექიმსა და პაციენტს შორის დადებითი ურთიერთობების შენარჩუნების ინტერესებში არ შედის, რომ ექიმს ეთხოვოს ნებართვის გაცემა პაციმრის დასჯისათვის. აგრეთვე, არ შეიძლება იგი მიწვეულ იქნას ადმინისტრაციის მოთხოვნის საფუძველზე ჩხრეკის წარმოების ან სამედიცინო შემონმების ჩასატარებლად, გარდა იმ გადაუდებელი აუცილებლობის შემთხვევებისა, როდესაც შეუძლებელია სხვა ექიმის გამოძახება.

74. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ სასჯელაღსრულების დაწესებულების ექიმთა პროფესიული დამოუკიდებლობა ისედაც შეზღუდულია ციხეში არსებული გარემო პირობების გამო: მას არ შეუძლია თავისუფლად აირჩიოს თავისი პაციენტები, ისევე, როგორც თავად პაციმრებს არ აქვთ სხვა არჩევანი. დაწესებულების ექიმი არ თავისუფლდება თავისი პროფესიული მოვალეობებისაგან მაშინაც, როცა პაციენტი არღვევს სამედიცინო წესებს ან მიმართავს მუქარასა და ძალადობას.

ზ. პროფესიული კომპეტენტურობა

75. ციხის ექიმებსა და ექთნებს უნდა გააჩნდეთ სპეციალურ ცოდნა, რომელიც მათ დაეხმარება, გაუმკლავდნენ ციხის პირობებისათვის დამახასიათებელ პათოლოგიების გარკვეულ ფორმებს და შეძლონ სამკურნალო მეთოდების ციხის პირობებთან და გარემოსთან ადაპტირება.

კერძოდ კი, შემუშავებულ უნდა იქნას პროფესიული ქცევისა და დამოკიდებულების მეთოდები, რომლებიც გათვლილია ძალადობის თავიდან აცილებასა და საჭიროების შემთხვევაში - კონტროლისათვის.

76. სამედიცინო პერსონალის საკმარისი რაოდენობის უზრუნველსაყოფად, ხშირია შემთხვევები, როდესაც ექთნებს ეხმარებიან სამედიცინო სანიტრები, რომელთა ნაწილიც შეირჩევა დაწესებულების თანამშრომელთა შემადგენლობიდან. კვალიფიციური სამედიცინო პერსონალი, პერიოდულად, სხვადასხვა დონეზე უნდა გადასცემდეს თავის გამოცდილებას.

ზოგჯერ, თვითონ პაციმრებს ეძლევათ სამედიცინო სანიტრის საქმიანობის განწევის ნებართვა. ეჭვგარეშეა, ასეთ მიდგომის უპირატესობაა პაციმართა გარკვეულ რაოდენობას უზრუნველყოფა

სასარგებლო საქმიანობით. თუმცა, ეს მიდგომა უნდა გამოიყენებოდეს უკიდურეს შემთხვევაში. გარდა ამისა, დაუშვებელია პატიმართა ჩართვა ნამღებების განაწილების პროცედურაში.

77. დაბოლოს, **ნპკ** აღნიშნავს, რომ პენიტენციური სისტემის სამედიცინო მომსახურების სპეციფიკური ხასიათი შესაძლოა ამართლებდეს ოფიციალური პროფესიონალური სპეციალიზაციის შემოღებას ექიმებისა და ექთნებისათვის, დიპლომის შემდგომი გადამზადებისა და პერიოდული სამსახურებრივი შიდა ტრენინგების საფუძველზე.

III. ფსიქიატრიული დანესახებები

ფსიქიატრიულ დანესახებებში იძულებითი მოთავსება

ამონარიდი მე-8 საერთო ანგარიშიდან [CPT/Inf (98) 12]

ა. შესავალი შენიშვნები

25. **ნაკ** მონოდეგულია, შეისწავლოს სახელმწიფო უწყებების მიერ ყველა კატეგორიის თავისუფლებაალკვეთილ, მათ შორის ფსიქიკური აშლილობის მქონე, პირთა მიმართ მოპყრობის საკითხები. შესაბამისად, **ნაკ** ხშირად ეწვევა სხვადასხვა ტიპის ფსიქიატრიულ დანესახებებსაც.

მოსანახულებელ დანესახებებთან რიცხვში შედის ის ფსიქიატრიული საავადმყოფოებიც, რომლებშიც ნებაყოფლობით მოთავსებულ ავადმყოფებთან ერთად იმყოფებიან ის პირებიც, რომელნიც ფსიქიატრიული დახმარებისათვის არანებაყოფლობით არიან მოთავსებულნი დანესახებებში სამოქალაქო სამართალწარმოების საფუძველზე. **ნაკ** ასევე ხშირად ეწვევა დანესახებებს (სპეციალურ საავადმყოფოებს, სამოქალაქო საავადმყოფოებში გამოყოფილ სპეციალურ განყოფილებებს და ა.შ.) იმ პირთათვის, რომელთა მოთავსება ფსიქიატრიულ დანესახებებში გადაწყდა სისხლის სამართლის საქმის წარმოების ფარგლებში. **ნაკ** ასევე განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს სასჯელალსრულების სისტემის ფარგლებში ან სამოქალაქო ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში განთავსებულ სპეციალურ ფსიქიატრიულ განყოფილებებს, სადაც მოთავსებულნი არიან პირები, რომელთა ფსიქიკური აშლილობა განვითარდა ციხეში ყოფნისას.

26. სასჯელალსრულების დანესახებებების ჯანდაცვის მომსახურების განხილვისას, თავის მე-3 საერთო ანგარიშში (იხ. CPT/Inf (93) 12, 30-70-ე პუნქტები), **ნაკ**-მ ჩამოაყალიბა მთელი რიგი ზოგადი კრიტერიუმებისა, რომლებიც განსაზღვრავს ამ სფეროში მისი საქმიანობის სახელმძღვანელო პრინციპებს (ექიმის ხელმისაწვდომობა, თანაბარი მომსახურება, პაციენტის თანხმობა და კონფიდენციალურობა, პრევენციული ჯანდაცვა, სამედიცინო პერსონალის დამოუკიდებლობა და პროფესიული კომპეტენ-

ტურობა). აღნიშნული კრიტერიუმები გამოიყენება ასევე ფსიქიატრიულ დაწესებულებაში არანებაყოფლობითი მოთავსებისას.

ქვემოთ მოყვანილ პარაგრაფებში განხილულია ფსიქიატრიულ დაწესებულებაში არანებაყოფლობით მოთავსებულ პირებთან მიმართებით **ნაკ**-სთვის მნიშვნელოვანი რამდენიმე სპეციფიკური საკითხი.²⁰ ამ გზით, **ნაკ** ცდილობს წინასწარ წარუდგინოს ქვეყნების მთავრობებს კონკრეტული მოსაზრებები აღნიშნულ პირთა მკურნალობასთან დაკავშირებით; **ნაკ** მიესალმება საერთო ანგარიშის ამ კონკრეტული თავის მიმართ გაკეთებულ ყველა შენიშვნას.

ბ. არასათანადო მოპყრობის აღკვეთა

27. მისი მანდატიდან გამომდინარე, ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში ვიზიტისას, **ნაკ**-ს მთავარ პრიორიტეტს უნდა წარმოადგენდეს პაციენტთა მიმართ მიზანმიმართული არასათანადო მოპყრობის ნიშნების გამოვლენა. ამგვარი ნიშნების მოძიება იშვიათად ხდება. ზოგადად, **ნაკ**-ს სურს აღნიშნოს, რომ მისი დელეგაციების მიერ მონახულებულ ფსიქიატრიული დაწესებულებების აბსოლუტურ უმრავლესობაში პერსონალი ერთგულად ემსახურება თავის საქმეს და ზრუნავს პაციენტებზე. ამგვარი ვითარება მით უფრო დასაფასებელია თუ გავითვალისწინებთ პერსონალის არასაკმარის რაოდენობასა და მის განკარგულებაში მყოფ შეზღუდულ რესურსებს.

მიუხედავად ამისა, ფსიქიატრიული დაწესებულებებში ვიზიტებისას საკუთრივ **ნაკ**-ს მიერ წარმოებული დაკვირვებები და სხვა წყაროებიდან მოპოვებული ინფორმაცია ცხადყოფს, რომ ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში პაციენტთა მიმართ მიზანმიმართულ არასათანადო მოპყრობას პერიოდულად მაინც აქვს ადგილი. ქვემოთ განხილული იქნება რიგი საკითხებისა, რომლებიც უშუალოდ ეხება არასათანადო მოპყრობის შემთხვევების თავიდან აცილებას (მაგ.: შეზღუდვის მეთოდები, საჩივრის შეტანის პროცედურა, გარე სამყაროსთან კონტაქტი, გარე კონტროლი). თუმცა, უკვე მოცემულ ეტაპზეა საჭირო, ხაზი გაესვას რამდენიმე შენიშვნას კადრების შერჩევასა და პერსონალის კონტროლთან დაკავშირებით.

²⁰ რაც შეეხება პატიმართა ფსიქიატრიულ დახმარებას, იხილეთ აგრეთვე წაკ-ის მე-3 საერთო ანგარიშის 41-44-ე პუნქტები.

28. ფსიქიკური აშლილობისა და გონებრივი ნაკლის მქონე პირებთან მუშაობა ყოველთვის რთული არის ნებისმიერი კატეგორიის პერსონალისათვის. ამასთან დაკავშირებით აუცილებელია ხაზი გაესვას იმ ფაქტს, რომ ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში სამედიცინო პერსონალს ყოველდღიურ საქმიანობაში ხშირად ეხმარებიან სანიტრები; გარდა ამისა, ზოგიერთ დაწესებულებაში თანამშრომელთა დიდ ნაწილს ასევე ეკისრება უსაფრთხოების უზრუნველყოფა. ინფორმაცია, რომელსაც ფლობს **ნაკ**, მონშობს, რომ ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში პერსონალის მხრიდან პაციენტთა მიმართ მიზანმიმართული არასათანადო მოპყრობის შემთხვევებში ხშირად სწორედ ასეთი კატეგორიის დამხმარე პერსონალია დამნაშავე და არა ექიმები და კვალიფიცირებული ექთნები.

მათი საქმიანობისათვის დამახასიათებელი გამონვევების გათვალისწინებით, მეტად მნიშვნელოვანია დამხმარე პერსონალის საგულდაგულო შერჩევა და მათთვის ტრენინგების უზრუნველყოფა როგორც მოვალეობის შესრულების დაწყებამდე, ასევე მუშაობის პროცესშიც. შემდგომში, მოვალეობების შესრულების დროს, ისინი უნდა დაექვემდებარონ მაღალკვალიფიცირებულ სამედიცინო პერსონალს და გასწიონ საქმიანობა მათი ზედამხედველობის ქვეშ.

29. ზოგიერთ ქვეყანაში, ნამებისა პრევენციის **ნაკ**-მ ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში დააფიქსირა გარკვეული კატეგორიის პაციენტებისა და ახლომდებარე სასჯელაღსრულების დაწესებულებების პაციენტების დამხმარე პერსონალის რანგში გამოყენების შემთხვევები. **ნაკ** სერიოზულ შეშფოთებას გამოხატავს ამგვარ მიდგომასთან დაკავშირებით, რომელიც უნდა განიხილებოდეს მხოლოდ, როგორც უკიდურესი ზომა. თუ ამგვარი დასაქმება გარდაუვალია, საჭიროა ამ პირთა ქმედებებზე კვალიფიცირებული სამედიცინო პერსონალის მიერ მუდმივი ზედამხედველობის დანესება.

30. აგრეთვე, მნიშვნელოვანია, მიღებულ იქნას სათანადო ზომები ფსიქიკური აშლილობის მქონე პაციენტების ერთი ნაწილის დასაცავად სხვა პაციენტებისგან, რომელთაც მათთვის ზიანის მიყენება შეუძლიათ. გარდა სხვა ზომებისა, ეს ასევე მოითხოვს შესაბამისი პერსონალის მუდმივად ადგილზე ყოფნას, მათ შორის ღამის განმავლობაში და შაბათ-კვირას. გარდა ამისა,

სათანადო ზომებია მისაღები მონყვლად ჯგუფში შემავალ პაციენტთა მიმართ. მაგალითად ფსიქიკური აშლილობისა და გონებრივი ნაკლის მქონე მოზარდები არ უნდა მოთავსდნენ სრულწლოვან პაციენტებთან ერთად.

31. შესაბამის ადმინისტრაციულ კონტროლს ყველა კატეგორიის პერსონალზე, ასევე მნიშვნელოვნად შეუძლია შეუწყოს ხელი არასათანადო მოპყრობის პრევენციას. რასაკვირველია, ნათლად უნდა დაფიქსირდეს, რომ პაციენტთა მიმართ როგორც ფიზიკური, ასევე ფსიქოლოგიური ხასიათის ძალადობა დაუშვებელია და მკაცრად ისჯება. საერთო ჯამში, ადმინისტრაცია ვალდებულია უზრუნველყოს ყველა პირობა იმისათვის, რომ ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში პერსონალის თერაპიული როლი არ განიხილებოდეს, როგორც მეორეხარისხოვანი, უსაფრთხოების დაცვის ზომებთან შედარებით.

ასევე, უნდა გადაიხედოს ყველა ის წესი და პრაქტიკა, რომელიც პერსონალსა და პაციენტს შორის დაძაბული ატმოსფეროს შექმნას უწყობს ხელს. პაციენტის გაგქცევის შემთხვევაში პერსონალის დაჯარიმება სწორედ ის არასწორი მეთოდია, რომელმაც, შესაძლებელია, იქონიოს უარყოფითი გავლენა ფსიქიატრიული დაწესებულების შიდა კლიმატზე.

გ. პაციენტთა საცხოვრებელი პირობები და მათდამი მოპყრობა

32. **ნპკ** დეტალურად შეისწავლის პაციენტთა საცხოვრებელ პირობებსა და მათდამი მოპყრობას; ამ კუთხით არსებულმა დარღვევებმა შეიძლება ძალიან მალე შექმნან ვითარება, რომელიც უტოლდება „არაადამიანურ და დამამცირებელ მოპყრობას“. მთავარი მიზანი უნდა იყოს პაციენტთათვის ისეთი მატერიალური პირობების შექმნა, რომელიც ხელს შეუწყობს მათ გამოჯანმრთელებასა და კეთილდღეობას, რასაც ფსიქიატრიაში ეწოდება ხელსაყრელი თერაპიული გარემოს შექმნა. ეს მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ პაციენტებისათვის, არამედ - ფსიქიატრიულ დაწესებულებაში მომუშავე პერსონალისთვისაც. გარდა ამისა, პაციენტისათვის უზრუნველყოფილი უნდა იყოს როგორც ფსიქიატრიული, ასევე სომატიკური ხასიათის შესაბამისი მკურნალობა და მოვლა, თანაბარი მოპყრობის პრინციპის გათვალისწინებით, ფსიქიატრი-

ულ დანესებულებაში არანებაყოფლობით მოთავსებულ პირთა სამედიცინო მკურნალობისა და მოვლის დონე არ უნდა ჩამოუვარდებოდეს ფსიქიატრიულ საავადმყოფოებში ნებაყოფლობით მოთავსებულ პაციენტთა მკურნალობის დონესა და პირობებს.

33. პაციენტთა საცხოვრებელი პირობებისა და მკურნალობის ხარისხი მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული არსებული ფინანსური რესურსების ოდენობაზე. **ნპკ** აღიარებს, რომ მძიმე ეკონომიკური სირთულეების პირობებში, გარკვეულწილად მსხვერპლზე წასვლა არის საჭირო თვით ჯანმრთელობის დაცვის სფეროშიც კი. თუმცა, ზოგიერთი ვიზიტისას გამოვლენილი ფაქტების გათვალისწინებით, **ნპკ** ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ რიგი სასიცოცხლო და აუცილებელი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება ყოველთვის უნდა იყოს გარანტირებული იმ დანესებულებებში, სადაც პირი სახელმწიფოს მეურვეობის ქვეშ იმყოფება ან დაკავებულია. ეს მოიცავს როგორც სათანადო კვებას, გათბობასა და ტანსაცმლით უზრუნველყოფას, ასევე - სამედიცინო დანესებულებებში ყოფნის შემთხვევაში - აუცილებელი მედიკამენტებით უზრუნველყოფას.

საცხოვრებელი პირობები

34. ხელსაყრელი თერაპიული გარემოს შექმნა გულისხმობს, უპირველესყოფლისა, პაციენტის უზრუნველყოფას ცხოვრებისათვის საკმარისი ფართით, სათანადო განათებით, გათბობითა და ვენტილაციით, დანესებულების დამაკმაყოფილებელ პირობებში შენახვასა და საავადმყოფოში ჰიგიენის ნორმების დაცვას.

განსაკუთრებული ყურადღება უნდა ეთმობოდეს როგორც პაციენტთა პალატების მოწყობას, ასევე - დასვენების ადგილებს, რათა მოხდეს პაციენტთა ვიზუალური სტიმულირება. სასურველია პაციენტთა უზრუნველყოფა ტუმბოებითა და კარადებით; პაციენტს უნდა ჰქონდეს გარკვეული პირადი ნივთების (ფოტოსურათები, ნიგნები და ა. შ.) შენახვის უფლება. აუცილებელია ხაზი გაესვას პაციენტისათვის პირადი სივრცის გამოყოფის მნიშვნელობას, სადაც მას პირადი ნივთების ჩაკეტვის საშუალება ექნებათ. აღნიშნული სივრცის დანაკლისმა შესაძლებელია უარყოფითი ასახვა ჰპოვოს პაციენტის შეგრძნებებზე უსაფრთხოებისა და ავტონომიურობის თვალსაზრისით.

სანიტარულ კვანძებში უზრუნველყოფილი უნდა იყოს პაციენ-

ტების პირადი სივრცის ხელშეუხებლობა. გარდა ამისა, ამ მიმართულებით სათანადოდ უნდა იქნას გათვალისწინებული ხანშიშესული და/ან შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პაციენტთა მოთხოვნილებები. მაგალითად, იმგვარად მოწყობილი საპირფარეშოები, რომლებიც არ იძლევა მომხმარებლისათვის დაჯდომის შესაძლებლობას, გამოუსადეგარია ამ კატეგორიის პაციენტებისათვის. ამასთან ერთად, დაწესებულება უზრუნველყოფილი უნდა იყოს საბაზისო აღჭურვილობით, რომელიც საშუალებას მისცემს პერსონალს, სათანადო დახმარება აღმოუჩინოს (პირადი ჰიგიენის ჩათვლით) სანოლს მიჯაჭვულ პაციენტებს; დაწესებულებაში ამგვარი აღჭურვილობის უქონლობა გაუსაძლის პირობებს ქმნის.

აგრეთვე, საჭიროა აღინიშნოს, რომ ზოგიერთ ფსიქიატრიულ დაწესებულებაში პაციენტების მიერ პიჟამოებისა და ღამის პერანგების ტარების არსებული პრაქტიკა არ უწყობს ხელს ინდივიდუალურობის ჩამოყალიბებასა და საკუთარი თავისადმი პატივისცემის გრძნობის გაღვივებას; ტანისამოსის ინდივიდუალიზაცია თერაპიული პროცესის ერთერთ შემადგენელ ნაწილს უნდა წარმოადგენდეს.

35. პაციენტთა კვების რიგი საკითხები საცხოვრებელ პირობებთან არის დაკავშირებული, რომელიც ნაკ-ს განსაკუთრებული დაინტერესების საგანს წამროადგენს. საკვები ადეკვატური უნდა იყოს არა მხოლოდ რაოდენობისა და ხარისხის თვალსაზრისით, არამედ უნდა მიენოდებოდეს პაციენტებს დამაკმაყოფილებელ პირობებში. საჭიროა სპეციალური აღჭურვილობის უზრუნველყოფა, რათა პაციენტს სათანადო ტემპერატურის საკვები მიენოდებოდეს. საკვების მიღებისათვის უზრუნველყოფილი უნდა იყოს სათანადო და ღირსების შეუღალახავ პირობებში; ამ კუთხით, საზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ პაციენტებისათვის დახმარების განწევა, რათა მათ შეძლონ ყოველდღიური აუცილებელი ქმედების შესრულება - მაგიდასთან მსხდომებმა შესაბამისი მოწყობილობებით მიიღწეს საკვები - პაციენტთა ფსიქო-სოციალური რეაბილიტაციის პროგრამების განუყოფელი ნაწილია. ასევე, უყურადღებოდ არ უნდა დარჩეს შეთავაზებული საკვების ვიზუალური მხარე.

კვების ორგანიზაციის დროს გათვალისწინებული უნდა იყოს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პაციენტთა განსაკუთრებული საჭიროებები.

36. **ნაკ**-ს სურს ცალსახად დაუჭიროს მხარი ზოგიერთ ქვეყანაში დაფიქსირებულ ტენდენციას ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში პაციენტთა მრავლადგილიანი საერთო პალატების გაუქმებისა; მსგავსი საერთო პალატების არსებობა არ არის თავსებადი თანამედროვე ფსიქიატრიის ნორმებთან. პატარა ჯგუფებისათვის განკუთვნილი საცხოვრებელი ინფრასტრუქტურით უზრუნველყოფა გადაამწყვეტი მნიშვნელობისაა პაციენტისათვის ღირსების გრძნობის შენარჩუნებისა და აღდგენის კუთხით და, ასევე, პაციენტის ფსიქოლოგიური და სოციალური რეაბილიტაციის პოლიტიკის შემადგენელი მთავარი ელემენტია. მსგავსი ტიპის ინფრასტრუქტურა ასევე ხელს უწყობს თერაპიული მიზნებისათვის პაციენტთა გადანაწილებას შესაბამისი კატეგორიების მიხედვით.

ნაკ ასევე დადებითად აფასებს მიდგომას, რომელიც სულ უფრო მეტად ჰპოვებს გავრცელებას - მიეცეთ პაციენტებს უფლება, სურვილისამებრ ისარგებლონ საკუთარი ოთახებით დღის განმავლობაში და არ იყვნენ ვალდებულნი მთელი დღე დაჰყონ საერთო სარგებლობის ოთახებში სხვა პაციენტებთან ერთად.

მკურნალობა

37. ფსიქიატრიული დახმარება დაფუძნებული უნდა იყოს ინდივიდუალურ მიდგომაზე, რაც გულისხმობს თითოეული პაციენტისათვის მკურნალობის ინდივიდუალური გეგმის შემუშავებას. იგი უნდა მოიცავდეს რეაბილიტაციურ და თერაპიულ ღონისძიებების ფართო სპექტრს, მათ შორის ოკუპაციურ თერაპიის, ჯგუფური თერაპიის, ინდივიდუალური ფსიქოთერაპიის, ასევე ხელოვნების, დრამის, მუსიკისა და სპორტული ღონისძიებების ხელმისაწვდომობას. პაციენტები უზრუნველყოფილნი უნდა იყვნენ სპეციალურად მოწყობილი რეკრეაციული ოთახებით, მათ უნდა ჰქონდეთ ყოველდღიურად სუფთა ჰაერზე სეირნობის და ვარჯიშის შესაძლებლობა; ასევე, სასურველია მათთვის განათლების მიღებისა და შესაფერისი დასაქმების შეთავაზება.

ნაკ ხშირად აწყდება ვითარებას, როდესაც ფსიქო-სოციალური რეაბილიტაციის ზემოაღნიშნული ფუნდამენტური კომპონენტები განუვითარებელია ან საერთოდ არ არსებობს და, პაციენტის მკურნალობა ძირითადად შემოიფარგლება ფარმაკოთერაპიით. ამის მიზეზი შეიძლება იყოს სათანადოდ კვალიფიცირებული პერ-

სონალის არასაკმარისი რაოდენობა, შესატყვისი ინფრასტრუქტურისა და აღჭურვილობის არქონა, ან ჯერ კიდევ შემორჩენილი ფილოსოფია, რომელიც ემყარება პაციენტებისათვის თავისუფლების შეზღუდვას.

38. უდავოა, რომ ფსიქოფარმაკოლოგიური მკურნალობა ხშირად ფსიქიკური აშლილობის მქონე პაციენტთა დახმარების აუცილებელი კომპონენტია. შემუშავებულ უნდა იქნას შესაბამისი პროცედურები, რათა გარანტირებული იყოს მედიკამენტური მკურნალობის უზრუნველყოფა და პაციენტის მიერ შესაბამისი წამლების რეგულარული მიღება. **ნაკვ**, ასევე, მუდმივად გააკონტროლებს წამლების ბოროტად გამოყენების ნებისმიერ მცდელობას.

39. ელექტრომოკური თერაპია ფსიქიკური მოშლილობის განსაკუთრებული ფორმებით დაავადებული პაციენტების მკურნალობის აღიარებული მეთოდია, თუმცა, ყურადღება უნდა მიექცეს იმას, თუ რამდენად მიესადაგება ელექტრომოკური თერაპიის მეთოდი პაციენტის სამკურნალო გეგმას. აღნიშნული მეთოდის გამოყენებას თან უნდა ახლდეს დაცვის შესაბამისი გარანტიები.

ნაკვ განსაკუთრებით შემოფოთებულია ელექტრომოკური თერაპიის არამოდიფიცირებული ფორმებით გამოყენების ფაქტებით (ანესთეზიისა და კუნთოვანი რელაქსანტების გარეშე); ამგვარი მიდგომა დაუშვებელია თანამედროვე ფსიქიატრიულ პრაქტიკაში. გარდა მოტეხილობებისა და სხვა არასასიამოვნო შედეგების მიღების რისკისა, თვით პროცედურაა ღირსების შემლახველი, როგორც პაციენტისათვის, ასევე პროცედურაში მონაწილეობის მიმღები პერსონალისათვის. შესაბამისად, ელექტრომოკური თერაპია ყოველთვის უნდა ტარდებოდეს თანამედროვე მეთოდებით.

ელექტრომოკური თერაპის ჩატარება აკრძალულია სხვა პაციენტთა თვალწინ (სასურველია პროცედურა ჩატარდეს სპეციალურად აღჭურვილ, განცალკევებულ ოთახში); პროცედურას უნდა ატარებდეს სპეციალურად განვრთნილი და მომზადებული პერსონალი. გარდა ამისა, ელექტრომოკური თერაპიის გამოყენების თითოეული შემთხვევა უნდა აღირიცხებოდეს სპეციალურ ჟურნალში. მხოლოდ ამ გზით არის შესაძლებელი საავადმყოფოს ადმინისტრაციის მიერ ნებისმიერი არასასურველი პრაქტიკის გამოვლენა და პერსონალთან ერთად განხილვა.

40. პაციენტის რეგულარული სამედიცინო გამოკვლევა და დანიშნული მედიკამენტური მკურნალობის გადახედვა კიდევ

ერთი მნიშვნელოვანი მოთხოვნაა. სხვა დადებითი მომენტების გარდა, ეს ხელს შეუწყობს დასაბუთებული გადაწყვეტილების მიღებას საავადმყოფოდან პაციენტის განერისა და ნაკლებად შემზღვეველ გარემოში მისი გადაყვანის შესახებ.

თითოეული პაციენტისათვის ხელმისაწვდომი უნდა იყოს პირადი და კონფიდენციალური სამედიცინო ანკეტა. სამედიცინო ანკეტები უნდა შეიცავდეს დიაგნოსტიკური სახის ინფორმაციას (პაციენტისათვის ჩატარებული ნებისმიერი სპეციალური გამოკვლევის შედეგების ჩათვლით), ასევე მიმდინარე ჩანაწერებს პაციენტის ჯანმრთელობის ფსიქიკური და სომატური მდგომარეობისა და მისი მკურნალობის შესახებ. პაციენტს უნდა ჰქონდეს უფლება, გაეცნოს საკუთარ ანკეტას, თუ ეს თერაპიული თვალსაზრისით დაშვებულია, და მოითხოვოს მისი გაცნობა თავისი ოჯახის წევრებისა ან დამცველისათვის. გარდა ამისა, პაციენტის გადაყვანის შემთხვევაში მისი სამედიცინო ანკეტა უნდა გადაეცეს მიმღები დაწესებულების ექიმებს, განერის შემთხვევაში კი - პაციენტის თანხმობით უნდა გადაეგზავნოს დაწესებულების გარეთ მის მკურნალ ექიმს.

41. პრინციპულად მნიშვნელოვანია, რომ პაციენტს ჰქონდეს თავისუფალი ინფორმირებული თანხმობის უფლება მისთვის დანიშნული მკურნალობასთან დაკავშირებით. პირის არანებაყოფლობით მოთავსება ფსიქიატრიულ დაწესებულებაში არ უნდა იქნას გაგებული, როგორც მისი თანხმობის გარეშე მკურნალობის ჩატარების ნებართვა. აქედან შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ფსიქიატრიულ დაწესებულებაში ნებაყოფლობით თუ არანებაყოფლობით მოთავსებულ ნებისმიერ ქმედუნარიან პაციენტს, უნდა ჰქონდეს მკურნალობასა ან სხვა სამედიცინო ჩარევაზე უარის თქმის უფლება. ამ ფუნდამენტური პრინციპიდან ნებისმიერი სახის გადახვევა შესაძლებელი უნდა იყოს მხოლოდ კანონის საფუძველზე, ნათლად და მკაცრად განსაზღვრულ საგამონაკლისო გარემოებებში.

რასაკვირველია, მკურნალობაზე თანხმობას შეიძლება ეწოდოს თავისუფალი და ინფორმირებული მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ იგი დაფუძნებულია პაციენტის მდგომარეობისა და მისთვის შეთავაზებული მკურნალობის შესახებ სრულ, ზუსტ და დეტალურ ინფორმაციაზე; ელექტრომოკური თერაპიის განმარტება, როგორც „ძილის თერაპიისა“, წარმოადგენს არასრული და არაზუსტი

ინფორმაციის მაგალითს. შესაბამისად, ყველა პაციენტს სისტემატურად უნდა მიენოდებოდეს სათანადო ინფორმაცია მათი ჯანმრთელობის მდგომარეობისა და იმ მკურნალობის მეთოდების შესახებ, რომელიც შეიძლება დაენიშნოთ. ასევე უზრუნველყოფილ უნდა იქნას მათთვის სათანადო ინფორმაციის (შედეგების და სხვ.) მიწოდება მკურნალობის შემდგომი პერიოდის შესახებ.

დ. პერსონალი

42. არსებული ადამიანური რესურსი უნდა იყოს ადეკვატური პერსონალის რაოდენობის, კატეგორიებისა (ფსიქიატრი, თერაპევტი, ექთანი, ფსიქოლოგი, ოკუპაციური თერაპევტი, სოციალური მუშაკები, და სხვ.) და მათი პროფესიული გამოცდილებისა და მომზადების თალსაზრისით. საკადრო რესურსების უკმარისობა ხშირად შეიძლება სერიოზულად აფერხებდეს 37-ე პუნქტში აღწერილი ღონისძიებების უზრუნველყოფას; გარდა ამისა, ამან შეიძლება შექმნას უაღრესად სარისკო ვითარება პაციენტებისათვის, არსებული პერსონალის კეთილი განზრახვისა და ძალისხმევის მიუხედავად.

43. ზოგიერთ ქვეყანაში ვიზიტისას, **ნპკ** აღშფოთდა ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში მომუშავე ექთანთა შორის ფსიქიატრიაში კვალიფიცირებული ექთნების მცირე რაოდენობითა და სოციალური თერაპიის ღონისძიებათა ჩატარებისათვის საჭირო კვალიფიცირებული პერსონალის (კერძოდ, ოკუპაციური თერაპევტის) ნაკლებობით. ექთნებისათვის ფსიქიატრიაში სპეციალიზირებული ტრენინგების შემუშავება და სოციალური თერაპიისათვის მეტი ყურადღების მიქცევა არსებით გავლენას მოახდენს სამედიცინო მომსახურეობის ხარისხზე. კერძოდ, ეს ხელს შეუწყობს თერაპიული გარემოს ჩამოყალიბებას, რომელიც ნაკლებად იქნება ორიენტირებული ფიზიკური მეთოდებითა და მედიკამენტებით მკურნალობაზე.

44. წინა თავებში (იხ. 28-31-ე პუნქტები) უკვე გამოითქვა შენიშვნები კადრების საკითხთან, განსაკუთრებით - დამხმარე პერსონალთან დაკავშირებით. თუმცა, წამების პრევენციის **ნპკ** ასევე დიდ ყურადღებას უთმობს ექიმებისა და ექთნების დამოკიდებულებას პაციენტთა მიმართ. კერძოდ, **ნპკ** ინტერესდება თუ რამდენად გულწრფელად არიან ისინი დაინტერესებულნი პაციენ-

ტებთან თერაპიული ხასიათის ურთიერთობების ჩამოყალიბებაში. **ნაკ** აგრეთვე შეამომნებს, რჩებიან თუ არა უყურადღებოდ მძიმე ან რეაბილიტაციისათვის არასაკმარისი პოტენციალის პაციენტები.

45. მნიშვნელოვანია, რომ ისევე, როგორც სხვა სამედიცინო დაწესებულებებში, ფსიქიატრიულ დაწესებულებებშიც სხვადასხვა კატეგორიის მომუშავე პერსონალი რეგულარულად იკრიბებოდეს და გუნდური პრინციპით მუშაობდეს მთავარი ექიმის ხელმძღვანელობით. ეს ხელს შეუწყობს ყოველდღიური პრობლემების განსაზღვრასა და განხილვას და შესაძლებლობას მისცემს თანამშრომლებს, მიიღონ საჭირო მითითებები ხელმძღვანელობისგან. აღნიშნული შესაძლებლობის არქონამ პერსონალის წევრებს შორის შეიძლება გამოიწვიოს უკმარისობისა და იმედგაცრუების შეგრძნება.

46. გარეშე მხარდაჭერა და სტიმულირება ასევე მნიშვნელოვანია, რათა არიდებულ იქნას ფსიქიატრიულ დაწესებულებათა პერსონალის ზედმეტად იზოლირება. ამასთან დაკავშირებით, რეკომენდებულია პერსონალისთვის დაწესებულების ფარგლებს გარეთ ტრენინგების ჩატარება ან სტაჟირება. ამასთან, ხელი უნდა შეეწყოს ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში დამოუკიდებელი პირების (მაგალითად, სტუდენტებისა და მკვლევარების) და ასევე გარეშე პირების (იხ. 55-ე პუნქტი) საქმიანობას.

ე. შეზღუდვის მეთოდები

47. ნებისმიერ ფსიქიატრიულ დაწესებულებაში ზოგჯერ დგება ალგზნებულ და/ან აგრესიულ პაციენტთა მიმართ შეზღუდვების მეთოდების გამოყენების აუცილებლობა. **ნაკ** განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს აღნიშნულ თემას, ძალადობისა და არასათანადო მოპყრობის საშოშროების დიდი ალბათობის გამო.

უნდა არსებობდეს პაციენტთა შეზღუდვის საკითხისადმი მიდგომის მკაფიოდ განსაზღვრული პოლიტიკა. ასეთი პოლიტიკა ცალსახად უნდა იყოს მიმართული იმისკენ, რომ საწყის ეტაპზე, შეძლებისდაგვარად, გამოიყენებოდეს აგრესიული ან ალგზნებული პაციენტის შეზღუდვის არაფიზიკური მეთოდები (მაგ. სიტყვიერი ინსტრუქცია), ხოლო გამოყენების აუცილებლობის შემთხვევაში, ფიზიკური შეზღუდვის მეთოდები, პრინციპში, შემოიფარგლებოდეს მანუალური შებოჭვით.

ფსიქიატრიულ დანესებულებების პერსონალმა უნდა გაიაროს მომზადება აგრესიული და ალგზნებული პაციენტების არაფიზიკური და მანუალური შეზღუდვის ტექნიკაში. ამგვარი ტექნიკის ფლობა შესაძლებლობას მისცემს პერსონალს, რთულ სიტუაციაში მოხვედრისას, აირჩიოს ვითარებისათვის ყველაზე მეტად შესატყვისი მეთოდი, რაც მნიშვნელოვნად შეამცირებს პერსონალისა და პაციენტთა დაზიანების რისკს.

48. ფიზიკური შებოჭვის საშუალებების (ღვედები, დამანყნარებელი პერანგები და ა.შ.) გამოყენება გამართლებულია მხოლოდ უკიდურეს შემთხვევებში მხოლოდ ექიმის უშუალო ბრძანებით ან მათი გამოყენების შესახებ დაუყოვნებლივ უნდა ეცნობოს ექიმს მისგან ნებართვის მიღების მიზნით. თუ, გამონაკლის სახით, დაშვებულ იქნა ფიზიკური შეზღუდვის მეთოდების გამოყენება, შებოჭვის საშუალებების გამოყენება უნდა შეწყდეს პირველი შესაძლებლობისთანავე; დაუშვებელია ფიზიკური შეზღუდვის მეთოდების გამოყენება ან მათი გამოყენების გახანგრძლივება დასჯის მიზნით.

533 შეხვედრია ისეთ პაციენტებს, რომელთა მიმართაც ფიზიკური შეზღუდვის საშუალებების გამოყენება რამდენიმე დღის განმავლობაში გრძელდებოდა; **533** ვალდებულია ხაზგასმით აღნიშნოს, რომ ამგვარი პრაქტიკა ვერაფრით გამართლება თერაპიული თვალსაზრისით და, მისი აზრით - უტოლდება არასათანადო მოპყრობას.

49. მოცემულ კონტექსტში, ასევე უნდა აღინიშნოს აგრესიულ და სხვა მხრივ „უმართავ“ პაციენტთა იზოლაციის (ე.ი. ცალკე ოთახში მოთავსება), პროცედურის შესახებ, რომელსაც ფსიქიატრიაში დიდი ხნის ისტორია აქვს.

თანამედროვე ფსიქიატრიაში აღინიშნება პაციენტთა იზოლაციის მეთოდისათვის თავის არიდების ნათელი ტენდენცია. **533** მოხარულია აღნიშნოს, რომ ბევრ ქვეყანაში ასეთი პრაქტიკა აღარ გამოიყენება. იქ, სადაც პაციენტთა იზოლაცია კვლავ გამოიყენება, უნდა არსებობდეს ამ საკითხისადმი მიდგომის მკაფიოდ განსაზღვრული პოლიტიკა, კერძოდ: თუ რა შემთხვევებშია დასაშვები მისი გამოყენება; გამოყენების მიზანი; მისი ხანგრძლივობა და რეგულარული მეთვალყურეობის აუცილებლობა; ადამიანებთან სათანადო კონტაქტის არსებობა; განსაკუთრებული ყურადღება პერსონალის მხრიდან.

დაუშვებელია იზოლაციის გამოყენება დასჯის მიზნით.

50. პაციენტის ფიზიკური შეზღუდვის მეთოდის გამოყენების ყოველი შემთხვევის (მანუალური შებოჭვა, ფიზიკური შეზღუდვების საშუალებათა გამოყენება, იზოლაცია) შესახებ უნდა კეთდებოდეს ჩანაწერი სპეციალურ ჟურნალში (ასევე პაციენტის სამედიცინო ანკეტაში). ჩანაწერი უნდა შეიცავდეს აღნიშნული მეთოდის გამოყენების დაწყებისა და შეწყვეტის დროს, გარემოებებს, ფიზიკური შეზღუდვის საშუალებების გამოყენების მიზეზს, იმ ექიმის სახელს, რომელმაც გასცა ბრძანება ან ნებართვა და ინფორმაციას პაციენტის ან თანამშრომლის მიერ მიღებული ნებისმიერი ტრავმის შესახებ.

ეს მნიშვნელოვნად გაამარტივებს როგორც მსგავსი სიტუაციების მართვას, ასევე აღნიშნული მეთოდების გამოყენების სიხშირის კონტროლს.

ვ. უფლებათა დაცვის გარანტიები ფსიქიატრიულ დაწესებულებაში არანებაყოფლობითი მოთავსების დროს

51. თუ გავითვალისწინებთ ფსიქიკური აშლილობისა და გონებრივი ნაკლის მქონე პირთა მონყვლადობას, განსაკუთრებული ყურადღებაა საჭირო ნებისმიერი ქმედებისა ან უმოქმედობის თავიდან ასაცილებლად, რომელნიც ზიანს მიაყენებს მათ ჯანმრთელობას. აქედან გამომდინარე, შესაბამისად, ფსიქიატრიულ დაწესებულებაში არანებაყოფლობით მოთავსებას თან უნდა ახლდეს დაცვის სათანადო გარანტიები. დაცვის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი გარანტი - დახმარებაზე თავისუფალი და ინფორმირებული თანხმობა - უკვე განხილულ იქნა (იხ. პუნქტი 41).

ფსიქიატრიულ დაწესებულებაში მოთავსების საწყისი გადანყვეტილება

52. პროცედურა, რომლის საფუძველზეც მიიღება გადანყვეტილება სტაციონარში არანებაყოფლობითი მოთავსების შესახებ, უნდა ითვალისწინებდეს დამოუკიდებელობისა და მიუკერძოებლობის გარანტიებსა და ობიექტურ სამედიცინო ექსპერტიზას.

სამოქალაქო ფსიქიატრიული დაწესებულებებში პაციენტის

არანებაყოფლობით მოთავსების გადანყვეტილებას ბევრ ქვეყანაში იღებს სასამართლო ორგანო (ან სასამართლო თავისი გადანყვეტილებით ადასტურებს აღნიშულ მიღებული ზომის აუცილებლობას ხანმოკლე ვადაში) ექიმი-ფსიქიატრების დასკვნის საფუძველზე. თუმცა, ყველა ქვეყნის კანონმდებლობა არ უზრუნველყოფს სასამართლო ორგანოების ავტომატურ მონაწილეობას გადანყვეტილების მიღების საწყის ეტაპზე. ევროპის საბჭოს მინისტრთა **ნაკ**-ის No. R(83)2 რეკომენდაცია ფსიქიატრიულ დაწესებულებაში არანებაყოფლობითი მოთავსებისას ფსიქიკური აშლილობის მქონე პირების სამართლებრივი დაცვის მექანიზმების შესახებ ითვალისწინებს ორივე მიდგომას (ამავე დროს, აწესებს სპეციალური დაცვის მექანიზმებს არანებაყოფლობითი მოთავსების შესახებ არასასამართლო ორგანოს მიერ გადანყვეტილების მიღების შემთხვევაში). თუმცა, საპარლამენტო ასამბლეამ, ფსიქიატრიისა და ადამიანის უფლებების შესახებ თავისი 1235 (1994) რეკომენდაციის საშუალებით განაახლა დებატები ამ საკითხის გარშემო და მოითხოვა, რომ არანებაყოფლობითი მოთავსების შესახებ გადანყვეტილებები მიიღონ მოსამართლეებმა.

ნებისმიერ შემთხვევაში, ფსიქიატრიულ დაწესებულებაში არანებაყოფლობითი მოთავსების შესახებ არასასამართლო ორგანოს მიერ გადანყვეტილების მიღების შემთხვევაში, პირს უნდა ჰქონდეს უფლება, გამოიყენოს სამართლებრივი მექანიზმები, რომლებიც უზრუნველყოფს მისი დაკავების კანონიერების დადგენას სასამართლოს მიერ.

სამართლებრივი გარანტიები არანებაყოფლობითი სტაციონარული მოთავსებისას

53. ყველა პაციენტსა და მათი ოჯახის წევრებს დაწესებულებაში მიღებისთანავე უნდა დაურიგდეს გზამკვლევი ბროშურა, რომელშიც აღწერილია ფსიქიატრიული დაწესებულების შინაგანანესი და პაციენტის უფლებები. პაციენტებმა, რომელთაც არ შეუძლიათ აღიქვან ბროშურაში მოცემული ინფორმაცია, უნდა მიიღონ სათანადო დახმარება.

გარდა ამისა, ისევე, როგორც თავისუფლების აღკვეთის ნებისმიერ სხვა ადგილას, ფსიქიატრიულ დაწესებულებებშიც არასათანადო მოპყრობის წინააღმდეგ დაცვის ფუნდამენტური გარან-

ტიაა აფექტიანი გასაჩივრების პროცედურა. უნდა არსებობდეს სპეციალური პროცედურები, რომლებიც შესაძლებლობას მისცემს პაციენტს, შეიტანოს ოფიციალური საჩივარი ნათლად განსაზღვრული უფლებამოსილებების მქონე ორგანოში და კონფედენციალური წესით დაუკავშირდეს დაწესებულების ფარგლებს გარეთ არსებულ სათანადო უწყებას.

54. გარე სამყაროსთან კავშირის შენარჩუნება მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ არასათანადო მოპყრობის პრევენციის მიზნით, არამედ თერაპიული თვალსაზრისითაც.

პაციენტებს უნდა შეეძლოთ კორესპონდენციის გაგზავნა და მიღება, ტელეფონით სარგებლობა ოჯახის წევრებთან და მეგობრებთან პაემნის უფლება. ასევე, გარანტირებული უნდა იყოს ადვოკატზე ხელმისაწვდომობის უფლება კონფედენციალურობის დაცვით.

55. **ნაკ** დიდ ყურადღებას უთმობს პაციენტთა პირობების ინსპექტირებაზე პასუხისმგებელი დამოუკიდებელი გარეშე ორგანოს (მაგ. სასამართლო ან სამეთვალყურეო კომიტეტი) რეგულარულ ვიზიტებს ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში. კერძოდ, აღნიშნული ორგანოს წარმომადგენლები უნდა იყვნენ უფლებამოსილნი, გაესაუბრონ პაციენტებს, პირადად მათგან მიიღონ ნებისმიერი სახის საჩივრები და გასცენ სათანადო რეკომენდაციები.

განერა

56. ფსიქიატრიულ დაწესებულებაში პაციენტის არანებაყოფლობითი მოთავსების ვადა უნდა შეწყდეს მაშინვე, როგორც კი აღარ იქნება ამის საჭიროება პაციენტის ფსიქიკური მდგომარეობიდან გამომდინარე. შესაბამისად, პაციენტის არანებაყოფლობითი სტაციონარული ფსიქიატრიული დახმარების მოთავსების მიზანშეწონილობის საკითხი რეგულარულად უნდა განიხილებოდეს.

იმ შემთხვევაში, თუ სტაციონარში არანებაყოფლობითი მოთავსების ვადა განსაზღვრულია და მისი გახანგრძლივება შესაძლებელია ექიმი-ფსიქიატრის დასკვნის საფუძველზე, ვადის ამგვარი გახანგრძლივება უნდა განიხილებოდეს არანებაყოფლობითი სტაციონარული ფსიქიატრიული დახმარების კრიტიკური უმეპის მიხედვით. თუმცა, არანებაყოფლობითი სტაციონარული მკურნალობა შეიძლება გაგრძელდეს განუსაზღვრელი ვადით,

განსაკუთრებით იმ პირთა შემთხვევაში, რომლებიც ფსიქიატრიულ დაწესებულებაში იძულებით მოათავსეს სისხლის სამართლის წარმოების შედეგად და წარმოადგენენ საფრთხეს. იმ შემთხვევაში, თუ არანებაყოფლობით სტაციონარული ფსიქიატრიული დახმარების ვადა არ არის განსაზღვრული, ავტომატურად, გარკვეული პერიოდულობით, უნდა განიხილებოდეს მისი გაგრძელების მიზანშეწონილობის საკითხი.

გარდა ამისა, პაციენტს თვითონ უნდა ჰქონდეს შესაძლებლობა, დროის განსაზღვრული ვადის პერიოდულობით, მიმართოს სასამართლოს არანებაყოფლობითი სტაციონარული ფსიქიატრიული დახმარების გაგრძელების მიზანშეწონილობის განსახილველად

57. არანებაყოფლობითი სტაციონარული ფსიქიატრიული დახმარების გაგრძელების მიზანშეწონილობის მიუხედავად, პაციენტს შეიძლება მაინც სჭირდებოდეს მკურნალობა და დაცული გარემო დაწესებულების გარეთ, საზოგადოებაში. ამასთან დაკავშირებით, **ნაკ**-მ დაადგინა, რომ რიგ ქვეყნებში, პაციენტები, რომელთა ფსიქიკური მდგომარეობა აღარ მოითხოვდა ფსიქიატრიულ დაწესებულებაში სტაციონირებას, მაინც რჩებოდნენ ამ დაწესებულებაში იმ მიზეზით, რომ არ არსებობდა დაწესებულების გარეთ მათი ცხოვრებისა და მოვლის სათანადო პირობები. პაციენტებისთვის ფსიქიატრიულ დაწესებულებაში იძულებითი თავისუფლების შეზღუდვა, მის ფარგლებს გარეთ შესაბამისი პირობების უქონლობის გამო, პაციენტისათვის მეტად პრობლემური საკითხია.

ზ. დასკვნითი შენიშვნები

58. ჯანდაცვის მომსახურების ორგანიზაციული სტრუქტურა ფსიქიკური აშლილობის მქონე პაციენტებისათვის განსხვავდება ქვეყნების მიხედვით და რა თქმა უნდა, თითოეულმა ქვეყანამ თავად უნდა განსაზღვროს პოლიტიკა. თუმცა, **ნაკ**-ს სურს ყურადღება მიაპყროს რიგ ქვეყნებში შემჩნეულ ტენდენციას, რომელიც მიმართულია მსხვილ ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში ადგილების შემცირებისაკენ და თემაზე დაფუძნებული ფსიქიატრიული ჯანმრთელობის ცენტრების შექმნისაკენ. **ნაკ** მიესალმება მსგავს დადებით ძვრებს იმ პირობით, რომ ამგვარი ცენტრები უზრუნველყოფენ სამედიცინო მომსახურების დამაკმაყოფილებელ ხარისხს.

დღესდღეობით საყოველთაოდ ცნობილია, რომ დიდი ზომის

ფსიქიატრიული დაწესებულებები ქმნიან ინსტიტუციონალიზაციის გარკვეულ რისკს როგორც პაციენტებისათვის, ასევე პერსონალისათვის, განსაკუთრებით, თუ ეს დაწესებულებები განლაგებული არიან იზოლირებულ ტერიტორიაზე. ამ გარემოებამ შეიძლება მნიშვნელოვანი ზიანი მოაყენოს პაციენტთა მკურნალობას. სამედიცინო პროგრამების განხორციელება, რომლებიც ფსიქიატრიული დახმარების ღონისძიებათა სრულ კომპლექსს მოიცავს, გაცილებით მარტივია მთავარ ურბანულ ცენტრებთან ახლოს განლაგებულ პატარა დაწესებულებებში.

ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში სრულწლოვანთა მიმართ გამოყენებული შეზღუდვის საშუალებები
ამონარიდი მე-16 საერთო ანგარიშიდან [CPT/Inf (2006) 35]

შესავალი შენიშვნები

36. 1997 წლის მე-8 საერთო ანგარიშში, **ნაკ** შეეხო ფსიქიატრიულ დაწესებულებაში სრულწლოვნებისთვის არანებაყოფლობითი სტაციონირების საკითხს. აღნიშნულ კონტექსტში **ნაკ**-მ გამოთქვა მთელი რიგი შენიშვნებისა აღგზნებულ და/ან აგრესიულ პაციენტთა მიმართ შეზღუდვის გამოყენებასთან დაკავშირებით. ცხრა წლის განმავლობაში მიმდინარეობდა ცხარე დებატები შეზღუდვის მეთოდების გამოყენების გარშემო; ფსიქიატრიის სხვადასხვა ტრადიციის მიმდევრები მხარს უჭერდნენ ამგვარი პაციენტების მართვის ალტერნატიული მიდგომებს.

მრავალ ფსიქიატრიულ დაწესებულებაში ზოგჯერ დგება აღგზნებულ და/ან აგრესიულ პაციენტთა მოძრაობის თავისუფლების შეზღუდვის მეთოდების გამოყენების აუცილებლობა. შეზღუდვის საშუალებების გამოყენება კვლავ რჩება **ნაკ**-ს შეშფოთების საგანი, ძალადობისა და არასათანადო მოპყრობის საშოშროების დიდი ალბათობის გამო. ვიზიტების დროს **ნაკ**-ს დელეგაციები ზედმინვენით შეისწავლიან ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში როგორც შეზღუდვის მეთოდებთან დაკავშირებულ პროცედურებსა და პრაქტიკას, ასევე ამგვარ საშუალებათა გამოყენების სიხშირეს. სამწუხაროდ, აღმოჩნდა, რომ ბევრ დაწესებულებისთვის იყო დამახასიათებელი შეზღუდვის მეთოდების გადაჭარბებით გამოყენება.

ნაკ-ს მიაჩნია, რომ მომნიშვნელოვანია დრო ძველი შენიშვნების გავრცობისათვის და, ამდენად, მიესალმება პრაქტიკოსთა კომენტარებს საერთო ანგარიშის წინამდებარე ნაწილზე. ქვემდებარე შენიშვნები ჩამოყალიბებულია კონსტრუქციული დიალოგის სულისკვეთებითა და ჯანდაცვის სპეციალისტების დახმარების მიზნით, რათა შეასრულონ თავიანთი უმძიმესი მოვალეობა და უზრუნველყონ პაციენტები სათანადო მოვლით.

შეზღუდვის მეთოდების გამოყენების ზოგადი მიმოხილვა

37. როგორც წესი, საავადმყოფო უნდა იყოს უსაფრთხო ადგილი როგორც პაციენტისათვის, ასევე პერსონალისათვის. ფსიქიატრიულ პაციენტებს უნდა მკურნალობდნენ პატივისცემითა და ღირსების დაცვით, უსაფრთხო, ჰუმანურ გარემოში, მათი არჩევანისა და თვითგამორკვევის პატივისცემით. ამ მხრივ, მინიმალური მოთხოვნაა პერსონალის მხრიდან პაციენტების ან პაციენტებს შორის ძალადობისა და შეურაცხყოფის არარსებობის უზრუნველყოფა.

ამასთან, ზოგიერთ შემთხვევაში პაციენტის მიმართ ფიზიკური ძალის გამოყენება გარდაუვალია იმისათვის, რომ უზრუნველყოფილ იქნას პერსონალისა და პაციენტთა უსაფრთხოება. პაციენტებისათვის კარგი საცხოვრებელი პირობებისა და სათანადო სამკურნალო გარემოს შექმნა, რაც ფსიქიატრიული დაწესებულების პერსონალის უპირველესი ამოცანაა - პაციენტებს შორის და პერსონალის მიმართ აგრესიისა და ძალადობის აღმოფხვრის წინაპირობაა. ამისათვის არსებითი მნიშვნელობა აქვს, რომ პერსონალსა და ხელმძღვანელობას ჩაუტარდეს სათანადო ტრენინგი, რათა შეეძლოთ ეთიკის ნორმების დაცვით გაუმკლავდნენ ალგზნებულ და/ან აგრესიულ პაციენტებს.

38. სასურველი იქნება, გაივლოს ზღვარი პაციენტის გასაკონტროლებლად პროპორციული ფიზიკური ძალის გამოყენებასა და ძალადობრივ აქტს შორის. აღნიშნული ზღვარის გადაკვეთა ხშირად დაუდევრობის ან მოუმზადებლობის ბრალია, ვიდრე ბოროტი განზრახვის შედეგი. ხშირ შემთხვევაში, პერსონალი უბრალოდ არ არის სათანადოდ აღჭურვილი იმისათვის, რომ წინ აღუდგეს ალგზნებულ და/ან აგრესიულ პაციენტებთან კონფრონტაციას.

ხაზი უნდა გაესვას იმასაც, რაც **ნპპ**-ს დელეგაციების დაკვირვებით, დაწესებულების ხელმძღვანელობის აქტიურ ჩარევასა და ფრთხილ დამოკიდებულებას შეზღუდვის მეთოდების გამოყენებასთან დაკავშირებით, ჩვეულებრივ, შედეგად მოყვება დაწესებულებაში აღნიშნული მეთოდების გამოყენების სტაბილური შემცირება.

შეზღუდვის მეთოდები

39. **ნაკ** ნააწყდა აღზნებულ და/ან აგრესიულ პაციენტთა მართვის სხვადასხვა მეთოდს, რომლებიც გამოიყენება ცალ-ცალკე ან კომბინირებულად: თანხლება (როდესაც თანამშრომელი განუწყვეტილად ახლავს თან პაციენტს და, საჭიროების შემთხვევაში, ჩაერევა მის მოქმედებაში), მანუალური კონტროლი, ფიზიკური შებოჭვის მექანიკური საშუალებები, როგორცაა ღვედი, დამანყნარებელი პერანგი, ან შემოსაზღვრული საწოლი, შეზღუდვის ქიმიური საშუალებები (პაციენტისათვის ქვევის მართვის მიზნით, მისივე სურვილის სანინააღმდეგოდ, მისთვის მედიკამენტის მიღების იძულება) და იზოლაცია (პაციენტის არანებაყოფლობითი მოთავსება ცალკე ჩაკეტილ ოთახში). როგორც წესი, კონკრეტული პაციენტის შემთხვევაში შერჩეული მეთოდი უნდა იყოს რაც შეიძლება ვითარების პროპორციული (არსებულ შესაძლებლობათა შორის). მაგალითად, დაუშვებელია ავტომატურად ფიზიკური შეზღუდვის მექანიკურ ან ქიმიურ საშუალებათა გამოყენება იმ შემთხვევაში, როდესაც სავსებით საკმარისია მანუალური კონტროლისა და პირის დამშვიდების ფსიქოლოგიური საშუალებების კომბინაციის ხანმოკლე გამოყენება.

როგორც მოსალოდნელია, **ნაკ**-სთვის ყველაზე მისაღები მეთოდია სიტყვიერი ზემოქმედება (ანუ პაციენტთან საუბარი მის დასამშვიდებლად), მაგრამ ზოგჯერ, შესაძლოა, აცილებელი გახდეს სხვა საშუალებების გამოყენება, პაციენტის მოძრაობის თავისუფლების შეზღუდვის მიზნით.

40. ფიზიკური შებოჭვის მექანიკური საშუალებების, ჯერ კიდევ არსებობს **ნაკ**-ს მიერ მონახულებულ ზოგიერთ ფსიქიატრიულ დაწესებულებაში, სრულიად მიუღებელია ამ მიზნებისათვის და ნამდვილად უნდა განიხილოს, როგორც ღირსების შემლახველი. ამავე კატეგორიაში შედიან ხელბორკილები, რკინის ჯაჭვები და გალიის ტიპის საწოლები; მათი ადგილი ფსიქიატრიულ პრაქტიკაში ნამდვილად არ არის და დაუყოვნებლივ უნდა იქნას ამოღებული ხმარებიდან.

მავთულის წნულით შემოსაზღვრული საწოლების გამოყენების შემთხვევები, რაც ზოგიერთ ქვეყანაში ფართოდ გავრცელებული იყო ჯერ კიდევ რამოდენიმე წლის წინ, მუდმივად მცირდება. იმ მცირე რაოდენობის ქვეყანაშიც კი, სადაც ჯერ კიდევ მიმარ-

თავენ ამ საშუალებას, მსგავსი შემთხვევები მნიშვნელოვნად შემცირებულია. ეს პოზიტიური ცვლილებაა და **ნაკ** მოუნოდებს ქვეყნებს, არ დაიშურონ ძალისხმევა აღნიშნული მეთოდის გამოყენების შემცირებისათვის.

41. შეზღუდვის ქიმიური საშუალებების გამოყენებისას, როგორცაა სედატიური, ანტიფსიქოტური, ჰიპნოტური პრეპარატები თუ ტრანკვილიზატორები, დაცვის იმავე გარანტიები უნდა იყოს დაცული, როგორც შებოჭვის მექანიკური საშუალებების გამოყენებისას. ყოველთვის მხედველობაში უნდა იქნას მიღებული უკუჩვენებები, რომელნიც შეიძლება ახლდეს მედიკამენტების გამოყენებას კონკრეტული პაციენტების შემთხვევაში, განსაკუთრებით, როცა მედიკამენტები გამოიყენება მექანიკურ საშუალებებსა ან იზოლაციასთან კომბინაციაში.

42. რაც შეეხება იზოლაციას, ეს კონკრეტული ღონისძიება ყოველთვის არ არის შეზღუდვის მექანიკური, ქიმიური და სხვა საშუალებათა სათანადო ალტერნატივა. პაციენტის იზოლაციას, შესაძლოა, მცირე ხნით მოჰყვეს დამამშვიდებელი ეფექტი, მაგრამ, როგორც ცნობილია, ზოგიერთ შემთხვევებში პაციენტში ის ინვეს დეზორიენტაციასა და შფოთვისას. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, განცალკევებით ოთახში იზოლაციას სათანადო თანმხლები დაცვის გარანტიების გარეშე, შესაძლოა, უკუშედეგი მოჰყვეს. **ნაკ**-ს შემფოთებას ინვეს ზოგიერთ ფსიქიატრიულ დანესებულებაში შენიშნული ტენდენცია შეზღუდვის სხვა საშუალებების განხილვის გარეშე, იზოლაციის რეგულარილად გამოყენებისა.

როდის უნდა გამოიყენებოდეს პაციენტის მიმართ ფიზიკური შეზღუდვა

43. როგორც წესი, პაციენტის მიმართ ფიზიკური შეზღუდვა გამოიყენება, როგორც უკიდურესი ზომა, გარდაუვალი ზიანის თავიდან აცილების ან მწვავე ალგზნების და/ან აგრესიის შემცირების მიზნით.

სინამდვილეში, **ნაკ**-მ არაერთხელ დააფიქსირა, რომ პაციენტების მიმართ ფიზიკური შეზღუდვა, ხშირად მექანიკური საშუალებებით, გამოიყენება, როგორც ერთგვარი დასჯის მეთოდი ცუდი ქცევისათვის ან ქცევის გამოსასწორებლად.

გარდა ამისა, **ნაკ**-ს მიერ მონახულებულ ბევრ ფსიქიატრიულ დაწესებულებაში, ფიზიკური შეზღუდვის მეთოდებს იყენებდნენ პერსონალის კომფორტისათვის. აღნიშული მეთოდით აკონტროლებდნენ რთულ პაციენტებს მაშინ, როდესაც პერსონალი სხვა საქმეებით იყო დაკავებული. ჩვეულებრივ, ამგვარ ქცევას **ნაკ**-ს უსაბუთებდნენ პერსონალის ნაკლებობის გამო ფიზიკური შეზღუდვის მეთოდების გამოყენების ზრდის აუცილებლობით.

ზემოხსენებული მიზეზი სრულიად უსაფუძვლოა. ფიზიკური შეზღუდვის საშუალებების სწორად და სათანადო გარემოში გამოყენება მოითხოვს პერსონალის მეტ რაოდენობას და არა ნაკლებს, რადგან ფიზიკური შეზღუდვის გამოყენების თითოეული შემთხვევა მოითხოვს თანამშრომლებისგან უშუალო და მუდმივ ზემოქმედების ნებისმიერი საშუალების გამოყენებას სჭირდება თანამშრომლის პირდაპირს, პერსონალურს და მუდმივ მეთვალყურეობას (იხ. 50-ე პუნქტი).

სტაციონარში ნებაყოფლობით მოთავსებულ პაციენტებზე ფიზიკური შეზღუდვის მეთოდების გამოყენება დასაშვებია მხოლოდ მათი თანხმობით. თუ ნებაყოფლობით მკურნალობაზე მყოფი პაციენტის მიმართ აუცილებელია ფიზიკური შეზღუდვის საშუალებების გამოყენება და პაციენტი წინააღმდეგია, უნდა გადაიხედოს მისი სამართლებრივი სტატუსი.

44. რა შეიძლება გაკეთდეს იმისათვის, რომ თავიდან იქნას აცილებული ფიზიკური შეზღუდვის ბოროტად ან გადაჭარბებულად გამოყენების თავიდან აცილების მიზნით? უპირველეს ყოვლისა, გამოცდილებამ აჩვენა, რომ ბევრ ფსიქიატრიულ დაწესებულებაში ფიზიკური შეზღუდვის, განსაკუთრებით კი - მექანიკური საშუალებების, გამოყენება შეიძლება მნიშვნელოვნად შემცირდეს. ზოგიერთ ქვეყანაში ამ მიზნით განხორციელებული პროგრამები წარმატებული აღმოჩნდა და არ გამოუწვევია ქიმიურ საშუალებათა ან მანუალური კონტროლის გამოყენების შემთხვევების ზრდა. ამდენად, თავს იჩენს კითხვა, რამდენად რეალურია მიზანი, რომ გრძელვადიან პერსპექტივაში სრულად (ან თითქმის სრულად) აღმოიფხვრას ფიზიკური შეზღუდვის მექანიკურ საშუალებათა გამოყენება.

ფიზიკური შეზღუდვის მეთოდების გამოყენების თითოეული შემთხვევისათვის სავალდებულოა ექიმის მითითება ან ექიმისათვის დაუყოვნებლივ მიმართვა აღნიშნული ზომის გამოყენების

ნებართვისთვის. **ნაკ**-ს გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ ხშირად, ფიზიკური შეზღუდვა გამოიყენება ექიმის მიერ წინასწარ გაცემული ზოგადი ნებართვის საფუძველზე და არა საქმისა და ვითარების ინდივიდუალურად შესწავლის შედეგად.

45. როდესაც სრულდება საგანგებო მდგომარეობა, რომელმაც გამოიწვია ფიზიკური შეზღუდვის გამოყენება, პაციენტი დაუყოვნებლივ უნდა გათავისუფლდეს. **ნაკ** შეხვედრია პაციენტებს, რომელთა მიმართაც შეზღუდვის მექანიკური საშუალებები დღეების განმავლობაში გამოიყენებოდა. ამგვარ პრაქტიკას არ მოეძებნება დასაბუთება და **ნაკ**-ს აზრით, უტოლდება არასათანადო მოპყრობას.

ერთ-ერთი მთავარი მიზეზი, რის გამოც ჯერ კიდევ მიმართავენ ამგვარ პრაქტიკას არის ის, რომ ძალიან ცოტა ფსიქიატრიულ დანესებულებას აქვს შემუშავებული ნათლად განსაზღვრული წესები ფიზიკური შეზღუდვის ხანგრძლივობასთან დაკავშირებით. ფსიქიატრიულმა დანესებულებებმა უნდა შეიმუშაონ წესები, რომელთა თანახმადაც, შეზღუდვის მექანიკურ საშუალებათა გამოყენების ვადა იწურება გარკვეული პერიოდის გასვლის შემდეგ, თუ ექიმმა საჭიროდ არ ჩათვალა მისი გაგრძელება. ამგვარი წესის არსებობა ექიმისათვის იქცევა მძლავრ იმპულსად, რომ პირადად მოინახულოს შეზღუდვის ქვეს მყოფი პაციენტი და შეაფასოს მისი ფსიქიკური და ფიზიკური მდგომარეობა.

46. ფიზიკური შეზღუდვის საშუალებების გამოყენების შეწყვეტის შემდეგ, არსებითი მნიშვნელობა აქვს პაციენტთან გასაუბრებას. ეს მისცემს ექიმს შესაძლებლობას, განუმარტოს პაციენტს აღნიშნული ზომის გამოყენების საფუძველი, პაციენტის მიერ მიღებული ფსიქოლოგიური ტრავმის შემსუბუქებისა და ექიმსა და პაციენტს შორის ურთიერთობის აღდგენის მიზნით. პაციენტს კი, ამგვარი გასაუბრება აძლევს საშუალებას, აუხსნას ექიმს თავისი ემოციები ფიზიკური შეზღუდვის პროცედურამდე, რაც დაეხმარება თავად პაციენტსაც და პერსონალს, უკეთ გაიგონ მისი ქცევა. პაციენტსა და პერსონალს შეუძლიათ ერთობლივად გამოძებნონ ალტერნატიული საშუალებები, რათა პაციენტმა შეძლოს საკუთარი თავის მართვა, რამაც, შესაძლოა, ხელი შეუწყოს მომავალში აგრესიის გამოვლენისა და, აქედან გამომდინარე, ფიზიკური შეზღუდვის გამოყენების თავიდან აცილებას.

ფიზიკური შეზღუდვის გამოყენების წესები

47. წლების მანძილზე ბევრი პაციენტი უამბობდა **ნაკ**-ს დელეგაციის წევრებს მათ მიმართ გამოყენებული ფიზიკური შეზღუდვის გამოცდილების შესახებ. პაციენტებმა არაერთხელ განაცხადეს, რომ მათთვის ეს უმძიმესი გამოცდა სასტიკად დამამცირებელი იყო, რასაც ზოგჯერ კიდევ უფრო ამძაფრებდა ფიზიკური შეზღუდვის ჩატარების მანერა.

ფსიქიატრიული დანესებულების პერსონალმა განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიაქციოს იმას, რომ ფიზიკური შეზღუდვის გამოყენების პირობები და გარემო არ ამწვავებდნენ პაციენტის ფსიქიკურ და ფიზიკურ მდგომარეობას. სხვა გარემოებებთან ერთად, ეს პირობა მოითხოვს, რომ შეძლებისდაგვარად, გაგრძელდეს პაციენტისათვის ფიზიკურ შეზღუდვამდე გამონერილი მკურნალობა და სხვადასხვა ნივთიერებებზე დამოკიდებულმა პაციენტებმა მიიღონ ადეკვატური მკურნალობა დოზის შემცირების ან პრეპარატების მოხსნით გამონვეულ სიმპტომებთან გამკლავების გზით. მნიშვნელობა არ აქვს, რით არის ეს სიმპტომები გამონვეული: არალეგალური ნარკოტიკების, ნიკოტინის თუ სხვა ნივთიერების მიღების შეწყვეტით.

48. ზოგადად, ფიზიკური შეზღუდვისათვის უნდა გამოიყენებოდეს ამ მიზნით სპეციალურად აღჭურვილი ადგილი. ადგილი უნდა იყოს უსაფრთხო (მაგალითად, იქ არ იყოს გატეხილი მინა ან მეტლახი), სათანადოდ განათებული და გამთბარი, ამდენად - ხელს უწყობდეს პაციენტისათვის დამამშვიდებელი გარემოს შექმნას.

გარდა ამისა, პაციენტი, რომლის მიმართაც გამოყენებულ იქნა ფიზიკური შეზღუდვა, უნდა იყოს შესაბამისად ჩაცმული. იგი არ უნდა იმყოფებოდეს სხვა პაციენტების თვალწინ, გარდა ისეთ შემთხვევებისა, როდესაც იგი სხვაგვარად მოითხოვს ან ცნობილია, რომ პაციენტი უპირატესობას ანიჭებს საზოგადოებაში ყოფნას. ნებისმიერ გარემოებებში გარანტირებული უნდა იყოს, რომ ფიზიკური შეზღუდვის ქვეშ მყოფ პაციენტებს არ მიადგეთ ზიანი სხვა პაციენტებისგან. ცხადია, დაუშვებელია პაციენტის ფიზიკური შეზღუდვისას სხვა პაციენტების დახმარების გამოყენება.

აუცილებელია ფიზიკური შეზღუდვის საშუალებათა ცოდნითა და სიფრთხილით გამოყენება, რათა ზიანი არ მიადგეს პაციენტს.

ტის ჯანმრთელობას ან არ გამოიწვიოს პაციენტის სასიცოცხლო ფუნქციების შეზღუდვა, როგორცაა სუნთქვა, კომუნიკაციის შესაძლებლობა, ქამა და სმა. თუ პაციენტი მიდრეკილია კბენისკენ, წუნისკენ ან ფურთხებისკენ, პოტენციური რისკის თავიდან უნდა ასაცილებლად გამოყენებულ უნდა იქნას რაიმე სხვა საშუალება, გარდა პირის ახვევისა.

49. აღგზნებული ან აგრესიული პაციენტის მიმართ ფიზიკური შეზღუდვის გამოყენება არ არის ადვილი თანამშრომლებისთვის. მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ ტრენინგის, არამედ პერიოდულობით გადამზადების კურსების უზრუნველყოფაც. თანაბრად მნიშვნელოვანია, რომ ამ ტრენინგების მიზანი იყოს როგორც ჯანდაცვის პერსონალისათვის ფიზიკური შეზღუდვის საშუალებათა გამოყენების, ასევე - პაციენტის მიმართ აღნიშნული ზომის გამოყენების შესაძლო შედეგების სწავლება, რათა მათ იცოდნენ, როგორ მოუარონ პაციენტებს ფიზიკური შეზღუდვიმ შემდეგ.

50. ფიზიკური შეზღუდვის საშუალებების სათანადო დონეზე გამოყენება მოითხოვს თანამშრომელთა მნიშვნელოვან რესურსს. მაგალითად, **ნაკ** მიიჩნევს, რომ თუ პაციენტს კიდურები შებოჭილი აქვს თოკით ან ღვედით, კვალიფიცირებული თანამშრომელი მუდმივად უნდა იმყოფებოდეს მასთან თერაპევტული ზომების კომპლექსური უზრუნველყოფისა და დახმარებისათვის. დახმარება შეიძლება გულისხმობდეს საპირფარეოში პაციენტის გაყოლას ან, გამონაკლის შემთხვევებში, როდესაც ფიზიკური შეზღუდვის შეწყვეტა შეუძლებელია რამდენიმე წუთის განმავლობაში - საკვების მიღებაში მისთვის დახმარების განწევას.

ცხადია, ვიდევთვალე ვერ შეცვლის თანამშრომლის თანხლებას. იმ შემთხვევაში, როდესაც პაციენტი იზოლირებულია, თანამშრომელი შეიძლება იმყოფებოდეს ოთახის მიღმა, პაციენტის მხედველობის არეში ისე, რომ თვითონაც აკვირდებოდეს პაციენტს და ესმოდეს მისი ხმა.

შეზღუდვის მეთოდის გამოყენების კომპლექსური პოლიტიკის მიღება

51. ყველა ფსიქიატრიულ დაწესებულებას უნდა ჰქონდეს კომპლექსური, დეტალურად შემუშავებული შეზღუდვის მეთოდების გამოყენების პოლიტიკა. არსებითი მნიშვნელობა

აქვს პოლიტიკის შემუშავებაში ორივეს - პერსონალისა და მენეჯმენტის ჩართვასა და მხარდაჭერას. აღნიშნულ პოლიტიკაში მკაფიოდ უნდა განისაზღვროს: შეზღუდვის რომელი მეთოდების გამოყენებაა დაშვებული; გარემოებები; ფიზიკური შეზღუდვის საშუალებები, ზედამხედველობის აუცილებლობა და შეზღუდვის გამოყენების შეწყვეტის შემდგომი ღონისძიებები.

პოლიტიკა ასევე უნდა შეიცავდეს სხვა ისეთ მნიშვნელოვან საკითხებსაც, როგორცაა: თანამშრომელთა ტრენინგი, გასაჩივრების პოლიტიკა, შიდა და გარე ანგარიშგების მექანიზმები და პროცედურის შემდგომი გასაუბრება. **ნპკ**-ს აზრით, ამგვარი კომპლექსური პოლიტიკა დაეხმარება არა მხოლოდ პერსონალს, არამედ უზრუნველყოფს იმასაც, რომ პაციენტებმა და მათმა დამცველებმა ან კანონიერმა წარმომადგენლებმა პირებმა გაიგონ, ფიზიკური შეზღუდვის შესაძლო გამოყენების საჭიროების საფუძვლები.

ფიზიკური შეზღუდვის გამოყენებისას ჩანაწერების წარმოება

52. გამოცდილებამ აჩვენა, რომ ფიზიკური შეზღუდვის გამოყენებისას დეტალური და ზედმინვენითი ჩანაწერების წარმოება სრულ ინფორმაციას აწვდის დაწესებულების ხელმძღვანელობას შეზღუდვის გამოყენების შესახებ და, საჭიროებისამებრ, აძლევს შესაბამისი ზომების მიღების საშუალებას აღნიშნული შემთხვევების რაოდენობის შემცირების მიზნით.

უმჯობესია, არსებობდეს სპეციალური ჟურნალი, სადაც ინარმოება ჩანაწერები ფიზიკური შეზღუდვის გამოყენების ყველა შემთხვევის შესახებ. ეს შეავსებს ჩანაწერებს, რომლებიც ინახება პაციენტის სამედიცინო ანკეტაში. ჟურნალში წარმოებული ჩანაწერები უნდა ასახავდეს ზომის გამოყენების დასაწყისისა და შეწყვეტის დროს; საქმის გარემოებებს; აღნიშნული ზომის გამოყენების მიზეზს; ექიმის სახელსა და გვარს, რომელმაც ბრძანა ან ნებართვა გასცა ზომის გამოყენების შესახებ და; შეზღუდვის პროცესში პაციენტისათვის ან პერსონალისათვის მიყენებული ტრავმების ჩამონათვალს. პაციენტები ინფორმირებულნი უნდა იყვნენ, რომ მათ შეუძლიათ აღნიშნულ ჟურნალში კომენტარების დართვა; ასევე, პაციენტების მოთხოვნისამებრ, მათ უნდა გადაეცეთ სრული ჩანაწერის ასლი.

53. ასევე გასათვალისწინებელია რეგულარული ანგარიშების წარდგენა გარე მონიტორინგის ორგანოსათვის, მაგალითად როგორიცაა ჯანმრთელობის დაცვის ინსპექცია. ანგარიშების ამგვარი მექანიზმის უპირატესობა ის არის, რომ იგი ხელს უწყობს ეროვნულ და რეგიონულ დონეზე შეზღუდვის გამოყენების პრაქტიკის მიმოხილვას, რაც უზრუნველყოფს აღნიშნული საკითხის უკეთ გაგებასა და მართვას.

დასკვნითი შენიშვნები

54. აღიარებულ უნდა იქნას, რომ ფიზიკური შეზღუდვის გამოყენებაზე არსებით გავლენას ახდენს არასამედიცინო ფაქტორები, როგორიცაა: პერსონალის მიერ თავიანთი როლის აღქმა და პაციენტების მხრიდან თავიანთი უფლებების ცოდნა. შედარებითმა ანალიზმა აჩვენა, რომ ფიზიკური შეზღუდვის მეთოდების გამოყენების სიხშირე, იზოლაციის ჩათვლით, დამოკიდებულია არა მხოლოდ პერსონალის რაოდენობაზე, პაციენტთა დიაგნოზსა თუ ფსიქიატრიულ დანესებულებებში არსებულ მატერიალურ პირობებზე, არამედ აგრეთვე - დანესებულების პერსონალის „კულტურასა და საქმისადმი დამოკიდებულებაზე“.

ფიზიკური შეზღუდვის საშუალებათა გამოყენების შემთხვევების მინიმუმამდე შემცირება საჭიროებს კულტურის შეცვლას მთელ რიგ ფსიქიატრიულ დანესებულებებში. ამ თვალსაზრისით, გადამწყვეტია მენეჯმენტის როლი. ფიზიკური შეზღუდვის ხშირი გამოყენება კვლავ მოსალოდნელია იმ შემთხვევაში, თუ მენეჯმენტი არ წაახალისებს პერსონალს და არ შესთავაზებს მათ ალტერნატიულ მიდგომებს.

IV. მიგრანტთა დაკავება

უცხოელთა შესახებ კანონმდებლობის შესაბამისად დაკავებული სხვა ქვეყნის მოქალაქეები

ამონარიდი მე-7 საერთო ანგარიშიდან [CPT/Inf (97) 10]

ა. შესავალი შენიშვნები

24. თავისი ვიზიტების დროს **ნპკ** ხშირად ხვდება უცხოელებს, რომელთაც აღკვეთილი აქვთ თავისუფლება უცხოელთა შესახებ კანონმდებლობის საფუძველზე (შემდგომში „დაკავებული იმიგრანტები“): პირები, რომელთაც უარი ეთქვათ მოცემულ ქვეყანაში შესვლაზე; პირები, რომლებიც უკანონოდ შევიდნენ ქვეყანაში და შემდგომ გამოვლენილ იქნენ სახელმწიფო უწყებების მიერ; პირები, რომელთაც გაუვიდათ მოცემულ ქვეყანაში ყოფნის ნებართვის ვადა; თავშესაფრის მაძიებელი პირები, რომელთა დაკავებასაც აუცილებლად მიიჩნევს ხელისუფლება და ა. შ.

შემდეგ პარაგრაფებში განხილულია ის ძირითადი საკითხები, რომელნიც **ნპკ**-ს ინტერესის სფეროს წარმოადგენენ ამგვარ პირებთან მიმართებით. **ნპკ** ცდილობს, რომ ამ გზით წინასწარ წარუდგინოს ეროვნულ მთავრობებს თავისი მოსაზრებები დაკავებულ იმიგრანტთა მოპყრობასთან დაკავშირებით და წაახალისოს დისკუსიები თავისუფლება აღკვეთილ პირთა აღნიშნული კატეგორიის გარშემო. **ნპკ** მიესალმება საერთო ანგარიშის ამ კონკრეტული თავის მიმართ გაკეთებულ ყველა შენიშვნას.

ბ. დაკავებულ პირთა მოთავსების დაწესებულებები

25. ვიზიტების დროს, **ნპკ**-ს დელეგაციები ხვდებიან დაკავებულ იმიგრანტებს სხვადასხვა ტიპის ადგილებში, დაწყებული ქვეყნის ტერიტორიაზე შესასვლელ სასაზღვრო პუნქტებთან არსებული დაკავების ცენტრით და დამთავრებული - პოლიციის განყოფილებით, ციხეებითა და სპეციალური დაკავების ცენტრებით. რაც შეეხება კერძოდ აეროპორტის სატრანზიტო და „საერთაშორისო“ ზონებში მყოფ პირებს, რომელთაც უარი ეთქვათ ქვეყანაში შესვლაზე, მათი სამართლებრივი მდგომარეობის საკითხი

ინვეეს აზრთა სხვადასხვაობას. **ნაკ**-ს არაერთხელ მოუსმენია სანინაალმდეგო არგუმენტები იმასთან დაკავშირებით, რომ ამ პირებს არა აქვთ „აღკვეთილი თავისუფლება“, რადგან ნებისმიერ დროს შეუძლიათ აღნიშნული ზონის დატოვება თავისი სურვილისამებრ შერჩეული საერთაშორისო რეისით.

თავის მხრივ, **ნაკ** ყოველთვის აღნიშნავდა, რომ სატრანზიტო ან „საერთაშორისო“ ზონაში ყოფნა, არსებული გარემოებებისა და მიხედვით, შეიძლება გაუტოლდეს თავისუფლების აღკვეთას ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის 5(1)(F) მუხლის თანახმად და, შესაბამისად, ეს ზონები ხვდება **ნაკ**-ს კომპეტენციის ქვეშ. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს 1996 წლის 25 ივნისის გადაწყვეტილება საქმეზე „ამური საფრანგეთის წინააღმდეგ,“ შეიძლება ჩაითვალოს ამ მიდგომის გამამართლებლად. აღნიშნულ საქმეზე, რომელიც ეხებოდა პარიზის აეროპორტორლის სატრანზიტო ზონაში 20 დღით დაკავებულ თავშესაფრის მაძიებელ ოთხ პირს, სასამართლომ განაცხადა, რომ „ის ფაქტი, რომ თავშესაფრის მაძიებელ პირებს შეუძლიათ ნებაყოფლობით დატოვონ ქვეყანა, რომელშიც ისინი ითხოვენ თავშესაფარს, არ შეიძლება გამორიცხავდეს თავისუფლების შეზღუდვას («ატივინტი»)“ და გამოიტანა გადაწყვეტილება, რომ „მომჩივანთა სატრანზიტო ზონაში გაჩერება ... გადატანილი შეზღუდვების გათვალისწინებით, პრაქტიკაში უტოლდება თავისუფლების აღკვეთას“.

26. **ქვეყნის ტერიტორიაზე შესასვლელ სასაზღვრო პუნქტებთან არსებული დაკავების ცენტრები** ხშირად არასათანადოა, განსაკუთრებით - ხანგრძლივი მოთავსებისთვის. მაგალითად, **ნაკ**-ის დელეგაციები არაერთხელ წააწყდნენ შემთხვევებს, როდესაც ადამიანებს დღეების განმავლობაში ამყოფებდნენ აეროპორტის არაკეთილმოწყობილ მოსაცდელ დარბაზებში. ცხადია, ასეთი პირები უზრუნველყოფილნი უნდა იყვნენ ძილისათვის შესაბამისი პირობებით, საკუთარ ბარგსა და სათანადოდ კეთილმოწყობილ საპირფარეოსა და საშხაპეზე ხელმისაწვდომობით, ასევე - სუფთა ჰაერზე ყოველდღიური გასერებისა და ვარჯიშის შესაძლებლობით. გარდა ამისა, მათთვის გარანტირებული უნდა იყოს საკვებითა და, აუცილებლობის შემთხვევაში - სამედიცინო მომსახურებით უზრუნველყოფა.

27. ზოგიერთ ქვეყნებში **ნაკ**-ის დელეგაციებმა დააფიქსირეს

შემთხვევები, როდესაც დაკავებული იმიგრანტები ხანგრძლივი პერიოდით (დღეების განმავლობაში და ზოგიერთ შემთხვევაში თვეების განმავლობაშიც) დაკავებული ჰყავდათ **პოლიციის განყოფილებებში**. დაკავების არადამაკმაყოფილებელ პირობებში ყოფნისას, ისინი მოკლებულნი იყვნენ ნებისმიერ ფორმით საქმიანობაზე ხელმისაწვდომობას და ზოგჯერ მოთავსებულნი იყვნენ საკანში სისხლის სამართლის დანაშაულში ეჭვმიტანილ პირებთან ერთად. ასეთი ვითარება ყოველად გაუმართლებელია.

ნაკ აღიარებს, რომ სავსებით ბუნებრივია, დაკავებულ იმიგრანტებს გარკვეული დროის გატარება მოუწიოთ პოლიციის განყოფილებების ჩვეულებრივი დაკავების პირობებში. თუმცა, პოლიციის განყოფილებებში არსებული პირობები ხშირად - თუ ყოველთვის არა - არ არის სათანადო ხანგრძლივი დროით დაკავებისათვის. შესაბამისად, დაკავებული იმიგრანტების მიერ ამგვარ დაწესებულებებში გატარებული დროის პერიოდი დაყვანილ უნდა იქნას აბსოლუტურ მინიმუმამდე.

28. **ნაკ**-ს დელეგაციების ვიზიტებისას, ზოგჯერ იყო შემთხვევები, როდესაც დაკავებულ იმიგრანტებს ამყოფებდნენ **ციხეებში**. მაშინაც კი, როცა მოცემულ დაწესებულებებში ამ პირთათვის დაკავების სათანადო პირობებია - რასაც ყოველთვის არა აქვს ადგილი - **ნაკ** ასეთ მიდგომას არსებითად არასწორად მიიჩნევს. ციხე, თავისი დანიშნულებით, არ არის შესაფერისი ადგილი პირისათვის, რომელიც არ არის არც მსჯავრდებული და არც სისხლის სამართლის დანაშაულში ეჭვმიტანილი პირი.

უნდა ვაღიაროთ, რომ გამონაკლის შემთხვევებში, როდესაც არსებობს დაკავებული იმიგრანტის მიერ ძალადობის გამოყენების ალბათობა, შესაძლოა გამართლებული იყოს მისი მოთავსება ციხეში. გარდა ამისა, დაკავებული იმიგრანტები, რომლებიც საჭიროებენ სტაციონარულ სამედიცინო მკურნალობას, შეიძლება დროებით მოთავსებულ იქნან სასჯელალსრულების ჯანდაცვის დაწესებულებებში იმ შემთხვევაში, თუ ხელმიუწვდომელია სხვა დაცული სამედიცინო დაწესებულება. თუმცა, ასეთი დაკავებული იმიგრანტები მოთავსებულ უნდა იქნან პატიმართაგან განცალკევებით, განურჩევლად იმისა პატიმარი ბრალდებულია თუ მსჯავრდებული.

29. **ნაკ**-ს მიაჩნია, რომ იმ შემთხვევებში, თუ უცხოელთა შესახებ კანონმდებლობის თანახმად, აუცილებელია პირთათ-

ვის თავისუფლების აღკვეთა ხანგრძლივი დროის განმავლობაში, ისინი მოთავსებულ უნდა იქნან **სპეციალურად ამ მიზნისათვის გათვალისწინებულ ცენტრებში**, რომლებიც უზრუნველყოფენ მათი სამართლებრივი მდგომარეობის შესაბამის საყოფაცხოვრებო პირობებსა და რეჟიმს და, რომელთა პერსონალი დაკომპლექტებულია სათანადო კვალიფიკაციის მქონე თანამშრომლებით. **ნპკ** მოხარულია, რომ იზრდება კონვენციის მონაწილე იმ სახელმწიფოთა რიცხვი, რომელნიც სწორედ ამგვარ მიდგომას ანიჭებენ უპირატესობას.

ბუნებრივია, ასეთი ცენტრები უნდა იყვნენ სათანადოდ განყოფილნი, სუფთა და კარგ მდგომარეობაში და უზრუნველყოფდნენ განთავსებულ პირთა რაოდენობისათვის შესატყვის საცხოვრებელ ფართს. გარდა ამისა, სათანადო ყურადღება უნდა მიექცეს სახცოვრებელი ფართის ინტერიერსა და ნყოფას, რათა შეძლებისდაგვარად, არ შეიქმნას ციხის მსგავსი გარემო. რაც შეეხება რეჟიმით გათვალისწინებულ საქმიანობებს, ისინი უნდა მოიცავდნენ სუფთა ჰაერზე ყოფნასა და ვარჯიშს, დასვენების ოთახით სარგებლობის უფლებას, რადიოსა და ტელევიზიის, ჟურნალებისა და გაზეთების ხელმისაწვდომობას, ასევე - დასვენების სხვა საშუალებებს (მაგალითად, სამაგიდო თამაშები, მაგიდის ჩოგბურთი). რაც უფრო ხანგრძლივია პირთა დაკავების პერიოდი, მით უფრო მრავალფეროვანი უნდა იყოს მათთვის შეთავაზებული საქმიანობები.

ცენტრების თანამშრომლებს, სადაც მოთავსებულნი არიან დაკავებული იმიგრანტები, ეკისრებათ განსაკუთრებული ამოცანა. პირველ რიგში, აუცილებლად იარსებებს ენობრივი ბარიერით გამონვეული სირთულეები კომუნიკაციის თვალსაზრისით. მეორე, ბევრი დაკავებული პირისათვის რთულად აღსაქმელი იქნება ის ფაქტი, რომ მათ აღეკვეთათ თავისუფლება, მიუხედავად იმისა, რომ არ არიან ეჭვმიტანილნი სისხლის სამართლებრივ დანაშაულში. მესამე, არსებობს დაძაბულობის წარმოშობის რისკი სხვადასხვა ეროვნებისა თუ ეთნიკურ ჯგუფის წარმომადგენელ დაკავებულებს შორის. აქედან გამომდინარე, **ნპკ** დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს ასეთ ცენტრებში ზედამხედველ თანამშრომელთა საგულდაგულოდ შერჩევასა და სათანადო მომზადებას. კომუნიკაციის კარგად განვითარებულ უნარჩვევებთან ერთად, აღნიშნული პერსონალი უნდა იცნობდეს დაკავებულ პირთა კულტურის თავისებურებებს და რამდენიმე თანამშრომელს მაინც უნდა ჰქონდეს სა-

თანადო მომზადება ენობრივი თვალსაზრისით. გარდა ამისა, პერსონალს უნდა შეეძლოს ამოცნობა სტრესული რეაქციის შესაძლო სიმპტომებისა (ტრავმის შემდგომი, ან სოციალური ან კულტურული ხასიათის ცვლილებების შედეგად გამოწვეული), რომლებსაც დაკავებული პირები გამოავლენენ და სათანადო ზომების მიღება.

გ. გარანტიები დაკავების დროს

30. დაკავებულ იმიგრანტებს, თავისუფლებააღკვეთილი პირების სხვა კეტეგორიების მსგავსად, დაკავების პირველსავე ეტაპზე უნდა ჰქონდეთ უფლება, თავიანთი სურვილისამებრ შერჩეულ პირს შეატყობინონ თავიანთი მდგომარეობის შესახებ და უზრუნველყოფილი იყვნენ ადვოკატზე უფლებითა და ექიმის ხელმისაწვდომობით. გარდა ამისა, დაკავებულ იმიგრანტებს მათთვის გასაგებ ენაზე დაუყოვნებლივ და ნათლად უნდა განემარტოთ მათი უფლებებისა და მათ მიმართ გამოყენებული პროცედურების შესახებ.

ნაკ-მ დაადგინა, რომ ზოგიერთ ქვეყანაში ეს მოთხოვნები სრულდება, მაგრამ დანარჩენებში - არა. კერძოდ, ვიზიტების დროს **ნაკ**-ს დელეგაციები ხშირად ხვდებოდნენ დაკავებულ იმიგრანტებს, რომლებიც მათთვის გასაგებ ენაზე აშკარად არ იყვნენ ინფორმირებულნი თავიანთი სამართლებრივი მდგომარეობის შესახებ. მსგავსი წინააღმდეგობების გადალახვის მიზნით, დაკავებული იმიგრანტები სისტემატიურად უნდა იყვნენ უზრუნველყოფილნი დოკუმენტით, რომელშიც განმარტებული იქნება მათ მიმართ გამოყენებული პროცედურები და მოცემული იქნება ინფორმაცია მათი უფლებების შესახებ. აღნიშნული დოკუმენტი ხელმისაწვდომი უნდა იყოს იმ ენებზე, რომლებზეც ჩვეულებრივ საუბრობენ მოცემული პირები და, აუცილებლობის შემთხვევაში, გამოყენებულ უნდა იქნას თარჯიმნის მომსახურება.

31. ადვოკატზე უფლება უზრუნველყოფილი უნდა იყოს დაკავების მთელი პერიოდის განმავლობაში და მოიცავდეს როგორც ადვოკატთან კერძო საუბრის, ასევე - ხელისუფლების წარმომადგენლებთან საუბრისას ადვოკატის დასწრების უფლებებს.

ყველა დაკავების დანესებულება, სადაც იმყოფებიან დაკავებული იმიგრანტები, უნდა უზრუნველყოფდეს სამედიცინო მომსახურების ხელმისაწვდომობას. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა

დაეთმოს თავშესაფრის მაძიებელ პირთა ფიზიკურ და ფსიქოლოგიურ მდგომარეობას, რადგან შესაძლოა ზოგიერთი მათგანი ყოფილიყო წამებისა ან სხვა არასათანადო მოპყრობის მსხვერპლი იმ ქვეყნებში, რომლებიც მათ დატოვეს. ექიმის ხელმისაწვდომობის უფლება მოიცავს დაკავებული პირის უფლებას, სურვილისამებრ, შემონმებულ იქნას მისი მიერ არჩეული ექიმის მიერ; თუმცა, ასეთ დროს, შესაძლოა დაკავებულს მოუწიოს ამგვარი დამატებითი სამედიცინო შემონმების ხარჯების დაფარვა.

ზოგადად, თავისუფლების აღკვეთის პერიოდის განმავლობაში, დაკავებულ იმიგრანტებს უნდა ჰქონდეთ გარე სამყაროსთან კავშირის შენარჩუნების უფლება, კერძოდ - უნდა ჰქონდეთ ტელეფონით სარგებლობისა და ნათესავებთან და შესაბამისი ორგანიზაციების წარმომადგენლებთან შეხვედრების შესაძლებლობა.

დ. არასათანადო მოპყრობის რისკი გადავების შემდეგ

32. წამებისა და არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის აკრძალვა გულისხმობს სახელმწიფოს ვალდებულებას, არ გააგზავნოს პირი ქვეყანაში, სადაც არსებობს საფუძვლიანი ვარაუდი იმისა, რომ იგი დადგება წამების ან არასათანადო მოპყრობის დიდი რისკის ქვეშ. **ნაკ** მნიშვნელოვნად არის დაინტერესებული იმით, ასრულებენ თუ არა კონვენციის მონაწილე მხარეები ამ ვალდებულებებს. კონკრეტულად რა როლი უდნა შეასრულოს **ნაკ**-მ აღნიშულ საკითხთან დაკავშირებით?

33. ქ. სტრასბურგში **ნაკ**-ის მისამართით მიმართული ნებისმიერი შეტყობინება რომლითაც პირები აცხადებენ, რომ მათ აძევებენ იმ ქვეყანაში, რომელშიც არსებობს მათი წამების ან სასტიკი მოპყრობის რეალური საფრთხე, დაუყოვნებლივ ექცევა ადამიანის უფლებათა ევროპული კომისიის²¹ ყურადღების ქვეშ. **ნაკ**-სთან შედარებით, კომისიას მეტი ბერკეტი გააჩნია მსგავსი განცხადებების შესწავლისა და, საჭიროების შემთხვევაში, პრევენციული ზომების მიღებისათვის.

იმ შემთხვევაში, თუ ვიზიტის მესვლელობის დროს, გასაუბრებისას, დაკავებული იმიგრანტი (ან ნებისმიერ სხვა თავისუფლებააღკვეთილი პირი) აცხადებს, რომ აპირებენ მის გაგზავნას იმ ქვეყანაში, სადაც მისთვის არსებობს წამების ან არაადამიანუ-

21 1998 წლის 1 ნოემბრიდან: „ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო“

რი ან ღირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის საფრთხე, **ნაკ**-ს დელეგაცია მიადევნებს თვალყურს, რომ აღნიშნულმა ინფორმაციამ მიაღწიოს შესაბამის სახელმწიფო უწყებებამდე და იქნას სათანადოდ შესწავლილი. არსებული გარემოებებიდან გამომდინარე, დელეგაციამ შესაძლოა მოითხოვოს, რომ მუდმივად იქნას ინფორმირებული დაკავებულის მდგომარეობის შესახებ, და/ან რომ დაკავებულს ეცნობოს აღნიშნული საკითხის ადამიანის უფლებათა ევროპული კომისიის წინაში დაყენების შესაძლებლობის შესახებ (და ამ უკანასკნელის შემთხვევაში, გააკონტროლოს, რომ დაკავებულს ჰქონდეს კომისიის წინაშე საჩივრის წარდგენის შესაძლებლობა).

34. თუმცა, **ნაკ**-ს ძირეულად პრევენციული ფუნქციებიდან გამომდინარე, იგი ყურადღება ამახვილებს იმ საკითხზე, მთლიანობაში გადაწყვეტილების მიღების პროცესი იძლევა თუ არა იმის სათანადო გარანტიას, რომ პირები არ იქნებიან გაგზავნილნი იმ ქვეყნებში, სადაც ისინი შეიძლება გახდნენ წამებისა ან არასათანადო მოპყრობის მსხვერპლნი. ამასთან დაკავშირებით, **ნაკ** იკვლევს, სთავაზობს თუ არა არსებული პროცედურა მოცემულ პირებს საჩივრის წარდგენის რეალურ შესაძლებლობას; გაიარეს თუ არა სათანადო მომზადება იმ პირებმა, რომელთაც უნდა განიხილონ ეს საჩივრები და ხელი მიუწვდებათ თუ არა მათ სხვა ქვეყნებში ადამიანის უფლებათა მდგომარეობის შესახებ ობიექტურ და დამოუკიდებელ ინფორმაციაზე. გარდა ამისა, სასწორზე დადებული ინტერესების სიმძიმედან გამომდინარე, **ნაკ**-ს მიაჩნია, რომ სახელმწიფოს ტეროტირიდან პიროვნების გაძევების შესახებ გადაწყვეტილება მის შესრულებამდე უნდა ექვემდებარებოდეს სხვა, დამოუკიდებელ ორგანოში გასაჩივრებას.

ე. იძულების მექანიზმები გაძევების პროცედურების განხორციელების დროს

35. დასასრულს, **ნაკ**-მ უნდა აღნიშნოს, რომ მან რამდენიმე ქვეყნიდან მიიღო საგანგამო ინფორმაცია იმ იძულების მეთოდების შესახებ, რომელნიც გამოიყენება დაკავებული იმიგრანტების ქვეყნიდან გასაძევებლად. უფრო კონკრეტულად, აღნიშნული ინფორმაცია შეიცავდა განცხადებებს ადამიანთა ცემის, დაბმის, მათთვის პირის აკვრისა და სურვილის გარეშე ტრანკვილიზატორების გამოყენების შესახებ.

36. **ნპკ** აღიარებს, რომ იმ სხვა ქვეყნის მოქალაქის მიმართ, რომელმაც მტკიცედ გადაწყვიტა ქვეყნის ტერიტორიაზე დარჩენა, ხშირად შეიძლება რთული აღმოჩნდეს გადაწყვეტის გადაწყვეტილების აღსრულება. ზემოაღნიშნული გადაწყვეტის გადაწყვეტილების აღსრულებისათვის, სამართალდამცავი ორგანოების წარმომადგენლები ზოგჯერ შესაძლოა იძულებულნი გახდნენ, გამოიყენონ ძალა. თუმცა, ძალის გამოყენება უნდა მოხდეს გონივრულად და საშვებობის ფარგლებში. კერძოდ, ყოველად დაუშვებელია ფიზიკური ზემოქმედების მოხდენა გადაწყვეტას დაქვემდებარებულ პირზე, ტრანსპორტის რომელიმე სახეობაზე მისი ძალდატანებით აყვანისა ან ტრანსპორტის გამოყენებაზე უარის თქმის გამო, მისი დასჯის მიზნით. გარდა ამისა, **ნპკ** ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ ადამიანისათვის პირის აკვრა ძალიან საშიში ზომაა.

ნპკ-ს სურს ასევე აღნიშნოს, რომ გადაწყვეტას დაქვემდებარებული პირის მედიკამენტებით უზრუნველყოფა დაშვებულია მხოლოდ სამედიცინო დასკვნის საფუძველზე და სამედიცინო ეთიკის დაცვით.

დაცვის გარანტიები თავისუფლებაალკვეთილი არალეგალური მიგრანტებისათვის

ამონარიდი მე-19 საერთო ანგარიშიდან [CPT/Inf(2009) 27]

შესავალი შენიშვნები

75. მე-7 საერთო ანგარიშის (გამოქვეყნდა 1997 წელს) ძირითად ნაწილში **ნაკ** დეტალურად აღწერს თავის დამოკიდებულებას უცხოელთა შესახებ კანონმდებლობის საფუძველზე თავისუფლებაალკვეთილ სხვა ქვეყნის მოქალაქეთა („დაკავებული იმიგრანტები“) დაცვის გარანტიებისა და პირობების მიმართ, ასევე - თავის შეხედულებას ქვეყნიდან მათ გაძევებასთან დაკავშირებით²². მას შემდეგ, **ნაკ** ხშირად სტუმრობდა სხვადასხვა ქვეყნის მიგრანტთა დაკავების ცენტრებს, ასევე პოლიციის განყოფილებებსა და სასჯელაღსრულების დაწესებულებებს, სადაც დაკავებული მიგრანტები იყვნენ მოთავსებულნი. აღნიშნულმა ვიზიტებმა გაამყარა **ნაკ**-ის თვალთახედვა იმისათან დაკავშირებით, რომ დაკავებული იმიგრანტები განსაკუთრებით მგრძობიარენი არიან არასათანადო მოპყრობის სხვადასხვა ფორმის მიმართ როგორც დაკავების მომენტში, ასევე პატიმრობის პერიოდში და დეპორტაციის დროსაც.

ამ ადამიანთა ჯგუფის მონყვლადი ხასიათიდან გამომდინარე, თავისი არაერთი ვიზიტის დროს **ნაკ** დიდ ყურადღებას უთმობდა დაკავებული მიგრანტებისადმი მოპყრობის შესწავლას. მეტიც, **ნაკ**-მ განაგრძო აღნიშნული მიმართულებით საკუთარი სტანდარტების შემუშავება; მაგალითად, მე-13 საერთო მოხსენებაში მოცემულია უცხოელ მოქალაქეთა, მათ შორის - დაკავებულ მიგრანტთა, საჭაერო გზით დეპორტაციის შესახებ შემუშავებული სახელმძღვანელო პრინციპები²³.

76. მე-19 საერთო ანგარიშში **ნაკ** წარმოადგენს თავის შეხედულებებს დაცვის გარანტიებთან დაკავშირებით, რომელნიც უზრუნველყოფილი უნდა იქნას დაკავებული არალეგალური მიგრანტებისთვის და განსაკუთრებულ აქცენტს აკეთებს ბავშვებზე²⁴. ტერმინი „დაკავებული არალეგალური მიგრანტი“

22 იხილეთ: 24-36-ე პუნქტები CPT/Inf(97) 10

23 იხილეთ: 27-45-ე პუნქტები CPT/Inf(2003) 35

24 ეს არ ნიშნავს იმას, რომ მხოლოდ ბავშვები შედიან მოწყვლად ჯგუფში. მოხუცებულები და მარტოხელა ქალები ასევე ქმნიან მოწყვლად ჯგუფს.

აღნიშნავს პირს, რომელსაც აღეკვეთა თავისუფლება უცხოელთა შესახებ კანონმდებლობის საფუძველზე იმისათვის, რომ მან უკანონოდ გადმოკვეთა ქვეყნის საზღვარი (ან ჰქონდა აღნიშნულის მცდელობა) ან რომელმაც დაარღვია ადგილსამყოფელ ქვეყანაში ყოფნის კანონით განსაზღვრული ვადა.

უნდა აღინიშნოს, რომ თავშესაფრის მაძიებლები არ არიან არალეგალური მიგრანტები. თუმცა ისინი შეიძლება გახდნენ არალეგალური მიგრანტები იმ შემთხვევაში, თუ უარს მიიღებენ თავშესაფრის მოთხოვნის განცხადებაზე და ამოენურებათ ადგილსამყოფელ ქვეყანაში გაჩერების ვადა. როგორც კი თავშესაფრის მაძიებლებს მათ განცხადებაზე პასუხის მოლოდინში აღეკვეთებათ თავისუფლება, მათთვის უზრუნველყოფილი უნდა იყოს მთელი რიგი დაცვის გარანტიები - გაცილებით ფართო, ვიდრე უზრუნველყოფილია არალეგალური მიგრანტების შემთხვევაში და რომლებიც ქვემოთ იქნება განხილული²⁵.

არალეგალურ მიგრანტთა თავისუფლების აღკვეთა

77. ვიზიტების დროს **ნპკ**-მ შენიშნა, რომ ევროპის საბჭოს ბევრმა წევრმა ქვეყანამ გადადგა კოორდინირებული ნაბიჯები არალეგალურ მიგრანტთა დაკავების პირობების გასაუმჯობესებლად. თუმცა, ჯერ კიდევ ხშირია შემთხვევები, როდესაც **ნპკ** აწყდება არალეგალურ მიგრანტებს, ზოგჯერ თავშესაფრის მაძიებელ პირთა თავისუფლების აღკვეთის ადგილებში, რომლებიც სრულიად შეუფერებელია საცხოვრებლად. ამის ნათელი მაგალითია მიტოვებული სანყოფი, სადაც სანიტარული კვანძები არასაკმარისია ან საერთოდ არ არის და რომელიც სანოლებით თუ პირდაპირ იატაკზე დანყოფილი მატრასებით არის გადატვირთული; ასევე - ასამდე ადამიანი ერთად ჩაკეტილი კვირების და ზოგჯერ თვეების მანძილზე, რომელთაც ყოველგვარი აქტივობის,

25 თავშესაფრის მაძიებელთათვის გარკვეული საერთაშორისო დაცვის მექანიზმები სათავეს იღებს 1951 წლის ქნევის კონვენციიდან, რომელიც შეეხება ლტოლვილთა სტატუსს და აღნიშნული კონვენციის 1967 წლის ოქმიდან. გარდა ამისა, ევროკავშირის კანონმდებლობა, კერძოდ კი, საბჭოს 2003 წლის 27 იანვრის დირექტივა 2003/9/EC აწესებს თავშესაფრის მაძიებელთა მიღების მინიმალურ სტანდარტებს და ადგენს მთელ რიგ დაცვის გარანტიებს; თუმცა, ეს კანონმდებლობა ძალაშია მხოლოდ ევროკავშირის წევრი სახელმწიფოებისათვის. თავშესაფრის გაცემის დაჩქარებული პროცედურების კონტექსტში ასევე ასევე უნდა აღინიშნოს 2009 წლის 1 ივლისს ევროპის საბჭოს მინისტრთა წაკის მიერ მიღებული სახელმძღვანელო პრინციპები ადამიანის უფლებათა დაცვის შესახებ.

ჰაერზე გასეირნების, ვარჯიშზე ხელმისაწვდომობის გარეშე და არასათანადო ჰიგიენურ პირობებში უხდებათ ცხოვრება. **ნაკ**-ს დელეგაციები ასევე ხვდებიან პოლიციის განყოფილებებში მოთავსებულ არალეგალურ მიგრანტებს, ისეთ პირობებში, რომელიც შეუსაბამოა არა მხოლოდ რამდენიმე კვირიანი, არამედ 24-საათიანი დაკავებისთვისაც.

ზოგიერთ სახელმწიფოში არალეგალურ მიგრანტებს ათავსებენ სასჯელალსრულების დაწესებულებებში. **ნაკ**-ს აზრით, სასჯელალსრულების დაწესებულება, თავისი დანიშნულების მიხედვით, სრულიად შეუსაბამო ადგილია პირისათვის, რომელიც არც ბრალდებულია და არც მსჯავრდებული სისხლის სამართლის დანაშაულისათვის. აღსანიშნავია, რომ **ნაკ**-ს ვიზიტებისას სხვადასხვა სასჯელალსრულების დაწესებულებაში, ხელმძღვანელები და პერსონალი ხშირად ეთანხმებიან იმ აზრს, რომ ისინი არ არიან სათანადოდ აღჭურვილნი და მომზადებულნი არალეგალური მიგრანტების მისაღებად. ამ მხრივ, **ნაკ**-ს სურს კვლავ აღნიშნოს, რომ არალეგალურ მიგრანტთა ცენტრებში დასაქმებული პერსონალის საქმიანობა საკმაოდ მძიმეა; ამდენად, ისინი სიფრთხილით უნდა იყვნენ შერჩეულნი და უნდა გაიარონ შესაბამისი ტრენინგები.

78. ევროპის საბჭოს წევრ სახელმწიფოებში, არალეგალურ მიგრანტთა დაკავების მრავალი დაწესებულების არსებობის მიუხედავად, ჯერ კიდევ არ შემუშავებულა ყოვლისმომცველი ინსტრუმენტი, რომელიც ევროპის მთელი კონტინენტის²⁶ მასშტაბით დაადგენდა თავისუფლებაადკვეთილი არალეგალური მიგრანტებისათვის მინიმალურ სტანდარტებსა თუ დაცვის გარანტიებს, ადამიანთა ამ კონკრეტული ჯგუფის განსაკუთრებული საჭიროებების შესაბამისად.

2006 წლის ციხის ევროპული წესები შეეხება იმ არალეგალურ მიგრანტებს, რომლებიც სასჯელალსრულების დაწესებულებაში არიან დაკავებულნი. თუმცა, აღნიშნული წესების კომენტარებ-

26 ევროპარლამენტისა და ევროკავშირის საბჭოს 2008 წლის 16 დეკემბრის დირექტივა 2008/115EC ქვეყანაში არალეგალურად მყოფი მესამე ქვეყნის მოქალაქეების დაბრუნებასთან დაკავშირებით წევრ სახელმწიფოებში არსებული ერთიანი სტანდარტებისა და პროცედურების შესახებ, ასევე შეეხება თავისუფლებაადკვეთილ არალეგალურ მიგრანტებს. აღნიშნული დირექტივა ძალაშია ევროკავშირის წევრ და სხვა რამდენიმე ქვეყანაში და უნდა აისახოს ეროვნულ კანონმდებლობებში 2010 წლის ბოლოსათვის.

ში ხაზგასმით არის ნათქვამი, რომ დაკავებული იმიგრანტები, პრინციპში არ უნდა იყვნენ მოთავსებულნი სასჯელალსრულების დაწესებულებაში. ამდენად, წესები არ მოიცავს არალეგალური მიგრანტების სპეციალურ საჭიროებებსა და სტატუსს, ასევე - დეპორტაციის პროცედურების მომზადებასა და აღსრულებასთან დაკავშირებულ საკითხებს. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის 5 მუხლის 1-ლი (f) პუნქტის თანახმად, არალეგალური მიგრანტის დაკავება ან დაპატიმრება შეიძლება ქვეყანაში მისი უნებართვოდ შესვლის აღსაკვეთად ან მისი დეპორტაციის მიზნით. ამდენად, არალეგალური მიგრანტებისთვის თავისუფლების აღკვეთის მიზეზი მნიშვნელოვნად განსხვავდება იმისგან, თუ რატომ იმყოფებიან სასჯელალსრულების დაწესებულებაში ბრალდებული ან მსჯავრდებული პირები.

79. არალეგალური მიგრანტების დაკავების პირობები უნდა შეესაბამებოდეს მათი თავისუფლების აღკვეთის ხასიათს, კერძოდ, უნდა ჰქონდეთ ნაკლები შეზღუდვები და სხვადასხვა აქტივობებისთვის გათვალისწინებული დღის წესრიგი. მაგალითად, დაკავებულ არალეგალ მიგრანტებს უნდა ჰქონდეთ ყველანაირი საშუალება, რომ გონივრულ ფარგლებში შეინარჩუნონ კონტაქტი გარე სამყაროსთან (მათ შორის, სატელეფონო ზარებისა და შეხვედრების ხშირი შესაძლებლობა) და რაც შეიძლება ნაკლებად ჰქონდეთ შეზღუდული გადაადგილების თავისუფლება დაკავების ადგილებში. მაშინაც კი, როდესაც ციხეებში დაკავების პირობები აკმაყოფილებს აღნიშნულ მოთხოვნებს – რაც ყოველთვის ასე არ არის – **ნაკ** მიიჩნევს, რომ ზემოთ მოყვანილი მიზეზების გამო, არალეგალური მიგრანტების დაკავება სასჯელალსრულების დაწესებულების გარემოში ძირეულად მცდარი მიდგომაა.

80. ზოგადად, რიგ ქვეყნებში, ხელისუფლება რეგულარულად მიმართავს დეპორტაციის მოლოდინში მყოფ არალეგალურ მიგრანტთა ადმინისტრაციული წესით დაკავებას, ზოგჯერ, ვადების შეზღუდვისა და სასამართლო განხილვის გარეშე. ცხადია, რომ ამგვარ პირობებში, ავტომატურ ადმინისტრაციულ დაკავებას ახლავს რისკი, რომ იგი წინააღმდეგობაში მოვიდეს ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრეცედენტულ სამართალთან. **ნაკ**-ს აზრით, სახელმწიფოები შერჩევით უნდა იყენებდნენ თავიანთ უფლებამოსილებას არალეგალური

მიგრანტებისათვის თავისუფლების აღკვეთასთან დაკავშირებით; დაკავება უნდა მოხდეს მხოლოდ თითოეული საქმის საფუძვლიანი შესწავლის შემდეგ.

ძირითადი უფლებები თავისუფლების აღკვეთის საწყის ეტაპზე

81. **ნკკ**-ს მიაჩნია, რომ დაკავებული არალეგალური მიგრანტები, სხვა კატეგორიის თავისუფლებააღკვეთილი პირების მსგავსად, თავისუფლების აღკვეთის საწყისი მომენტიდანვე უნდა სარგებლობდნენ სამი ძირითადი უფლებით: 1. ადვოკატის ხელმისაწვდომობა; 2. ექიმის ხელმისაწვდომობა; 3. პირის შერჩევით, ნათესავის ან მესამე პირის შეტყობინების უფლება დაკავების შესახებ.

82. ადვოკატის ხელმისაწვდომობის უფლება უნდა მოიცავდეს მასთან პირადად საუბრის უფლებას, ასევე - საცხოვრებელი ადგილის, დაკავებისა და დეპორტაციის საკითხებთან დაკავშირებით სამართლებრივი კონსულტაციების მიღების უფლებას. ეს გულისხმობს იმას, რომ თუ არალეგალურ მიგრანტებს თავად არ აქვთ ადვოკატის აყვანისა და მისთვის ანაზღაურების გადახდის საშუალება, მათ უნდა ჰქონდეთ ხელმისაწვდომობა უფასო იურიდიულ დახმარებაზე.

გარდა ამისა, ყოველი ახალმიღებული თავისუფლებააღკვეთილი პირი დაუყოვნებლივ უნდა გასინჯოს ექიმმა ან კვალიფიცირებულმა ექთანმა, რომელიც ანგარიშვამდებელია ექიმის წინაშე. ექიმის ხელმისაწვდომობის უფლება უნდა მოიცავდეს არალეგალური მიგრანტის უფლებას, სურვილისამებრ, გაიაროს სამედიცინო შემოწმება თავის არჩეულ ექიმთან; თუმცა, დაკავებულს შეიძლება თავად მოუწიოს ამგვარი სამედიცინო შემოწმების ხარჯების დაფარვა.

ნათესავის ან დაკავებულის სურვილისამებრ, მესამე პირის ინფორმირების უფლების უზრუნველყოფის ხელშეწყობა შესაძლებელია, თუ არალეგალურ მიგრანტს მიეცემა უფლება, თან იქონიოს მობილური ტელეფონი ან, თუნდაც ჰქონდეს მასზე წვდომა.

83. ამ სამი ძირითადი უფლების გარდა, საერთაშორისო ხელშეკრულებებით აღიარებულია დაკავებული მიგრანტის უფლება, მოითხოვოს საკონსულო დახმარება. თუმცა, რამდენადაც, ყველა არალეგალურ მიგრანტს შესაძლოა არ სურდეს

თავის ეროვნულ სახელმწიფოებთან დაკავშირება, აღნიშნული უფლებით სარგებლობა დამოკიდებულია პირის არჩევანზე.

84. მნიშვნელოვანია, რომ დაკავებისთანავე არალეგალურ მიგრანტებს დაუყოვნებლივ ეცნობოთ ზემოაღნიშნული უფლებების შესახებ მათთვის გასაგებ ენაზე. ამ თვალსაზრისით, ისინი სისტემატურად უნდა იყვნენ უზრუნველყოფილნი დოკუმენტით, რომელშიც ცხადად და მარტივი ტერმინებით იქნება განმარტებული მათი უფლებები და რა პროცედურები შეიძლება იქნას გამოყენებული მათ მიმართ. აღნიშნული დოკუმენტი ხელმისაწვდომი უნდა იყოს დაკავებულებს შორის ყველა გავრცელებულ ენებზე. საჭიროების შემთხვევაში გამოყენებულ უნდა იქნას თარჯიმნის მომსახურებაც.

დაცვის ძირითადი გარანტიები დაკავებისას

85. დაკავების ყველა შემთხვისათვის უნდა არსებობდეს შესაბამისი ინდივიდუალური განკარგულება დაპატიმრების შესახებ, რომელიც ხელმისაწვდომი უნდა იყოს იმ დანესებულებაში, სადაც იმყოფება დაკავებული პირი. ამასთან, დაპატიმრების შესახებ განკარგულება უნდა გაიცეს დაკავების საწყისი მომენტიდანვე ან შემდგომ, რაც შეიძლება მალე. ეს მთავარი მოთხოვნა თანაბრად შეეხება დაკავებულ არალეგალურ მიგრანტებსაც. გარდა ამისა, სამართალდამცავი ორგანოების მიერ დაკავებული პირების დაცვის ფუნდამენტური გარანტიები ძლიერდება, თუ თითოეული დაკავებული პირისათვის ივსება ინდივიდუალური და ყოვლისმომცველი ჩანაწერთა ყურნალი, რომელშიც აღრიცხულია პირის პატიმრობის თითოეული ასპექტი და მის მიმართ განხორციელებული ყველა ქმედება.

86. დაკავებულ არალეგალურ მიგრანტებს უნდა შეეძლოთ ეფექტიანი სამართლებრივი მექანიზმების გამოყენება, რომლებიც უზრუნველყოფენ სასამართლოს მიერ მათი დაკავების კანონიერების შესახებ გადანყვეტილების მიღებას უმოკლედ ვადებში. სასამართლო განხილვა უნდა ითვლისწინებდეს ზეპირ მოსმენას ადვოკატის თანდასწრებით, რომლის ხარჯებსაც პირის გადახდისუუნარობის შემთხვევაში ფარავს სახელმწიფო; საჭიროების შემთხვევაში კი უზრუნველყოფილი უნდა იყოს თარგმანიც. გარდა ამისა, დაკავებულ არალეგალურ მიგრანტებს გარკვევით უნდა ეცნობოთ აღნიშნული სამართლებრივი მექა-

ნიზმების შესახებ. პატიმრობის გახანგრძლივების საკითხს პერიოდულად უნდა განიხილავდეს დამოუკიდებელი ორგანო.

87. უნდა იქნას მიღებული ზომები იმის უზრუნველსაყოფად, რომ დაკავებულ არალეგალურ მიგრანტს შეეძლოს: ადვოკატთან ან ექიმთან ნებისმიერ დროს კონსულტაცია, არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლებთან, ოჯახის წევრებსა თუ სურვილისამებრ არჩეულ სხვა პირებთან შეხვედრა, ასევე - მათთან სატელეფონო კონტაქტი.

თუ ერთი და იმავე ოჯახის წევრები არიან დაკავებულები უცხოელთა შესახებ კანონმდებლობის შესაბამისად, ყველა ზომა უნდა იქნას მიღებული იმისათვის, რომ არ მოხდეს მათი განცალკევება.

88. როგორც არალეგალური მიგრანტების, ასევე პერსონალის ინტერესებშია, რომ თავისუფლების აღკვეთის ადგილებში იყოს ყველასათვის გასაგები და ცხადი შინაგანანესი. წესების ასლები ხელმისაწვდომი უნდა იყოს გავრცელებულ სხვადასხვა ენაზე. შინაგანანესი, უპირველესად, უნდა იყოს ინფორმატიული და ფარავდეს საკითხთა ფართო სპექტრს, უფლებებსა და მოვალეობებს, რომლებიც რელევანტური იქნება პატიმრობის ყოველდღიური ყოფისთვის. შინაგანანესი ასევე უნდა მოიცავდეს დისციპლინარულ პროცედურებს და უზრუნველყოფდეს დაკავებულ პირებს უფლებით, გააკეთონ განმარტებები იმ დარღვევებთან დაკავშირებით, რომლებშიც მათ ბრალი ედებათ და მიმართონ დამოუკიდებელ ორგანოს საჩივრით მათ მიმართ დაკისრებულ სანქციებთან დაკავშირებით. ამგვარი წესების არარსებობა წარმოშობს არაოფიციალური (არაკონტროლირებადი) დისციპლინური სისტემის ჩამოყალიბების რისკს.

იმ შემთხვევაში, თუ უსაფრთხოების მიზნებიდან გამომდინარე ან თავად არალეგალური მიგრანტის დასაცავად, გამოყენებული იქნება იზოლაციის ზომა, შესაბამის პროცედურებს თან უნდა ახლდეს ეფექტიანი დაცვის გარანტიები. ასეთ შემთხვევაში, პირს უნდა ეცნობოს მის მიმართ განსახორციელებული ღონისძიებების შესახებ, გამოთქვას თავისი აზრი ამ ზომებთან დაკავშირებით მათ განხორციელებამდე და მიეცეს საშუალება, გაასაჩივროს აღნიშნული ზომები შესაბამის უწყებაში.

89. არალეგალურ მიგრანტთა დაკავების დაწესებულებების დამოუკიდებელი მონიტორინგი მნიშვნელოვანი ელემენტია არასათანადო მოპყრობის აღკვეთისათვის, უფრო ზოგადად კი - თა-

ვისუფლებების აღკვეთის დამაკმაყოფილებელი პირობების უზრუნველსაყოფად. სრული ეფექტიანობისათვის, მონიტორინგის მიზნით განხორციელებული ვიზიტები უნდა იყოს ხშირი და მოულოდნელი. მეტიც, მონიტორინგის განმახორციელებელ ორგანოებს უნდა ჰქონდეთ არალეგალ მიგრანტებს პირადად გასაუბრებისა და მათ მოპყრობასთან დაკავშირებული ყველა საკითხის (დაკავების მატერიალური პირობები, პატიმრობის ჟურნალი და სხვა დოკუმენტაცია, დაკავებული პირის ხელმისაწვდომობა თავის უფლებებზე, ჯანმრთელობის დაცვა და სხვ.) შესწავლის უფლება.

ჯანმრთელობასთან დაკავშირებული დაცვის გარანტიები

90. თავისუფლების აღკვეთის პერიოდში არალეგალური მიგრანტების ჯანმრთელობის მდგომარეობის შეფასება მნიშვნელოვანი პასუხისმგებლობაა როგორც ინდივიდუალურად თითოეული დაკავებულის მიმართ, ასევე მთლიანად არალეგალ მიგრანტთა ჯგუფის მიმართაც. არალეგალურ მიგრანტთა ფსიქიკურ და ფიზიკურ ჯანმრთელობაზე, შესაძლოა, ნეგატიურად იმოქმედოს ძველმა ტრავმულმა გამოცდილებამ. მეტიც, შეჩვეული პირადი და კულტურული გარემოს დაკარგვამ და გაურკვეველი მომავლის შიშმა, შესაძლოა, პირი მიიყვანოს ფსიქიკური მდგომარეობის გაუარესებამდე, მათ შორის, შეიძლება გამოიწვიოს ადრეული დეპრესიისა და შიშის სინდრომის გამწვავება და პოსტ-ტრავმატული აშლილობა.

91. დაკავებულ არალეგალურ მიგრანტთა ყველა ცენტრში ყოველდღიურად უნდა იმყოფებოდეს, როგორც მინიმუმ, კვალიფიცირებული ექთანი. ამ პირმა უნდა ჩაატაროს ახალმოსულის პირველადი სამედიცინო შემოწმება (განსაკუთრებით, შეამოწმოს გადამდები დაავადებების არსებობა, მათ შორის, ტუბერკულოზის), მიიღოს მოთხოვნა ექიმის ნახვაზე, უზრუნველყოს გამონერვილი მედიკამენტების მომარაგება და განაწილება, აწარმოოს სამედიცინო დოკუმენტაცია და მეთვალყურეობდეს ზოგადად ჰიგიენური პირობების დაცვას.

92. რასაკვირველია, სამედიცინო კონფიდენციალურობა ისევე უნდა იყოს დაცული, როგორც ზოგადად საზოგადოებაში; კერძოდ, არალეგალურ მიგრანტთა სამედიცინო ანკეტები არ უნდა იყოს ხელმისაწვდომი არასამედიცინო პერსონალისთვის,

არამედ უნდა ინახებოდეს ჩაკეტილ მდგომარეობაში ექიმის ან ექთნის მიერ. გარდა ამისა, ყველა სამედიცინო შემთხვევა უნდა ჩატარდეს ციხის პერსონალის მიერ მიყურადების გარეშე და მისი მხედველობის არის მიღმა, თუ კონკრეტულ შემთხვევაში სხვაგვარად არ მოითხოვა ექიმმა.

როდესაც სამედიცინო პერსონალს არ შეუძლია ჩაატაროს სათანადო სამედიცინო დიაგნოსტიკური შეფასება ენობრივი პრობლემების გამო, მათ დაუყოვნებლივ უნდა ისარგებლონ კვალიფიცირებული თარჯიმნის მომსახურებით. გარდა ამისა, დაკავებულ არალეგალურ მიგრანტებს სრულად უნდა მიენოდოთ ინფორმაცია მათთვის შეთავაზებული მკურნალობის შესახებ.

სხვა სამი მნიშვნელოვანი დაცვის გარანტია

93. წამებისა და არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის აღკვეთა გულისხმობს ისეთ ვალდებულებასაც, რომ პირი არ გაიგზავნოს იმ ქვეყანაში, სადაც არსებობს საფუძვლიანი ვარაუდი, რომ იგი აღმოჩნდება წამების ან სხვა სახის არაადამიანური მოპყრობის რეალური საფრთხის ქვეშ. შესაბამისად, არალეგალურ მიგრანტებისთვის ხელმისაწვდომი უნდა იყოს თავშესაფრის მოთხოვნის პროცედურები (ან ბინადრობის ნებართვის სხვა პროცედურები), რომლებიც იძლევიან კონფიდენციალურობის დაცვისა და სხვა ქვეყნებში ადამიანის უფლებათა მდგომარეობის ობიექტური და დამოუკიდებელი შესწავლის გარანტიას; ასევე, წარმოშობის ან მესამე ქვეყანაში პირის დეპორტაციის შემთხვევაში, ინდივიდუალურად უნდა შეფასდეს არასათანადო მოპყრობის რისკი. **ნაკ** შეშფოთებას გამოხატავს იმის გამო, რომ ზოგიერთ ქვეყანაში თავშესაფრის მოთხოვნაზე განაცხადის წარდგენის ვადა კანონით შეზღუდულია და შემოიფარგლება ქვეყანაში შესვლიდან ან დაკავების ადგილას მოხვედრიდან რამოდენიმე დღით; ამ ვადის გასვლის შემდეგ შეტანილი განცხადებები არ განიხილება. ამგვარი მიდგომა ზრდის ალბათობას, რომ პირებს დააბრუნებენ იმ ქვეყანაში, სადაც არსებობს მათ მიმართ წამებისა ან სხვა ფორმის არასათანადო მოპყრობის რეალური საფრთხე.

94. ამ კონტექსტში, **ნაკ** სერიოზულ შეშფოთებას გამოხატავს ზოგიერთ ქვეყანაში არსებულ პოლიტიკასთან დაკავშირებით, რომელიც გულისხმობს ზღვაში არალეგალური მი-

გრანტების გადამყვანი გემების დაკავებასა და გემზე მყოფი პირების დაბრუნებას ჩრდილოეთ ან ჩრდილო-დასავლეთ აფრიკაში. არსებობს ვარაუდი, რომ მსგავსი პრაქტიკა გამოიყენება ევროპის სახმელეთო საზღვართანაც.

ქვეყნები, რომლებიც ახორციელებენ ამგვარ პოლიტიკას ან პრაქტიკას, დიდი ალბათობით შესაძლოა, რომ დაარღვევენ „იძულებითი გასახლების ან დაბრუნების აკრძალვის“ (non-refoulement) ფუნდამენტურ პრინციპს, რომელიც შეადგენს ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო და ევროკავშირის სამართლის მნიშვნელოვან ნაწილს. ეს განსაკუთრებით იმ შემთხვევებს ეხება, როდესაც ქვეყნებს, სადაც აგზავნიან არალეგალურ მიგრანტებს, არ აქვთ რატიფიცირებული ლტოლვილთა სტატუსის შესახებ ჟენევის 1951 წლის კონვენცია ან არ არიან მას მიერთებულნი.

95. 2005 წლის 4 მაისს, მინისტრთა **ნაკ**-ს მიერ იძულებითი დაბრუნების შესახებ მიღებული ოცი სახელმძღვანელო პრინციპების შესაბამისად, თითოეულ და ყველა შემთხვევაში უნდა გამოიცეს გაძევების შესახებ ბრძანება, რომელიც უნდა ეფუძნებოდეს ეროვნულ კანონმდებლობას, პროცედურებს და შეესაბამებოდეს ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო ვალდებულებებს. გაძევების შესახებ ბრძანება წერილობითი ფორმით უნდა გადაეცეს შესაბამის პირს. მეტიც, უნდა არსებობდეს აღნიშნული ბრძანების გასაჩივრების შესაძლებლობა და დეპორტაცია არ უნდა განხორციელდეს საჩივართან დაკავშირებით მიღებულ გადანყვეტილებამდე. პროცედურის აღნიშნულ ეტაპზე გარანტირებული უნდა იყოს ადვოკატისა და თარჯიმნის დახმარება.

96. მესამე, სახელმწიფო ხელისუფლების მხრიდან პირის თავისუფლების აღკვეთის ნებისმიერ ადგილთან დაკავშირებით, **ნაკ**-ს რეკომენდაციაა, რომ ექიმმა, სპეციალურ ფორმაში აღრიცხოს ნებისმიერი დაზიანება, რომელიც აღნიშნება პირს, რომელიც განაცხადებს მის მიმართ არასათანადო მოპყრობის შესახებ და გააკეთოს ჩანაწერი ამ პირის მიერ შესაბამისი განცხადებებისა და ექიმის დასკვნის შესახებ (თუ რამდენად შეესაბამება პირის განცხადება გამოვლენილ დაზიანებებს). ანალოგიური ჩანაწერი უნდა გაკეთდეს პირის განაცხადების არარსებობის შემთხვევაშიც, თუ არსებობს ეჭვის საფუძველი, რომ ადგილი ჰქონდა არასათანადო მოპყრობას. თუ ექიმი აღრიცხავს დაზიანებებს, რომლებიც შესაბამისობაში მოდის პირის მიერ გაცხა-

დებულ არასათანადო მოპყრობის ფაქტთან (ან დაზიანებებს, რომლებიც განცხადების არარსებობის შემთხვევაშიც აშკარად მიუთითებენ არასათანადო მოპყრობაზე), არსებული პროცედურები უნდა უზრუნველყოფდეს, რომ ამგვარი ჩანაწერები სისტემატურად მიენოდებოდეს კომპეტენტურ სასამართლო ორგანოებს ან პროკურატურას.

დამატებითი დაცვის გარანტიები ბავშვებისათვის

97. **ნაკ**-ს მიაჩნია, რომ სახელმწიფოებმა ყველა ღონე უნდა იხმარონ არასრულწლოვან არალეგალურ მიგრანტთა თავისუფლების აღკვეთის თავიდან ასაცილებლად²⁷. გაეროს ბავშვის უფლებათა კონვენციის მე-3 მუხლში ფორმულირებული „ბავშვის საუკეთესო ინტერესების“ პრინციპის თანახმად, ბავშვის (მათ შორის, ბავშვის თანმხლებების გარეშე და მშობლებს დაცილებული ბავშვის) დაკავება ძალიან იშვიათად არის გამართლებული და, **ნაკ**-ს აზრით, არ შეიძლება მოტივირებული იყოს მხოლოდ ბინადრობის ნებართვის უქონლობით²⁸.

გამონაკლის შემთხვევებში, როდესაც ბავშვი დაკავებულია, თავისუფლების აღკვეთა რაც შეიძლება მოკლე ვადით უნდა გაგრძელდეს; ყველა ზომა უნდა იქნას მიღებული იმისათვის, რომ თანმხლებების გარეშე ან მშობლებს დაცილებული ბავშვი დაუყოვნებლივ გათავისუფლდეს პატიმრობიდან და მოთავსდეს უფრო შესაფერის გარემოში. გარდა ამისა, ბავშვის მონყვლადი ბუნებიდან გამომდინარე, ბავშვის დაკავებისას უნდა ამოქმედდეს დაცვის დამატებითი გარანტიებიც, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, როცა ბავშვები დაცილებულნი არიან მშობლებს ან სხვა მომვლელებს, არ ჰყავთ თანმხლები მშობლები, მომვლელები ან სხვა ნათესავები.

98. როგორც კი ხელისუფლებისათვის ცნობილი გახდება ბავშვის დაკავების შემთხვევა, კვალიფიცირებულმა პირმა მაშინვე უნდა ჩაატაროს პირველადი გასაუბრება ბავშვისათვის

27 იმ შემთხვევაში, თუ არ არის ცნობილი, კონკრეტული არალეგალური მიგრანტი არის თუ არა არასრულწლოვანი (ანუ 18 წლამდე ასაკის), იგი უნდა განიხილებოდეს როგორც არასრულწლოვანი მანამ, სანამ საწინააღმდეგო არ დადასტურდება.

28 „ბავშვი თანმხლებების გარეშე“ (აგრეთვე მოიხსენიებენ როგორც არასრულწლოვანს თანმხლებების გარეშე) არის ბავშვი, რომელიც მოცილებულია ორივე მშობელს და სხვა ნათესავებს და რომელიც არ იმყოფება იმ პირის მზრუნველობის ქვეშ, რომელსაც კანონით ან ჩვეულებით ევალება ეს, მშობლებს დაცილებული ბავშვი არის ბავშვი, რომელიც მოშორებულია ორივე მშობელს ან მის წინანდელ მომვლელს, რომელიც პასუხისმგებელი იყო მის მოვლაზე კანონის წესით ან ჩვეულებით, მაგრამ არ არის მოშორებული თავის ნათესავებს.

გასაგებ ენაზე. უნდა შეფასდეს ბავშვის განსაკუთრებული სისუსტეები, მათ შორის, ასაკის, ჯანმრთელობის მდგომარეობის, ფსიქოლოგიური ფაქტორებისა და დაცვის სხვა საჭიროებების - ძალადობის, ტრეფიკინგის ან ტრავმის შედეგების ჩათვლით. თანმხლებს გარეშე ან მშობლებს დაცილებულ ბავშვებს უნდა აღმოუჩინონ უფასო იურიდიული და სხვა სახის საჭირო დახმარება, მათ შორის, უზრუნველყონ მეურვისა ან კანონიერი წარმომადგენლის დანიშვნა. ასევე, მეურვეობის ხარისხის შესაფასებლად შემოღებულ უნდა იქნას მონიტორინგის მექანიზმები.

99. უნდა გადაიდგას ნაბიჯები იმის უზრუნველსაყოფად, რომ დანესებულებაში, სადაც იმყოფებიან დაკავებული ბავშვები, მუდმივად იმყოფებოდნენ და პირადად ეკონტაქტობოდნენ მათ სოციალური მუშაკი და ფსიქოლოგი. არასათანადო მოპყრობის აღკვეთის კიდევ ერთი გარანტიაა სხვადასხვა სქესის პერსონალის ყოლა; როგორც მამაკაცი, ასევე ქალი თანამშრომლების ყოლას პოზიტიური ეფექტი ექნება პატიმრობის ხასიათიდან გამომდინარე და ხელს შეუწყობს ნორმალური გარემოს ჩამოყალიბებას დაკავების ადგილებში. დაკავებული ბავშვებისათვის უზრუნველყოფილი უნდა იყოს სხვადასხვა სასარგებლო საქმიანობები (განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს ბავშვისათვის განათლების მიღების გაგრძელების უზრუნველყოფას).

100. ექსპლუატაციის რისკის შესამცირებლად, სპეციალური ზომები უნდა იქნას მიღებული ბავშვებისათვის სათანადოდ მონყობილი საცხოვრებლის უზრუნველყოფისათვის, რაც, მაგალითად, ითვალისწინებს ბავშვების განცალკევებას უფროსებისგან, თუ რა თქმა უნდა, აღნიშნული არ ეწინააღმდეგება ბავშვის საუკეთესო ინტერესებს. ეს საკითხი კი, შესაძლოა, წამოიჭრას იმ შემთხვევაში, როდესაც ბავშვები იმყოფებიან თავიანთ მშობლებსა ან ახლო ნათესავებთან ერთად. აღნიშნულ შემთხვევაში, ყველა ზომა უნდა იქნეს მიღებული ოჯახის გაყოფის თავიდან ასაცილებლად.

უცხოელთა დეპორტაცია საჰაერო გზით

ამონარიდი მე-13 საერთო ანგარიშიდან [CPT/Inf (2003) 35]

27. თავისი საქმიანობის დაწყებიდანვე, **ნაკ** შეისწავლის უცხოელთა შესახებ კანონმდებლობის საფუძველზე დაპატიმრებულ პირთა დაკავების პირობებს. ეს საკითხი განხილულია **ნაკ**-ს მე-7 საერთო ანგარიშიში (CPT/Inf (97)10, 24-36-ე პუნქტები). აღნიშნულ ანგარიშიში, **ნაკ**-მ ჩამოაყალიბა რამოდენიმე ძირითადი წესი დაკავებული მიგრანტების დეპორტაციის პროცედურების კონტექსტში ძალისა და შეზღუდვის საშუალებათა გამოყენების შესახებ.

28. ამ ანგარიშის შემდგომმა ვიზიტებმა **ნაკ**-ს საშუალება მისცა, გაეღრმავებინა ცოდნა უცხოელთა საჰაერო გზით დეპორტაციის პრაქტიკასთან დაკავშირებით. ვიზიტების დროს, **ნაკ**-მ ყურადღება გაამახვილა იმ პროცედურებზე, რომელიც თანახლავს იძულებით გამგზავრებას ესკორტით²⁹. **ნაკ**-ს ყურადღება ასევე მიიპყრო, რიგ შემთხვევებში, შეზღუდვის მეთოდების გამოყენების ხარისხმა და/ან არასათანადო მოპყრობის ბრალდების რაოდენობამ, განსაკუთრებით დეპორტირებულ პირთა გარდაცვალების საქმეებთან დაკავშირებით. **ნაკ** არ შემოიფარგლა მხოლოდ შესაბამისი პირის საჰაერო ხომალდში მოთავსებისა და ფრენის პროცედურების შესწავლით, არამედ, აგრეთვე განიხილა სხვა მრავალი ასპექტი, როგორიცაა: დეპორტაციამდე პატიმრობა, დაკავებული მიგრანტის დანიშნულების ქვეყანაში დაბრუნების მოსამზადებლად გადადგმული ნაბიჯები, ესკორტის პერსონალის შერჩევისა და გადამზადების უზრუნველსაყოფად გადადგმული ნაბიჯები, დეპორტაციის ესკორტის პერსონალის ქცევის მონიტორინგის შიდა და გარე მექანიზმები, დეპორტაციის წარუმატებელი მცდელობის შემდეგ მიღებული ზომები და ა.შ.

29. იმისათვის, რომ დეტალურად შეისწავლა დეპორტაციის პროცესში გამოყენებული პროცედურები და საშუალებები, **ნაკ**-მ მოიპოვა შესაბამისი ინსტრუქციებისა და დირექტივების

²⁹ დეპორტაციის პროცედურები კლასიფიცირდება მთელ რიგ ფაქტორთა გათვალისწინებით, როგორცაა: გამოყენებული ძალის ხარისხი, ფიზიკური შეზღუდვის გამოყენებულ საშუალებათა ტიპები, დეპორტირებული პირის ესკორტში თანამშრომლების რაოდენობა. მაგალითად, ერთ-ერთ ქვეყანაში, სადაც წაკ უკანასკნელ პერიოდში ვიზიტით იმყოფებოდა, გამოყოფდნენ სამი ტიპის დეპორტაციას: დეპორტაცია წინააღმდეგობის გარეშე, იძულებითი დეპორტაცია ესკორტის გარეშე და იძულებითი დეპორტაცია ესკორტის თანხლებით. ზოგადად, ყველაზე პრობლემატურია პროცედურები, რომლებიც საჭიროებს კომბინირებული ძალის, შეზღუდვის რამოდენიმე საშუალებას და დიდ ესკორტის გამოყენებას დეპორტირებული დანიშნულების ქვეყანაში ჩასვლამდე.

ასლები. ასევე, **ნაკ**-მ შეაგროვა სხვა მრავალი დოკუმენტი (დეპორტაციის შემთხვევების სტატისტიკა, ესკორტის გამოყოფის ბრძანებები, ესკორტის გამოყოფის ანგარიშები, ინციდენტების შესახებ ანგარიშები, სამართალწარმოებასთან დაკავშირებული ანგარიშები, სამედიცინო ცნობები და ა.შ.) და შეისწავლა დეპორტაციის ოპერაციებისას გამოყენებული ფიზიკური შეზღუდვის საშუალებები. ამასთან, სხვადასხვა ქვეყანაში **ნაკ**-ს წარმომადგენლები დეტალურად ესაუბრნენ დეპორტაციის ოპერაციებზე პასუხისმგებელი ორგანოების ხელმძღვანელებს და შემთხვევის ადგილზე დეპორტაციისათვის გამზადებულ პირებს, რომელთაგან ზოგიერთი უკან იყო დაბრუნებული წარუმატებელი დეპორტაციის მცდელობის შემდეგ.

30. ვიზიტების შემდეგ, **ნაკ**-მ შეიმუშავა რიგი სახელმძღვანელო პრინციპებისა, რომელთა დაცვა რეკომენდებულია შესაბამისი ქვეყნებისათვის. იმისათვის, რომ ხელი შეუწყოს აღნიშნული სახელმძღვანელო პრინციპების ფართო გამოყენებას კონვენციის ყველა მონაწილე სახელმწიფოში, **ნაკ**-მ გადანყვიტა, თავი მოეყარა ყველაზე მნიშვნელოვანი პრინციპებისათვის და განემარტა ისინი.

რასაკვირველია, ქვემოაღნიშნული უნდა განიხილებოდეს სახელმწიფოს ფუნდამენტური მოვალეობასთან თავსებადობაში, რაც ითვალისწინებს პირის გაგზავნის აკრძალვას იმ ქვეყანაში, სადაც არსებობს საფუძვლიანი ვარაუდი იმისა, რომ იგი აღმოჩნდება წამებისა ან სხვა არასათანადო მოპყრობის რეალური საფრთხის ქვეშ.

31. **ნაკ** აღიარებს, რომ ხშირად რთული და სტრესულია დეპორტაციის აღსრულება უცხო ქვეყნის მოქალაქის მიმართ, რომელსაც მტკიცედ აქვს გადანყვეტილი ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს ტერიტორიაზე დარჩენა. სხვადასხვა ქვეყანაში, **ნაკ**-ს დაკვირვებისა და, კერძოდ დეპორტაციასთან დაკავშირებული არასათანადო მოპყრობის ბრალდების შემცველი საბუთების შესწავლის შედეგად ცხადი გახდა, რომ საჰაერო გზით დეპორტაციის ოპერაციები შეიცავენ არაადამიანური და ღირსების შემლახველი მოპყრობის აშკარა რისკს. ამგვარი რისკი არსებობს როგორც დეპორტაციის მომზადების პროცესში, ასევე - ფრენის განმავლობაში. რისკი თან სდევს შეზღუდვის მთელი რიგი ინდივიდუალური საშუალებების/მეთოდების გამოყენებას და იზრდება

კიდევ ამგვარი საშუალებების/მეთოდების კომბინირებულად გამოყენებისას.

32. დასაწყისშივე უნდა აღინიშნოს, რომ ყოვლად მიუღებელია დეპორტაციას დაქვემდებარებულ პირზე ფიზიკური ძალადობა, სატრანსპორტო საშუალებაზე მისი იძულებით ასვლის ან აღნიშნულზე უარის თქმის გამო მისი დასჯა. **ნპკ** მიესალმება იმ ფაქტს, რომ ეს წესი ასახულია შესაბამის ინსტრუქციაში ბევრ ქვეყანაში, სადაც **ნპკ** ვიზიტით იმყოფებოდა. მაგალითად, **ნპკ**-ს მიერ შემოწმებული ზოგიერთი ინსტრუქცია კრძალავს შეზღუდვის ისეთ საშუალებათა გამოყენებას, რომელიც განკუთვნილია უცხოელის დასასჯელად წინააღმდეგობის განწევისათვის ან რომელიც იწვევს ზედმეტ ტკივილს.

33. ცხადია, ერთ-ერთი საკვანძო საკითხი, რომელიც თავს იჩენს დეპორტაციის დროს, არის ძალისა და შეზღუდვის საშუალებათა გამოყენება ესკორტის პერსონალის მხრიდან. **ნპკ** აღიარებს, რომ ზოგიერთ შემთხვევაში პერსონალი ვალდებულია გამოიყენოს ძალა და შეზღუდვის საშუალებები, რათა დეპორტაცია ეფექტიანად აღსრულდეს; თუმცა, ძალა და შეზღუდვის საშუალებები მხოლოდ გონივრულად უნდა იქნას გამოყენებული. **ნპკ** მიესალმება იმ ფაქტს, რომ ზოგიერთ ქვეყანაში ძალისა და შეზღუდვის საშუალებათა გამოყენება დეპორტაციის პროცედურებისას იხილება დეტალურად, კანონიერების, პროპორციულობისა და შესაბამისობის პრინციპების დაცვით.

34. ძალისა და შეზღუდვის საშუალებათა გამოყენების საკითხი დგას იმ მომენტიდან, როცა დაკავებულს გამოიყვანენ საკნიდან, სადაც ის ელოდებოდა დეპორტაციას (ეს საკანი შეიძლება მდებარეობდეს აეროპორტში, დაკავების ცენტრში, ციხეში ან პოლიციის განყოფილებაში). განსაკუთრებულ ყურადღებას მოითხოვს ესკორტის მიერ პირის შებოჭვისას გამოყენებული ტექნიკა, როდესაც გამოიყენება ფიზიკური შეზღუდვის ისეთი საშუალებები, როგორცაა რკინის ან პლასტიკის ხელბორკილები. უმეტეს შემთხვევებში, დაკავების ობიექტს აქვს შესაბამისი ფიზიკურ ძალა, რომ წინააღმდეგობა გაუწიოს ხელბორკილების დადებას. წინააღმდეგობის განწევს შემთხვევაში, შებოჭვისა და ხელბორკილების დადების მიზნით, ესკორტის თანამშრომლები, ჩვეულებრივ, მთლიანად აწვენენ პირს მიწაზე პირით ქვემოთ. ამ პოზიციაში, კერძოდ, როცა ესკორტის თანამშრომლები აწვებიან

პირის სხეულის სხვადასხვა ნაწილს (ნეკნებზე, მუხლით ბეჭებზე, კისრის გაკავება) და იგი წინააღმდეგობას უწევს, იქმნება პოზიციური ასფიქსიის განვითარების საშიშროება³⁰.

მსგავსი რისკი წარმოიშობა, როდესაც საჰაერო ხომალდის სავარძელზე მოთასებული დეპორტაციას დაქვემდებარებული პირი იწყებს წინააღმდეგობის განწევას და ესკორტის თანამშრომლები, ძალის გამოყენებით, აიძულებენ მას, გადაიხაროს წინ: ამ დროს თავი მუხლებს შორისაა და მას ძლიერ უჭერენ ნეკნებზე. ზოგიერთ ქვეყანაში ძალის გამოყენება იმისათვის, რომ პირი სამგზავრო სკამზე იჯდეს წელში ორად მოხრილი, როგორც წესი, იკრძალება. ამ ქვეყნებში შებოჭვის ეს მეთოდი დაშვებულია მხოლოდ და მხოლოდ აბსოლუტური გარდაუვალობის შემთხვევაში, იმისათვის, რომ კონკრეტული ნებადართული ზომა, როგორც არის ხელბორკილების დადება, შემონიშნება და მათი მოხსნა, ჩატარდეს სწრაფად და აღნიშნული ზომისთვის მკაცრად განსაზღვრული დროის ფარგლებში.

ნაკ-მ მკაფიოდ განაცხადა, რომ **რამდენადაც ეს შესაძლებელია, თავიდან უნდა იქნას აცილებული ძალის და/ან შეზღუდვის საშუალებათა გამოყენება, რომელთაც, შესაძლოა, გამოიწვიონ პოზიციური ასფიქსია. ხოლო, თუ აღნიშნული ზომების გამოყენება გამონაკლის შემთხვევებში გარდაუვალია, ისინი უნდა განხორციელდეს სახელმძღვანელო პრინციპების შესაბამისად, რომლებიც შემუშავებულია შესაბამისი პირების ჯანმრთელობის რისკის მინიმუმამდე შემცირების მიზნით.**

35. **ნაკ-მ** ინტერესით აღნიშნა, რომ ზოგიერთ ქვეყანაში ძალაშია მითითებები, რომელთა თანახმადაც, ფრენის დროს შეზღუდვის საშუალებები არ უნდა იქნას გამოყენებული (მას შემდეგ, რაც საჰაერო ხომალდის აფრენა დასრულდება). თუ, გამონაკლის შემთხვევებში, დეპორტაციას დაქვემდებარებული პირის აგრესიული ქცევის გაგრძელების გამო, აუცილებელია შეზღუდვის საშუალებების გამოყენება, ესკორტის თანამშრომლებს აქვთ მითითება, რომ უცხოელს კიდურები დაუფარონ თხელი საბნით (რომელსაც, ჩვეულებრივ, მგზავრებს ურიგებენ თვითმფრინავში), რათა შეზღუდვის ეს საშუალება არ შენიშნონ სხვა მგზავრებმა.

მეორე მხრივ, ერთ-ერთ ქვეყანაში, სადაც **ნაკ** იმყოფებოდა

30 კერძოდ, იხ. „პოზიციური ასფიქსია – უეცარი სიკვდილი“, აშშ იუსტიციის დეპარტამენტი, ივნისი, 1995 წელი. აგრეთვე, კონფერენციის - „ მეტად უსაფრთხო მუხლუდვა“ მასალები, რომელიც ჩატარდა 2002 წლის აპრილში, ლონდონში, გაერთიანებული სამეფოს პოლიციის საჩივრების განყოფილების ევდიით (www.pca.gov.uk)

ვიზიტით დეპორტაციის პროცედურების თვალსაზრისით იქ შექმნილი ყველაზე პრობლემური ვითარების გამო, აღმოჩნდა, რომ ინსტრუქციების თანახმად, შესაბამის პირებს ფრენის დროს აიძულებენ პამპერსის გაკეთებას და უკრძალავენ საპირფარეოში გასვლას უსაფრთხოების მოსაზრებებიდან გამომდინარე, რაც მხოლოდ ღირსების შემლახველ ვითარებამდე მიგვიყვანს.

36. გარდა პოზიციური ასფიქსიის რისკის თავიდან აცილები-სა, რაზეც ზემოთ იყო ლაპარაკი, **ნპკ** სისტემატურად იძლეოდა რეკომენდაციას **ისეთი საშუალებების გამოყენების სრული აკრძალვისა, რომლებიც ნაწილობრივ ან სრულად ზღუდავენ სასუნთქი გზების (ცხვირის და/ან პირის) ფუნქციონირებას.** უკანასკნელი ათი წლის განმავლობაში სხვადასხვა ქვეყანაში მომხდარმა დეპორტაციასთან დაკავშირებულმა სერიოზულმა ინციდენტებმა აჩვენა, რომ მსგავსი მეთოდები (პირის და/ან ცხვირის ახვევა ნებოვანით, ბალიშის ან დაბამბული ხელთათმანის სახეზე აფარება, სახის მიბჯენა წინა სკამის საზურგეზე და სხვ.) მნიშვნელოვანი რისკის ქვეშ დააყენა ადამიანების სიცოცხლე. **ნპკ-მ** კონვენციის ნევრი სახელმწიფოების ყურადღება მიიპყრო ამ მეთოდების გამოყენების საფრთხეებთან დაკავშირებით ჯერ კიდევ 1997 წელს, თავის მე-7 საერთო ანგარიშში. **ნპკ** აღნიშნავს, რომ ეს პრაქტიკა დღესდღეობით ცალსახად აკრძალულია ბევრ ნევრ სახელმწიფოში და **მოუწოდებს იმ სახელმწიფოებს, სადაც ეს ჯერ არ გაუკეთებიათ, რომ შემოიღონ ამკრძალავი დებულებები ამ მიმართულებით, შემდგომი დაყოვნების გარეშე.**

37. არსებითია ის, როცა საჰაერო ხომალდის ჰაერში ყოფნი-სას, მასზე შექმნილი საგანგებო მდგომარეობის დროს, დეპორტირებული პირის გადარჩენას ხელი არ უნდა შეემალოს. შესაბამისად, **ეკიპაჟის მოთხოვნისამებრ, შესაძლებელი უნდა იყოს დეპორტირებული ადამიანის დაუყოვნებლივი გათავისუფლება შეზღუდვის ნებისმიერი საშუალებისგან, რომელიც ზღუდავს მის მოძრაობას.**

მხედველობაში უნდა იქნას მიღებული ასევე ჯანმრთელობისათვის ის რისკები, რომლებიც უკავშირდება ე.წ. „ეკონომ-კლასის სინდრომს“ იმ ადამიანებისათვის, რომლებიც ფრენისას ხანგრძლივი დროის განმავლობაში არიან მიჯაჭვულნი სავარძელზე³¹.

31 კერძოდ, იხ.: „ხანგრძლივი ფრენისას ღრმა ვენების თრომბოზის სიხშირე და პრევენცია: კვლევა შემთხვევითი შერჩევის მეთოდით“ “Frequency and Prevention of symptomless deep-hole thrombosis in long-hole flights: a randomised trial”, John McCurr at al, The Lancet, Vol. 357, 12 May 2001.

38. ზოგიერთ ქვეყანაში ვიზიტის შემდეგ **ნპკ**-ს შემოფოთება გამოიწვია ორმა კონკრეტულმა საკითხმა: დეპორტაციის ესკორტის თანამშრომლების მიერ ნიღბების ტარება და მათ მიერ პარალიტიკური ან ცრემლსადენი აირების გამოყენება დაკავებულ იმიგრანტთა საკნებიდან გამოყვანისა და საჰაერო ხომალდზე აყვანის მიზნით.

ნპკ-ს აზრით, ესკორტის თანამშრომლების მხრიდან დეპორტაციის ოპერაციისას ნიღბების ტარებას არანაირი გამართლება არ აქვს უსაფრთხოების თვალსაზრისით. ეს ძალიან არასასურველი პრაქტიკაა, რადგან უკიდურესად ართულებს იმის დადგენას, თუ ვინ არის პასუხისმგებელი არასათანადო მოპყრობაზე, ასეთი ფაქტის არსებობის შემთხვევაში.

ნპკ ასევე მკაცრად გმობს პარალიტიკური ან ცრემლსადენი გაზის გამოყენებას დაუმორჩილებელი დაკავებული იმიგრანტების გასაკონტროლებლად, საკნიდან მათი გამოყვანისა და საჰაერო ხომალდზე გადაყვანის იძულების მიზნით. ამგვარი აირის გამოყენება მნიშვნელოვანი რისკის ქვეშ აყენებს როგორც დაკავებულის, ასევე შესაბამისი პერსონალის ჯანმრთელობას. პერსონალი უნდა იქნას განრთვნილი დაუმორჩილებელი დაკავებული პირის სხვა მაკონტროლებელი ტექნიკის საშუალებით შებოჭვისათვის (მაგალითად მანუალური კონტროლი ან ფარის გამოყენება).

39. დეპორტაციის აღსრულებისას მომხდარმა რამოდენიმე ინციდენტმა ხაზი გაუსვა **დაკავებული იმიგრანტებისათვის სამედიცინო შემოწმების ნებართვის გაცემის მნიშვნელობას მათ მიმართ დეპორტაციასთან დაკავშირებული გადაწყვეტილების მიღებამდე**. ამგვარი წინდახედულების გამოჩენა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, როდესაც მოსალოდნელია ძალის და/ან სპეციალური ზომების მიღება.

ზემოაღნიშნულის მსგავსად, ყველა პირმა, ვის მიმართაც განხორციელდა წარუმატებელი დეპორტაცია, დაკავების ადგილზე დაბრუნებისთანავე (იქნება ეს პოლიციის განყოფილება, სასჯელაღსრულების დაწესებულება თუ სპეციალურად უცხოელებისათვის განკუთვნილი შენობა) დაუყოვნებლივ უნდა გაიაროს სამედიცინო შემოწმება. ამ გზით შესაძლებელი გახდება პირის ჯანმრთელობის მდგომარეობის განსაზღვრა და, საჭიროებისამებრ, რაიმე დაზიანების დამადასტურებელი ცნობის გაცემა. ამგვარ ზომებს ასევე შეუძლიათ ესკორტის თანამშრომლების

დაცვა უსაფუძვლო ბრალდებებისგან.

40. მრავალი ვიზიტის დროს **ნპკ**-ს სმენია ბრალდებები, რომ დაკავებულ ემიგრანტებს ინიექციის სახით უკეთებდნენ ტრანკვილიზატორებს და სედატიურ საშუალებებს, რათა მათი დეპორტაცია განხორციელებულიყო სირთულეების გარეშე. მეორე მხრივ, **ნპკ**-მ ზოგიერთ ქვეყანაში შენიშნა, რომ იქ არსებული წესები კრძალავს პირის ნების საწინააღმდეგოდ მის მიმართ ტრანკვილიზატორის ან სხვა მედიკამენტის გამოყენებას ამ უკანასკნელის გაკონტროლების მიზნით. **ნპკ-ს მიაჩნია, რომ მედიკამენტების მიღების საკითხი დეპორტაციას დაქვემდებარებული პირებისათვის უნდა გადწყდეს სამედიცინო დასკვნის საფუძველზე, თითოეულ შემთხვევაში ინდივიდუალურად. ნათლად და მკაცრად განსაზღვრული გამონაკლისი გარემოებების გარდა, მედიკამენტის მიღება უნდა გადაწყდეს მხოლოდ შესაბამისი პირის ინფორმირებული თანხმობის შემდეგ.**

41. პროცედურებს, რომლებიც ასევე მოიცავს დაკავებულ მიგრანტთა დეპორტაციას, წინ უნდა უძღოდეს ზომების მიღება პირის დაბრუნების ორგანიზებისათვის, განსაკუთრებით - ოჯახის, დასაქმებისა და ფსიქოლოგიურ თვალსაზრისით. არსებითია, რომ დაკავებულ მიგრანტებს საკმარისად ადრე ეცნობოთ მათი მოსალოდნელი დეპორტაციის შესახებ, რათა დაიწყონ წარმოქმნილ სიტუაციასთან ფსიქოლოგიური შეგუება და შეძლონ, შეატყობინონ ამ ფაქტის შესახებ შესაბამის ადამიანებს და გაამზადონ თავიანთი პირადი ნივთები. **ნპკ**-ს დაკვირვებით, დაკავებულ პირთა ყოფნამ იძულებითი დეპორტაციის მუდმივი შიშის ქვეშ, როდესაც მათ არ აქვთ წინასწარი ინფორმაცია დეპორტაციის თარიღის შესახებ, შეიძლება ისინი მიიყვანოს ალელვებულ მდგომარეობამდე, რაც კულმინაციას აღწევს დეპორტაციის დროს და ხშირად შეიძლება გადავიდეს ძლიერ ალგზინებულ მდგომარეობაში. ამასთან დაკავშირებით **ნპკ**-მ აღნიშნა, რომ ზოგიერთ ქვეყანაში, სადაც **ნპკ** ვიზიტით იმყოფებოდა, დეპორტაციის ოპერაციებზე პასუხისმგებელ განყოფილებებთან თანაარსებობდა ფსიქო-სოციალური სამსახურიც, რომელშიც დასაქმებულნი იყვნენ ფსიქოლოგები და სოციალური მუშაკები. მათ, კერძოდ, ევალუბოდათ დაკავებულ ემიგრანტთა მომზადება (დიალოგის, დანიშნულების ქვეყანაში მყოფ ოჯახთან კონტაქტის და სხვ. გზებით) დეპორტაციისათვის. ზედმეტია იმის აღნიშვნა, რომ **ნპკ** მიესალმება ამ ინიციატივებს და მოუწოდებს

ქვეყნებს, სადაც ამგვარი პრაქტიკა ჯერ კიდევ არ აქვთ, შემოიღონ ასეთი სამსახურები.

42. დეპორტაციის ოპერაციების სათანადოდ განხორციელება დიდწილად დამოკიდებულია იმ თანამშრომელთა კვალიფიკაციაზე, ვისაც ევალება თანხლება. **ცხადია, ესკორტის თანამშრომლები უნდა შეირჩენ განსაკუთრებული სიფრთხილით. ასევე, მათ უნდა გაიარონ სათანადო, სპეციალური მომზადება, რათა არასათანადო მოპყრობის რისკი შემცირდეს მინიმუმამდე.** ხშირად ეს არ იყო გათვალისწინებული ნევრ სახელმწიფოებში, სადაც ვიზიტი განხორციელდა. თუმცა, ზოგიერთ ქვეყანაში ჩატარდა სპეციალური ტრენინგები (შეზღუდვის მეთოდები და საშუალებები, სტრესისა და კონფლიქტის მენეჯმენტი და ა.შ.). მეტიც, მენეჯმენტის ზოგიერთ სტრატეგიას ჰქონდა სასარგებლო ეფექტი: ესკორტის ფუნქციების დავალება მოხალისე თანამშრომლებისათვის, სავალდებულო როტაციის წესი (იმისათვის, რომ თავიდან იქნას აცილებული დაღლის სინდრომი და ყოველდღიურ საქმიანობასთან დაკავშირებული რისკები, ამასთან, უზრუნველყოფილ იქნას, რომ შესაბამის პერსონალს ჰქონდეს ერთგვარი ემოციური გაუცხოება ოპერატიული საქმიანობისაგან, რომელშიც ისინი იყვნენ ჩართულნი), ასევე - მოთხოვნისამებრ, პერსონალის სპეციალიზებული ფსიქოლოგიური მხარდაჭერა.

43. **შეუძლებელია სათანადოდ არ შეფასდეს შიდა და გარე მონიტორინგის მექანიზმების შემოღების მნიშვნელობა ისეთ სენსიტიურ სფეროში, როგორიცაა საჰაერო ხომალდით დეპორტაციის აღსრულება.** ნჰკ-მ შენიშნა, რომ ბევრ ქვეყანაში, სამწუხაროდ, სპეციალური მონიტორინგის მექანიზმები შემოღებულ იქნა მხოლოდ განსაკუთრებით სერიოზული ინციდენტების შემდეგ, როგორიცაა დეპორტირებულ პირთა გარდაცვალება.

44. **დეპორტაციის პროცედურები უნდა იყოს ზედმინევნიტ დოკუმენტირებული.** მთავარი მოთხოვნაა ყოვლისმომცველი საქმის შედგენა და დეპორტაციის თითოეული ჩატარებული პროცედურის წერილობითი აღწერა. განსაკუთრებული ყურადღების ქვეშ უნდა მოექცეს წარუმატებელი დეპორტაციის შემთხვევების შესახებ ინფორმაცია, კერძოდ, სისტემატურად უნდა აღირიცხებოდეს დეპორტაციის ოპერაციის შეწყვეტის მიზეზები (ხელმძღვანელთა ბრძანების საფუძველზე ესკორტის ჯგუფის მიერ მიღებული გადაწყვეტილება, საჰაერო ხომალდის კაპიტნის უარი, დეპორტაციას დაქვემდებარებული პირის ძლიერი წინააღმდეგობა,

თავშესაფრის მოთხოვნა და ა.შ.). ჩანაწერებმა უნდა მოიცვას ინფორმაცია ყოველი ინციდენტისა და შეზღუდვის საშუალებათა გამოყენების ყველა შემთხვევის შესახებ (ხელბორკილები; მუხლებსა და ფეხებზე მოსაჭერი ბორკილები; თავდაცვის ტექნიკის გამოყენება; დეპორტირებული პირის საჰაერო ხომალდზე გადაყვანა და სხვ.).

ასევე, შესაძლებელია გათვალისწინებულ იქნას სხვა - მაგალითად, აუდიოვიზუალური, საშუალებების გამოყენება. ამგვარი საშუალებები გამოიყენება ზოგიერთ ქვეყანაში, კერძოდ მაშინ, როდესაც დეპორტაციის დროს მოსალოდნელია პრობლემების წარმოქმნა. ამასთან, შესაძლებელია სათვალთვალო კამერების დაყენება სხვადასხვა ადგილას (საკნებისაკენ მიმავალ დერეფნებში, იმ მარშრუტზე, რომელსაც ესკორტი და დეპორტირებული პირი გაივლიან მანქანით საჰაერო ხომალდამდე და სხვ.).

45. ასევე სასურველია, რომ დეპორტაციის თითოეულ პროცედურას, სადაც მოსალოდნელია სირთულეები, აკვირდებოდეს მენეჯერი კომპეტენტური განყოფილებიდან, რომელიც ნებისმიერ მომენტში შეძლებს ოპერაციის შეწყვეტას. ზოგიერთ ქვეყანაში ვიზიტისას **ნპკ**-მ შენიშნა, რომ პოლიციის საზედამხედველო ორგანოები წარმომადგენლების მიერ ტარდებოდა საკონტროლო შემონმებები როგორც დეპორტაციის მოსამზადებელ პროცესში, ისე - ჩასხდომის დროსაც. რაც უფრო მნიშვნელოვანია, გამონაკლის შემთხვევებში, საზედამხედველო ორგანოების წარმომადგენლები ინკოგნიტოდ ადიოდნენ საჰაერო ხომალდზე და ამონმებდნენ დეპორტირებულ პირსა და ესკორტს, დანიშნულების ადგილას ჩასვლამდე. **ნპკ** მხოლოდ მიესალმება ამგვარ ინიციატივებს, რაც ამჟამად ძალიან იშვიათია ევროპაში.

გარდა ამისა, ნპკ-ს სურს ხაზი გაუსვას ეროვნულ თუ საერთაშორისო დონეზე გარე საზედამხედველო ორგანოების (სასამართლოს ჩათვლით) მნიშვნელობას დეპორტაციის პროცესში არასათანადო მოპყრობის აღკვეთის კუთხით. აღნიშნულმა ორგანოებმა ყურადღებით უნდა მიადევნონ თვალი ამ კუთხით განვითარებულ ყველა მოვლენას, განსაკუთრებულ ყურადღება კი გაამახვილონ ძალისა და შეზღუდვის საშუალებების გამოყენებასა და საჰაერო ხომალდით დეპორტირებული პირების ფუნდამენტურ უფლებათა დაცვას.

V. თავისუფლება აღკვეთილი არასრულწლოვნები

ამონარიდი მე-9 საერთო ანგარიშიდან [CPT/Inf (99) 12]

შესავალი შენიშვნები

20. ზოგიერთ წინა მოხსენებაში **ნაკ**-მ განსაზღვრა კრიტიკერიუმები, რომლითაც იგი ხელმძღვანელობს თავისი საქმიანობის დროს თავისუფლების აღკვეთის სხვადასხვა დაწესებულებებში, მათ შორის პოლიციის განყოფილებებში, სასჯელაღსრულების დაწესებულებებში, არალეგალური ემიგრანტების დაკავების ცენტრებსა და ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში.

ნაკ იყენებს ზემოთ აღნიშნულ კრიტიკერიუმებს, შესაბამისობის ფარგლებში, იმ არასრულწლოვნების მიმართაც (ე. ი. 18 წლის ასაკამდე პირების მიმართ), რომელთაც აღკვეთილი აქვთ თავისუფლება. თუმცა, მიუხედავად თავისუფლების აღკვეთის საფუძვლისა, არასრულწლოვნები, თავიანთი ბუნებით, უფრო დაუცველნი არიან, ვიდრე ზრდასრულები. შესაბამისად, განსაკუთრებული ყურადღებაა საჭირო იმის უზრუნველსაყოფად, რომ სათანადოდ იქნას დაცული მათი ფიზიკური და ფსიქიკური სიჯანსაღე. იმისათვის, რომ ხაზი გაუსვას იმ მნიშვნელობას, რომელსაც იგი ანიჭებს თავისუფლება აღკვეთილ არასრულწლოვნების მიმართ არასათანადო მოპყრობის აღკვეთას, **ნაკ**-მ გადაწყვიტა მე-9 საერთო ანგარიშის ქვემდებარე თავი დაუთმოს ამ სფეროში თავისი საქმიანობის ზოგიერთი კონკრეტული საკითხის აღწერას.

შემდგომ პარაგრაფებში, მანამდე, სანამ ყურადღებას გაამახვილებს იმ პირობებზე, რომელთა შექმნაც აუცილებელია სპეციალურად არასრულწლოვანთათვის განკუთვნილ თავისუფლების აღკვეთის ცენტრებში, **ნაკ** წარმოადგენს არასათანადო მოპყრობისაგან დაცვის რიგ გარანტიებს, რომლებიც, მისი აზრით, უზრუნველყოფილი უნდა იქნას ყველა თავისუფლება აღკვეთილი არასრულწლოვანისათვის. **ნაკ** იმედოვნებს, რომ ამ გზით, ეროვნულ სახელმწიფო უწყებებს ნათლად წარუდგენს თავის ხედვას ზემოაღნიშნული პირების მიმართ მოპყრობასთან დაკავშირებით. ისევე, როგორც წინა წლებში, **ნაკ** მიესალმება ყველა იმ კომენტარსა და შენიშვნას თავისი საერთო ანგარიშის ამ არსებითი ნაწილთან დაკავშირებით.

21. **ნკპ**-ს სურს დასაწყისშივე აღნიშნოს, რომ ამ სფეროში მის მიერ შემუშავებული ნებისმიერი სტანდარტი განხილულ უნდა იქნას, როგორც იმ პრინციპთა ერთობლიობის დანამატი, რომელიც მოცემულია სხვა საერთაშორისო ინსტრუმენტებში, მათ შორის: გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის 1989 წლის კონვენცია ბავშვის უფლებების შესახებ; 1985 წელს გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის მინიმალური სტანდარტული წესები არასრულწლოვნების მართლმსაჯულების განხორციელებისათვის (პეკინის წესები); 1990 წლის გაერთიანებული ერები ორგანიზაციის წესები თავისუფლება აღკვეთილ არასრულწლოვანთა დაცვისათვის და 1990 წლის გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სახელმძღვანელო პრინციპები არასრულწლოვანთა დამნაშავეობის პრევენციისათვის (რიადის პრინციპები).

ნკპ-ს აგრეთვე სურს, გამოხატოს თავისი მხარდაჭერა ზემოაღნიშნულ დოკუმენტებში განმტკიცებული ერთ-ერთი უმთავრესი პრინციპის მიმართ, რომლის მიხედვით, არასრულწლოვანთა მიმართ თავისუფლების აღკვეთა გამოიყენება მხოლოდ როგორც უკიდურესი ზომა და დროის რაც შეიძლება მოკლე პერიოდის განმავლობაში (იხ. ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციის 37-ე (ბ) მუხლი და ასევე პეკინის წესების მე-13 და მე-19 წესები).

დაცვის გარანტიები არასრულწლოვანთა მიმართ არასათანადო მოპყრობის წინააღმდეგ

22. მისი მანდატიდან გამომდინარე, იმ დაწესებულებების მონახულების დროს, რომელშიც არასრულწლოვანები იმყოფებიან, **ნკპ**-ს მთავარი პრიორიტეტი არის იმის დადგენა, ჰქონდა თუ არა არასრულწლოვანთა მიმართ განზრახ არასათანადო მოპყრობის ფაქტებს ადგილი. დღეისათვის **ნკპ**-ს ხელში არსებული მონაცემები იმაზე მეტყველებენ, რომ მათ მიერ მონახულებული დაწესებულებების უმრავლესობაში შედარებით იშვიათად გვხვდება ამგვარი ფაქტები.

23. თუმცა, ისევე, როგორც სრულწლოვანთა შემთხვევაში, აქაც ჩანს, რომ არასრულწლოვნების მიმართ განზრახ არასათანადო მოპყრობის უფრო დიდი საფრთხეა პოლიციის განყოფილებებში, ვიდრე თავისუფლების აღკვეთის სხვა დაწესებულებებში.

ბებში. რეალურად, **ნპკ**-ს დელეგაციებმა არაერთ შემთხვევაში შეაგროვეს უტყუარი მტკიცებულებები იმისა, რომ იმ პირთა შორის, რომელთა მიმართაც პოლიციის თანამშრომლების მხრიდან ადგილი ჰქონდა წამებასა ან სხვა სახის არასათანადო მოპყრობას, არასრულწლოვანებიც იმყოფებოდნენ.

ამ საკითხთან დაკავშირებით, **ნპკ**-მ ხაზი გაუსვა იმ ფაქტს, რომ დაკავების სწორედ საწყის ეტაპზეა წამებისა და სხვა სახის არასათანადო მოპყრობის მაქსიმალური რისკი. აქედან გამომდინარე, მნიშვნელოვანია, რომ ყველა დაკავებულ პირს, (არასრულწლოვნების ჩათვლით), იმ მომენტიდანვე, როდესაც ის იძულებულია დარჩეს პოლიციის განყოფილებაში, ჰქონდეს შესაძლებლობა გამოიყენოს თავისი დაკავების ფაქტის შესახებ ნათესავებისთვის ან სხვა მესამე პირისათვის შეტყობინების უფლება, ადვოკატის ხელმისაწვდომობის უფლება და ექიმის ხელმისაწვდომობის უფლება.

გარდა ზემოთ ნახსენები დაცვის გარანტიებისა, ზოგიერთი სახელმწიფოს იურისდიქცია აღიარებს, რომ არასრულწლოვანთათვის დამახასიათებელი დაუცველობის ფაქტორიდან გამომდინარე, მიღებულ უნდა იქნას სიფრთხილის სხვა დამატებითი ზომები. ეს მოიცავს პოლიციის თანამშრომლებზე ფორმალური მოვალეობის დაკისრებას, თავად უზრუნველყონ სათანადო პირის გაფრთხილება არასრულწლოვანის დაკავების ფაქტის თაობაზე (იმისდამიუხედავად, მოითხოვს თუ არა არასრულწლოვანი ამის გაკეთებას). აგრეთვე, შეიძლება იყოს შემთხვევები, როცა პოლიციის ორგანოს თანამშრომელი არ არის უფლებამოსილი აწარმოოს არასრულწლოვანის დაკითხვა თუ ამ პროცესს არ ესწრება ამგვარი სათანადო პირი და/ან არასრულწლოვანის ადვოკატი. **ნპკ** მიესალმება ასეთ მიდგომას.

24. **ნპკ**-ს დელეგაციების მიერ მონახულებულ რიგ სხვა დაწესებულებებში, დელეგაციის წევრებს ატყობინებდნენ, რომ თანამშრომლების მხრიდან „პედაგოგიური სილის განნა“ იმ არასრულწლოვნებისათვის, რომელნიც ცუდად იქცეოდნენ, ჩვეულებრივი პრაქტიკა იყო. **ნპკ** თვლის, რომ არასათანადო მოპყრობის აღკვეთის მიზნით, ფიზიკური დასჯის ყველა ფორმა ოფიციალურად უნდა აიკრძალოს და არ იქნას გამოყენებული პრაქტიკაში. პატიმრობაში მყოფი პირების მიმართ, წესრიგის დარღვევის შემთხვევაში, გამოყენებული უნდა იქნას მხოლოდ დისციპლინური პროცედურებით გათვალისწინებული ზომები.

25. **ნაკ**-ს მუშაობის გამოცდილება ასევე აჩვენებს, რომ იმ შემთხვევებში, როცა ადგილი აქვს არასრულწლოვანების მიმართ არასათანადო მოპყრობას, უმეტესწილად ეს განპირობებულია მოცემულ პირთა მიმართ ძალის ბოროტად გამოყენებისაგან სათანადო დაცვის მარცხით, ვიდრე ტკივილის მიყენების წინასწარგანზრახული სურვილით. ძალის ბოროტად გამოყენების მსგავსი შემთხვევების აღმოსაფხვრელად შემუშავებული ნებისმიერი ელემენტი იმ პრინციპის დაცვაა, რომლის თანახმადაც დაკავებული არასრულწლოვნები მოთავსებულნი უნდა იყვნენ სრულწლოვნებისგან განცალკევებით.

ნაკ-მ გამოავლინა ზემოაღნიშნული პრინციპის გაუთვალისწინებლობის შემდეგი მაგალითები: ზრდასრული მამაკაცი პატიმრები მოთავსებულნი იყვნენ საკნებში არასრულწლოვნებთან ერთად, ხშირად, საკნებში წესრიგი დაცვის მიზნით; არასრულწლოვანი გოგონები მოთავსებულნი იყვნენ ზრდასრულ ქალ პატიმრებთან ერთად; არასრულწლოვანი ფსიქიკური აშლილობის მქონე პაციენტები მოთავსებულნი იყვნენ ქრონიკულ, სრულწლოვან პაციენტებთან ერთად.

ნაკ აღიარებს, რომ შესაძლებელია არსებობდეს გამონაკლისი სიტუაციები (მაგალითად, ბავშვები და მათი მშობლები, რომლებიც დაკავებულნი არიან როგორც არალეგალური იმიგრანტები), რომელთა შემთხვევაშიც არასრულწლოვანთა საუკეთესო ინტერესებშია, რომ არ მოხდეს მათი განცალკევება კონკრეტული სრულწლოვანი პირებისგან. თუმცა, არასრულწლოვანთა განთავსება იმ ზრდასრულ პირებთან ერთად, რომლებიც მათთან დაკავშირებულნი არ არიან ნათესაური კავშირით, აუცილებლად გამოიწვევს დომინირებისა და ექსპლუატაციის საფრთხეს.

26. დაკავების ადგილებში არასათანადო მოპყრობისაგან დაცვის კიდევ ერთი გარანტიაა შერეული სქესის პერსონალის არსებობა, განსაკუთრებით არასრულწლოვანი პატიმრების შემთხვევაში. როგორც მამაკაცი, ასევე ქალი თანამშრომლების ყოლას დადებითი ეფექტი ექნება პატიმრობის ხასიათიდან გამომდინარე და ხელს შეუწყობს დაკავების ადგილებში ნორმალური გარემოს ჩამოყალიბებას.

სქესის მიხედვით შერეული პერსონალის არსებობა, აგრეთვე იძლევა თანამშრომელთა მოვალეობების სათანადოდ გადანაწილების საშუალებას გენდერული კუთხით დელიკატური საკითხ-

ებს დროს, მაგალითად, როგორცაა ჩხრეკა. ამასთან დაკავშირებით **ნაკ**-ს სურს აღნიშნოს, რომ მიუხედავად ასაკისა, თავისუფლებააღკვეთილი პირების ჩხრეკა დაშვებულია მხოლოდ იმავ სქესის თანამშრომელთა მიერ და ნებისმიერი სახის ჩხრეკა, რომელიც პირისაგან მოითხოვს ტანსაცმლის გახდას, არ უნდა წარმოებდეს საწინააღმდეგო სქესის თანამშრომელთა თანდასწრებით; ეს პრინციპები *a fortiori* უნდა გამოიყენებოდეს არასრულწლოვანების მიმართაც.

27. დაბოლოს, მთელ რიგ მონახულებულ დაწესებულებებში **ნაკ**-მ შენიშნა, რომ პერსონალი, რომელიც არასრულწლოვანებთან უშუალო კონტაქტში იმყოფება, სრულიად დაუფარავად ატარებდა ხელკეტებს. მსგავსმა პრაქტიკამ შეუძლებელია ხელი შეუწყოს პერსონალსა და პატიმრებს შორის პოზიტიური ურთიერთობის ჩამოყალიბებას. უმჯობესია, თუ დაწესებულების პერსონალი საერთოდ ხელკეტების გარეშე ივლის. ხოლო იმ შემთხვევაში, თუ აუცილებელია ხელკეტების ტარება, **ნაკ**-ს რეკომენდაციაა, რომ ისინი არ ხვდებოდნენ თვალთახედვის არეში.

არასრულწლოვანთა პატიმრობის დაწესებულებები

1. შესავალი

28. **ნაკ**-ს აზრით, ყველა არასრულწლოვანი თავისუფლებააღკვეთილი - სისხლის სამართლის დანაშაულში ბრალდებული თუ მსჯავრდებული პირები უნდა იმყოფებოდნენ სპეციალურად მათი ასაკის პირთათვის განკუთვნილ დაწესებულებაში, რომელიც უზრუნველყოფს მათ საჭიროებებზე მორგებულ დღის წესრიგს და, რომლის პერსონალიც დაკომპლექტებული იქნება არასრულწლოვანებთან მუშაობისათვის მომზადებული თანამშრომლებით.

უფრო მეტიც, პატიმრობის პირობებში არასრულწლოვნებზე ზრუნვა განსაკუთრებულ ძალისხმევას საჭიროებს ხანგრძლივი სოციალური გარიყულობის შედეგად წარმოშობილი უარყოფითი გავლენის შემცირებისათვის. ეს მოითხოვს მულტიდისციპლინურ მიდგომას, რომელიც დაფუძნებულია რიგი სპეციალისტების (მათ შორის მასწავლებლების, ინსტრუქტორების, ფსიქოლოგების) გამოცდილების გამოყენებაზე, რაც ხელს შეუწყობს არას-

რულწლოვანთა ინდივიდუალურ მოთხოვნილებების გათვალისწინებისათვის საიმედო აღმზრდელობითი და სოციალურ-თერაპიული გარემოს ჩამოყალიბებას.

2. პატიმრობის მატერიალური პირობები

29. არასრულწლოვანთა პატიმრობისათვის განკუთვნილი კარგად მოწყობილი ცენტრი უზრუნველყოფს არასრულწლოვანთათვის, ინდივიდუალური მოთხოვნილებების გათვალისწინებით, პატიმრობის სათანადო პირობებს. გარდა იმისა, რომ არასრულწლოვანთა საძინებელი და საცხოვრებელი ფართი უნდა იყოს სათანადო ზომის, კარგი განათებითა და ვენტილაციით უზრუნველყოფილი, ის აგრეთვე უნდა იყოს ნორმალური დიზაინისა და სათანადო ავეჯით განწყობილი, რათა ინევდეს დადებით ვიზუალურ ემოციას. არასრულწლოვან პატიმრებს უნდა ჰქონდეთ გარკვეული რაოდენობის პირადი ნივთების შენახვის უფლება, თუ, რა თქმა უნდა, ეს არ ეწინააღმდეგება უსაფრთხოების მოსაზრებებს.

30. **ნაკ** ასევე აღნიშნავს, რომ ზოგიერთ დანესებულებაში შეიმჩნეოდა ქალებისა და მათ შორის არასრულწლოვანი გოგონების პირადი ჰიგიენის საკითხების არასათანადოდ შეფასების ტენდენცია. ამ კატეგორიის პატიმართათვის საპირფარეშოსა და სააბაზანე მოწყობილობების დროული ხელმისაწვდომობას, აგრეთვე ჰიგიენის საშუალებებით, მაგალითად ჰიგიენური პაკეტებით, მათ უზრუნველყოფას განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს. ვითარება, როდესაც პატიმრები არ არიან უზრუნველყოფილნი ამგვარი პირველადი საჭიროების საშუალებებით, თავისთავად შეიძლება გაუტოლდეს ღირსების შემლახველ მოპყრობას.

3. რეჟიმით გათვალისწინებული საქმიანობა

31. მიზანმიმართული საქმიანობის არარსებობა სავალალოა ნებისმიერი თავისუფლებააღკვეთილი პირისათვის, თუმცა, ეს მეტად საზიანოა არასრულწლოვანებისათვის, რომლებიც განსაკუთრებულად საჭიროებენ ფიზიკურ აქტიურობასა და ინტელექტუალურ განვითარებას. თავისუფლებააღკვეთილი არასრულწლოვანები უზრუნველყოფილნი უნდა იყვნენ საგანმანათლებლო,

სპორტული, სასწავლო, პროფესიული, გასართობი და სხვა სახის სასარგებლო ღონისძიებების სრული პროგრამით. ამ პროგრამაში მნიშვნელოვანი ადგილი უნდა დაეთმოს ფიზიკურ მომზადებას.

განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, რომ თავისუფლებათა ლეკვითილ გოგონებსა და ახალგაზრდა ქალბატონებს არასრულწლოვანი მამაკაცების მსგავსად, თანაბრად მიუწვდებოდეთ ხელი ზემოაღნიშნულ აქტივობებზე. **ნაკ**-ს დაკვირვებით, მდედრობითი სქესის არასრულწლოვნებისთვის ხშირად გათვალისწინებულია სტერეოტიპის თანახმად, მათთვის „შესაფერისი“ აქტივობები (როგორცაა მაგალითად, კერვა და სხვა ხელსაქმე) მაშინ, როდესაც არასრულწლოვანი მამაკაცებისთვის - პროფესიული საქმიანობა. აღნიშნულთან დაკავშირებით, **ნაკ**-ს სურს აღნიშნოს, რომ იზიარებს პეკინის წესების 26.4-ე წესში ჩამოყალიბებულ პრინციპს, რომ ყველა ღონე და ძალისხმევა მიმართულ უნდა იქნას იმის უზრუნველსაყოფად, რომ მდედრობითი სქესის თავისუფლებათა ლეკვითილმა არასრულწლოვნებმა „არავითარ შემთხვევაში არ უნდა მიიღონ მამრობითი სქესის ახალგაზრდა სამართალდამრღვევებთან შედარებით ნაკლები მზრუნველობა, დაცვა, დახმარება, მოპყრობა და წვრთნა. გარანტირებული უნდა იყოს მათდამი სამართლიანი მოპყრობა.“

32. **ნაკ**-ს მიერ მონახულებულ რამდენიმე არასრულწლოვანთა დაკავების დაწესებულებაში არსებული რეჟიმი მოიცავდა ისეთ მასტიმულირებელი ხასიათის პროგრამებს, რომელნიც საშუალებას აძლევდნენ არასრულწლოვნებს, მიეღოთ დამატებითი პრივილეგიები სამაგალითო ქცევის სანაცვლოდ.

ნაკ-ს კომპეტენციაში არ შედის მსგავსი პროგრამების სოციალური და აღმზრდელობითი ღირებულების შესახებ თავისი მოსაზრებების გამოხატვა. თუმცა, **ნაკ** განსაკუთრებული შესწავლის საგანია ამგვარ პროგრამებში მონაწილე არასრულწლოვანთა რეჟიმი - მოიცავს თუ არა ეს პროგრამები პერსონალის თვითნებობისაგან სათანადო დაცვის გარანტიებს არასრულწლოვანთა შეფასების დროს.

4. საკადრო საკითხები

33. პატიმრობაში მყოფ არასრულწლოვნებზე ზედამხედველობა და მზრუნველობა საკმაოდ პრობლემატური ამოცანაა. აღნიშნული ამოცანისათვის პერსონალი საგულდაგულოდ უნდა

შეირჩეს, მათი პირადი სიმნიფისა და მოცემულ ასაკობრივ ჯგუფთან დაკავშირებული პრობლემების გადაჭრისა და მათი კეთილდღეობის დაცვის უნარის გათვალისწინებით. უფრო კონკრეტულად, დანესებულების თანამშრომლები ერთგულნი უნდა იყვნენ თავისი საქმიანობის, რომელიც დაკავშირებულია ახალგაზრდა ადამიანებთან და უნდა შეეძლოთ მათდამი დაქვემდებარებული არასრულწლოვანი პატიმრების ხელმძღვანელობა და მოტივირება. აღნიშნულმა პერსონალმა, მათ შორის საზედამხედველო ფუნქციების შემსრულებლებმაც, რეგულარულად უნდა გაიარონ ტრენინგები პროფესიული მომზადებისთვის, როგორც თანამდებობის დაკავების მომენტისათვის, ისე მის შემდგომაც. ამასთან, თავისი მოვალეობების შესრულების დროს, თანამშრომლები გარედანაც უნდა იღებდნენ მხარდაჭერას და უნდა იმყოფებოდნენ ზედამხედველობის ქვეშ.

გარდა ამისა, ასეთ დანესებულებების ხელმძღვანელობა უნდა დაევალოს ისეთ პირებს, რომელთაც გააჩნიათ კარგად განვითარებული ლიდერული თვისებები, შეუძლიათ ეფექტიანი რეაგირება მოახდინონ რთულ და ურთიერთსაინააღმდეგო მოთხოვნებზე, რომლებიც მათ წაეყენებათ როგორც არასრულწლოვანთა ისე პერსონალის მხრიდან.

5. კავშირი გარე სამყაროსთან

34. **ნპკ** განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს თითოეული თავისუფლებაალვეთილი პირისათვის გარე სამყაროსთან კავშირის შენარჩუნების შესაძლებლობას. აქ სახელმძღვანელო პრინციპად გვევლინება გარე სამყაროსთან კონტაქტების შენარჩუნების მხარდაჭერა; ასეთი კონტაქტების ნებისმიერ შეზღუდვა უნდა ეფუძნებოდეს სერიოზული ხასიათის უსაფრთხოების მოსაზრებებს ან არსებულ მატერიალურ რესურსებთან დაკავშირებულ პრობლემებს.

ასეთი კონტაქტების აქტიური ხელშეწყობა განსაკუთრებით სასარგებლოა თავისუფლებაალკვეთილ არასრულწლოვანთათვის, რომელთაგან ბევრს შესაძლოა ჰქონდეს ემოციურ დეპრივაციასთან ან სოციალური უნარჩვევების ნაკლებობასთან დაკავშირებული ქცევის პრობლემები.

ნაკ-ს სურს აგრეთვე ხაზი გაუსვას იმ გარემოებას, რომ დაუშვებელია თავისუფლებააღკვეთილი არასრულწლოვნისათვის გარე სამყაროსთან კონტაქტის შეზღუდვა დისციპლინური ზომის გამოყენების სახით.

6. დისციპლინა

35. ადგილებში, სადაც არასრულწლოვან პირებს აღკვეთილი აქვთ თავისუფლება, ყოველთვის გათვალისწინებულია დისციპლინარული სანქციების გამოყენება იმ პატიმართა წინააღმდეგ, რომლებიც ცუდი ქცევით გამოირჩევიან.

ამ კუთხით, **ნაკ**-ს განსაკუთრებულ შეშფოთებას იწვევს არასრულწლოვნების მოთავსება სამართლო საკნის მსგავს პირობებში, რაც წარმოადგენს ზომას, რომელმაც შეიძლება ზიანი მიაყენოს მათ ფიზიკურ და/ან სულიერ ჯანმრთელობას. **ნაკ** მიიჩნევს, რომ აღნიშნული ზომებს უნდა მიმართავდნენ მხოლოდ უკიდურეს შემთხვევებში. არასრულწლოვნის სხვებისაგან განცალკევება მხოლოდ რაც შეიძლება მცირე დროით უნდა იყოს შესაძლებელი და, ყველა შემთხვევაში, მათთვის უზრუნველყოფილი უნდა იყოს სათანადო კონტაქტი ადამიანებთან, საკითხავი მასალის ხელმისაწვდომობა და ყოველდღიურად ფიზიკური ვარჯიშები სუფთა ჰაერზე, სულ მცირე ერთი საათით მაინც.

არასრულწლოვანი თავისუფლებააღკვეთილი პირების მიმართ დისციპლინური ზომების გამოყენების თითოეულ შემთხვევა სათანადოდ უნდა იქნეს აღრიცხული და მას თან უნდა ახლდეს დაცვის ოფიციალური გარანტიები. კერძოდ კი, არასრულწლოვნებს უნდა ჰქონდეთ ახსნა-განმარტების მიცემის უფლება იმ დარღვევასთან დაკავშირებით, რომლის ჩადენაშიც ედებათ ბრალი და მათ მიმართ დაკისრებული ნებისმიერი სახდელის ზემდგომ უწყებაში გასაჩივრების უფლება; აღნიშნული სახდელების დაკისრების შესახებ სრული და დეტალური ჩანაწერები უნდა ინახებოდეს სარეგისტრაციო ჟურნალში, რომელიც უნდა ინარმოებოდეს ყველა იმ დაწესებულებაში, სადაც არასრულწლოვნებს აქვთ აღკვეთილი თავისუფლება.

7. ინსპექტირებისა და გასაჩივრების ნესი

36. გასაჩივრებისა და ინსპექტირების ქმედითი პროცედურები, არის ძირითადი გარანტია, არასრულწლოვანთა დაწესებულებებში არასათანადო მოპყრობის წინააღმდეგ.

თავისუფლებააღკვეთილ არასრულწლოვნებს უნდა მიეცეთ საჩივრის შეტანის შესაძლებლობა, როგორც თვით დაწესებულების ადმინისტრაციულ სისტემაში, ისე მის ფარგლებს გარეთ და ამასთან, უნდა ჰქონდეთ უფლება, მიმართონ სათანადო უწყებებს კონფედენციალური ნესით.

ნაკ აგრეთვე განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს არასრულწლოვანთა სპეციალურ დაწესებულებებში რეგულარულ ვიზიტებს იმ დამოუკიდებელი ორგანოების მიერ (მაგალითად, საინსპექციო კომიტეტი ან მოსამართლე), რომლებიც აღჭურვილია უფლებამოსილებით, განიხილონ არასრულწლოვანთა საჩივრები და საჭიროების შემთხვევაში, მიიღონ სათანადო ზომები; ასევე, შეამოწმონ არასრულწლოვანთა განთავსების პირობები და ინფრასტრუქტურა.

8. სამედიცინო საკითხები

37. ციხეებში ჯანმრთელობის დაცვის მომსახურების განხილვისას, თავის მე-3 საერთო ანგარიშში (იხ. CPT/Inf (93) 12, 30 – 77-ე პუნქტები) **ნაკ**-მ ჩამოაყალიბა რიგი საერთო კრიტერიუმებისა, რომლითაც იგი ხელმძღვანელობს თავისი საქმიანობის დროს (ექიმის ხელმისაწვდომობა; თანასწორი სამედიცინო მომსახურება; პაციენტის თანხმობა და კონფიდენციალურობა; პროფილაქტიკური სამედიცინო მომსახურება; პროფესიული დამოუკიდებლობა და პროფესიული კომპეტენტურობა). აღნიშნული კრიტერიუმები თანაბრად ვრცელდება ასევე არასრულწლოვანთა სპეციალურ დაწესებულებებზეც.

38. ცხადია, **ნაკ** განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს თავისუფლებააღკვეთილ არასრულწლოვანთა სპეციფიკურ სამედიცინო საჭიროებებს.

განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, რომ არასრულწლოვანთა სამედიცინო მომსახურება წარმოადგენდეს მულტიდისციპლინარულ (სამედიცინო, ფსიქოლოგიური, სოციალური) ინტეგ-

რირებულ პროგრამას. ეს გულისხმობს ერთი მხრივ სამედიცინო გუნდის წევრებს შორის (ექიმებს, ექთნები, ფსიქოლოგები და ა. შ.) და მეორე მხრივ - პატიმრებთან რეგულარულ კავშირში მყოფ სხვა პროფესიულ ჯგუფებთან (მათ შორის, სოციალურ მუშაკებთან და მასწავლებლებთან) კოორდინირებულ და მჭიდრო თანამშრომლობას. მთავარი მიზანი უნდა იყოს იმის უზრუნველყოფა, რომ თავისუფლებააღკვეთილ არასრულწლოვანთათვის ჯანმრთელობის დაცვის მომსახურება წარმოადგენდეს ღონისძიებათა ერთიანი კომპლექსის შემადგენელ ნაწილს, რომელიც თავის თავში გააერთიანებს თერაპიასა და მხარდაჭერას.

აგრეთვე, სასურველია, არასრულწლოვანთა სპეციალური დანესებულების ჯანმრთელობის დაცვის პროგრამა შედგენილ იქნეს წერილობითი ფორმით და ხელმისაწვდომი იყოს პერსონალის ყველა იმ წევრისათვის, რომელიც შეიძლება ჩართულ იქნეს აღნიშნული პროგრამის განხორციელებაში.

39. ყველა თავისუფლებააღკვეთილი არასრულწლოვანი პირი უნდა გამოიკითხოს და შემოწმდეს ექიმის მიერ დანესებულებაში მიღების მომენტიდან უმოკლეს ვადებში; მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევებში, გასაუბრება და შემოწმება შეიძლება ჩატარდეს დანესებულებაში მიღების დღის განმავლობაში. თუმცა, ახლადმიღებული არასრულწლოვანის დანესებულების სამედიცინო პერსონალთან პირველი შეხვედრა შეიძლება ჩაატაროს კვალიფიცირებულმა ექთანმა, რომელიც ანგარიშვალდებულია ექიმის წინაშე.

პატიმრის მიღებისთანავე ამგვარი სამედიცინო შემოწმების სათანადოდ ჩატარებამ დანესებულების სამედიცინო სამსახურს უნდა მისცეს ახალგაზრდა პირის ჯანმრთელობის პოტენციური პრობლემების (მაგ. წამალდამოკიდებულება, თვითმკვლელობისკენ მიდრეკილება და ა.შ.) დადგენის შესაძლებლობა. ამგვარი პრობლემების საწყის ეტაპზე გამოვლენა ხელს შეუწყობს ქმედითი პრევენციულ ზომების მიღებას დანესებულების სამედიცინო-ფსიქო-სოციალური მომსახურების პროგრამის ფარგლებში.

40. გარდა ამისა, ცხადია, ყველა თავისუფლებააღკვეთილ არასრულწლოვანს, მათთვის განკუთვნილი რეჟიმის მიუხედავად (დისციპლინური დასჯის ჩათვლით), უნდა ჰქონდეს ნებისმიერ დროს ექიმზე კონფიდენციალური წვდომა. ასევე გარანტირებული უნდა იყოს სათანადო ხელმისაწვდომობა ჯანდაცვის სხვადასხვა მიმართულების სპეციალისტებზე, სტომატოლოგის ჩათვლით.

41. თავისუფლების აღკვეთის ნებისმიერ დაწესებულებაში ჯანდაცვის სამსახურის მოვალეობა არ უნდა შემოიფარგლებოდეს მხოლოდ პაციენტების მკურნალობით. ის ასევე უნდა იყოს პასუხისმგებელი სოციალურ და პრევენციულ მედიცინაზე. აღნიშნულთან დაკავშირებით, **ნკპ**-ს სურს ხაზი გაუსვას თავისუფლება აღკვეთილ არასრულწლოვნებთან მიმართებით ორ მნიშვნელოვან ასპექტს, კერძოდ, პატიმართა კვებას და სამედიცინო განათლებას.

ჯანმრთელობის დაცვის სამსახურმა, აქტიური მონაწილეობა უნდა მიიღოს პატიმართათვის განკუთვნილი საკვების ხარისხის კონტროლის განხორციელებაში. ეს განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია იმ არასრულწლოვანი პირებისათვის, რომელთაც ჯერ არ შეუწყვეტიათ ზრდის პროცესი. ასეთ შემთხვევებში, არასათანადო კვების მიერ გამოწვეული შედეგები შესაძლოა ამკარა გახდეს გაცილებით სწრაფად და იყოს უფრო სერიოზული, ვიდრე იმ პირთათვის, რომლებმაც უკვე დაასრულეს ფიზიკური ზრდის პროცესი.

აგრეთვე, საყოველთაოდ ცნობილია, რომ თავისუფლება აღკვეთილ არასრულწლოვან პირებს გააჩნიათ მიდრეკილება თავზებელაღებული ქცევებისადმი, განსაკუთრებით ნარკოტიკულ საშუალებებთან (მათ შორის ალკოჰოლთან) და სქესობრივ ურთიერთობასთან დაკავშირებით. შესაბამისად, ჯანმრთელობის დაცვის პროფილაქტიკური პროგრამის მნიშვნელოვანი შემადგენელი ელემენტია, ჯანმრთელობის დაცვის სფეროში ახალგაზრდების განათლების უზრუნველყოფა. კერძოდ, ამგვარი პროგრამები უნდა ითვალისწინებდეს ნარკოტიკული საშუალებების გამოყენების საშიშროებისა და გადამდები დაავადებების შესახებ ინფორმაციით უზრუნველყოფას.

VI. თავისუფლება აღკვეთილი ქალები

ამონარიდი მე-10 საერთო ანგარიშიდან [CPT/Inf(2000) 13]

შესავალი შენიშვნები

21. ზოგიერთ წინა ანგარიშში **ნაკ**-მ განსაზღვრა კრიტერიუმები, რომლითაც იგი ხელმძღვანელობს თავისი საქმიანობის დროს თავისუფლების აღკვეთის სხვადასხვა დაწესებულებებში, მათ შორის პოლიციის განყოფილებებში, სასჯელაღსრულების დაწესებულებებში, დაკავებული იმიგრანტების მოთავსების ცენტრებში, ფსიქიატრიულ დაწესებულებებსა და არასრულწლოვანთა დაკავების დაწესებულებებში.

ბუნებრივია, **ნაკ** იყენებს ზემოაღნიშნულ კრიტერიუმებს როგორც მამრობითი, ისე მდერობითი სქესის თავისუფლება აღკვეთილი პირების მიმართ. თუმცა, ევროპის საბჭოს წევრ ყველა ქვეყანაში პატიმარი ქალთა რაოდენობა შედარებით მცირეა. სახელმწიფოსათვის შესაძლოა ძალიან ძვირადღირებული იყოს ქალ პატიმართათვის პირობების ცალკე უზრუნველყოფა, ამიტომ ისინი ხშირად განთავსებულნი არიან შეზღუდული რაოდენობის დაწესებულებებში (ზოგჯერ, ასეთი დაწესებულებები საკმაოდ დაშორებულნი არიან მათი საცხოვრებელი სახლიდან და ასევე მათზე დამოკიდებული ბავშვებისაგან), რომლებიც თავდაპირველად გამიზნული იყო (და, შესაძლოა, ნაწილობრივ იყოფდნენ კიდევ შენობას მათთან ერთად) მამრობითი სქესის პატიმართათვის. ასეთ გარემოებებში, განსაკუთრებული ყურადღებაა საჭირო, რათა პატიმარი ქალები უზრუნველყოფილი იყვნენ უსაფრთხო და სათანადო პირობებით.

იმისათვის, რომ ხაზი გაუსვას იმ მნიშვნელობას, რომელსაც იგი ანიჭებს ქალ პატიმართა მიმართ არასათანადო მოპყრობის პრევენციას, **ნაკ**-მ გადაწყვიტა, მე-10 საერთო ანგარიშის ქვემდებარე თავი დაეთმოს აღნიშნულ სფეროში არსებულ რამდენიმე კონკრეტული საკითხის. **ნაკ** იმედოვნებს, რომ ამ გზით, ეროვნულ სახელმწიფო უწყებებს ნათლად წარუდგენს თავის ხედვას ქალ პატიმართა მიმართ მოპყრობასთან დაკავშირებით. ისევე, როგორც წინა წლებში, **ნაკ** მიესალმება ყველა კომენტარსა და შენიშვნას თავისი საერთო ანგარიშის ამ არსებითი ნაწილთან დაკავშირებით

22. დასაწყისშივე უნდა აღინიშნოს, რომ აღნიშნულ თავში ჩამოყალიბებული **ნაკ**-ს მოსაზრებები განუყრელად ეხება ნებისმიერ ტიპის პატიმრობის დანესებულებას. თუმცა, **ნაკ**-ს გამოცდილების თანახმად, თავისუფლებააღკვეთილი ქალების ფიზიკური და/ან ფსიქოლოგიური მდგომარეობა შესაძლოა გაცილებით დიდი რისკის ქვეშ დადგეს დაკავების საწყის ეტაპზე. შესაბამისად, განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს ქვემოთ მოცემული კრიტერიუმების დაკმაყოფილებას სწორედ აღნიშნული პერიოდის განმავლობაში.

ნაკ-ს სურს აღნიშნულ სფეროში მის მიერ შემუშავებული ნებისმიერი სტანდარტი განხილული იქნას, როგორც იმ პრინციპთა დანამატი, რომელნიც გათვალისწინებულია სხვა საერთაშორისო ინსტრუმენტებით, როგორცაა: ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის კონვენცია ბავშვის უფლებების შესახებ, ქალთა მიმართ დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აკრძალვის შესახებ გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის კონვენცია და გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის პრინციპთა ერთობლიობა ნებისმიერი ფორმით, დაკავებულ ან დაპატიმრებულ პირთა დაცვისათვის.

შერეული პერსონალი

23. როგორც **ნაკ**-მ თავის მე-9 საერთო ანგარიშში აღნიშნა, ორივე სქესის თანამშრომლებისაგან დაკომპლექტებული შერეული პერსონალი არის თავისუფლების აღკვეთის ადგილებში ადამიანის უფლებათა დაცვის მნიშვნელოვანი გარანტი. მამრობითი და მდედრობითი სქესის თანამშრომლებისგან დაკომპლექტებული პერსონალის არსებობას შესაძლოა ჰქონდეს დადებითი ეფექტი, როგორც პატიმრობის ფსიქოლოგიური, ასევე დანესებულებებში ნორმალური გარემოს ჩამოყალიბების თვალსაზრისით.

სქესის მიხედვით შერეული პერსონალის არსებობა, აგრეთვე იძლევა თანამშრომელთა მოვალეობების სათანადოდ გადანაწილების საშუალებას გენდერული კუთხით დელიკატური საკითხებს დროს, მაგალითად, როგორცაა ჩხრეკა. ამასთან დაკავშირებით **ნაკ**-ს სურს აღნიშნოს, რომ მიუხედავად ასაკისა, თავისუფლებააღკვეთილი პირების ჩხრეკა დაშვებულია მხოლოდ იმავე სქესის თანამშრომელთა მიერ და ნებისმიერი სახის ჩხრეკა, რო-

მელიც პირისაგან მოითხოვს ტანსაცმლის გახდას, არ უნდა წარმოებდეს სანიტარულ-საქონლის სექსის თანამშრომელთა თანდასწრებით ან მეთვალყურეობით.

თავისუფლებააღკვეთილი ქალების განცალკევებით მოთავსება

24. მზრუნველობის მოვალეობა, რომელიც სახელმწიფოს ეკისრება თავისუფლებააღკვეთილი პირების მიმართ, მოიცავს ამ პირთა დაცვის მოვალეობას სხვა პირებისაგან, რომლებსაც შეუძლიათ მათთვის ზიანის მიყენება. **ნაკ**-ს ხშირად მოუსმენია ქალთა განცხადებები, რომ მათ მიმართ სხვა ქალი პატიმრები ძალადობას ახორციელებდნენ. თუმცა, გაცილებით ხშირია პატიმრობაში მყოფ ქალთა მიმართ მამაკაცთა მხრიდან არასათანადო მოპყრობის ბრალდებები (უფრო კონკრეტულად, სქესობრივი ძალადობის შესახებ, მათ შორის სქესობრივი ქვეტექსტებით სიტყვიერი შეურაცხყოფის შესახებ), განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც სახელმწიფო ვერ ახერხებს პატიმარი ქალების განცალკევებით მოთავსებისა და მათი საზედამხებველო პერსონალის უპირატესად მდებრობითი სქესის თანამშრომლებით დაკომპლექტების უზრუნველყოფას.

როგორც წესი, არსებობს პრინციპი, რომ თავისუფლებააღკვეთილი ქალები მოთავსებულ უნდა იყვნენ ისეთ შენობაში, რომელიც ფიზიკურად არის განცალკევებული იმ შენობისაგან, რომელშიც იმყოფებიან იმავე დანესებულებაში მყოფი თავისუფლებააღკვეთილი მამაკაცები. უნდა ითქვას, რომ ზოგიერთმა სახელმწიფომ დაიწყო ღონისძიებების გატარება თავისუფლების აღკვეთის დანესებულებებში წყვილთა (როცა ორივე მათგანს აღკვეთილი აქვთ თავისუფლება) ერთად მოსათავსებლად, და/ან გარკვეულ დონეზე სხვადასხვა სქესის პატიმრებს შორის ურთიერთობისათვის პირობების შესაქმნელად. **ნაკ** მიესალმება ასეთ პროგრესულ ღონისძიებებს იმის პირობით, თუ პატიმრები თანახმა იქნებიან მონაწილეობა მიიღონ ამ პროცესში, საგულდაგულოდ მოხდება მათი შერჩევა და უზრუნველყოფილი იქნება მათზე სათანადო ზედამხებველობა.

თანაბარი ხელმისაწვდომობა დასაქმებაზე

25. თავისუფლებააღკვეთილი ქალები ისევე უნდა სარგებლობდნენ სხვადასხვა შინაარსობრივ საქმიანობაზე (დასაქმება, ტრენინგი, განათლება, სპორტი) ხელმისაწვდომობის უფლებით, როგორც მამრობითი სქესის თავისუფლებააღკვეთილი პირები. როგორც **ნპკ**-მ თავის ბოლო ანგარიშში აღნიშნა, **ნპკ**-ს დელეგაციები ხშირად შეხვედრიან შემთხვევებს, როდესაც თავისუფლებააღკვეთილი ქალებისათვის გათვალისწინებული იყო მათთვის „შესაფერისი“ საქმიანობით დაკავება (მაგალითად, როგორიცაა კერვა ან სხვა ხელსაქმე), მაშინ როდესაც თავისუფლებააღკვეთილი მამაკაცებისთვის გათვალისწინებული იყო მეტად პროფესიული ხასიათის მომზადება და საქმიანობები.

ნპკ-ს აზრით, ამგვარი დისკრიმინაციული მიდგომა შეიძლება ემსახურებოდეს მხოლოდ ქალთა სოციალური როლის შესახებ მოდიდან გადასული სტერეოტიპების გაძლიერებას. უფრო მეტიც, არსებული გარემოებებიდან გამომდინარე, ქალებისათვის უარის თქმა რეჟიმით გათვალისწინებული საქმიანობების თანაბარ ხელმისაწვდომობაზე შეიძლება კვალიფიცირებულ იქნას, როგორც პატივისა და ღირსების შემლახველი მოპყრობა.

მშობიარობამდელი და მშობიარობის შემდგომი მოვლა

26. ყველა ზომა უნდა იქნეს მიღებული, რათა დაკმაყოფილებულ იქნას ორსულ პატიმარ ქალთა სპეციფიკური დიეტის მოთხოვნები და მიენოდოთ პროტეინის მაღალი შემცველობის საკვები, ცოცხალი ხილი და ბოსტნეული.

27. აქსიომატურია, რომ ბავშვები არ უნდა იბადებოდნენ თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებებში და ევროპის საბჭოს წევრ სახელმწიფოთა პრაქტიკა ითვალისწინებს შესაფერის დროს ორსულ პატიმარ ქალთა გადაყვანას სამოქალაქო საავადმყოფოში.

მიუხედავად ამისა, დროდადრო, **ნპკ** აწყდება შემთხვევებს, როდესაც ორსული ქალებს ხელბორკილებით ან სხვაგვარი საშუალებით აბამენ საწოლზე ან ავეჯის სხვა ნივთზე გინეკოლოგიური შემოწმებისა და/ან მშობიარობის დროს. ასეთი მიდგომა ყოველად მიუღებელია და კვალიფიცირდება, როგორც არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობა. უსაფრთხოების

ზომების მისაღებად შესაძლებელია და აუცილებელია გამოძებნილ იქნეს სხვა საშუალებები.

28. პატიმრობაში მყოფი ბევრი ქალის მეურვეობის ქვეშ იმყოფებიან ბავშვები ან სხვა პირები, რომელთა კეთილდღეობაზე შესაძლოა უარყოფითად აისახოს ამ ქალთა დაპატიმრება.³²

ამ თვალსაზრისით, თავს იჩენს ერთი განსაკუთრებულად პრობლემატური საკითხი - შეიძლება თუ არა და თუ შეიძლება რა დროით არის შესაძლებელი ახალშობილი და მცირეწლოვანი ბავშვების დატოვება თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებაში თავიანთ დედებთან ერთად. ეს რთული კითხვაა საპასუხოდ, გამომდინარე იქიდან, რომ ერთი მხრივ, თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებები აშკარად ვერ უზრუნველყოფენ სათანადო პირობებს ახალშობილი და მცირეწლოვანი ბავშვებისათვის, ხოლო მეორე მხრივ, ძლიერ არასასურველია ბავშვებისა და დედების ერთმანეთისაგან იძულებითი დაშორება.

29. **ნაკ**-ს აზრით, თითოეულ შემთხვევაში ამოსავალი პირინციპი უნდა იყოს ბავშვის კეთილდღეობა. კერძოდ კი, ეს ნიშნავს, რომ თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებაში განეული ნებისმიერი მშობიარობამდელი და მშობიარობის შემდგომი მზრუნველობა ეკვივალენტური უნდა იყოს დაწესებულების გარეთ, სამოქალაქო ჯანდაცვაში არსებულისა. როდესაც ახალდაბადებული ან მცირეწლოვანი ბავშვები იმყოფებიან თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულების პირობებში, მათდამი მოპყრობას ზედამხედველობას უნდა უწევდნენ სოციალურ საქმეთა და ბავშვის აღზრდის საკითხთა სპეციალისტები. მიზნად უნდა იყოს დასახული ბავშვის ინტერესებზე კონცენტრირებული გარემოს შექმნა, რომელიც თავისუფალი იქნება თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებისათვის დამახასიათებელი ნიშნებისგან, მაგალითად, როგორცაა უნიფორმა და გასაღებების ჩხრიალი.

აგრეთვე, მიღებულ უნდა იქნეს ზომები, რათა ციხის პირობებში ნორმალურად მიმდინარეობდეს ბავშვის ფიზიკური და გონებრივი განვითარება. კერძოდ კი, მათ უნდა ჰქონდეთ თამაშისა და ვარჯიშის სათანადო საშუალებები და შესალებლობისამებრ, დაწესებულების დატოვებისა და მის კედლებს გარეთ ჩვეულებრივი ცხოვრების საშუალება.

32 იხ. ასევე ევროპის საბჭოს საპარლამენტო ასამბლეის (2000 წლის) 1469 რეკომენდაცია ციხეში მყოფ დედებისა და ბავშვების საკითხთან დაკავშირებით.

ბავშვის გონებრივი განვითარების ხელშეწყობა დაწესებულების ფარგლებს გარეთ მყოფი ოჯახის წევრების მიერ ასევე შეიძლება დაეხმაროს ბავშვის აღზრდის ტვირთის განაწილების უზრუნველყოფას (მაგალითად, ბავშვის მამის მიერ). როცა ეს არ არის შესაძლებელი, მიღებულ უნდა იქნას ზომები ბაგა-ბაღის ტიპის დაწესებულებების ხელმისაწვდომობის უზრუნველსაყოფად. ასეთი ღონისძიებები შესაძლებლობას მისცემს პატიმარ ქალებს, მეტწილად ჩაერთონ დაწესებულების შიგნით დასაქმებისა და სხვა აქტივობების პროცესში, ვიდრე ეს სხვა ვითარებაში იქნებოდა შესაძლებელი.

ჰიგიენა და ჯანმრთელობის საკითხები

30. **ნპკ**-ს სურს აგრეთვე ყურადღება გაამახვილოს ჰიგიენისა და ჯანმრთელობის დაცვის საკითხებზე, რომლებთან დაკავშირებითაც ქალ პატიამრთა მოთხოვნები მნიშვნელოვანწილად განსხვავდება მამაკაცების მოთხოვნილებებისაგან.

31. ქალთა **ჰიგიენის** სპეციფიკური მოთხოვნები დაკმაყოფილებულ უნდა იქნას სათანადო წესით. საპირფარეოსა და შხაპის მუდმივ ხელმისაწვდომობას, სისხლით გაჟღენთილი ნივთების გადაყრის შესაძლებლობას, ისევე, როგორც, ჰიგიენური საშუალებებით - საფენებითა და ტამპონებით უზრუნველყოფას აქვს განსაკუთრებული მნიშვნელობა. ამგვარ პირველად საჭიროებებთან დაკავშირებული მოთხოვნების დაუკმაყოფილებლობა უტოლდება ღირსების შემლახველ მოპყრობას.

32. არსებითი მნიშვნელობა აქვს იმას, რომ თავისუფლებაალკვეთილ პირთათვის ჯანმრთელობის დაცვის მომსახურება იყოს იმ სტანდარტების შესაბამისი, რომლითაც სარგებლობენ პაციენტები თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულების ფარგლებს გარეთ საზოგადოებაში.

რამდენადაც ეს შეეხება თავისუფლებაალკვეთილ ქალებს, თანასწორუფლებიანი ჯანმრთელობის დაცვის მოცემული პრინციპის უზრუნველყოფა მოითხოვს, რომ დაწესებულებების პრაქტიკოს ექიმებისა და ექთნებს გავლილი უნდა ჰქონდეთ სპეციალური მომზადება ქალთა ჯანმრთელობის საკითხებში, მათ შორის გინეკოლოგიაში.

გარდა ამისა, ქალთა ჯანმრთელობის დაცვის ის პროფილაქ-

ტიკური ღონისძიებები, რომლებიც გათვალისწინებულია ჩვეულებრივ საზოგადოებაში, როგორცაა მკერდისა და საშვილოსნოს ყელის სიმსივნის შემოწმება და კონტროლი, უზრუნველყოფილი უნდა იყოს პატიმარი ქალებისთვისაც.

ჯანმრთელობის დაცვის თანასწორუფლებიანობა აგრეთვე მოითხოვს, რომ თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებაში ქალთა უფლება ფიზიკურ მთლიანობაზე ისევე იქნას დაცული, როგორც მის ფარგლებს გარეთ საზოგადოებაში. ამგვარად, პატიმარ ქალებს ისევე უნდა მიუწვდებოდეთ ხელი აბებსა და/ან ორსულობის შეწყვეტის სხვა ფორმებზე, ორსულობის უფრო გვიანდელ საფეხურზე, როგორც თავისუფლებაში მყოფ ქალებს.

33. პრინციპული საკითხია, რომ პირებს, რომელთაც დაიწყეს მკურნალობის კურსი თავისუფლების აღკვეთამდე, უნდა მიეცეთ შესაძლებლობა გააგრძელონ ეს კურსი თავისუფლების აღკვეთის შემდეგაც. ამ კუთხით, ყველა ღონე უნდა იქნას მიღებული, რათა თავისუფლებააღკვეთილი ქალები უზრუნველყოფილნი იყვნენ მათთვის საჭირო სათანადო წამლებით და მკურნალობით.

რაც შეეხება კონტრაცეპტივებს, უნდა აღინიშნოს, რომ ეს ნამალი შეიძლება გამოწერილ იქნას სამედიცინო მიზნისათვის და არა, როგორც პროფილაქტიკური საშუალება (მაგ.: რათა შემსუბუქებულ იქნას ტკივილები მენსტრუაციის დროს). ის ფაქტი, რომ ქალთა თავისუფლების აღკვეთა შეიძლება, თავისთავად, დიდად ამცირებდეს ჩასახვის ალბათობას, არ არის აღნიშულ პრეპარატებზე უარის თქმის საკმარისი მიზეზი.

VII. არასათანადო მოპყრობის სამედიცინო მტკიცებულებათა დოკუმენტირება და ანგარიშგება

ამონარიდი 23-ე საერთო ანგარიშიდან [CPT/Inf (2013)29]

71. თავისი საქმიანობის სანყისი ეტაპიდანვე **ნპკ**-მ ხაზი გაუსვა თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებების ჯანდაცვის სამსახურების წვლილის მნიშვნელობას დაკავებული პირების მიმართ არასათანადო მოპყრობის აღკვეთაში, დაზიანებების მეთოდური აღრიცხვითა და შესაბამისი სტრუქტურებისთვის ინფორმაციის მიწოდების გზით.³³ ამგვარი სამედიცინო მტკიცებულებების დეტალური და დროული დოკუმენტირება და ანგარიშგება დიდად შეუწყობს ხელს არასათანადო მოპყრობის შესაძლო ფაქტის გამოძიებასა და დამნაშავის პასუხისგებაში მიცემას, რაც, თავი მხრივ, შემაკავებელი ფაქტორი იქნება სამომავლოდ არასათანადო მოპყრობის ჩადენის კუთხით.

ნპკ-მ განსაკუთრებული ყურადღება დაუთმო სასჯელალსრულების დაწესებულებების ჯანდაცვის სამსახურების როლს არასათანადო მოპყრობის წინააღმდეგ ბრძოლაში. ბუნებრივია, ეს როლი ნაწილობრივ ეხება პატიმრობაში მყოფი პირების მიმართ არასათანადო მოპყრობას განურჩევლად იმისა, თუ დაწესებულების თანამშრომლის მიერ არის ჩადენილი თუ სხვა პატიმრის მიერ. ამავდროს, სასჯელალსრულების სისტემაში მიმღები განყოფილებების სამედიცინო სამსახურს ასევე მნიშვნელოვანი როლი ენიჭება არასათანადო მოპყრობის პრევენციის კუთხით უშუალოდ პატიმრობამდე პერიოდის განმავლობაში, როდესაც პირი დაკავებულია სამართალდამცავი ორგანოების მიერ (მაგ. პოლიცია ან ჟანდარმერია).

72. **ნპკ**-ს ანგარიშების ყურადღებიანი მკითხველი შეამჩნევს, რომ დღესდღეობით, არასათანადო მოპყრობის სამედიცინო მტკიცებულებათა დოკუმენტირებისა და ანგარიშგების კუთხით ვითარება არადაამაკმაყოფილებელია მრავალ ქვეყანაში, სადაც იმყოფებოდა **ნპკ**. ხშირად, არსებული პროცედურები არ უზრუნველყოფს დაკავებული პირის დაზიანებების დროულ აღრიცხვას;

³³ მაგალითისთვის იხილეთ წკვ-ს მე-3 საერთო ანგარიშის 60-62-ე პუნქტები, CPT/Inf (93) 12.

დაზიანებების აღრიცხვის შემთხვევაშიც კი - ჩანანერები ხშირად ზედაპირულია. მეტიც, ხშირ შემთხვევაში, არ არსებობს გარანტია, რომ დოკუმენტირებული სამედიცინო მტკიცებულებები შემდგომ ანგარიშის სახით მიენოდება შესაბამის უწყებებს.

შესაბამისად, **ნაკ**-მ ჩათვალა საჭიროდ, მომდევნო პარაგრაფებში ჩამოეყალიბებინა სტანდარტები, რომლებიც შეიმუშავა არასათანადო მოპყრობის სამედიცინო მტკიცებულებების დოკუმენტირებასა და ანგარიშგებასთან დაკავშირებით. ასევე განხილულია თემატიკასთან დაკავშირებული სხვადასხვა საკითხი.

73. აქსიომად ითვლება, რომ დანესებულებაში პირის მიღებისთანავე, მან უმოკლედ დროში უნდა გაიაროს გასაუბრება და ფიზიკური დათვალიერება ჯანდაცვის სპეციალისტთან. **ნაკ**-ს მიაჩნია, რომ პირის გამოკვლევა/დათვალიერება უნდა ჩატარდეს დანესებულებაში მისი მიღებიდან არაუგვიანეს 24 საათისა. ახალმიღებული პირების სამედიცინო შემოწმება მნიშვნელოვანია სხვადასხვა მიზეზის გამო; უფრო კონკრეტულად კი - სწორად ჩატარების შემთხვევაში, ეს უზრუნველყოფს ნებისმიერი დაზიანებისა, რომელიც პირს აღენიშება, და მისი განცხადებების დაუყოვნებლივ დოკუმენტირებას. იგივე პროცედურა უნდა განმეორდეს, როდესაც პოლიციის განყოფილებაში დაკითხვაზე გადაყვანილი პირი ბრუნდება დანესებულებაში; სამწუხაროდ, გადაყვანის მსგავსი პრაქტიკა ჯერ კიდევ არსებობს ზოგიერთ ქვეყანაში, სადაც ვიზიტით იმყოფებოდა ნამების პრევენციის **ნაკ**, რაც შეიცავს არასათანადო მოპყრობის უდიდეს რისკს (აგრეთვე იხილეთ 80-ე პუნქტი). ამავ ენით, დაუყოვნებლივ უნდა ჩატარდეს სამედიცინო შემოწმება დანესებულებაში მომხდარ ძალადობრივ ეპიზოდში მონაწილე ნებისმიერ პატიმარს.

სასჯელალსრულების დანესებულებების გარდა, არსებობს თავისუფლების აღკვეთის სხვა ადგილებიც, სადაც პირები შესაძლოა დაკავებულნი იყვნენ ხანგრძლივი ვადით (რამდენიმე დღეზე მეტი პერიოდით). ეს, მაგალითად, ეხება დაკავების ცენტრებს, სადაც იმყოფებიან არალეგალური მიგრანტები. გარდა ამისა, ბევრ ქვეყანაში, სადაც ნამყოფია **ნაკ**, სხვადასხვა კატეგორიის დაკავებული პირები (მაგ. ადმინისტრაციული პატიმრები, სასჯელალსრულების დანესებულებაში გადაყვანის მოლოდინში მყოფი ან წინასწარ პატიმრობაში მყოფი ბრალდებულები) ხანგრძლივი პერიოდით თავსდებათ ე.წ. „საპატიმრო სახლებში“ ან „დროებით მოთავსების

დანესებულებაში“. ასეთ ადგილებშიც აუცილებელია ახალმიღებული პირების სისტემატური სამედიცინო შემონმება.

74. 73-ე პუნქტში აღნიშნული სამედიცინო შემონმების შედეგად გაკეთებული ჩანაწერი უნდა მოიცავდეს შემდეგს: ი) პირის მიერ გაკეთებული განცხადებებს, რომლებიც ეხება სამედიცინო შემონმებას (მისი ჯანმრთელობის მდგომარეობის აღწერისა და არასათანადო მოპყრობის შესახებ); იი) საფუძვლიანი გამოკვლევაზე დაფუძნებული სამედიცინო დასკვნების ამომწურავ ანგარიშს და იიი) პირველი და მეორე პუნქტის გათვალისწინებით, ჯანდაცვის სპეციალისტის მოსაზრებას, თუ რამდენად მოდის თანხედრაში გაკეთებული მინიშნებები და განცხადებები ობიექტურად ჩატარებული შემონმების სამედიცინო დასკვნასთან. ჩანაწერებში ასევე ასახული უნდა იყოს დამატებით ჩატარებული შემონმებების შედეგები, სპეციალიზირებული კონსულტაციების დეტალური დასკვნები და დაზიანებების მკურნალობის მეთოდები და შემდგომი პროცედურები.

ტრავმული დაზიანებებისას ჩატარებული სამედიცინო შემონმების შესახებ ინფორმაცია უნდა აღირიცხოს სპეციალურ ფორმაში, რომელზეც გამოსახულია სხეულის გრაფიკული გამოსახულება ტრავმული დაზიანებების ადგილების მოსანიშნად. აღნიშნული ფორმა უნდა ინახებოდეს პაციმრის სამედიცინო ანკეტაში. გარდა ამისა, სასურველია დაზიანებებისთვის ფოტოსურათების გადაღება, რომელნიც ასევე უნდა ინახებოდეს სამედიცინო ანკეტაში. დამატებით, უნდა არსებობდეს ტრავმების სპეციალური ჟურნალი, რომელშიც უნდა აღირიცხოს შემონმების შედეგად გამოვლენილი ყველა სახის დაზიანება.

75. მნიშვნელოვანია, რომ ცალსახად განვასხვავოთ ზემოხსენებული სამედიცინო შემონმებისა და მისი შემდგომი პროცედურები იმ პროცედურებისგან, რომელთა გავლაც საჭიროა პირის სასჯელალსრულების დანესებულებაში მიღებისას. ეს უკანასკნელი მოიცავს საბუთების გაფორმებას სასჯელალსრულების დანესებულების მორიგე თანამშრომლისა და საპოლიციო ბადრაგის ხელმოწერით; დოკუმენტს შესაძლოა თავისუფლებათა დეპარტამენტი პირმაც მოაწეროს ხელი. არნიშნულ საბუთებში უნდა დაფიქსირდეს ყველა ხილული დაზიანება, რომლებიც გააჩნია პაციმარს საჯელალსრულების დანესებულებისათვის მისი გადაცემის დროისათვის.

აღნიშნული პროცედურა ადმინისტრაციული ხასიათისაა მაშინაც კი, როდესაც, ზოგჯერ, ტარდება დაწესებულების ჯანდაცვის პერსონალის თანხლებით. ეს პროცედურა არავითარ შემთხვევაში არ ცვლის ზემოთ აღწერილ სამედიცინო შემონმებას. მეტიც, საბუთების გაფორმების აღნიშნულ საწყის ეტაპზე, პირს არ უნდა ეთხოვოს ხილული დაზიანებების წარმომავლობის შესახებ ინფორმაციის მიწოდება, საპოლიციო ბადრაგის თანდასწრებით, მით უმეტეს, თუ გათვალისწინებული იქნება სასჯელალსრულების დაწესებულებაში მიღების მომენტში პატიმრების ძლიერი ემოციური ფონი. თუმცა, ხილული დაზიანებების შესახებ ჩანაწერები დაუყოვნებლივ უნდა გადაეცეს დაწესებულების სამედიცინო სამსახურს.

76. **ნპკ** უდიდეს მნიშვნელობას ანიჭებს სასჯელალსრულების დაწესებულებებსა და თავისუფლების აღკვეთის სხვა ადგილებში სამედიცინო კონფიდენციალურობის დაცვას. შესაბამისად, დაკავებული პირის/პატიმრის ნებისმიერი სხვა სახის სამედიცინო შემონმების მსგავსად, 73-ე პუნქტში აღწერილი სამედიცინო შემონმებაც უნდა ჩატარდეს არასამედიცინო პერსონალის მიერ მიყურადებისა და მისი მხედველობის არის მიღმა, თუ კონკრეტულ შემთხვევაში სხვაგვარად არ მოითხოვს ჯანდაცვის სპეციალისტი. დღესდღეობით, აღნიშნული მოთხოვნა არ არის დაკმაყოფილებული ყველა ქვეყანაში, სადაც **ნპკ** ვიზიტით იმყოფებოდა.

77. თუმცა, კონფიდენციალურობის პრინციპი არ უნდა აღმოჩნდეს ასეთ შემთხვევებში სამედიცინო პერსონალის მიერ შეგროვებული არასათანადო მოპყრობის მიმანიშნებელი სამედიცინო მტკიცებულებების ანგარიშგების დამაბრკოლებელი გარემოება. წინააღმდეგ შემთხვევაში, საფრთხის წინაშე დადგება დაკავებული პირებისა და ზოგადად - მთელი საზოგადოების ლეგიტიმური ინტერესი.³⁴ შესაბამისად, წამების პრევენციის **ნპკ** მხარს უჭერს სასჯელალსრულების დაწესებულებებსა და თავისუფლების აღკვეთის სხვა ადგილებში მომუშავე ჯანდაცვის სპეციალისტების მიერ ასეთი ინფორმაციის შეგროვებისთნავე, მათი ავტომატური ანგარიშვალდებულების დაწესებას. ამგვარი

34 იმ დილემის მიმოხილვისათვის, რომლიც წინაშეც დგას თავისუფლების აღკვეთის ადგილებში მომუშავე სამედიცო პერსონალი, იხილეთ 1999 წლის სტამბულის პროტოკოლის 65-72-ე პუნქტები (წამებისა და სხვა სასტიკი, არაადამიანური და ღირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის ეფექტიანი გამოძიებისა და დოკუმენტირების სახელმძღვანელო).

ვალდებულება ფაქტიურად კანონმდებლობით არის გათვალისწინებული ბევრ ქვეყანაში, სადაც **ნაკ** ვიზიტით იმყოფებოდა, თუმცა, ხშირად არ სრულდება პრაქტიკაში.

ბოლო რამდენიმე ვიზიტის შესახებ ანგარიშებში, **ნაკ**-მ გაცა არსებული პროცედურების გადახედვის რეკომენდაცია, რათა უზრუნველყოფილ იქნას, რომ ყოველთვის, როდესაც ჯანდაცვის სპეციალისტის მიერ ჩანაწერებში აღრიცხული დაზიანებები ემთხვევა დაკავებული პირის მიერ მის მიმართ არასათანადო მოპყრობის შესახებ განაცხადს, აღნიშნული ინფორმაცია დაუყოვნებლივ და სისტემატურად უნდა გადაეცეს შესაბამის უწყებებს, მიუხედავად იმისა, თანახმაა თუ არა დაკავებული პირი. თუ დაკავებულ პირს აღენიშნება დაზიანებები, რომლებიც ცალსახად მიანიშნებენ არასათანადო მოპყრობაზე (მაგ, დიდი ზომის სისხლჩაქცევები ფეხის გულზე) და პირი უარს ამბობს მათი გამომწვევი მიზეზების შესახებ საუბარზე ან ასახელებს არასათანადო მოპყრობასთან არანაირ კავშირში მყოფ მიზეზს, მისი განცხადებები ზედმინევენით უნდა დაფიქსირდეს დოკუმენტაციაში და, ობიექტური სამედიცინო მტკიცებულებების დეტალურ დასკვნასთან ერთად, ანგარიშის სახით წარედგინოს შესაბამის უწყებებს.

78. „შესაბამისი უწყება“, რომელსაც ეგზავნება ჯანდაცვის სპეციალისტის ანგარიში, უპირველეს ყოვლისა უნდა იყოს დამოუკიდებელი უწყება, რომელიც უფლებამოსილია ჩაატაროს ოფიციალური გამოძიება კონკრეტულ საკითხთან დაკავშირებით და საჭიროების შემთხვევაში, აღძრას სისხლის სამართლის საქმე. ინფორმაცია ასევე შეიძლება გადაეცეს უწყებას, რომელიც პასუხისმგებელია დისციპლინარულ გამოძიებაზე ან იმ დანესებულებების მონიტორინგზე, სადაც შეიძლება ადგილი ჰქონდეს არასათანადო მოპყრობას. ანგარიში აგრეთვე ხელმისაწვდომი უნდა იყოს დაკავებული პირისა და მისი ადვოკატისთვის.

შესაბამის უწყებებში ანგარიშის გადაგზავნის მექანიზმები შეიძლება განსხვავდებოდეს სხვადასხვა ქვეყანაში არსებული ორგანიზაციული სტრუქტურების მიხედვით და სულაც არ ითვალისწინებდეს ჯანდაცვის სპეციალისტებსა და აღნიშნულ უწყებებს შორის პირდაპირ კომუნიკაციას. ანგარიში შეიძლება გადაიგზავნოს დანესებულებაში ჯანდაცვის სპეციალისტების იერარქიის გავლით (მაგ, სამინისტროების დონეზე ჯანდაცვის დეპარტამენტის მიერ) ან იმ დანესებულების ხელმძღვანელობის

მიერ, სადაც ექიმი მუშაობს (მაგ. ციხის დირექტორი). თუმცა, მიუხედავად იმისა, თუ რომელი გზა იქნება არჩეული, უზრუნველყოფილი უნდა იყოს შესაბამისი უწყებისათვის ანგარიშის დაუყოვნებლივ წარდგენა.

79. 77-ე პუნქტში მითითებულ ავტომატურ ანგარიშვალდებულებასთან ერთად, ჯანდაცვის სპეციალისტმა უნდა მიაწოდოს ინფორმაცია ამგვარი მექანიზმის არსებობის შესახებ დაკავებულ პირს და აუხსნას, რომ მსგავსი ანგარიში ჯდება არასათანადო მოპყრობის პრევენციის სისტემის ჩარჩოებში და, რომ მისი გადაგზავნა შესაბამის უწყებებთან არ ცვლის სათანადო ფორმით საჩივრის შეტანას. პატიმრისათვის ამ ინფორმაციის მიწოდების ყველაზე ხელსაყრელი მომენტიცაა მაშინ, როდესაც პირი იწყებს არასათანადო მოპყრობის შესახებ საუბარს და/ან მასზე შეიმჩნევა არასათანადო მოპყრობის მიმანიშნებელი დაზიანებები.

აღნიშნული პროცესისადმი სენსიტიური მიდგომის შემთხვევაში, დაკავებული პირების დიდი უმრავლესობა არ გაუწევს წინააღმდეგობას ამ ფაქტების გამჟღავნებას. იმ პირების შემთხვევაში კი, რომელნიც უარს აცხადებენ გამჟღავნებაზე, ჯანდაცვის სპეციალისტმა შესაძლოა ანგარიშში დატოვოს მხოლოდ ობიექტური სამედიცინო შემონმების დასკვნა.

80. არასათანადო მოპყრობის მიმანიშნებელი სამედიცინო მტკიცებულებების ანგარიშგებას შესაბამის უწყებებთან ამავე დროს თან უნდა სდევდეს ანგარიშში ნახსენები პატიმრისა და სხვა პატიმრების დაცვისათვის ეფექტიანი ზომების მიღება. მაგალითად, დაწესებულების იმ თანამშრომლებს, რომელთაც ბრალდებათ არასათანადო მოპყრობა, გამოძიების დასრულებამდე უნდა დაევალოთ ისეთი საქმე, რომელიც არ მოითხოვს პატიმრებთან ყოველდღიურ კონტაქტს. თუ არასათანადო მოპყრობის ფაქტში მონაწილეობას იღებდნენ სხვა პატიმრები, მაშინ არასათანადო მოპყრობის მსხვერპლისათვის უნდა გამოიძებნოს ალტერნატიული საცხოვრებელი. ბუნებრივია, თუ ანგარიშში საუბარია შესაძლო არასათანადო მოპყრობაზე სამართლდამცავი სტრუქტურების მხრიდან, არავითარ შემთხვევაში არ შეიძლება პატიმრის დაბრუნება მათი ზედამხედველობის ქვეშ. ზოგადად, **წაკ** მიიჩნევს, რომ მიღწეულ უნდა იქნას შემდეგი მიზანი: შეწყდეს გამოძიების ინტერესებისათვის ბრალდებული პირის სამართალდამცავ სტრუქტურებში გადაყვანის პრაქტიკა; კერ-

ძოდ კი, საჭიროების შემთხვევაში, ნებისმიერ დაკითხვა კონკრეტული პატიმრისა უნდა ჩატარდეს სასჯელალსრულების დაწესებულებაში.

81. **ნაკვ**-ს რეკომენდაციით, თითოეულ კონკრეტულ საქმეზე არასათანადო მოპყრობის მიმანიშნებელი სამედიცინო მტკიცებულებების შესახებ ანგარიშგების გარდა, ყველა შესაძლო მიზეზით გამოწვეული ტრავმული დაზიანებები უნდა შემოწმდეს და პერიოდულად, ანონიმური სტატისტიკის სახით წარედგინოს შესაბამის უწყებებს (მაგ. სასჯელალსრულების დაწესებულების ხელმძღვანელობა, სამინისტრო). მსგავსი ინფორმაცია შეიძლება ფასდაუდებელი აღმოჩნდეს პრობლემური სფეროების გამოვლის კუთხით.

82. ზემოაღნიშნულ სტანდარტებთან შესაბამისობის უზრუნველსაყოფად, სასჯელალსრულების დაწესებულებებსა და დაკავებული პირების ხანგრძლივი ვადით მოთავსების ადგილებში მომუშავე სამედიცინო პერსონალისათვის უნდა ჩატარდეს სპეციალური ტრენინგები. დაზიანებათა დოკუმენტირებასა და აღწერაში აუცილებელი ცოდნისა და უნარჩვევების გამომუშავებისა და, ასევე - ანგარიშს ვალდებულებისა და პროცედურის შესახებ ცოდნის ამაღლების გარდა, ტრენინგები უნდა ითვალისწინებდეს არასათანადო მოპყრობის შესაძლო მსხვერპლთან გასაუბრების ტექნიკის სწავლებას.

ასევე, სასურველი იქნებოდა, ჯანდაცვის სპეციალისტებმა პასუხის სახით რეგულარულად მიიღონ შესაბამისი უწყებებისგან ინფორმაცია იმ ზომების შესახებ, რომელნიც მიღებულ იქნა მათ მიერ წარდგენილი ანგარიშების მასალაზე დაყრდნობით. ეს მათ დაეხმარება, განსაზღვრონ, თუ რა მიმართულებით არის საჭირო დოკუმენტირებისა და ანგარიშგების კუთხით მათი ცოდნის გაღრმავება და, ზოგადად, კიდევ ერთხელ შეახსენებს მათ თავიანთი საქმიანობის ამ კონკრეტული ასპექტის მნიშვნელობას.

83. 73-ე პუნქტში მითითებულ სამედიცინო შემოწმების გავლამდე, დაკავებული პირი ხშირად გარკვეულ დროის განმავლობაში იმყოფება სამართალდამცავი ორგანოების პატიმრობაში დაკითხვისა და სხვა საგამოძიებო მოქმედებების ჩატარების მიზნით. ამ პერიოდის განმავლობაში, რომლის ხანგრძლივობა შეიძლება იყოს რამდენიმე საათიდან ერთ ან მეტ დღემდე - სხვადასხვა ქვეყნის სამართლებრივი სისტემების მიხედვით, არსე-

ბობს არასათანადო მოპყრობის საკმაოდ დიდი რისკი. შესაბამისად, **ნკვ**-ს რეკომენდაციას, აღნიშნული პერიოდის განმავლობაში უზრუნველყოფილ იქნას დაცვის განსაკუთრებული მექანიზმები, ექიმის ხელმისაწვდომობის ჩათვლით.³⁵ **ნკვ**-მ არაერთხელ აღნიშნა, რომ ყოველთვის უნდა დაკმაყოფილდეს პოლიციის/ჟანდარმერიის პატიმრობაში მყოფი პირის მოთხოვნა, მოინახულოს ექიმმა; სამართალდამცავმა უწყებებმა არავითარ შემთხვევაში არ უნდა აარიდონ თავი აღნიშნული მოთხოვნის დაკმაყოფილებას.

84. პოლიციის/ჟანდარმერიის პატიმრობაში მყოფი პირის ნებისმიერ სახის სამედიცინო შემონმების შემდეგ გაკეთებული ჩანაწერი უნდა აკმაყოფილებდეს ზემოხსენებულ 74-ე პარაგრაფში მითითებულ მოთხოვნებს; ასევე გარანტირებული უნდა იყოს სამედიცინო შემონმების კონფიდენციალურობა, როგორც მინიმუმებულია 76-ე პუნქტში. გარდა ამისა, 77-ე პუნქტში აღნიშნული ავტომატური ანგარიშვალდებულება უნდა მოქმედებდეს ყოველთვის, როდესაც შემონმების დროს გროვდება არასათანადო მოპყრობის მიმანიშნებელი სამედიცინო მტკიცებულებები. ყველა ეს მოთხოვნა გათვალისწინებულ უნდა იქნას მუხედავად იმისა, დაკავებული პირის მოთხოვნისამებრ არის მონვეული ექიმი, თუ სამართალდამცავი უწყების თანამშრომლების ინიციატივით.

ანგარიშვალდებულების განხორციელების საშუალებები უნდა შეესაბამებოდეს ვითარების სიმწვავეს. ჯანდაცვის სპეციალისტმა თავისი ანგარიში პირდაპირ და დაუყოვნებლივ უნდა გადასცეს უწყებას, რომელიც უფლებამოსილია ყველაზე სწრაფად ჩაერიოს ვითარებაში და შეაჩეროს ნებისმიერ სახის არასათანადო მოპყრობა. აღნიშნული უწყების დასახელება დამოკიდებულია ქვეყნის სამართლებრივ სისტემასა და საქმის კონკრეტულ ვითარებაზე.

³⁵ დაცვის სხვა ძირითადი გარანტიები მოიცავს პირის უფლებას, დაკავების შესახებ შეატყობინოს მისი სურვილისამებრს მესამე მხარეს და ადვოკატზე უფლებას.

VIII. დაუსჯელობის აღკვეთა

ამონარიდი მე-14 საერთო ანგარიშიდან [CPT/Inf(2004)28]

25. **ნაკვ**-ს უმთავრესი არსია წამების და არაადამიანური ან ღირსების მოპყრობისა თუ დასჯის „აღკვეთა“. **ნაკვ**-ს უფრო მომავლისკენ აქვს მზერა მიმართული, ვიდრე წარსულისკენ. თუმცა, არასათანადო მოპყრობის შემთხვევაში მიღებული ზომების ეფექტიანობის შეფასება **ნაკვ**-ის პრევენციული მანდატის განუყოფელი ნაწილია, რადგან სწორედ აღნიშნულ ზომები მოახდენს ზეგავლენას სამომავლოდ მსგავს ქმედებებზე.

წამებისა და არასათანადო მოპყრობის სხვა ფორმების აღკვეთის სანდოობა ეჭვქვეშ დგება ყოველთვის, როცა ამგვარ დანაშაულებზე პასუხისმგებელ პირებს არ დაეკისრებათ პასუხისმგებლობა თავიანთ ქმედებებზე. თუ არასათანადო მოპყრობის შესახებ ინფორმაციას არ მოჰყვამყვისიერი და ქმედითი პასუხი, ისინი, ვინც მიდრეკილი არიან თავისუფლებადკვეთილი პირების მიმართ არასათანადო მოპყრობისკენ, მალევე ირწმუნებენ, სავსებით საფუძვლიანად, რომ მათი ქმედება დაუსჯელი იქნება. ჩაიშლება ნებისმერი მცდელობა, რომელიც მიზნად ისახავს ადამიანის უფლებათა პრინციპების ხელშეწყობასა და დაცვას თანამშრომელთა დასაქმების მკაცრი პოლიტიკისა და მათი პროფესიული განვითარების გზით. ქმედითი ღონისძიებების გაუტარებლობის შემთხვევაში, შესაბამისი პირები - კოლეგები, ხელმძღვანელობა, საგამოძიებო სამსახურები - საბოლოოდ ხელს შეუწყობენ იმ ღირებულებების რღვევას, რაც საფუძვლად უდევს დემოკრატიულ საზოგადოებას.

და პირიქით, თუ ოფიციალური პირები, რომელნიც გასცემენ ბრძანებას, ანიჭებენ უფლებამოსილებას, ეგუებიან ან თავად სჩადიან წამებას და არასათანადო მოპყრობას, წარდგებიან მართლმსაჯულების წინაშე თავიანთი ქმედებებისა თუ უმოქმედობის გამო, მაშინ იგზავნება არაორაზროვანი მესიჯი, რომ ამგვარი ქმედება არ იქნება შეწყნარებული. გარდა მისი მნიშვნელოვანი შემაკავებელი ღირებულებისა, აღნიშნული გზავნილი კვლავ დაარწმუნებს საზოგადოებას, რომ არავინ შეიძლება იდგეს კანონზე მაღლა, ისინიც კი, ვინც მის შესრულებაზეა პასუხისმგებელი. იმის ცოდნას, რომ არასათანადო მოპყრობაზე

პასუხისმგებელი პირები წარდგენენ მართლმსაჯულების წინაშე, ასევე სასიკეთო ეფექტი ექნება მსხვერპლთათვის.

26. დაუსჯელობასთან ბრძოლა უნდა დაიწყო სახლში, ანუ შესაბამის უწყებაში (პოლიცია ან სასჯელაღსრულების სამსახური, სამხედრო უწყება და სხვ.). ძალიან ხშირად, არასათანადო მოპყრობასთან დაკავშირებული ბრალდებების შემთხვევაში, კოლეგიალური სოლიდარობისა და მუნდირის ღირსების დაცვის შეგრძნება ბაძებს გაერთიანებისა და ურთიერთდახმარების სურვილს კოლეგების მიერ ჩადენილი უკანონო ქმედებების დაფარვის მიზნითაც კი., საჭიროა პოზიტიური ღონისძიებების გატარება ტრენინგებისა და კონკრეტული მაგალითების მეშვეობით, რათა **ხელი შეეწყოს ისეთი კულტურის განვითარებას**, რომლის მიხრდვით იმ კოლეგებთან მუშაობა და თანამშრომლობა, რომლებიც ჩადიან არასათანადო მოპყრობას, ითვლება არაპროფესიონალურად და კარიერული წინსვლისათვის ხელისშემშლელად და, რომელშიც მართებულად და პროფესიული თვალისაზრისით მომგებიანად ჩაითვლება, მიეკუთვნებოდეს იმ გუნდს, რომელიც განერიდება ამგვარ ქმედებებს.

ისეთი ატმოსფერო უნდა შეიქმნას, რომელშიც მართებულად ჩაითვლება კოლეგების მიერ არასათანადო მოპყრობის ფაქტების გამჟღავნება; ყველას ცხადად უნდა ესმოდეს, რომ არასათანადო მოპყრობაში ბრალეულობა ვრცელდება უშუალო დამნაშავეთა გარდა ყველა იმ პირზე, რომელმაც იცის ან უნდა იცოდეს არასათანადო მოპყრობის ფაქტის შესახებ და არაფერს აკეთებს მის აღსაკვეთად ან გასამჟღავნებლად. ხსენებული მოიაზრებს გარკვეული მოხსენებითი სისტემისა და მამხილებელი პირების დაცვის მექანიზმის შემუშავებასა და არსებობას.

27. მრავალ სახელმწიფოში, სადაც კი **ნაკ** ვიზიტით იმყოფებოდა, წამება და არასათანადო მოპყრობა სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულებისას, ჩვენების მიცემის იძულება, უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენება და სხვა, წარმოადგენს სისხლის სამართლის დანაშაულს, რომლის გამოძიებაც წარმოებს *ex officio*. **ნაკ** მიესალმება ამ ტიპის სამართლებრივი დებულებების არსებობას.

ამასთან, **ნაკ**-მ დაადგინა, რომ ზოგიერთ ქვეყანაში, პროკურატურის ორგანოებს გააჩნიათ წინასწარი გამოძიების დანებების ფართო დისკრეცია, როდესაც პატიმრობაში მყოფ პირთა

მიმართ არასათანადო მოპყრობის შესაძლო ფაქტების შესახებ ინფორმაცია გახდება ცნობილი. **ნაკ**-ს აზრით, ოფიციალური საჩივრის არარსებობის შემთხვევაშიც კი, აღნიშნულ ორგანოებს უნდა გააჩნდეთ **გამოძიების დაწყების სამართლებრივი ვალდებულება**, როგორც კი ნებისმიერი წყაროდან მიიღებენ სანდო ინფორმაციას პატიმრობაში მყოფ პირთა მიმართ შესაძლო არასათანადო მოპყრობაზე. ამასთან დაკავშირებით, პასუხისმგებლობის სამართლებრივი სისტემა გაძლიერდება, თუ საჯარო პირებს (პოლიციელებს, სასჯელაღსრულების დაწესებულების დირექტორებს და სხვ.) ოფიციალურად მოეთხოვებათ, დაუყოვნებლივ, შეტყობისთანავე აცნობონ შესაბამის უწყებებს ნებისმიერი ინფორმაცია, რომელიც არასათანადო მოპყრობაზე მიუთითებს.

28. სათანადო სამართლებრივი სისტემის არსებობა, თავისთავად, არ არის საკმარისი იმის უზრუნველსაყოფად, რომ სათანადო ზომები იქნება მიღებული არასათანადო მოპყრობის შესაძლო ფაქტებთან დაკავშირებით. სათანადო ყურადღება უნდა დაეთმოს შესაბამისი უწყებების სენსიტიურობის ამაღლებას მათზე დაკისებული მნიშვნელოვანი ვალდებულებების მიმართ.

როდესაც სამართალდამცავი ორგანოების მიერ დაკავებული პირები წარედგინებიან პროკურატურასა და სასამართლო ორგანოებს, აღნიშნულ პირებს უჩნდებათ კარგი შესაძლებლობა, განაცხადონ, განხორციელდა თუ არა მათ მიმართ არასათანადო მოპყრობა. გარდა ამისა, საჩივრის არარსებობის შემთხვევაშიც კი, ზემოაღნიშნულ უწყებებს დროულად შეეძლება ზომების მიღება, თუ სახეზეა არასათანადო მოპყრობის მიმანიშნებელი სხვა ფაქტორები (მაგ.: ხილული დაზიანებები, პირის ზოგადი იერი ან ქცევა).

თუმცა, ვიზიტების დროს, **ნაკ**-ს დელეგაციები ხშირად ხვდებიან პირებს, რომელნიც ამტკიცებენ, რომ მათ იჩივლეს პროკურორის და/ან მოსამართლის წინაშე არასათანადო მოპყრობასთან დაკავშირებით, მაგრამ, მათ თანამოსაუბრეებმა მხოლოდ მცირე ინტერესი გამოამჟღავნეს საკითხის გარშემო იმ შემთხვევებშიც კი, როდესაც აღნიშნულ პირებს აღენიშნებოდათ დაზიანებები სხეულის ხილულ ნაწილებზე. სხენებული სიტუაციების არსებობა ზოგჯერ დასტურდებოდა **ნაკ**-ს მიერ მოპყვებული ინფორმაციებით. მაგალითის სახით, **ნაკ**-მ ახლახანს

განიხილა სასამართლო საქმე, რომელშიც გარდა იმისა, რომ აღნუსხული იყო არასათანადო მოპყრობასთან დაკავშირებული განცხადებები, ასევე დაფიქსირებული იყო სხვადასხვა სახის სისხლჩაქცევები და შემუშებები პირ-სახეზე, ფეხებსა და ზურგზე. მიუხედავად იმისა, რომ საქმეში წარმოდგენილი ინფორმაცია, შეიძლება ითქვას, წარმოადგენს არასათანადო მოპყრობის *prima facie* (აშკარა) მტკიცებულებას, ხელისუფლების შესაბამისმა ორგანოებმა არ დაადგინეს გამოძიება და ვერ შეძლეს დამაჯერებელი ახსნა მოეძებნათ თავიანთი ქცევისათვის.

არცთუ იშვიათია შემთხვევები, როდესაც ადამიანები აცხადებენ, რომ მათ შეემინდათ, განეცხადებინათ არასათანადო მოპყრობის შესახებ, რადგან საქმის მოსმენას პროკურორსა და მოსამართლესთან მოსმენას ესწრებოდნენ სამართალდამცავები ორგანოების სწორედ ის წარმომადგენლები, რომლებმაც დაკითხეს ეს პირები, ან მათ გადააფიქრებინეს ამის გაკეთება იმ მოტივით, რომ ეს არ შედიოდა მათ ინტერესებში.

სავალდებულოა, რომ პროკურატურამ და სასამართლო ორგანოებმა გადადგან მტკიცე ნაბიჯები, როდესაც სახეზეა არასათანადო მოპყრობის მიმანიშნებელი ნებისმიერი ინფორმაცია. ანალოგიურად, მათ ისე უნდა წარმართონ სამართალწარმოება, რომ შესაბამის პირებს ჰქონდეთ რეალური შესაძლებლობა, განაცხადონ მათ მიმართ მოპყრობის შესახებ.

29. არასათანადო მოპყრობის შესახებ განაცხადის ადეკვატური შეფასება ხშირ შემთხვევაში არ არის მარტივი. არასათანადო მოპყრობის გარკვეული სახეები (როგორცაა გაგუდვა ან ელექტროშოკის გამოყენება) არ ტოვებს აშკარა ნიშნებს, თუ განხორციელდება მალალპროფესიონალურად. ანალოგიურად, პირის იძულება მოუხერხებელ პოზაში იდგეს ფეხზე, მუხლებზე ან წელში მოხრილი საათების განმავლობაში, ან მათთვის ძილის აკრძალვა, სავარაუდოდ, არ დატოვებს შესამჩნევ კვალს. სხეულზე მიყენებული დარტყმებმაც კი შეიძლება მსუბუქი კვალი დატოვონ, რომელიც მალევე ფერმკრთალდება და მისი აღმოჩენა რთულია. შესაბამისად, როდესაც პროკურატურისა და სასამართლო ორგანოებისათვის ცნობილი გახდება ინფორმაცია არასათანადო მოპყრობის შესახებ, მათ განსაკუთრებული სიფრთხილე უნდა გამოიჩინონ, რათა არასათანადო მნიშვნელობა არ მიანიჭონ გარეგნული ნიშნების არარსებობას. იგივე ეხება *a fortiori*

უმეტესად ფსიქოლოგიური ხასიათის არასათანადო მოპყრობას (სექსუალური ძალადობა, პატიმრობაში მყოფი პირის და/ან მისი ოჯახის სიცოცხლის ან ფიზიკური ხელშეუხებლობის ხელყოფის მუქარა და ა.შ.). არასათანადო მოპყრობის შესახებ განაცხადების სანდოობის ადეკვატურად შეფასებას, შესაძლოა, დასჭირდეს მტკიცებულებების მოპოვება ყველა შესაბამისი პირისაგან, ადგილზე დროული შემოწმება და/ან სპეციალისტის მიერ ჩატარებული სამედიცინო შემოწმება.

როდესაც პროკურატურის ან სასამართლო ორგანოების წინაშე წარდგენილი პირი განაცხადებს არასათანადო მოპყრობის შესახებ, ამგვარი განაცხადი წერილობით უნდა იქნეს დაფიქსირებული, დაუყოვნებლივ უნდა დაინიშნოს სასამართლო სამედიცინო ექსპერტიზა (საჭიროების შემთხვევაში, სასამართლო ფსიქიატრის მონაწილეობით) და გადაიდგას აუცილებელი ნაბიჯები სათანადო გამოძიების ჩატარების უზრუნველსაყოფად. აღნიშნული მიდგომა უნდა იქნეს გამოყენებული მიუხედავად იმისა, აღნიშნება თუ არა მოცემულ პირს ხილული დაზიანებები. არასათანადო მოპყრობის შესახებ განაცხადის არარსებობის შემთხვევაშიც კი, სასამართლო სამედიცინო ექსპერტიზა მოთხოვნილ უნდა იქნეს ყოველთვის, როდესაც არსებობს სხვა საფუძვლები იმის ვარაუდისა, რომ პირი გახდა არასათანადო მოპყრობის მსხვერპლი.

30. ასევე მნიშვნელოვანია, რომ არ დანესდეს რაიმე ბარიერი იმ პირებსა, რომლებმაც განაცხადეს მათ მიმართ არასათანადო მოპყრობის შესახებ (რომელიც შეიძლება გათავისუფლებულ იყვნენ პროკურორის ან მოსამართლის წინაშე წარდგენამდე) და ექიმებს შორის, რომელთაც შეუძლიათ პროკურატურისა და სასამართლოსათვის ოფიციალურად მისაღები დასკვნის მომზადება. მაგალითად, ასეთ ექიმზე ხელმინვდომა არ უნდა დაექვემდებაროს წინასწარ ნებართვას საგამოძიებო ორგანოების მხრიდან.

31. ვიზიტების შესახებ რიგ ანგარიშებში, **ნაკ-მ** შეაფასა იმ უწყებების საქმიანობა, რომლებიც უფლებამოსილნი არიან, ჩაატარონ ოფიციალური გამოძიება და აღძრან სისხლის სამართლებრივი და დისციპლინური წარმოება არასათანადო მოპყრობის ფაქტების შემცველ საქმეებზე. აღნიშნულის განხორციელებისას **ნაკ** ითვალისწინებდა ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრეცედენტულ სამართალსა და საერთაშორისო

სამართლებრივ დოკუმენტებში ასახულ სტანდარტებს. დღეისათვის ფართოდ აღიარებული პრინციპია, რომ ეფექტიანი გამოძიება, რომელსაც შედეგად მოჰყვება არასათანადო მოპყრობაზე პასუხისმგებელ პირთა გამოვლენა და დასჯა, წარმოადგენს წამებისა და არაადამიანური ღირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის აკრძალვისათვის პრაქტიკული მნიშვნელობის მინიჭების საფუძველს.

აღნიშნულ პრინციპთან შესაბამისობაში ყოფნა გულისხმობს გამოძიებაზე პასუხისმგებელი უწყებების უზრუნველყოფას ყველა საჭირო ადამიანური და მატერიალური რესურსით. გარდა ამისა, გამოძიებამ უნდა დააკმაყოფილოს გარკვეული ძირითადი კრიტერიუმები.

32. არასათანადო მოპყრობის შესაძლო ფაქტებზე ეფექტიანი გამოძიებისათვის არსებითია, რომ გამოძიებაზე პასუხისმგებელი პირები იყვნენ დამოუკიდებელნი იმ პირთაგან, რომლებიც მონაწილეობდნენ აღიშნულ ქმედებებში. ზოგიერთი ქვეყნის კანონმდებლობის მიხედვით, ყველა საჩივარი პოლიციის ან სხვა საჯარო მოხელეების მხრიდან არასათანადო მოპყრობის შესახებ უნდა წარედგინოს პროკურორს და სწორედ ეს უკანასკნელი – და არა პოლიცია – გადაწყვეტს, საჩივრის საფუძველზე უნდა დაიწყოს თუ არა წინასწარი გამოძიება; **წპპ** მიესალმება ამგვარ მიდგომას. თუმცა, არცთუ იშვიათია შემთხვევები, როდესაც აღნიშნულ საქმეებთან დაკავშირებით ყოველდღიური ოპერატიული საქმიანობის წარმართვაზე პასუხისმგებლობა ისევ უბრუნდებათ სამართალდამცავ ორგანოებს. ასეთ შემთხვევაში, პროკურორის ჩართულობა შეზღუდულია და შემოიფარგლება ოფიციალური პირებისათვის მოკვლევის ჩატარებაზე მითითებების გაცემით, მიღებული შედეგების გაცნობითა და სისხლის სამართლის საქმეზე ბრალდების წაყენების შესახებ გადაწყვეტილების მიღებით, მნიშვნელოვანია იმის უზრუნველყოფა, რომ გამოძიებაში ჩართული ოფიციალური პირები არ წარმოადგენდნენ იმავე სამსახურს, სადაც მუშაობენ პირები, რომელთა მიმართაც მიმდინარეობს გამოძიება. იდეალური იქნება, თუ გამოძიების ოპერატიული საქმიანობაზე პასუხისმგებელი პირები სრულიად დამოუკიდებელნი იქნებიან იმ სამსახურისგან, რომელსაც ეხება მოცემული საქმე. გარდა ამისა, პროკურატურამ ზედმინვნითი და ეფექტიანი კონტროლი უნდა აწარმოოს საჯარო მოხელეების მიერ ჩადენილ

შესაძლო არასათანადო მოპყრობის ფაქტების გამოძიების ოპერატიულ საქმიანობაზე. ისინი უზრუნველყოფილი უნდა იყვნენ მკაფიო მითითებებით, თუ რა სახით ევალუატირება შეიძლება ამგვარი გამოძიებაზე.

33. შესაძლო არასათანადო მოპყრობის ფაქტებზე გამოძიება შესაბამისობაში უნდა მოდიოდეს ზედმინეწვნილობის კრიტერიუმთან. გამოძიებამ უნდა შეძლოს იმის დადგენა, გარემოებებიდან გამომდინარე გამართლებული იყო თუ არა ძალისა თუ სხვა მეთოდების გამოყენება, დამნაშავეთა გამოვლენა და, თუ საჭიროა - დამნაშავეთა დასჯა. აღნიშნული წარმოადგენს არა შედეგზე ორიენტირებულ ვალდებულებას, არამედ ყველა შესაძლო საშუალების გამოყენების ვალდებულებას. აღნიშნული კრიტერიუმი მოითხოვს გონივრული ნაბიჯების გადადგმას იმისათვის, რომ მოპოვებულ იქნას ინციდენტთან დაკავშირებული მტკიცებულებები, მათ შორის, სავარაუდო მსხვერპლის, ეჭვმიტანილისა და მონმეთა (მაგ., მორიგე პოლიციელის, სხვა დაკავებულების) იდენტიფიცირებასა და დაკითხვის გზით, მოძიებულ იქნას იარაღი, რომელიც, შესაძლოა, გამოყენებულ იქნას არასათანადო მოპყრობისას და მოგროვდეს სასამართლო სამედიცინო მტკიცებულებები. საჭიროების შემთხვევაში უნდა ჩატარდეს გვამის გაკვეთა, რომელიც უზრუნველყოფს დაზიანებების შესახებ სრულ და ზუსტ ინფორმაციის დადგენას და კლინიკური გამოკვლევის ობიექტურ ანალიზს, სიკვდილის მიზეზის ჩათვლით.

ჩატარებული გამოძიება უნდა იყოს სრულყოფილი. **ნაკ** ნააწყადა შემთხვევებს, როდესაც მიუხედავად შესაძლო არასათანადო მოპყრობასთან დაკავშირებით გაცხადებული მრავალრიცხოვანი ინციდენტებისა და ფაქტებისა, გამოძიების არეალი იყო ზედმეტად შეზღუდული და მნიშვნელოვანი ეპიზოდები და გარემოებები, რომლებიც არასათანადო მოპყრობას მიუთითებდნენ იყო უგულვებელყოფილი.

34. აღნიშნულ კონტექსტში, **ნაკ**-ს სურს მკაფიოდ გამოხატოს თავისი უკმაყოფილება ბევრ ქვეყანაში დამკვიდრებულ პრაქტიკასთან დაკავშირებით, როდესაც სამართალდამცავი პირები ან სასჯელალსრულების დაწესებულების თანამშრომლები ატარებენ ნიღბებს ან მოქსოვილ ჩაფხუტებს/ნიღბებს დაპატიმრების მომენტში, დაკითხვისას ან სასჯელალსრულების დაწესებულებაში არეულობების დაცხრობისას; არასათანადო მოპყრობის ფაქტების შესახებ საკითხის წამოჭრისას, ეს აშკარად

ხელს შეუშლის პოტენციურ ექვმიტანილთა იდენტიფიკაციას. აღნიშნული პრაქტიკა მკაცრად უნდა გაკონტროლდეს და უნდა დაიშვას მხოლოდ სათანადოდ დასაბუთებულ საგამონაკლისო შემთხვევებში; მისი გამოყენების დასაბუთება ძალიან იშვიათად (თუ კი საერთოდ იქნება შესაძლებელი) იქნება შესაძლებელი სას-ჯელალსურლების დანესებულებების შემთხვევაში,

ანალოგიურად, აკრძალული უნდა იყოს ზოგიერთ ქვეყანაში გამოვლენილი პრაქტიკა პატიმრობაში მყოფი პირებისათვის თვალის ახვევისა. ეს სერიოზულ დაბრკოლებას შეუქმნის სისხლის სამართლის საქმის აღძვრას წამებისა ან არასათანადო მოპყრობაში მონაწილე პირთა წინააღმდეგ, რასაც **ნპკ**-ს ცნობით, არაერთხელ ჰქონდა ადგილი.

35. იმისათვის, რომ გამოძიება იყოს ქმედითი, ის უნდა ჩატარდეს დაუყოვნებლივ და გონივრულად მოკლე ვადებში. **ნპკ**-მ გამოავლინა შემთხვევები, როდესაც აუცილებელი საგამოძიებო მოქმედებების დაწყება გაუმართლებლად იყო დაგვიანებული ან, როდესაც პროკურატურისა თუ სასამართლო ორგანოებმა არ გამოამჟღავნეს სათანადო სურვილი, გამოეყენებინათ მათ ხელთ არსებული სამართლებრივი მექანიზმები არასათანადო მოპყრობის მიმანიშნებელ განცხადებებსა თუ სხვა ინფორმაციაზე რეაგირების მოხდენისათვის. აღნიშნულ შემთხვევებში, გამოძიება განუსაზღვრელი დროით გადაიდო ან შეწყდა და არასათანადო მოპყრობაში მონაწილე სამართალდამცავმა პირებმა თავი აარიდეს სისხლის სამართლებრივ პასუხისმგებლობას. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, სერიოზული მართლსაწინააღმდეგო ქმედების უტყურ მტკიცებულებებზე ამგვარ რეაგირებას არ შეიძლება ეწოდოს „გამოძიება“.

36. ზემოაღნიშნული კრიტერიუმების გარდა, ეფექტიანი გამოძიებისათვის საჭიროა მისი შედეგებზე სათანადო საზოგადოებრივი კონტროლის არსებობა, რათა უზრუნველყოფილ იქნას ანგარიშვალდებულება როგორც თეორიაში, ისე პრაქტიკაში. კონტროლის ხარისხი შესაძლოა განსხვავდებოდეს თოთოეული საქმის მიხედვით. განსაკუთრებით სერიოზულ საქმეებზე შესაძლებელია მიზანშეწონილი იყოს საზოგადოებრივი გამოძიების წარმოება, ყველა შემთხვევაში, მსხვერპლი (ან, ზოგიერთ შემთხვევაში, მსხვერპლის უახლოესი ნათესავი) ჩართული უნდა იყოს საგამოძიებო პროცესში იმ დონით, რომელიც აუცილებელია მისი ლეგიტიმური ინტერესების დასაცავად.

37. **დისციპლინური სამართალწარმოება** არასათანადო

მოპყრობასთან ბრძოლის დამატებითი საშუალებაა, რომელიც შეიძლება მიმდინარეობდეს სისხლის სამართალწარმოების პარალელურად. საჯარო მოხელეთა დისციპლინული პასუხისმგებლობა სისტემატურად უნდა განიხილებოდეს იმის მიუხედავად, შეიცავს თუ არა სისხლის სამართლებრივი დანაშაულის ნიშნებს მათ მიერ ჩადენილი მართლსაწინააღმდეგო ქმედება. აღნიშნულ კონტექსტში, **ნაკ** რეკომენდაციას უწევს რიგი პროცესუალური გარანტიების დაცვას. მაგალითად, პოლიციის თანამშრომლის მიმართ დისციპლინურ საქმის წარმოებაზე პასუხისმგებელი კომისიის ერთ-ერთი წევრი მაინც იყოს დამოუკიდებელი პირი.

38. საჯარო მოხელეების მიერ ჩადენილ სავარაუდო დისციპლინურ გადაცდომაზე მოკვლევა შესაძლოა აწარმოოს შესაბამისი უწყებების შემადგენლობაში შემავალმა სპეციალურმა შიდა საგამოძიებო დეპარტამენტმა. თუმცა, **ნაკ**-ს დაჟინებული რეკომენდაციაა, შეიქმნას სრულიად დამოუკიდებელი საგამოძიებო ორგანო. ასეთ ორგანოს უნდა ჰქონდეს დისციპლინური საქმის წარმოების წამოწყების უფლებამოსილება.

მიუხედავად საგამოძიებო ორგანოს ფორმალური სტრუქტურისა, **ნაკ** თვლის, რომ მისი ფუნქციები ჯეროვნად უნდა იყოს გასაჯაროვებული. გარდა იმისა, რომ პირებს უნდა შეეძლოთ აღნიშნული ორგანოსათვის პირდაპირ საჩივრით მიმართვა, სახელმწიფო უწყებებისათვის, როგორცაა პოლიცია, სავალდებულო უნდა იყოს ნებისმიერი განცხადების დარეგისტრირება, რომელიც შეიძლება წამოადგენდეს საჩივარს. ამ მიზნით, შემოღებულ უნდა იქნას სპეციალური ფორმები საჩივრის მიღებისა და საკითხის განხილვის პირობის დამადასტურებელი შეტყობინებისათვის.

თუ მოცემულ შემთხვევაში აღმოჩნდა, რომ საჯარო მოხელეთა ქმედება შეიცავს სისხლის სამართლის დანაშაულის ნიშნებს, საგამოძიებო ორგანომ, ყოველთვის პირდაპირ, დაყოვნების გარეშე უნდა აცნობოს პროკურატურას.

39. ჯეროვანი ყურადღება უნდა დაეთმოს იმის უზრუნველყოფას, რომ საჯარო მოხელეების მიერ ჩადენილი არასათანადო მოპყრობის სავარაუდო მსხვერპლს არ გადააფიქრებინონ საჩივრის შეტანა. მაგალითად, მხედველობაში უნდა იქნას მიღებული პოტენციურად ნეგატიური ეფექტი, რომელიც მოყვება საჯარო მოხელეების შესაძლებლობას, ცილისწამების მუხლით უჩივლონ პირებს, რომელთაც არასამართლიანად დასდეს მათ ბრალი არასათანადო მოპყრობაში. საპირისპირო ლეგიტიმურ ინტერესებს შორის ბალანსი ობიექტურად უნდა იქნას დანესებუ-

ლი. აღნიშნულ კონტექსტში, ასევე შეიძლება გაკეთდეს მინიშნება 28-ე პუნქტში ჩამოყალიბებულ გარკვეულ საკითხებზე.

40. საჯარო მოხელეების მიერ ჩადენილი არასათანადო მოპყრობის ნებისმიერი მტკიცებულება, რომელიც გამოჩნდება სამოქალაქო სამართალწარმოების დროს, ასევე იმსახურებს გულისყურით შესწავლას. მაგალითად, პოლიციის თანამშრომელთა მიერ ჩადენილ ძალადობასთან დაკავშირებით, ზიანის ანაზღაურების შესახებ საჩივრის დაკმაყოფილების ან საპროცესო გარიგების შემთხვევებში, **ნპკ**-მ გასცა დამოუკიდებელი მოკვლევის ჩატარების რეკომენდაცია. ამგვარი მოკვლევის მიზანია დაადგინოს, პოლიციის თანამშრომელთა წინააღმდეგ ბრალდებების ხასიათისა და სიმძიმის გათვალისწინებით, უნდა წამოიჭრას (გადიხედოს) თუ არა სისხლის და/ან დისციპლინური სამართალწარმოების აღძვრის საკითხი.

41. აქსიომაა, რომ რამდენადაც ეფექტიანი არ უნდა იყოს გამოძიება, ის კარგავს ღირებულებას, თუ **არასათანადო მოპყრობისათვის დაკისრებული სანქციები** იქნება შეუსაბამო. არასათანადო მოპყრობის ბრალდების დამტკიცებას უნდა მოჰყვეს სათანადო სასჯელის დაკისრება. ზემოხსენებულს ძლიერ შემაკავებელი ეფექტი ექნება და პირიქით, მსუბუქი განაჩენის გამოტანა ხელს შეუწყობს დაუსჯელობის კლიმატის შექმნას.

რასაკვირველია, სასამართლო ხელისუფლების ორგანოები დამოუკიდებელნი და თავისუფალნი არიან, კანონით განსაზღვრული პარამეტრების ფარგლებში გამოიტანონ განაჩენი ნებისმიერ საქმეზე. თუმცა, აღნიშნული პარამეტრები ნათლად უნდა ასახავდეს კანონმდებლის განზრახვას - სისხლის სამართლის სისტემამ უნდა შეიმუშავოს მკაცრი მიდგომა წამებისა და არასათანადო მოპყრობის სხვა ფორმების მიმართ. ანალოგიურად, დისციპლინარული გადაცდომის დამტკიცების შემთხვევაში შეფარდებული სახდელი უნდა იყოს საქმის სიმძიმის თანაფარდი.

42. დაბოლოს, არავის უნდა დარჩეს ეჭვი დაუსჯელობის წინააღმდეგ ბრძოლის მიმართ **სახელმწიფო ხელისუფლების მზადყოფნასთან დაკავშირებით**. ეს გაამყარებდა ყველა სხვა დონეზე განხორციელებულ ნებისმიერ ქმედებას. საჭიროების შემთხვევაში, ხელისუფლებამ, უმაღლეს პოლიტიკურ დონეზე, უყოყმანოდ უნდა გააკეთოს განცხადება, რომელიც შეიცავს გზავნილს წამებისა და არასათანადო მოპყრობის სხვა ფორმების მიმართ „ნულოვანი ტოლერანტობის“ შესახებ.

IX. ელექტრომოკუური იარაღი

ამონარიდი მე-20 საერთო ანგარიშიდან [CPT/Inf (2010) 28]

შესავალი შენიშვნები

65. იმ ქვეყნებში, რომლებშიც **ნაკ** ვიზიტებს ახორციელებს, თანდათანობით სულ უფრო ჩვეულებრივ მოვლენად ითვლება პოლიციისა და სხვა სამართალდამცავი ორგანოების თანამშრომლების ელექტრომოკუური იარაღით უზრუნველყოფა. ზოგიერთ ქვეყნებში **ნაკ**-მ ასევე შენიშნა ელექტრომოკუური იარაღის არსებობა თავისუფლების აღკვეთის ადგილებშიც (კერძოდ, სასჯელაღსრულების დაწესებულებებში). არსებობს ელექტრომოკუური იარაღის სხვადასხვა სახეობები, დაწყებული ელექტრომოკუური ხელკეტიდან და ხელში დასაკავებელი, სხვა მონყობილობებიდან, რომლებიც საჭიროებენ სამიზნე პირთან პირდაპირ კონტაქტს, დამთავრებული იარაღით, რომელსაც შეუძლია გაისროლოს ისრისმაგვარი ვაზნა და გამოიწვიოს ელექტრული შოკი გარკვეულ დისტანციაზე მყოფ პირზე.

66. სამართალდამცავთა და სხვა საჯარო მოხელეთა მიერ ელექტრომოკუური იარაღის გამოყენება სადავო საკითხია. არსებობს ურთიერთსაინააღმდეგო მოსაზრებები როგორც კონკრეტულ გარემოებათა შესახებ, რომელთა დროსაც შეიძლება დასაბუთებული იყოს ამგვარი იარაღის გამოყენება, ის ჯანმრთელობაზე პოტენციურ ნეგატიურ ეფექტს ახდენს, რაც ამ იარაღმა შეიძლება გამოიწვიოს. აგრეთვე ფაქტია, რომ თვისობრივად, მისი ბუნებიდან გამომდინარე, ელექტრომოკუური იარაღი ბოროტად გამოყენებადია. რიგ შემთხვევებში, **ნაკ**-მ მოაგროვა სარწმუნო მტკიცებულებები თავისუფლება აღკვეთილ პირთა მიმართ არასათანადო მოპყრობის მიზნით ამგვარი იარაღის გამოყენების შესახებ. **ნაკ**-ს ასევე ხშირად მიუღია განაცხადები, რომ პატიმრობაში მყოფ პირებს ემუქრებოდნენ არასათანადო მოპყრობით სწორედ ელექტრომოკუური იარაღის გამოყენებით.

67. **ნაკ** უკვე რამდენიმეჯერ შეეხო ელექტრომოკუური იარაღის გამოყენების საკითხს თავის ანგარიშებში. მომდევნო პუნქტებში **ნაკ**-ს სურს, ხაზი გაუსვას იმ მიდგომას, რომლებიც მას გააჩნია აღნიშნულ თემასთან დაკავშირებით და გამოყოს რამდენიმე პრობლემური საკითხი. **ნაკ** მიესალმება კომენტარებს საერთო ანგარიშის აღნიშნულ თემაზე, რაც დაეხმარება მას, შეიმუშავოს სტანდარტები ამ კომპლექსურ საკითხთან დაკავშირებით.

ზოგადი პრინციპები

68. **ნპკ**-სთვის გასაგებია ეროვნული ხელისუფლების სურვილი, აღჭურვოს სამართალდამცავი ორგანოების თანამშრომლები ისეთი საშუალებებით, რომლებიც მათ შესაძლებლობას მისცემს, უფრო დახვეწილი მეთოდებით გაუმკლავდნენ წარმოქმნილ სახიფათო სიტუაციებს. ეჭვგარეშეა, რომ ისეთი ნაკლებად ლეიტალური იარაღის ქონა, როგორიცაა ელექტროშოკური მოწყობილობა, ზოგ შემთხვევაში, იძლევა ცეცხლსასროლი იარაღის გამოყენებისაგან თავის არიდების შესაძლებლობას. თუმცა, ელექტროშოკურმა იარაღმა შესაძლოა გამოიწვიოს მწვავე ტკივილი და, როგორც უკვე აღინიშნა, შეიძლება ბოროტად იქნას გამოყენებული. შესაბამისად, ნებისმიერი გადაწყვეტილება სამართალდამცავთა თუ სხვა საჯარო მოხელეთა ელექტროშოკური იარაღით აღჭურვის შესახებ უნდა მიიღებოდეს ქვეყნის აღმასრულებელ და საკანონმდებლო ხელისუფლებების დონეზე საფუძვლიანი განხილვის შედეგად. გარდა ამისა, ელექტროშოკური იარაღის გამოყენების კრიტერიუმები უნდა განისაზღვროს კანონმდებლობით და ასევე, გაინეროს სპეციალური რეგულაციები.

69. **ნპკ** მიიჩნევს, რომ ელექტროშოკური იარაღის გამოყენებისას გათვალისწინებული უნდა იყოს შემდეგი პრინციპები: აუცილებლობა, სუბსიდიარობა, პროპორციულობა, წინასწარი გაფრთხილება (სადაც შესაძლებელია) და წინდახედულება. აღნიშნული პრინციპები გულისმობს, რომ საჯარო მოხელეებმა, რომელთაც გადაეცემათ ამგვარი იარაღი, უნდა გაიარონ შესაბამისი ტრენინგი მათი გამოყენების შესახებ. რაც შეეხება ელექტროშოკური იარაღის ისეთ სახეობებს, ისვრიან ვაზნებს, მათი გამოყენების მარეგულირებელი კრიტერიუმები უნდა შემუშავდეს ცეცხლსასროლი იარაღისადმი მისადაგებული კრიტერიუმების შესაბამისად.

70. **ნპკ**-ს აზრით, ელექტროშოკური იარაღის გამოყენება უნდა შემოიფარგლოს სიტუაციებით, როდესაც არსებობს სერიოზული ზიანისა ან სიცოცხლისათვის უშუალო საფრთხე. დაუშვებელია ამ იარაღის გამოყენება მხოლოდ ნესრიგის დაცვის უზრუნველყოფის მიზნით. გარდა ამისა, ამგვარი იარაღის გამოყენება ნებადართული უნდა იყოს მხოლოდ მაშინ, როდესაც სხვა, ნაკლებად ძალადობრივი მეთოდები (მოლაპარაკება და დარწმუნება, მანუალური კონტროლის საშუალებები და სხვ.) ამონურულია ან მათი გამოყენება შეუძლებელია და როდესაც ელექტროშოკური იარაღი წარმოადგენს სიცოცხლის ხელყოფის ან სერიოზული დაზიანებების გამომწვევ საშუალებების ერთადერთ ალტერნატივას.

აღნიშნული პრინციპების გამოყენება კონკრეტულ სიტუაციებში

71. ზემოაღნიშნული პრინციპების კონკრეტულ სიტუაციებთან მისადაგებასთან დაკავშირებით, **ნაკ**-მ, მაგალითად, ცალსახად გაილაშქრა ელექტრომოკუური იარაღის იმ უწყებების თანამშრომლებისათვის დარიგების წინააღმდეგ, რომელნიც პასუხისმგებლები არიან დაკავებული მიგრანტების დეპორტაციის ოპერაციებზე. ანალოგიურად, მკვეთრად უარყოფითი დამოკიდებულება გამოხატა **ნაკ**-მ ელექტრომოკუური იარაღის თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებებში (და კიდევ უფრო მეტად - დახურულ ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში) გამოყენების თაობაზე. ზემოხსენებულ დაწესებულებებში ელექტრომოკუური იარაღის გამოყენება შეიძლება გამართლებულ იქნას მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევებში (მაგალითად, მძევლად აყვანისას) და იმ მკაცრი პირობით, რომ აღნიშნულ იარაღს გამოიყენებს მხოლოდ სპეციალურად განვრთნილი პერსონალი. ნებისმიერი სახის ელექტრომოკუური მონყობილობები არავითარ შემთხვევაში არ უნდა იქცეს სტანდარტული გამოყენების იარაღად იმ თანამშრომელთათვის, რომელნიც პირდაპირ კონტაქტში იმყოფებიან ციხეებსა ან თავისუფლების აღკვეთის სხვა ადგილებში მოთავსებულ პირებთან.

72. ელექტრომოკუური იარაღი სულ უფრო ხშირად გამოიყენება დაკავების მომენტში და უკვე კარგად არის ცნობილი მისი ბოროტად გამოყენების მაგალითები (მაგალითად, ელექტრომოკუის არაერთ-ჯერადი ზემოქმედება მინაზე მწლიარე პირის მიმართ). ცხადია, მკაცრად უნდა შეიზღუდოს ელექტრომოკუური იარაღის გამოყენება ამგვარ სიტუაციებში. ზოგიერთ ქვეყანაში **ნაკ**-მ მიაკვლია სახელმძღვანელო მითითებებს, რომელთა თანახმადაც, ეს იარაღი შეიძლება გამოყენებულ იქნას მაშინ, როდესაც სამართალდამცავები დგანან ისეთი ხარისხის ძალადობის ან ძალადობის საფრთხის წინაშე, რომ მათ სჭირდებათ ძალის გამოყენება თავის და სხვათა დასაცავად. აღნიშნული მითითებები იმდენად ზოგადია, რომ ტოვებს სივრცეს არაპროპორციული პასუხისათვის. თუ ელექტრომოკუური იარაღს თანდათანობით სულ უფრო მეტად მიენიჭება უპირატესობა დაკავების მომენტში პირის დაუმორჩილებლობის შემთხვევაში, ამან შესაძლოა ნეგატიური გავლენა იქონიოს საზოგადოებრივ აზრზე სამართალდამცავი ორგანოების მიმართ.

73. შეზღუდული მანდატიდან გამომდინარე, **ნაკ**-მ თავი შეიკავა მყარი პოზიციის დაფიქსირებისგან ელექტრომოკუური იარაღის გამოყენებასთან დაკავშირებით საზოგადოებრივი წესრიგის დაცვის ან აღდგენის თვალსაზრისით (მაგ., დემონსტრაციების კონტროლი). ამასთან, 70-ე პუნქტში ჩამოყალიბებული პრინციპების გათვალის-

წინებით, ამგვარი სიტუაციის დროს ელექტროშოკური იარაღის გამოყენება არასათანადოდ შეიძლება ჩაითვალოს, თუ არ არსებობს სიცოცხლის მოსპობის ან სერიოზული ზიანის რეალური და მყისიერი საფრთხე. პროცესში ჩართული სამართალდამცავი ორგანოების თანამშრომლები აღჭურვილნი უნდა იყვნენ დაცვისა და მოქმედების სხვა საშუალებებით, რომლებიც კონკრეტულად აღნიშნულ ვითარებას მიესადაგება. აღსანიშნავია, რომ ზოგიერთ ევროპულ ქვეყანაში აიკრძალა სამართალდამცავი ორგანოების თანამშრომელთა მიერ ელექტროშოკური იარაღის გამოყენება საზოგადოებრივი დემონსტრაციების კონტროლის მიზნით.

74. ცალკე უნდა აღინიშნოს ელექტროშოკური ქამრებისა და მსგავსი მოწყობილობების შესახებ. **ნაკ** ცალსახად დააფიქსირა თავისი უარყოფითი დამოკიდებულება ამგვარი მოწყობილობების გამოყენებასთან დაკავშირებით პატიმრობაში მყოფი პირებისათვის, თავისუფლების აღკვეთის ადგილებში თუ მათ გარეთ, გადაადგილების შეზღუდვის მიზნით. **ნაკ**-ის აზრით, აღნიშნული მოწყობილობა, თავისი არსით, ღირსების შემლახველია იმ პირისათვის, ვის მიმართაც იგი გამოიყენება და მისი ბოროტად გამოყენების რისკი საკმაოდ მაღალია. პატიმრობაში მყოფი პირის გადაადგილებისას უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად, შეიძლება უნდა გამოინახოს ალტერნატიული გზები.

ინსტრუქცია და ტრენინგები

75. ელექტროშოკური იარაღის გაცემის შესახებ ნებისმიერ გადამწყვეტილების მიღების შემდეგ, შესაბამისმა უწყებებმა უნდა უზრუნველყონ დეტალური ინსტრუქციების გაცელება იმ სამსახურებში, რომელთა განკარგულებაშიც გადაეცემა აღნიშნული იარაღი. გარდა ამისა, ზემოხსენებული სამსახურების ის თანამშრომლები, რომლებმაც შესაძლოა გამოიყენონ ელექტროშოკური იარაღი, საგანგებოდ უნდა შეირჩენ სტრესისადმი მათი მდგრადობისა გარემოს სათანადოდ შეფასების უნარის მიხედვით და მათ უნდა ჩაუტარდეთ სპეციალური ტრენინგები. აუცილებელია პროფესიული ტრენინგების პროგრამების განხორციელება და რეგულარული ტესტების ჩატარება (იხ. აგრეთვე 80-ე პუნქტი).

ტექნიკური ასპექტები

76. ისევე, როგორც სხვა ნებისმიერი ტიპის იარაღის შემთხვევაში, ელექტროშოკურმა იარაღმაც მოხმარებაში შესვლამდე უნდა გა-

იაროს შემონმება და სერტიფიცირება. კერძოდ, აღნიშნულმა პროცედურამ უნდა უზრუნველყოს, რომ ელექტრული მუხტის წარმოქმნის რაოდენობა, ხანგრძლივობა და ინტენსივობა იყოს უსაფრთხო დონეზე. **ნაკ**-სთვის ცნობილია შემთხვევები, როდესაც თავისუფლება აღკვეთილ პირების მიმართ ელექტრული მუხტი ინტენსიური თანმიმდევრობით რამდენიმეჯერ გამოიყენეს დროის მცირე მონაკვეთში. ამგვარი გადაჭარბებული და გაუმართლებელი ზედმეტი ძალის გამოყენება, რასაკვირველია, ითვლება არასათანადო მოპყრობად. გარდა ზემოხსენებულისა, სავალდებულოა რეგულარული ტექნიკური შემონმება/მომსახურების უზრუნველყოფა.

77. ელექტროშოკური იარაღი აღჭურვილი უნდა იყოს სპეციალური მონყობილობებით (ძირითადად, მეხსიერების ჩიპით), რომელიც გამოიყენება სხვადასხვა ინფორმაციის ჩანერისა და იარაღის გამოყენების აღრიცხვისთვის (როგორიცაა, მაგალითად, გამოყენების ზუსტი დრო, ელექტრული განმუხტვის რაოდენობა, ხანგრძლივობა, ინტენსივობა და სხვ.). აღნიშნულ ჩიპებზე შენახული ინფორმაცია სისტემატურად უნდა შემონმდეს კომპეტენტური უწყებების მიერ დროის სათანადო ინტერვალებით (სულ მცირე, სამ თვეში ერთხელ). გარდა ამისა, იარაღში ჩამონტაჟებული უნდა იყოს სამიზნე ლაზერი და ვიდეოჩამწერი მონყობილობა, რაც უზრუნველყოფს უსაფრთხო დამიზნებასა და იარაღის გამოყენებისას არსებული გარემო ვითარების ჩანერას.

78. სამართალდამცავი ორგანოების თანამშრომლებისათვის გაცემულ ელექტროშოკურ იარაღს, ჩვეულებრივ, აქვს მოხმარების სხვადასხვა რეჟიმი, კერძოდ, „გასროლის“ და „კონტაქტისა“ (კონტაქტური შოკი). პირველ შემთხვევაში, იარაღი ისვრის მუხტს, რომლებიც აღწევს ადამიანამდე ახლო დისტანციაზე და წარმოიქმნის ელექტრულ დამუხტვას. უმრავლეს შემთხვევაში მუხტი იწვევს ზოგადად კუნთების კრუნჩხვით შეკუმშვას, რასაც მოჰყვება დროებითი პარალიზება და, შედეგად, ადამიანის ძირს დაცემა. ამისგან განსხვავებით, „კონტაქტის“ რეჟიმის გამოყენებისას, ელექტროშოკური მონყობილობის ბოლოზე არსებული ელექტროდები ადამიანის სხეულზე შეხებისას წარმოიქმნის ელექტრულ წრედს და იწვევს ძალიან ინტენსიურ, ლოკალურ ტკივილსა და კანის საფარის შესაძლო დამწვრობას. **ნაკ**-ს მკვეთრად უარყოფითი დამოკიდებულება ამ უკანასკნელი რეჟიმის გამოყენებასთან დაკავშირებით. ცხადია, სამართალდამცავი ორგანოების სათანადოდ განვრთნილი თანამშრომლები შეძლებენ კონტროლის სხვა არსებული საშუალებების გამოყენებას ახლო დისტანციაზე მყოფი პირის გასაკონტროლებლად.

სამედიცინო ასპექტები

79. ელექტრომოკუური მონყობილობების პოტენციური ზემოქმედება იმ პირთა ფიზიკურ და ფსიქიკურ ჯანმრთელობაზე, რომელთა მიმართაც ის გამოიყენება, არის ფართო დებატების საგანი, რომელნიც განსაკუთრებით გამწვავდა აღნიშნული იარაღის გამოყენებიდან დროის მოკლე მონაკვეთში პირების გარდაცვალების ფაქტების შემდეგ. მიუხედავად იმისა, რომ ამ საკითხთან დაკავშირებული კვლევები ჯერ კიდევ დაუსრულებელია, უდავოა, რომ ელექტრომოკუური იარაღი წარმოადგენს ჯანმრთელობისათვის სერიოზულ საფრთხეს და გამოსროლილი ტყვიისებრი მუხტის მოხვედრისას დაცემის შემთხვევაში შესაძლოა გამოიწვიოს სხეულის დაზიანები, ხოლო, „კონტაქტური“ ტიპის იარაღის ხანგრძლივი ზემოქმედებით - დამწვრობა. განსაკუთრებით მოწყვლად ჯგუფებზე (მაგ., მოხუცები, ორსული ქალები, ბავშვები, გულით ავადმყოფები) ელექტრომოკუური იარაღის გამოყენების პოტენციური ეფექტის შესახებ დეტალური კვლევის არარსებობის პირობებში, **ნაკ** თვლის, რომ ამგვარი იარაღის გამოყენება ამ ადამიანების მიმართ თავიდან უნდა იქნას არიდებული ნებისმიერ შემთხვევაში. კიდევ ერთი სენსიტიური საკითხია ელექტრომოკუური იარაღის გამოყენება იმ ადამიანების მიმართ, რომლებიც არიან აფექტის ან ნასვამ მდგომარეობაში. აღნიშნულ მდგომარეობაში მყოფმა ადამიანებმა შესაძლოა კარგად ვერ აღიქვან იარაღის გამოყენების შესახებ წინასწარი გაფრთხილება და ამგვარ ვითარებაში გახდნენ მეტად ალგუნებულები. სწორედ ჯანმრთელობის ამგვარი მდგომარეობით აიხსნება დაკავებისას გარდაცვალების შემთხვევები, განსაკუთრებით ელექტრომოკუური მონყობილობების გამოყენებისას. ამგვარად, განსაკუთრებული სიფრთხილეა საჭირო და ელექტრომოკუური იარაღის გამოყენება თავიდან უნდა იქნას არიდებული აღნიშნულ შემთხვევებში და ზოგადად, ნებისმიერ ვითარებაში, როდესაც მისმა გამოყენებამ შეიძლება გაზარდოს გარდაცვალების ან დაზიანების რისკი.

80. იმ საჯარო მოსამსახურეთა ტრენინგი, რომლებსაც მოხმარებისთვის გადაეცემათ ელექტრომოკუური მონყობილობები, უნდა მოიცავდეს ინფორმაციის მიწოდებას იმის შესახებ, თუ როდის არ არის მიზანშეწონილი აღნიშნული იარაღის გამოყენება სამედიცინო თვალსაზრისით, ასევე - პირველადი სამედიცინო დახმარების აღმოჩენის წესების შესახებ (დაცემის, დამწვრობის, ტყვიებით გამოწვეული ჭრილობების შემთხვევაში, გულის უკმარისობის, აფექტის და სხვ. შემთხვევებში). გარდა ამისა, მას შემდეგ რაც პირი, რომლის მიმართაც საჭირო გახდა ელექტრომოკუური იარაღის გამოყენება,

აყვანილ იქნება კონტროლის ქვეშ, მას მაშინვე უნდა ეცნობოს ინფორმაცია აღნიშნული იარაღის ზემოქმედების მხოლოდ დროებითი ეფექტის შესახებ.

81. **ნაკ** მიიჩნევს, რომ ნებისმიერი პირი, ვის მიმართაც გამოყენებული იქნება ელექტროშოკური იარაღი, ყველა შემთხვევაში უნდა ნახოს ექიმმა და, საჭიროებისამებრ, გადაიყვანილ იქნას საავადმყოფოში. ექიმებსა და საავარიო სასწაფო დახმარების სამედიცინო სამსახურების მუშაკებს უნდა ჰქონდეთ ინფორმაცია პირთა მიმართ ელექტროშოკური იარაღის გამოყენების შედეგებისა და მათი მკურნალობის რელევანტური ფორმების შესახებ როგორც ფიზიკური, ასევე ფსიქოლოგიური ჯანმრთელობის თვალსაზრისით. გარდა ამისა, აღნიშნულ პირებს (და/ან მათ ადვოკატებსაც, მოთხოვნის შესაბამისად) უნდა გადაეცეთ სამედიცინო ცნობა.

ელექტროშოკური იარაღის გამოყენების შემდგომი პროცედურები

82. ელექტრული იარაღის გამოყენების თითოეული შემთხვევის შემდეგ, აუცილებლად უნდა ჩატარდეს გასაუბრება სამართალდამცავი ორგანოების იმ თანამშრომლებთან, ვინც ეს იარაღი გამოიყენა. გარდა ამისა, ინციდენტის შესახებ დეტალური ანგარიში უნდა წარედგინოს ზემდგომ ორგანოებს. ანგარიში უნდა ასახავდეს კონკრეტულ გარემოებებს, რომლებითაც შესაძლებელი იქნება ელექტროშოკური იარაღის გამოყენების აუცილებლობის დასაბუთება, ასევე - გამოყენებულ რეჟიმს და სხვა რელევანტურ ინფორმაციას (მონმეების არსებობა, სხვა ტიპის იარაღის არსებობა, პირისათვის განეული სამედიცინო დახმარება და ა.შ.). ანგარიშში უნდა ჩაიდოს მესხიერების ჩიპზე ჩანერილი ტექნიკური ინფორმაცია და ელექტროშოკური იარაღის გამოყენების ვიდეოჩანაწერი).

83. ზემოხსენებულ შიდა პროცედურებს თან უნდა ახლდეს გარე მონიტორინგის ელემენტებიც. ეს გულისხმობს ინფორმაციის სისტემატურად, რეგულარული ინტერვალებით მიწოდებას დამოუკიდებელი ორგანოსათვის, რომელიც პასუხისმგებელია სამართალდამცავი ორგანოების თანამშრომლების მიერ ელექტროშოკური იარაღის გამოყენების ყველა შემთხვევის ზედამხედველობაზე.

84. როგორც კი აღმოჩნდება, რომ ელექტროშოკური იარაღი გამოყენებულ იქნა შესაბამისი კანონმდებლობისა ან რეგულაციების დარღვევით, უნდა დაიწყოს სათანადო გამოძიება (დისციპლინური და/ან სისხლის სამართლებრივი).

საკონტაქტო ინფორმაცია:
ნამების პრევენციის კომიტეტის სამდივნო
ევროპის საბჭო
F-67075 სტრასბურგი CEDEX
საფრანგეთი
ვებგვერდი: www.cpt.coe.int
ელექტრონული ფოსტა: cptdoc@coe.int
ტელ.: +33 (0)3 88 41 39 39
ფაქსი: +33 (0)3 88 41 27 72

სტრასბურგი, დეკემბერი, 2013 წელი
ფოტო გარეკანზე: © CICR / FEDELE, Cristina
